

ДЕПУТАТЛИК НАЗОРАТИ

бюджет маблағлари талон-
торожига барҳам берадими?

5

АМАЛДОР
ЁМОН БЎЛСА,
ЭНГ ЯХШИ ҚОНУНЛАР
ҲАМ ЁРДАМ БЕРМАЙДИ

f @mahalladoshuz

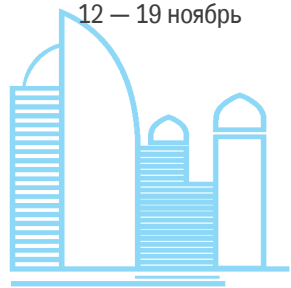
@mahalladosh_uz

www.mahalladosh.uz

№39-40

(1969-1970) 2020 йил
12 — 19 ноябрь

MAHALLA — ADOLAT TAROZISI

Mahalla

Ижтимоий-сиёсий, маънавий-маърифий газета

СОЛИҚ СОҲАСИДА

салоҳиятли кадрлар
қандай тайёрланади?

4

ИНСОН ҲАЁТИНИ

сақлаб қолиш
соғлом турмуш
тарзига боғлиқ

10

ЎЗИНИ ЎЗИ

БАНД ҚИЛГАН

меҳнат мигранти
қайси солиқларни
тўлайди?

12

МАСЪУЛЛАР

ер давлат мулки
эканини қачон
тушунади?

23

ЕТИМ

БОЛАЛАРНИНГ

мустақил яшашига
ким шароит яратади?

28

ЎҚУВЧИНИ ҲАЁТГА ҚАНДАЙ ТАЙЁРЛАШ КЕРАК?

3.

МАҲАЛЛАНИ «МАНАЛЛА»СИЗ ТАСАВВУР ЭТИШ ҚИЙИН...
ОБУНА БЎЛИШГА ШОШИЛИНГ!

2021

ОБУНА
ИНДЕКСИ: 148

ШАНХАЙ ҲАМКОРЛИК ТАШКИЛОТИ:

саммитда Ўзбекистон томонидан қандай таклифлар илгари сурилди?

Президент Шавкат Мирзиёев 10 ноябрь куни Шанхай ҳамкорлик ташкилотига аъзо давлатлар раҳбарлари кенгашининг видеоанжуман шаклида ўтган навбатдаги мажлисида иштирок этди ва нутқ сўзлади. Давлатимиз раҳбари ўз нутқида яхши қўшничилик, тенг ҳуқуқлилик, ўзаро ишонч ва манфаатларни ҳисобга олиш анъаналарини асраш ва кўпайтиришга чақирди.

Ўзаро қўллаб-қувватлаш, кун тартибдаги асосий масалаларга биргаликда мурося излаш кенг Евроосиё маконида хавфсизлик, барқарор тараққиётни таъминлашнинг бош шарти сифатида қайд этилди. «Ҳар биримиз кучли бўлсакки ШХТ ҳам кучли бўлади». Шу муносабат билан, Президентимиз томонидан Шанхай ҳамкорлик ташкилоти доирасидаги амалий ҳамкорликни янада ривожлантиришга қаратилган қатор долзарб ташаббуслар илгари сурилди. Хўш, улар нималардан иборат?

«Ностандарт» ёндашувлар ишлаб чиқилад

Пандемия салбий оқибатларини юмшатиш мақсадида ШХТнинг савдо-иқтисодий ҳамкорлик, озиқ-овқат хавфсизлиги ва саноат кооперациясини рағбатлантириш бўйича узоқ муддатли ҳужжатларини қабул қилиш орқали **савдо-иқтисодий ва инвестициявий алоқаларни кучайтириш, бунда «ностандарт» ёндашувларни биргаликда ишлаб чиқиш таклиф этилди.** Ушбу дастурлар Савдо-иқтисодий ҳамкорлик дастурини амалга ошириш бўйича ШХТ режасининг асоси бўлиши лозим. Шунингдек, ишбилармон доиралар ўртасида Саноат кооперациясини рағбатлантириш дастурини қабул қилиш лозимлиги айтиб ўтилди.

Шунингдек, давлатимиз раҳбари иқтисодий ўсишни таъминлашда ахборот технологияларининг роли ортиб бораётганини қайд этиб, юқори малакали мутахассисларни тайёрлаш ва аҳолини ўқитишга қаратилган **ШХТнинг рақамли саводхонликни ривожлантириш**

бўйича дастурини ишлаб чиқиш таклифини илгари сурди. Мазкур саммитда Рақамли иқтисодиёт соҳасидаги ҳамкорликка доир баёнот ўз вақтида қабул қилинаётгани маълум қилинди.

Ўзбекистон раҳбари камбағалликни қисқартириш масалаларида яқиндан ҳамкорликни йўлга қўйишнинг долзарб аҳамиятини алоҳида қайд этди. Ташкилот доирасида **мутасадди вазирлик ва идоралар раҳбарлари йиғилишлари механизмини яратиш ва тегишли дастурий ҳужжат тайёрлаш таклиф этилди.** Камбағалликка қарши курашиш бўйича келишилган чора-тадбирларни ишлаб чиқиш мақсадида мамлакатимиз **халқаро форум ўтказишга тайёр экани билдирилди.** Ушбу ташаббусни рўёбга чиқаришда Хитой Халқ Республикасининг муваффақиятли тажрибаси фойдали бўлиши айтиб ўтилди.

Телемедицина соҳасида ҳамкорлик зарур

Президентимиз бугун инсоният илгари маълум бўлмаган инфекциялар билан дуч келаётганини ва уларга қарши курашиш кундалик турмушимизнинг бир қисмига айланаётганини таъкидлади. Шу муносабат билан ШХТнинг Эпидемия таҳдидларига қарши кураш бўйича қўшма чора-тадбирларнинг комплекс режаси тасдиқланганини маъқуллаб, хавфли инфекция қарши **ҳамкорликни янада фаоллаштириш, юқумли касалликлар бўйича тиббиёт муассасалари тармоғини яратиш, Телемедицина соҳасидаги ҳамкорлик концепциясини ишлаб чиқишни таклиф этди.** Концепцияда врачларни кенг турдаги касалликларни

даволашда телемедицина услубларини эгаллаш учун ўқитиш ҳамда мазкур соҳадаги илғор тажриба алмашишни назарда тутиш муҳим.

Давлатимиз раҳбари янги шакллар касб этаётган **терроризм, экстремизм ва наркотиқ-нес таҳдидларига қарши кураш** масалалари Шанхай ҳамкорлик ташкилоти **эътибори марказида бўлиши лозимлигини** таъкидлади. Жорий вазиятни мунтазам муҳокама қилиш, шу жумладан, ахборот маконидаги хатар ва таҳдидларга қарши курашиш борасидаги қўшма чора-тадбирларни келишган ҳолда амалга ошириш муҳим. ШХТ минтақасида тинчлик ва барқарорликни мустаҳкамлашга қўшадиган умумий ҳиссамиз пировард натижада шунга боғлиқ.

Афғонистон масаласи яна кун тартибда

Ўзбекистон Президенти саммит иштирокчиларини Афғонистондаги тинчлик жараёнларини ва ушбу мамлакатни минтақавий савдо-иқтисодий алоқаларга жалб этишни қўллаб-қувватлашга чақирди. Шу муносабат билан «ШХТ – Афғонистон» мулоқот гуруҳи доирасида Афғонистоннинг ижтимоий-иқтисодий тикланишига қўмаклашиш бўйича **амалий чора-тадбирлар режасини тез фурсатда қабул қилиш таклиф этилди.**

Афғонистонга унинг Марказий ва Жанубий Осиёни боғлаб турувчи кўприк сифатидаги тари-

хий ролини қайтаришга хизмат қиладиган транспорт йўлакларини барпо этиш ташаббусларига алоҳида эътибор қаратилди. Шу ва бошқа масалалар Ўзбекистон ташаббуси билан 2021 йилнинг апрель ойида Тошкент шаҳрида ўтказилиши режалаштирилган **«Марказий ва Жанубий Осиё: минтақавий ўзаро боғлиқлик. Хатар ва имкониятлар» халқаро конференциясининг** кун тартибига киритилиши мумкин.

Келгуси йилда Шанхай ҳамкорлик ташкилоти 20 ёшга тўлади. Президентимиз ушбу муҳим сана арафасида **«ШХТнинг замонавий халқаро муносабатлар тизимидаги роли» халқаро форумини** ўтказишни таклиф этди.

Ўзбекистон ташаббуси маъқулланди

Давлатимиз раҳбари ўз нутқида Ўзбекистон энг яқин қўшни ва стратегик шерик сифатида қардош Қирғизистон халқини тинч тараққиёт ва фаровонлик сари интилишини ҳар томонлама қўллаб-қувватлашини маълум қилди. Шунингдек, Тоғли Қорабоғ можароси ҳудудидаги ўт очиш ва барча ҳарбий ҳаракатларни бутунлай тўхтатиш тўғрисида Россиянинг фаол кўмагида эришилган кели-

шувларни эътироф этилди.

Ўзбекистон Президенти тинчликка эришиш, Афғонистон халқига иқтисодий ёрдам кўрсатиш йўлидаги ижобий интилишларни қўллаб-қувватлаш учун саъй-ҳаракатларни бирлаштириш муҳимлигини таъкидлади.

Саммит якунида ШХТга аъзо давлатлар раҳбарлари кенгашининг Москва декларацияси қабул қилинди ҳамда ташкилот доирасидаги ўзаро манфаатли кўп қиррали ҳамкорликни кенгайтиришга қаратилган ҳужжатлар тўплами имзоланди. Ўзбекистон ташаббуси билан ШХТга аъзо давлатлар раҳбарларининг Рақамли иқтисодиёт соҳасидаги ҳамкорлик тўғрисидаги баёноти қабул қилинди.

ЎЗА материаллари асосида тайёрланди.

Ўзбекистон Президенти Афғонистон Миллий ярашув олий кенгаши Раисини қабул қилди.

Хар бир ота-она фарзанди билимли, маърифатли, ўз касбини пухта эгаллаган шахс сифатида камолга етишини орзу қилади. Унинг бахту саодатини ўқиш, изланиш, ўзи танлаган соҳанинг билимдони бўлишда кўради. Худдий шунингдек, янги Ўзбекистон оstonасига қадам қўяр эканмиз, фикрлаши, ҳаётга муносабати бутунлай ўзгача бўлган, муаммолардан қўрқмайдиган, руҳияти тетик янги авлодни вояга етказишдек тарихий бурч, улкан масъулиятли вазифа зиммамизда турибди.

МУСТАҚИЛ ФИКРАЙДИГАН АВЛОДНИ ҚАНДАЙ ВОЯГА ЕТКАЗАМИЗ?

Бурчни адо этиш, вазифани бажариш учун таълим-тарбия тизимини тубдан ўзгартириш зарур. Давлатимиз раҳбарининг 2020 йил 6 ноябрда имзоланган «Ўзбекистоннинг янги тараққиёт даврида таълим-тарбия ва илм-фан соҳаларини ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги фармонида кўзда тутилган вазифалар айна мақсадларга қаратилгани билан аҳамиятлидир.

Мактаблар хусусийлаштирилади... (ми?)

Тан олиш керак, айна пайтда таълим сифати пастлиги, моддий-техника базаси етарли бўлмагани сабабли айрим мактаблар тўлиқ қувватда ишламапти. Масалан, Тошкент шаҳридаги 32 та мактабда ўқувчиларни қамраб олиш даражаси паст. Шу боис фармон билан тажриба сифатида умумтаълим муассасалари кейинчалик кенгайтириш ҳуқуқи билан **5 йилга хусусий секторнинг ишончли бошқаруви**га ўтказилади.

Бунда Тошкент шаҳри, Тошкент вилояти, Нукус шаҳри ва вилоятлар марказларидаги навбатчилик коэффициенти **0,7 дан паст** бўлган мактаблар хусусий секторга берилади. Ўз навбатида, улар муассасада таълим олаётган ҳамда унга бириктирилган микрохудоў ўқувчиларини **бепул ўқитиш**, биноларни таъмирлаш, моддий-техник базани мустаҳкамлаш мажбуриятини олади.

Кимларга ҳар ойлик компенсация берилади?

Фармонда педагогларни рағбатлантириш, уларнинг меҳнатига муносиб ҳақ тўлаш масаласига ҳам алоҳида эътибор қаратилган.

— Жумладан, 2020 йил 1 ноябрдан бошлаб синф (гуруҳ) раҳбарлиги учун қўшимча тўловлар 1,5 бараварга оширилади, — дейди **Халқ таълими вазирининг биринчи ўринбосари Усмон Шарифхўжаев**. — Эндиликда битирувчиларнинг 90 фоизи ўқишга ёки ишга кирган мактаб директорида ойлиги, директор фонди қўшимчаларидан ташқари, бир марталик ўқув йили учун 8 млн. сўмлик мукофот, ўринбосарига 4 млн. сўм берилади. Ўзининг туманида рейтинг энг юқори бўлган директорларга ҳам маълум бир молиявий рағбатлар белгиланмоқда.

Шунингдек, 2021/2022 ўқув йилидан умумтаълим муассасаларида ишлаётган, олий педагогик маълумотга эга бўлмаган ўқитувчилар учун бакалавриятнинг сиртки таълим шакли бўйича алоҳида мақсадли қабул параметрлари ажратилади.

Соҳадаги яна бир муаммо — кадрлар етишмовчилиги. Тан олиш керак, чекка қишлоқлар-

бугунги илғор даврга тўғри келмай қолди. Ҳозир шундай ёшлар борки, интернет орқали дунёнинг нариги томонидаги мамлакатда ишляпти. Фармонда ёшлар учун ишлаш, ўзининг йўлини топишга шароит яратиш масаласи ҳам алоҳида ўрин олган. Жумладан, масъул ташкилотлар **Хизматчиларнинг асосий лавозимлари ва ишчи касблари классификаторида** умумтаълим муассасалари битирувчилари шуғулланиши мумкин бўлган касб ва лавозимларни белгилайди, профессионал стандартларни ҳам ишлаб чиқади.

Дуал таълим тизими нима?

Фармонда кўзда тутилган ўзгаришлардан яна бири, бу — 2021/2022 ўқув йилидан профессионал таълим муассасаларида дуал таълим тизими жорий этилишидир.

— Таълимдаги «дуаллик» шундан иборатки, бутун ўқув жараёни амалий ва назарий қисмларга бўлиниб, ўқиш давомида алмаштириб турилади, — дейди **Тошкент давлат юридик университети ўқитувчиси Анвар Раҳматов**. — ОТМларда анъанавий тарзда олиб бориладиган назарий машғулотлар 3 ой давом этади. Амалиёт эса ўқиш учун шартнома тузилган корхонада ўтказилади ва бу жараён ҳам ўртача 3 ой давом этади, кейин у назария билан алмаштирилади, бутун ўқув жараёни шу тарзда давом этади. Бунинг аҳамиятли жиҳати шундаки, талаба ташкилотдаги иш жараёнлари тўғрисида бевосита тасаввурга эга бўлиши, ҳақиқий тажриба орттириши ва ички лойиҳаларда иштирок этиши учун яхши имкониятга эга бўлади, бу учун маош ҳам олади. Қолаверса, таълим муассасасини битирган

шахс бир вақтнинг ўзида меҳнат дафтарчасига муҳрланган иш тажрибаси ва дипломга эга бўлади, сўнг битирувчи, табиийки, шартнома тузган ва ўқиш харажатларини қоплаган корхонага ишга киради ҳамда иш қидириш юкидан ҳам озод бўлади.

Фармон билан миллий рейтингда сўнгги 5 йил давомида доимий равишда 1-, 2-, 3-ўринни эгаллаб келаётган ОТМларга академик ва молиявий мустақиллик ҳам берилади.

Худудларда нодавлат ОТМлар ташкил этилади

Сир эмас, ҳар йили ўқишга хужжат топширган абитуриентларнинг атиги 10-15 фоизи талабаликка қабул қилинапти. Натижада уларнинг аксарияти хорижда, хусусан, Қирғизистон, Тожикистон, Қозоғистондаги нодавлат ОТМларда таълим олишга мажбур бўляпти. Улардаги таълим сифатига эса қафолат бериб бўлмайди. Айна жиҳат ҳисобга олиниб, 2021 йил 1 сентябргача ҳар бир худудда **нодавлат, жумладан, давлат-хусусий шериклик асосида** камида биттадан олий таълим ташкилоти ташкил этилиши белгиланди.

2022/2023 ўқув йилидан бошлаб умумий ўрта, ўрта махсус таълим муассасалари ва касб-хуна мактаблари битирувчиларининг **шаҳодатномаси(диплом иловаси)га** мажбурий **11 йиллик** таълимнинг сўнгги **6 йиллик** баҳолари ўртача кўрсаткичи киритилади ва ушбу кўрсаткич ОТМга кириш имтиҳонларида инобатга олинади. Бунда ўқувчилар билимини баҳолаш жараёнини рақамлаштириш ва шаффофлигини таъминлаш мақсадида барча умумтаълим муассасаларида **«Электрон кундалик»** дастури жорий қилинади.

Ўйлаб қарасак, бир боланинг таълимдаги илк қадамидан бошлаб, касб танлаши, ҳаётга мустақил қадам қўйиши ва турмушида ҳалқасимон узвийлик бор. Президент фармонида ана шу узвийликни таъминлаш бўйича чуқур ўйланган вазифалар белгилаб берилди. Мазкур кенг камровли хужжатни ҳаётга татбиқ этсак, жамиятимизда нафақат таълим-тарбия, балки тараққиёт ҳам ўзгаради.

Санжар ИСМАТОВ
«Mahalla»

СОЛИҚ СОҲАСИДА

салоҳиятли кадрлар қандай тайёрланади?

Мамлакат иқтисодий сиёсатининг муҳим қисмларидан бири солиқ тизимидир. Солиқ сиёсатини тўғри белгилашда ва йўлга қўйишда соҳада фаолият юритаётган ходимлар илмий салоҳиятининг юқорилиги муҳим аҳамият касб этади. Соҳада қанчалик юқори билимга эга мутахассис ходимлар кўп бўлса, тизим ишини ташкил этиш ва амалга ошириш шунчалик самарали кечади.

Давлатимиз раҳбарининг 2020 йил 4 ноябрдаги «Ўзбекистон Республикаси Давлат солиқ қўмитаси ҳузурида Фискал институтни ташкил этиш тўғрисида»ги қарори мазкур соҳадаги кадрлар муаммосини ҳал этишга қаратилгани билан аҳамиятлидир.

Бу кўпчилиكنи қувонтириш баробарида, Бундай институтни ташкил этиш нимага керак? Мазкур институт қандай мақсадларга хизмат қилади? Солиқ академияси ўзини оқламадими? сингари саволларга сабаб бўлди. Шу боис Давлат солиқ қўмитаси ҳузуридаги Малака ошириш маркази ва Давлат солиқ қўмитаси мутахассисларининг фикри билан қизиқдик.

Ходимлар лавозимига нолойикми?

— Бугунги кунда тизимда хизмат қилаётган ходимларнинг барчасини ҳам етук мутахассис деб бўлмайди, — дейди Давлат солиқ қўмитаси ҳузуридаги Малака ошириш маркази

Солиқлар ва солиққа тортиш кафедраси катта ўқитувчиси Содиқ Боймуродов.

— Хусусан, солиқ тизимининг

деярли учдан бир қисмини солиқ коллежлари битирувчилари ва номуахассислик билимига эга ходимлар ташкил этган. Афсуски, ҳозирги кунда республикада солиқ соҳасида ҳар томонлама етук назарий ва амалий кўникмаларга эга бўлган олий маълумотли мутахассисларни тайёрловчи функционал олий таълим муассасаси йўқ. Тўғри, Тошкент давлат иқтисодиёт университети ва Молия институтида солиққа тортиш йўналиши бўйича мутахассислар тайёрланади. Лекин ушбу даргоҳларда соҳага оид назарий билимлар амалий кўникмалар билан узвий боғланган эмас. Оқибатда, битирганларнинг ярмидан кўпи иқтисодиётнинг бошқа соҳаларига ишга боради. Масалан, давлат солиқ қўмитасининг буюртмаси бўйича 2017-2019 йилларда ушбу олий таълим муассасаларини

тутатган 523 та мутахассисдан атиги 123 таси ёки 24 фоизи солиқ органларига ишга кирган.

Бундан ташқари, солиқ соҳасида олган назарий билимларининг амалиёт билан уйғунлашмаганлиги сабабли, 2019 йилда тизимда кадрлар қўнимсизлиги 8,8 фоизни ташкил этган бўлса, ўтган йилда ўтказилган аттестация натижасида 25,5 фоиз ходимлар лавозимига шартли равишда лойиқ, 11,2 фоизи лавозимига нолойиқ деб топилган. Бу олий маълумотли кадрлар тайёрлайдиган махсус институтни ташкил этилишига сабаб бўлди.

Ечими Фискалми?

Хўш, Фискал институти солиқ тизимидаги кадрлар билан боғлиқ муаммоларни бартараф этишда ечим бўла оладими?

— Фискал институти қарорда белгиланган даражада ташкил этилиб, фаолиятини кенг йўлга қўйиш билан боғлиқ, — дейди С.Боймуродов. — Ана шунда нафақат солиқ тизимида мутахассис кадрлар билан боғлиқ муаммоларни, балки бошқа иқтисодий соҳалар (молия, аудит, солиқ маслаҳати, иқтисодий ҳуқуқ ва бизнес-таҳлил) учун ҳам бугунги кун талабларига тўлиқ жавоб берадиган кадрларга бўлган эҳтиёжни бартараф этишда ечим бўла олади, деб айтишимиз мумкин. 2021-2022 ўқув йилидан бошлаб тўлиқ тўлов-контракт асосида ўқишга қабул бошланади. Унда бакалаврият ва магистратура йўналишлари бўйича қабул сонига ҳеч қандай чекловлар белгиланмаган. Демокчимизки, ўқиш истагини билдирган талабгорлар учун ўқиш имконияти мавжуд.

Назария ва амалиёт узвий боғланмаганими?

Давлат солиқ қўмитаси қошида Солиқ академияси солиқ тизими учун олий маълумотли кадрлар

тайёрлаш муассасаси сифатида фаолият кўрсатгани барчага маълум. Янги институт нимаси билан афзал? Солиқ академияси ва Фискал институтида тайёрланадиган кадрлар орасида фарқ борми?

— Солиқ академиясининг кадр-

Солиқ техникумларини (коллежларини) битирганлар учун имтиёзли қабул тизими мавжуд бўлиб, абитуриентлар институтнинг иккинчи курсига қабул қилинадилар.

лар тайёрлаш салоҳияти юқори бўлганлиги билан, сони жиҳатидан жуда кам эди, — дейди Давлат солиқ қўмитаси бошқарма бошлиғи ўринбосари Музаффар Юсуфназаров. — Ҳар йили юзга яқин бакалавр ва магистрлар тайёрланарди. Бу эса кўп минг кишилиқ солиқ тизими эҳтиёжини қондирмайдди. Академиядаги бакалаврият таълим йўналиши бўйича дарс жараёнларини бевосита солиққа солиш амалиёти билан узвий боғланмаганлиги талабаларнинг назарий билимлар билан чекланиб қолишларига сабаб бўлган.

Фискал институтида ўқитиш тизими Солиқ академиясидан бутунлай фарқ қилади. Бу институтда таҳсил оладиган бўлғуси мутахассислар солиққа тортиш соҳасини мукаммал ўзлаштиради. Яъни нафақат назарий билимлар, балки амалиётни ҳам тўлиқ ўрганади. Бунинг учун улар бакалаврият таълим йўналишларининг битирув босқичини бевосита

солиқ органларида амалиётда ўтказади. Шунингдек, ўқиш жараёни хорижий давлатларнинг олий таълим муассасалари билан бевосита қўшма таълим дастурлари асосида амалга оширилади. Хорижий олимлар ва мутахассислар жалб қилинади.

Уч йиллик таълим

Ха, чиндан ҳам, янги институтда халқаро ташкилотлар — Quacquarelli Symonds World University Rankings, Times Higher Education ва Academic Ranking of World Universities рейтингларининг барчасида энг кучли 1000 та ўринни эгаллаган олий таълим муассасаларининг таълим дастурларидан фойдаланган ҳолда ўқитиш режалаштирилган. Ўз ўзидан мазкур ўқитиш тизимида таълим олган талабалар Солиқ академияси талабаларидан кескин фарқ қилади.

Яна бир фарқи шундаки, Солиқ академияси фақат солиқ коллежлари битирувчилари учун бўлиб, ўқиш муддати 4 йил. Талабалар биринчи курсдан бошлаб тўрт йил давомида академияда таълим олган. Фискал институтида таълим муддати уч йил ва бакалаврият таълим йўналишининг битирув босқичи, яъни учинчи курсда бевосита ҳудудий солиқ органларида амалиётдаги мутахассислар билан биргаликда ўтилади. Ўз навбатида, солиқ техникумларини (коллежларини) битирганлар учун имтиёзли қабул тизими мавжуд бўлиб, абитуриентлар институтнинг иккинчи курсига қабул қилинадилар. Бу тоифадаги талабалар учун Фискал институтида ўқиш муддати икки йил бўлади.

Бугунги кун талабига жавоб бера оладиган олий таълим муассасалари солиқ соҳасида ҳам жуда керак. Ўйлашимизки, Фискал институти республикадаги таълим муассасалари орасида ўзига муносиб ўрин эгаллайди ва янгича фикрловчи, дуёқарашли янада кенг бўлган солиқчиларни тайёрлашга, солиқ идоралари фаолиятини трансформация қилишга ўз ҳиссани қўшади.

Ноилахон АҲАДОВА
«Mahalla»

Ҳамид Олимжон ва Зулфия ҳаёти ва ижодига бағишланган бадий фильм суратга олинмоқда.

ДЕПУТАТЛИК НАЗОРАТИ

бюджет маблағлари талон-торожига барҳам берадими?

Бугун оммавий ахборот воситаларини кузатар экансиз, бюджет маблағларининг мақсадсиз сарфланиши, камомад ва ўзлаштиришлар, ноқонуний фойдаланиш ҳолатларига оид далиллар тез-тез ёритилаётгани, бу мавзу жамоатчилик ўртасида кенг муҳокама ва эътирозларга сабаб бўлаётганига гувоҳ бўласиз. Мазкур масала парламент ва ҳукумат даражасида ҳам танқидий ўрганилиб, мансабдорларнинг бу борадаги қонунбузарликларига чек қўйиш юзасидан қатор чора-тадбирлар белгиланганига қарамай, ҳамон бундай ҳолатлар кузатилаётир.

Хусусан, ҳуқуқ-тартибот идоралари маълумотларига кўра, жорий йилнинг ўтган даврида қарийб 8 миллиард сўм бюджет маблағлари талон-торож қилинган. Тўғриси айтганда, номаъқул қилмишларга нисбатан жазо борлиги учун одамлар ундай ҳаракатлардан тийилишади. Табиийки, бизнинг қонунчилигимизда давлат маблағларининг талон-торожи учун тегишли жиноий жавобгарлик бор, лекин негадир бу жазолар кўли эгри мансабдорларни «тарки одат» қилишга мажбур этмаяпти.

Бу вазиятда бюджет маблағларининг қандай мақсадларга ишлатилиши устидан жамоатчилик назоратини ўрнатиш, бу соҳада шаффофлик ва очиқликни таъминлашдан бошқа чора йўқлиги барчамизга аён. Давлатимиз раҳбари ташаббуси билан бу борада қатъий ўзгаришларни амалга оширишга киришилмоқда. Жумладан, бюджетни шакллантиришда маҳаллий Кенгашлар ваколатларини янада кенгайтириш, бунда давлат идоралари томонидан амалга оширилган харажатлар таркиби ва натижадорлиги уларнинг расмий сайтларида эълон қилиниши доимий назоратга олиб борилиши ушбу вазифалардан биридир. Ўз навбатида, маҳаллий бюджетлар устидан самарали депутатлик назоратини олиб бориш тизимини йўлга қўйиш кўзда тутилмоқда.

Хўш, бюджет маблағлари талон-торожининг олдини олиш учун депутатлик назоратини қандай ташкил этиш зарур?

Аввало, тизимга оид меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатларни билиш лозим

— Маҳаллий вакиллик органлари халқ билан бевосита мулоқот қилувчи, жойлардаги долзарб масалаларнинг ечимини топишда назорат фаолиятини амалга оширувчи, энг асосийси, халқ ва давлат ўртасида мустаҳкам кўприк вазифасини бажарувчи муҳим восита ҳисобланади, — дейди Олий Мажлис Сенати кўмита раиси ўринбосари, Сенатнинг маҳаллий ҳокимият вакиллик органлари фаолиятини кучайтиришга кўмаклашувчи комиссияси раиси Толибжон Мадумаров. — Чунки халқ депутатлари маҳаллий Кенгашлари маҳаллий вакиллик органи сифатида қуйи бўғиндаги муаммоларни бевосита аниқлаш, таҳлил қилиш ва ҳудуддаги мавжуд вазиятдан келиб чиққан ҳолда уларни бартараф этиш бўйича мақбул таклифларни бериш имкониятига эга. Барчамизга маълумки, сўнгги йилларда маҳаллий Кенгашларнинг назорат фаолиятини кучайтиришга қаратилган ҳуқуқий асослар яратилди. Шундай бўлса-да, бу амалда кутилган натижаларни бермаяпти.

Маҳаллий бюджетлар устидан самарали депутатлик назоратини олиб бориш учун депутатлар, аввало, бюджет тизимига оид меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатларни билишлари ҳамда ўзларининг ваколатларидан тўлақонли фойдаланишлари мақсадга мувофиқдир. Маҳаллий бюджет ижроси устидан депутатлик назоратини амалга оширишни учта, яъни дастлабки, жорий ва якуний назорат босқичларига ажратиш мумкин. Жумладан, дастлабки назорат — навбатдаги молиявий йил учун маҳаллий бюджет лойиҳасини муҳокама қилиш ва қабул қилиш,

нинг белгиланган муддатларда ҳисоботларини эшитиб бориш ҳам таъсирчан воситалардан биридир.

Халқ вакиллари ўз номига муносиб бўлиши керак

Аслида бюджет маблағларининг тўғри сарфланиши билан боғлиқ муаммолар фақат ижтимоий тармоқларда эмас, балки биринчи навбатда, парламент минбаридан туриб ҳамда маҳаллий Кенгашлар йиғилишларида ўртага ташланиши керак. Ҳозир айтиш жараён сари қадам ташланяпти. Аммо шу кунгача бирор-бир масалада ўзининг борлигини намоён этмаган маҳаллий Кенгашлар давлат ва халққа тегишли пулларни баъзи нафси ўпқон кимсалардан ҳимоя қила оладими? Бир-икки йил аввал матбуотда Сурхондарё вилоятидаги туманлардан бирида маҳаллий Кенгаш йиғилишларида халқ депутатларининг муҳим масалаларда муносабати сезилмай, лоқайдларча ўзини туттиши, энг ёмони, ноқонуний ишларга розилик бериб юборилгани ҳақида бонг урилганди. Бундай ҳолатни бошқа жойларда ҳам учратиш мумкин. Боиси, маҳаллий Кенгаш раиси ҳокимнинг ўзи бўлса, халқ депутатлари деб аталмиш вакилларнинг аксарияти эса «ҳеч қачон амалдорларга қарши фикр айтмайман» деб қасам ичишгандек таассурот уйғотади.

Албатта, бу масалани халқ вакиллари назорат қилишлари, уларга кенг ваколатлар берилиши зарур. Лекин маҳаллий Кенгашларга сайланган инсонлар ўз ваколатларини ҳимоя қила олишади, умуман, уларда бунга хоҳиш, интилиш борми? Аввало, шу жиҳатни ўйлаб кўриш керак.

Хуллас, маҳаллий Кенгашларни холис ва адолатли назорат органига айлантириш учун уларни ҳокимларнинг «чангали»дан озод қилиш, ўз навбатида, халқ депутатларининг сайланган давридаги фаолиятига тегишли баҳо бериб, қатъиятсиз, ўз фикрига эга бўлмаган вакиллардан воз кечиш чораларини кўриш лозим бўлади. Шу билан бирга, қонунчилигимизда айтилган масалада жавобгарлик кучайтирилмас, энг асосийси, давлатнинг чўнтагига, халқнинг ҳаққига кўз олайтирган шахслар муқаррар жазоланиши таъминланмас экан, кутилган натижага эришиш мушкул.

Тўлқин ШЕРНАЕВ
«Mahalla»

ОТМга киришдаги тест синовлари мазмуни мактаб дастурларига мослаштирилади.

ТОШКЕНТ ШАҲРИ

ВАТАН ФИДОЙИЛАРИНИНГ
НОМИ УНУТИЛМАЙДИ

Пойтахтимиздаги «Шаҳидлар хотираси» ёдгорлик мажмуасида Маҳалла ва оилани қўллаб-қувватлаш вазирлиги томонидан «Қатағон қурбонлари — Ватан фидойилари» мавзuida тадбир бўлиб ўтди. Унда суронли йилларни бошидан кечирган бир гуруҳ нуронийлар, уруш ва меҳнат фахрийлари, таниқли илм, фан ва санъат намояндалари билан бирга, бир гуруҳ ёшлар иштирок этди.

Тадбир қатнашчилари дастлаб «Шаҳидлар хотираси» ёдгорлик мажмуаси ҳамда «Қатағон қурбонлари хотираси» давлат музейи экспонатлари билан танишди. Уларга музейдан жой олган ҳар бир экспонат, унинг тарихи ҳақида атрофлича маълумот берилди. Иштирокчиларда, айниқса, қатағон қурбонлари ҳақида ўзбек киноижодкорлари томонидан тайёрланган «Катта қирғин» ҳужжатли фильми ўзига хос таассурот қолдирди.

— Не-не машаққатлар, синовли кунлар ва минглаб ватанпарварлар ҳаёти эвазига етишган бугунги дориломон ҳаётимизнинг қадрига етиш, Ватанимиз равнақиға баҳолиқудрат

ҳисса қўшиш ҳар биримизнинг муқаддас бурчимиз эканлигига яна бир бор амин бўлдим, — деди тадбир иштирокчиси, «Буюк Турон» маҳалласи фаоли Насиба Мақсудова. — Энг асосийси, ушбу даргоҳга ўғил-қизларимиз, наби-раларимиз билан келиб, уларни музей экспонатлари, аجدодларимиз ҳақидаги тарихий ҳақиқат билан яқиндан таништириш биз, бобо ва бувиларнинг вазиғамиз эканлигини дилимизга мақсад қилиб қайтгямиз.

Бу каби маърифий тадбирлар мамлакатимизнинг турли ҳудудларида бўлиб ўтмоқда.

Носир ҲАЙДАРОВ.

ҚОРАҚАЛПОҒИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ

«ЭНДИ ҚИЗИМ ҚИЙНАЛМАЙДИ...»

Қорақалпоғистон Республикаси маҳалла ва оилани қўллаб-қувватлаш вазирлигида саховат тадбири бўлиб ўтди.

Тадбирда «Хотин-қизларни ва оилани қўллаб-қувватлаш давлат мақсадли жамғармаси» маблағлари ҳисобидан ҳудуддаги оғир ижтимоий шароитда яшаётган, ногиронлиги бўлган хотин-қизларнинг 61 нафари реабилитация воситалари билан таъминланди.

— Қизим Лейла 25 ёшда, болалигидан II гуруҳ ногирони, — дейди Нукус шаҳрининг «Жеке

терек» йиғинида истиқомат қилувчи Г.Атажанова. — Маҳаллага тирсақли ҳасса олиш учун ариза билан мурожаат қилгандик. Уларнинг ёрдами билан масаламиз ижобий ҳал бўлди. Энди қизим кўчага чиқишда, тенгдошлари билан суҳбатлашишда қийналмайди.

Маълумот учун, жорий йил якунига қадар яна 130 нафар қорақалпоғистонлик хотин-қизга ана шундай тиббий реабилитация воситалари топширилиши режалаштирилган.

Имона ИБРОҲИМОВА.

Маҳаллалардаги ижтимоий-маиший муаммоларни аниқлаш, ҳуқуқбузарликлар профилактикаси ва жамоат хавфсизлигини таъминлаш соҳасида олиб борилаётган ишларни мониторинг қилиш мақсадида Республика ишчи гуруҳи аъзолари Бухоро вилоятида бўлди.

Ишчи гуруҳ томонидан Бухоро ва Когон шаҳарлари, Жондор ва Ромитан туманлари маҳалла ва оилани қўллаб-қувватлаш бўлимлари иш фаолияти ўрганилиб, соҳа вакилларига услубий ва амалий ёрдам кўрсатилди.

Жумладан, Когон шаҳар маҳалла ва оилани қўллаб-қувватлаш бўлими ва ҳудуддаги «Темирйўлчилар» маҳалла фуқаролар йиғини ходимларининг

МУАММОЛАР ЭЪТИБОРДАН ЧЕТДА
ҚОЛМАЙДИ

иш фаолияти билан яқиндан танишилди. Ўрганишлар якунида маҳалла фаоллари билан фуқаролар йиғини фаолиятини самарали ташкил этиш бўйича давра суҳбати ташкил этилди. Бундан ташқари, Ишчи гуруҳ Бухоро шаҳридаги «Беҳиштиён» ва «Садриддин Айний» маҳалла фуқаролар йиғинларида ҳам бўлиб, соҳа ходим-

ларига зарур тавсия ва кўрсатмалар берди. Маълумот ўрнида айтиш жоиз, Республика ишчи гуруҳи аъзолари томонидан жорий йилнинг 5-8 ноябрь кунлари вилоятнинг 13 та шаҳар ва тумани, шунингдек, танлов асосида ҳудудлардаги маҳалла фуқаролар йиғинларида ўрганишлар ўтказилди.

Севинч ҲУСАНОВА.

САЙЁР ҚАБУЛДА ҚАНДАЙ
МАСАЛАЛАР ҲАЛ ЭТИЛДИ?

Музработ туманидаги Ал-Ҳаким ат-Термизий номли маҳаллада вилоят ИИБ бошлиғи, учинчи сектор раҳбари, полковник А.Исмоилов иштирокида ёшлар ва аёллар учун сайёр учрашув ташкил этилди.

Мулоқотда 230 нафардан зиёд ёшлар ва аёллар иштирок этиб, имтиёзли кредит олиш, ишга жойлашиш, уй-жой ҳужжатларини расмийлаштириш, тадбиркорлигини кенгайтириш ва хунармандчилик билан шуғулланиш каби масалаларда мурожаат этди.

Жумладан, мазкур маҳаллада яшовчи Ҳасан Соатов хунармандчиликни ривожлантириш учун имтиёзли кредит ажратиш, Абдор Аймуратов куёнчилик йўналишини кенгайтириш, Шоҳиста Очилдиева уй-жой, Раҳим Широф ўз мутахассислиги бўйича ишга жойлашиш масаласида ёрдам кўрсатишни сўради.

Шу куни йигирмага яқин мурожаат жойида ҳал этилди. Ечими вақт талаб этадиган масалаларни ҳал этиш учун муддат белгиланиб, ижроси қатъий назоратга олинди. Айрим мурожаатлар бўйича ҳуқуқий маслаҳат берилди.

Элбек ШАРИПОВ.

НАМАНГАН ВИЛОЯТИ

«СОҒЛОМ АЁЛ — СОҒЛОМ ЖАМИЯТ»

Наманган шаҳрида «Соғлом аёл — соғлом жамият» шиори остида хотин-қизлар ўртасида марафон — эрталабки бадантарбия машқлари ўтказилди.

Марафонда тадбиркор аёллар, фан, таълим, маданият, тиббиёт соҳаларида ишлаётган хотин-қизлар, фаол маҳалла аёллари, спортчи қизлардан иборат 300 нафардан зиёд спортсеварлар иштирок этди.

— Президентимиз раислигида 6 ноябрь куни ўтказилган видеоселектор

йиғилишида одамлар ўртасида пиёда юриш, югуриш бўйича тарғибот ишларини олиб бориш бўйича алоҳида топшириқ берилди, — дейди Наманган вилояти ҳокимининг хотин-қизлар масаласи бўйича маслаҳатчиси — вилоят маҳалла ва оилани қўллаб-қувватлаш бошқармаси бошлиғининг биринчи ўринбосари Ирода Қўчқорова. — Айни шу мақсадда вилоят марказига кирувчи ҳаво дарвозаси — Халқаро аэропорт атрофида аёллар марафонини ўтказдик. Келгусида мазкур марафонни анъавий тарзда ўтказиб борамиз. Бу эса, ўз навбатида, хотин-қизлар саломатлигини мустаҳкамлаш, улар ўртасида соғлом турмуш тарзини тарғиб этишга хизмат қилади.

Мафтуна ШУКУРОВА.

«Visit Uzbekistan»нинг ноябрь сони қадим Бухорога бағишланди.

ФИДОЙИЛИК ҲАМИША ЭЪЗОЗЛАНАДИ

Маҳалла ва оилани қўллаб-қувватлаш вазирлигида «Меҳр-саховат» кўкрак нишонини топшириш маросими бўлиб ўтди.

Айтиш керакки, мазкур кўкрак нишони билан глобал пандемия ҳамда турли табиий офат ва фавқулодда ҳолатларга қарши курашиш, уларнинг оқибатларини бартараф этиш, аҳолининг ижтимоий ҳимояга муҳтож қатламларини ҳар томонлама қўллаб-қувватлаш, бу борадаги ишларни умумхалқ ҳаракати даражасига кўтаришга катта ҳисса қўшган, жамиятимизда тинчлик-осойишталик, дўстлик ва тотувлик муҳитини мустаҳкамлашда фаол иштирок этаётган, беғараз ҳомийлик ёрдами ҳамда эзгу ишлари билан барчага ўрнатилган юртдошларимиз тақдирланади. Шу кунини бир гуруҳ вазирлик ходимларига ҳам кўкрак нишонлари топширилди.

— Коронавирусга қарши курашиш, унинг оқибатларини бартараф этиш бугун барча халқларнинг яқдил мақсадига айланиб бормоқда, — дейди Маҳалла ва оилани қўллаб-қувватлаш вазирлиги бошқарма бошлиғи Ўғилой Ўрозова. — Бу ўринда маҳалла ходимлари ҳам улкан жонбозлик кўрсатишди. Хусусан, давлатимиз, ҳомий ташкилот ва фуқаролар томонидан ажратилган ҳомийлик маҳсулотларини белгиланган ҳар бир хонадонга манзилли етиб боришида уларнинг заҳматли меҳнати ётибди. Бугунги эътироф фидойи, ташаббускор ва саховатли инсонларнинг хизмати ҳамиша халқимиз томонидан қадрланиб, эъзозланиб келинганининг яна бир тасдиғидир.

Андижон вилояти Избоскан туманидаги маҳалла фуқаролар йиғинларининг 79 нафар ходими ҳамда 15 нафар ички ишлар профилактика инспекторига ҳам «Меҳр-саховат» кўкрак нишони топширилди.

— Маҳалламизда 3 минг 800 нафарга яқин аҳоли яшайди, — дейди «Марказ» маҳалла фуқаролар йиғини раиси Муаззамхон Абдурахматов. — Кам таъминланган, ижтимоий муҳофазага муҳтож, айниқса, «темир дафтар»га киритилган оилаларга кўмак бериш, уларнинг муаммоларини ҳал этиш борасида эътиборга молик ишлар олиб борилмоқда. Ана шу тоифага кирувчи 20га яқин эҳтиёжманд оила вакилларига қурилиш материаллари ажратилди, хонадонига иссиқхона қуриб берилди, 10 нафарга яқин фуқаро эса турли муассаса ва ташкилотларга ишга жойлаштирилди. Аҳоли турмуш фаровонлигини юксалтириш, умуман, маҳалла раиси сифатида зиммамизга юклатилган вазифаларни сидқидилдан бажариш учун астойдил меҳнат қиламан.

Фарҳод ЭШМЎМИНОВ.

Пойтахтимизнинг Яшнобод туманидаги «Яшнобод» маҳалласида жойлашган 244-умумтаълим мактабида ўқитувчилар ўртасида «Биз — соғлом турмуш тарзи тарафдоримиз» шиори остида спорт мусобақалари ўтказилди.

Волейбол, велоспорт, арқон тортиш, шахмат-шашка, стол тенниси ва «Кувноқ стартлар» мусобақалари бўйича ўтказилган баҳсларга мактабнинг 98 фоиз педагоглари жалб қилинди.

— Шахмат билан болаликдан шуғулланиб келаман, — дейди бошланғич синф ўқитувчиси Ҳилола Рустамова. — Бугунги мусобақада гуруҳимиз билан биринчи ўринни эгалладик. Мактабимизда шахмат тўғрисида ташкил

«БИЗ — СОҒЛОМ ТУРМУШ ТАРЗИ ТАРАФДОРИМИЗ»

қилганмиз, 40 нафардан зиёд ўқувчига бу спорт тури сирларини ўргатиб бораётган. Мактаблараро мусобақаларда ҳам фаол иштирок этамиз. Шахмат ақлни чархлайди, математик қобилиятни кучайтиради. Бизга бунинг учун шароит яратиш бергани учун мактаб раҳбариятидан миннатдоримиз.

Мусобақа сўнггида

туман халқ таълими бўлими томонидан ғолиб ва совриндорларга, шунингдек, ўйинларда ўзининг чаққонлиги, моҳирона ҳаракатлари билан ажралиб турган иштирокчиларга диплом ва эсдалик совғалари топширилди. Тақдирлаш маросими куй-қўшиқ ва рақсларга уланди.

Ғулом ХИДИРОВ
«Mahalla»

ОВУЛ АҲОЛИСИГА ГАЗ БАЛЛОНИ ЕТКАЗИБ БЕРИЛДИ

Томди тумани марказидан 150 километр узоқликда жойлашган, Қозғистон Республикаси билан чегарадош Шиели овул фуқаролар йиғинида вилоят адлия бошқармаси ташаббуси билан сайёр қабул ўтказилди.

Сайёр қабулда фуқаролар тоза ичимлик суви, газ баллонлари таъминоти, мобиль алоқа тизимидаги муаммолар, ишга жойлашиш, олис ҳудуддагилар учун олий таълимдаги имтиёзлар, кредит олиш, давлат мулкани хусусийлаштириш каби масалаларда ўзларини қизиқтирган саволларга жавоб олди.

— Шиели овулидаги 8-умумтаълим мактабида тарих ва ҳуқуқ фанларидан дарс бериб келаётганимга 3 йил бўлди, — дейди Нодир Ҳамроев. — Президентимизнинг тегишли қарорида бир қатор имтиёзлар, жумладан, хизмат уйи билан таъминлаш ёки уй-жойларни ижарага олганлик учун базавий ҳисоблаш миқ-

дорининг 2 бараваридан кўп бўлмаган миқдорда ойлик пул компенсацияси тўлаб берилиши назарда тутилган. Шу имтиёздан фойдаланишда амалий ёрдам сўраб мурожаат қилдим. Мурожаатим иш юритувига қабул қилинди.

Тадбир давомида мактаб кутубхонаси ва таълим даргоҳи ўқувчилари учун китоблар жамланмаси тақдим этилди. Шунингдек, сайёр қабулдан бир кун ўтиб, овул аҳолисига 196 дона газ баллони етказилди.

Ноила АБДУРАҲМОНОВА.

ҚАШҚАДАРЁ ВИЛОЯТИ

ОИЛАЛАРДА ДАРОМАД МАНБАИ ЯРАТИЛАДИ

Шаҳрисабз туманида «Саховат ва кўмак» умумхалқ ҳаракати доирасида ўтказилган тадбирда «Темир дафтар»да қайд этилганларга фақат моддий ёрдам бериш эмас, уларнинг реал даромад манбаларини яратиш чоралари кўрилди.

Тумандаги «Мевазор» маҳалласида яшовчи Феруза Қандарованинг турмуш ўртоғи ҳам, ёлғиз қизи ҳам касалманд. Топганлари дори-дармондан ортмайди. Шу сабаб, баъзан қора қозон ҳам қайнамай қолади. Амал-тақал қилиб кун кечириётган бу оилага тадбир доирасида бир бош қорамол, икки бош қўй, 20 та товуқ ҳамда тикув машинаси, бир оила асалари берилди. Товуқлар учун катак етказилди. Бундан муштипар аёл жуда хурсанд бўлди.

— Оиламизга кўрсатилган бундай ғамхўрликдан жуда миннатдоримиз, — дейди Ф.Қандарова. — Берилган чорва молларини боқиб кўпайтирамиз, тикув

машинасида тикувчилик қиламан ва шу орқали оиламизнинг иқтисодий аҳволини тиклаб оламиз, насиб этса. Албатта, оила аъзоларимиз билан меҳнат қилиб, бизга билдирилган ишонччи оқлаймиз.

Тумандаги секторлар раҳбарларининг ташаббуси билан ўтказилган тадбирда ана шундай 441 та оилага шодлик кириб борди. Уларга 50 та қорамол, 300 га яқин қўй, 500 дан зиёд товуқ ва қуён, 40 дан зиёд тикув машинаси берилди. Илгари бундай ёрдамларнинг бир қисмини олган оилаларга ўша кунини бошқа даромад манбалари улашилди.

Шавкат КАРОМОВ.

**Қудратилла Рафиқов Ўзбекистон касаба уюшмалари
Федерацияси раиси этиб сайланди.**

КОРПОРАТИВ БОШҚАРУВ ДАВЛАТ КОРХОНАЛАРИГА КЕРАКМИ?

Кейинги вақтларда корпоратив бошқарувнинг самарадорлиги ҳақида кўплаб фикрлар билдирилмоқда. Унга иқтисодий барқарорликни таъминлашда ҳал қилувчи куч сифатида баҳо берилмоқда. Ҳақиқатан ҳам, корпоратив бошқарув иқтисодий барқарорликка хизмат қиладими? Унинг қандай афзалликлари бор? Умуман олганда, корпоратив бошқарув нима?

Корпоратив бошқарув муаммоси XIX-XX асрларда йирик корпорациялар пайдо бўлиши билан юзага келган, яъни ўша кезларда мулкчилик ҳуқуқининг ва ушбу мулкни бошқариш ҳуқуқининг бўлиниши жараёни бошланган. Бу пайтда «Рокфеллерлар» ва «Морганлар» корхоналарнинг тўла ҳуқуқли хўжайинлари бўлиб, ижро функцияларини ҳам, назорат функцияларини ҳам ўз қўлларида сақлаган.

Корпоратив бошқарув нима дегани?

— Корпоратив бошқарувни бир қанча илмий жиҳатлар билан изоҳлаш мумкин, — дейди Давлат активларини бошқариш агентлиги бош мутахассиси **Шохаббос Абдуазимов**. — Жумладан, корпоратив бошқарув компанияга жорий раҳбарлик қилиш топширилган кишиларнинг акциядорлар олдида ҳисобдорлиги тизимини яратади. Қолаверса, корхонанинг бошқариш фаолияти натижаларини барча акциядор-

лар, шунингдек, бошқа манфаатдор шахслар ўртасида адолатли ва тенг тақсимланишини таъминлайдиган усул ҳисобланади. Компания менежерлари ва унинг эгалари ўртасида фаолият самарадорлигини таъминлаш, тарафлар манфаатларини ҳимоя қилиш масалалари борасидаги муносабатлар тизими ҳам ҳисобланади. Корпоратив бошқарувнинг туб моҳияти акциядорларга менежмент фаолиятини самарали назорат ва мониторинг қилиш имконини бериш, шу тариқа компания капиталлашувини (компания

акцияларининг бозор қийматини) оширишга қўмаклашишдан иборат.

Бундай назорат ички бошқарув жараёнларини ҳам, ташқи ҳуқуқий ва бошқарув тизимларини ҳам назарда тутати. Акциядорлар компаниянинг юқори мансабдор шахслари эришган натижалар учун улар олдида қандай жавобгарликка эгаллигини аниқ билишни истайдилар. Ўз навбатида, инвесторлар ҳам муҳим қарорлар қабул қилишга улар қанчалик таъсир кўрсата олишларини тушунишни хоҳлайдилар. Бундай муносабат инвесторлар ўзига жалб этиш билан бирга, корхоналарни очиқ бозор тамойилида ишлашга мажбур қилади.

Хориж тажрибаси муҳим

— Иқтисодий барқарорликни таъминлаш, инвестицияларни жалб қилишда иқтисодиётда давлат иштирокини қисқартириш орқали соғлом рақобат муҳитини яратиш зарурлиги ҳеч кимга сир эмас,

— дейди Давлат активларини бошқариш агентлиги мутахассиси **Бекзод Сафаров**. — Тан олиш керак, ўтган йиллар давомида бу борада қатор муаммолар йиғилиб қолган эди. Давлат улуши юқори бўлган корхоналар фаолиятига турли органлар аралашувининг юқори даражада экани, стратегик режалаштириш, хавф-хатарларни таҳлил қилиш ва бошқариш тизимининг йўқлиги шулар жумласидан.

Таъкидлаш керак, бундай масалани тезгина ҳал этиш осон иш эмас. Бунинг учун хориж тажрибасини пухта ўрганиш, ютуқларни ўзлаштириб, йўл қўйилган камчиликларни четлаб ўтиш айтиш мумкин бўлади. Шунингдек, бу борада ҳуқуқий асосни таъминлаш ҳам зарур. Шу боис Осиё тараққиёт банки билан ҳамкорликда давлат корхоналарида илғор хорижий тажрибага асосланган корпоратив бошқарув тизими жорий этилмоқда. Корпоратив бошқарув соҳасини ривожлантиришга қаратилган баҳолаш мезонини ишлаб чиқилди.

Ушбу мезон тўрт асосий тамойилни ўз ичига олади. Булар — G20/Иқтисодий ҳамкорлик ва тараққиёт ташкилоти (OECD) корпоратив бошқарув тамойиллари, давлат корхоналарини корпоратив бошқариш бўйича OECD қўлланмаси, Базель қўмитасининг банкларда корпоратив бошқарув юзасидан кўрсатмалари ҳамда корпоратив бошқарув қоидалари.

Баҳолаш мезони нимани ифодалайди?

Корпоратив бошқарув тизимини баҳолаш мезони давлат активлари нечоғли самарали ва масъулият билан бошқарилаётганини ифодалайди. Қолаверса, мазкур мезондан фойдаланиш давлат корхоналарини хусусийлаштиришда ҳам қўл келади. Бунда маҳаллий ва хорижий инвесторлар учун давлат иштирокидаги

корхоналарнинг бошқарув тизими юзасидан аниқ маълумот шаклланади.

Шуни алоҳида таъкидлаш керакки, корхоналарнинг бошқарув тизимини баҳолаш уларни ислоҳ қилиш ва ривожлантиришда муҳим ўрин тутати. Шу боис ривожланган давлатларда баҳолаш мезони жорий қилинган. Бунинг юртимизда ҳам ҳаётга татбиқ этиш мақсадида «Давлат иштирокидаги корхоналарда кузатув кенгашлари аъзоларини тайинлаш тартиби тўғрисида»ги Низом, махсус интернет портални яратиш бўйича концепция лойиҳаси ишлаб чиқилди.

Бу ишлар тўла амалга оширилса, хорижлик сармоядорларни жалб этиш учун ортиқча тарғиботга зарурат қолмайди. Уларнинг ўзи бизни излаб келадиган бўлади. Бугунги кунда ана шу даражага етиш учун амалий ишлар олиб борилмоқда.

Хулоса ўрнида

Бугунги кунда республикамиздаги деярли барча йирик корхоналар МЧЖ ва АЖ жамиятларига айлантирилиб, корпоратив бошқарув усуллари жорий этиляпти. Хўжалик юритувчи субъектлар сони кун сайин кўпаймоқда. Бунинг барчаси юртимизда кечаётган хусусийлаштириш жараёнини жадаллаштириш, иқтисодиёт тармоқларига жалб қилинаётган тўғридан-тўғри хорижий инвестицияларни кўпайтириш, акциядорлик жамиятлари бошқаруви самарадорлигини тубдан яхшилаш, замонавий корпоратив бошқарув услубларини жорий қилишда янги уфқларни очади. Ҳар ҳолда бугунги жараён шуни кўрсатмоқда. Умид қиламизки, ушбу хайрли ишлар охиригача етказилиб, қисқа фурсатда кўзланган натижага эришилади.

Боборавшан ҒОЗИДДИНОВ
«Mahalla»

ДАРВОҚЕ...

Жорий йилнинг 9 ойида 611 та давлат активи 904,4 млрд. сўмга 6,3 трлн. сўм инвестиция киритиш ва 11 минг 519 та янги иш ўрни яратиш шарти билан инвесторларга сотилди. Бироқ шунга қарамай, мамлакатимизда самарасиз фойдаланилаётган уч мингга яқин давлат иштирокидаги корхоналар фаолияти ўрганилганда, таҳлиллар шуни кўрсатдики, давлат улуши сақланиб қолаётган айрим тармоқларда бозор механизмларига ўтишнинг кечикаётгани янги турдаги маҳсулотларни ишлаб чиқариш, илғор технологияларни жорий этиш, меҳнат унумдорлигини ошириш, хусусий капитални фаол жалб қилган ҳолда янги иш ўринларини яратишга тўсқинлик қилмоқда.

Агриппина Шин Корея Республикаси президентининг энг юқори даражадаги мукофоти билан тақдирланди.

АМАЛДОР ЁМОН БЎЛСА, ЭНГ ЯХШИ ҚОНУНЛАР ҲАМ ЁРДАМ БЕРМАЙДИ

Шубҳасиз, ўтган ҳафтанинг энг долзарб ва жамиятимизда қарама-қарши фикрлар уйғонишига сабаб бўлган, шов-шувли воқеаларидан бири, бу — мамлакатимиз Бош прокурори Ниғматилла Йўлдошев бошчилигида ўтказилган Коррупцияга қарши кураш бўйича идоралараро комиссия йиғилиши бўлди. Йиғилишда келтирилган фактлар ҳар қандай инсонни ўйлантириб қўйиши, мамлакат келажаги, тараққиёти хусусида бош қотиришга сабаб бўлиши табиий.

Биргина мисол: Бош прокурор келтирган далилларга кўра, сўнгги икки йил давомида фош этилган коррупцион жиноятлар давлатга 2 триллион сўмдан кўпроқ зарар келтиргани аниқланган. Яхшироқ тасаввур ҳосил қилиш учун триллион рақами 12 та ноль билан ёзилишини айтиб ўтиш керак. Агар минг сўмликимизнинг оғирлиги 3 граммигини ҳисобга олсак, бунча пул 6 минг тонна вазн босади. 300 та «фура»(замонавий юк машинаси)га жой бўлади.

Энг ачинарлиси, булар ҳали айсбергнинг учи эканини таъкидлаётганлар ҳам талай. Эҳтимол, фош этилмаган коррупцион жиноятлар ҳажми «минглаб фура»ларга ҳам сиғмас. Мавзу юзасидан жамоатчилик вакиллари ва мутахассислар фикри билан қизиқдик.

Отто фон Бисмарк ҳақ эди...

— Амалга оширилаётган кенг қўламли ишларга қарамай, коррупция иллоти тугатилгани йўқ, — дейди **Ўзбекистон Республикаси Бош прокурори Ниғматилла Йўлдошев**. — Немис давлат арбоби Бисмаркнинг «Ёмон қонунлар ва яхши амалдорлар билан давлатни бошқарса бўлади. Аммо амалдор ёмон бўлса, энг яхши қонунлар ҳам ёрдам бермайди», деган пурмаъно сўзлари бугунга қадар ҳам долзарблигини йўқотмади. Таассуфки, республикада ўтган икки йилда 1 минг 986 нафар мансабдор шахс коррупциявий жиноятларни содир этгани учун жиноий жавобгарликка тортилган. Иқтисодий соҳадаги коррупциявий ҳолатлар, асосан, бюджет маблағларидан фойдаланиш жараёнида содир этилаётир. Ўтган икки йилда республика бўйича 371 млрд. сўм бюджет маблағларини талон-торож қилиш ҳолатлари аниқланиб, бу қилмишлар учун 2 минг 477 нафар шахс жиноий жавобгарликка тортилган.

Санаб адоғига етиб бўлмайди...

Дарҳақиқат, юртимизда коррупция билан боғлиқ ҳолат жамоатчиликни хавотирга солаётгани бор гап. Бу борада кескин чоралар кўриш пайти аллақачон

келгандек. Зеро, фақатгина фош этилган жиноятларни ўзини санаб адоғига етиш қийин. Биргина Бош прокуратура томонидан эълон қилинган манбаларнинг ўзи бир неча китоб саҳифалашга етади. Масалан, давлат молиявий назорати департаментининг Сурхондарё вилояти бошқармаси бош назоратчи-тафтишчиси Н. Узун қурилиш коллежида аниқланган 265 млн. сўмлик камомадни яшириш эвазига коллеж бош ҳисобчиси А.дан икки минг доллар ва 500 минг сўм олгани учун суд ҳукми билан жазога тортилган. Ёки Ҳазначиликнинг Андижон вилояти бошқармаси мансабдор шахслари ходимларга иш ҳақи бериш важи билан банкдан 1 млрд. сўм ортикча пул олишга эришиб, уни шахсий эҳтиёжлари учун сарфлаб юборгани юзасидан жиноят иши қўзғатилиб, тергов ўтказилмоқда.

Бюджетдан ташқари Пенсия жамғармасининг 22 нафар ходими ҳам пенсия учун ажратилган маблағларни талон-торож қилган. Масалан, жамғарманинг Пискент тумани бўлими бош инспектори «Халқ банки» кассири билан бирга, 142 нафар вафот этган фуқаро номига пенсия расмийлаштириб, жами 86 млн. сўмни ўзлаштириб юборган. Бу рўйхатни ҳали яна узоқ давом эттириш мумкин.

Банк тизими катта ўғирликлар маконими?

Бюджет тизимидан бошқа соҳалар ҳам оппоқ эмас, албатта. Масалан, банк тизими ходимлари маблағларни талон-торож қилишда ҳеч кимдан қолишаётгани йўқ. Банк хизматларини кўрсатиш, ай-

ниқса, кредит ажратишдаги суиистеъ-молчилик ҳолатлари ҳам бисёр. Ўтган икки йил мобайнида банкларнинг 166 нафар мансабдор шахслари коррупциявий жиноятлари учун жавобгарликка тортилган.

Масалан, «Халқ банки» ва «Микрокредитбанк»да бошқарув раиси лавозимларида ишлаб келган Э. ўз мансабидан фойдаланиб, қатор коррупциявий жиноятларга қўл урган. Хусусан, муқаддам қатор жиноятларни содир этиб, АҚШда яшириниб юрган фуқаро билан тил бириктириб, Сирдарё вилоятида 4 та сохта фирма ташкил қилган. Бу фирмаларни амалда бошқариш учун 18 нафар шахслардан иборат уюшган гуруҳ фаолиятини йўлга қўйишган.

Уюшган гуруҳ 2019 йил сўнгги 9 ойида қарийб 732 млрд. сўмни қонунга хилоф тарзда нақдлаштириб, 7 млрд. сўмга яқин бюджет маблағини талон-торож қилган. 215 млрд. сўм турли пластик карталарга молиявий ёрдам кўринишида ўтказилиб, 22,5 млн. доллар нақд пулга айлантирилиб, хорижга олиб чиқиб кетилган. Уюшган гуруҳ раҳнамолик қилган фирмалар 101 млрд. сўм солиқ тўловларидан ҳам бўйин товлаган.

Бундан ташқари, Э. «Халқ банки» бошқаруви раиси лавозимига тайинлангач, банк биноси қурилишини олиб бораётган пудратчиларни ўзига таниш пудратчиларга алмаштириб, объект қурилишида 5,5 млрд. сўмлик банк маблағини талон-торож қилган.

«Микрокредитбанк»ка раҳбар этиб тайинланганда эса, ўз раҳнамолигидаги фирмалар орқали биргина хизмат кабинети учун 100 млн. сўмлик мебель жиҳозларини 273 млн. сўмга, банкнинг Сирдарё филиали учун 700 млн. сўмлик бинони 4 млрд. 700 млн. сўмга сотиб олиб, маблағларни ўмарган.

Нима қилмоқ керак?

Умуман олганда, прокуратура органлари тақдим қилган маълумотлар асосида бемалол 20-30 томлик китоб ёзса бўлади. Бу иллат жамиятнинг барча қатламлари ва тизимларига сизиб кириб, мустаҳкам ўрнашганини Президентимиз ҳам бир неча марта такрорлаган. Муаммолар очиқ тан олинапти. Гап энди коррупцияга қарши кураш масаласида қандай йўл тутиш лозимлигида қолди, холос. Айримлар бу борада ўта қатъий чоралар кўриш тарафдори. Масалан, кейинги пайтларда, ҳатто, айрим депутатлар жазоларни кескин кучайтиришни қўллаб-қувватламоқда.

— Нима эмиш, божхоначининг уйидан пора сифатида тўпланган нақд 311 минг доллар чиқибди, — дейди **Олий Мажлис Қонунчилик палатаси депутати Умиджон Жабборов**. — Яна жиноий йўл билан топилган 8 сотихли дача, «Тошкент сити»дан 2 та квартира ва битта нотураж жой, «Каптива» машинаси... Хуллас, божхона пости бошлиғи бош жиноий гуруҳ порани олаверган, давлатга салкам 9 млрд. сўм зарар ҳам етган. Бу биринчиси эмас, йил бошида ҳам божхоначининг уйидан 400 минг доллар топилгани ҳақида Президентимиз куюниб гапирган эди. Афсус, минг афсус ва ҳайф шунча ишонч, шунча ҳуқуқ... Одатда, қонунларга кичик чекловлар ёки мажбурий тартиб, янги жазолар тақлиф этилса, «инсон ҳуқуқлари» тарафдорларининг қаршилиги кучаяди. Кўпинча ўзим ҳам шуни мақбул биламан. Аммо жамиятнинг тугамас муаммоси — коррупция масаласида тақиқ, жазо — кераккина эмас, шарт деб ҳисоблайман. Бўлгандаям, қақшатқич ва кечиримсиз қатъий нормаларга эга ишлайдиган қонунлар бўлсин. Хуллас, коррупция масаласида йиғиштирайлик, бунақа бир томонлама, абсурд ҳуқуқ мувозанатини. Балки йирик коррупционер шахсга энг олий жазо беришни жорий қилиш ҳам керакдир?!

Бизнингча ҳам, жазо чоралари кучайтирилмас, бугун пора олиб, давлат мулкни талон-торож қилиб судланган шахсларга арзимас жазо тайинланиб, эртага яна мансаб тақдим қилинаверса, бу иллатдан ҳеч қачон қутула олмаймиз. Аксинча, янада «гуллаб-яшнашига» хизмат қиламиз, холос.

Улуғбек ИБОДИНОВ
«Mahalla»

**Ботир Зарипов Бухоро вилояти ҳокими вазифасини
бажарувчи этиб тайинланди.**

Бутун дунёни ларзага солган пандемия юртимизни ҳам четлаб ўтгани йўқ. Карантин ҳолати бошланиши билан минглаб шифокорлар шифохоналарга сафарбар этилди. Шу пайтгача ўнлаб шифокорлар айнан коронавирус туфайли вафот этгани ҳам бор гап. Мана шундай синовли кунларда соғлиқни сақлаш соҳасини ислоҳ қилиш зарурлиги сезилиб қолди. Тизимдаги муаммолар ва уларни келтириб чиқараётган бошланғич нуқта ҳам айнан қаердалиги маълум бўлди.

ИНСОН ҲАЁТИНИ САҚЛАБ ҚОЛИШ

СОҒЛОМ ТУРМУШ ТАРЗИГА БОҒЛИҚ

Шу боис жорий йил 6 ноябрь куни Президентимиз раислигида соғлиқни сақлаш тизимининг бирламчи бўғинини такомиллаштириш ҳамда аҳоли ўртасида соғлом турмуш тарзини шакллантириш чора-тадбирлари юзасидан видеоселектор йиғилиши ўтказилди. Унда соҳани ўзгартиришга қаратилган қатор ташаббуслар ўртага ташланди. Ҳўш, эндиликда тизимда қандай ўзгаришлар бўлади?

Қанча штат бўш турибди?

— Бирламчи бўғинлар, бу — қишлоқ врачлик пунктлари ва оилавий поликлиникалар ҳисобланади, — дейди **Соғлиқни сақлаш вазирининг биринчи ўринбосари Амрилло Иноятов**. — Айни дамда улар фаолиятида муаммолар талайгина. Мисол учун, 2019 йилги ўлим ҳолатларининг 60 фоизи шу бўғинда олдини олиш мумкин бўлган юрак-қон томир касалликлари ҳисобига тўғри келган. Онкология йўналишидаги беморларнинг ярмида касаллик иккинчи ва учинчи босқичга ўтиб

бўлганидан кейин аниқланмоқда. Биринчи бўғинда сифат пастлиги учун аҳоли тўғридан-тўғри марказий шифохоналарга ёки хусусий клиникаларга боришга мажбур бўлмоқда. Чунки шароит билан талаб, иш ҳажми мутаносиб эмас.

Маълумотларга кўра, қишлоқ врачлик пунктининг умумий амалиёт шифокори зиммасига 146 турдаги касалликка диагноз қўйиш ва даволаш, 213 турдагисига бирламчи диагноз қўйиш ва йўлланма бериш, шунингдек, реабилитация, диспансеризация ва профилактика бўйича жуда кўп вазифалар юклатилган. Шу боис улардаги тиббий хизмат тизими, шифокорлар ва ўрта тиббиёт ходимларининг вазифа ва функцияларини тўлиқ қайта кўриб чиқиш зарур. Айни дамда бундай муассасаларда 20 мингдан зиёд шифокор штати бор, лекин атиги 12 минг мутахассис ишламоқда. Нима учун? Чунки бугунги кунда олий ўқув юртлари битирувчилари умумий амалиёт шифокори бўлиб ишлашни ўзига эп кўришмайди. Яхшироқ шифохонада ёки хусусий клиникаларга ошиқишади. Чунки бу бўғинда ходимларни рағбатлантириш, малакаси ва лавозимини оширишга эътибор йўқ.

Кимлар бепул витаминлар билан таъминланади?

Жаҳон соғлиқни сақлаш ташкилоти таҳлилига кўра, даволаш инсон саломатлигини таъминлашнинг 10 фоиз омили, холос. Ирсий омилар 15 фоиз, атроф-муҳит 20 фоиз, энг асосийси, турмуш тарзи 55 фоизни ташкил этади. Коронавирус касаллиги ҳам нотўғри турмуш тарзи оғир оқибатларга олиб келишини кўрсатди.

— Паст жисмоний фаоллик, меъёрдан кўп, айниқса, кечки пайт овқатланиш оқибатида аҳоли-

нинг қарийб 30 фоизда юқори қон босими ва 46 фоизда холестерин миқдори нормадан ортиқ, — дейди **Вирусология илмий текшириш институти бош шифокори Муҳайё Асилова**. — 60 фоиз ҳолатда коронавирუსнинг оғир кечиши нотўғри турмуш тарзидан келиб чиққан йўлдош касалликларга боғлиқлигини кўрсатди. Яъни соғлом турмуш тарзи — тўғри овқатланиш ва жисмоний фаоллик орқали қанчадан-қанча касалликларнинг олдини олиш ва инсонлар ҳаётини сақлаб қолиш мумкинлигини барча бирдек тушуниши керак. Нотўғри овқатланиш ва носоғлом турмуш тарзи қандай оғир оқибатларни келтириб чиқариши ёшларга болалиқдан оқ ўргатилиши керак.

Аниқланишича, 40 фоиз аёлларда фолий кислотаси ва темир моддаси етишмаслиги кузатилмоқда, 5 ёшгача бўлган болаларнинг 55 фоизда темир моддаси етишмаслиги сабабли камқонлик келиб чиқяпти. Боғча ва мактаб ёшидаги 70 фоиз болаларда ичак паразитар касалликлари мавжуд. Шу боис келгуси йил 1 июндан бошлаб, 5 ёшгача бўлган болалар витаминлар ва микронутриентлар билан, 10 ёшгача ўғил-қизлар паразитларга қарши дорилар билан, ҳомиладор, эмизикли аёллар ва 15 ёшгача бўлган болалар йод препаратлари билан, 35 ёшгача аёллар фолий кислотаси ва феррум билан бепул таъминланади. Ушбу дори воситалари ва витаминлар оилавий шифокорлар томонидан тарқатилади.

Ҳар бир ҳудудда касалликлар таркибига қараб ихтисослашган даволаш муассасалари ташкил этилади. Мисол учун, Фарғона ва Сирдарёда нафас йўллари, Қашқадарёда эндокринологик, Тошкент шаҳрида ошқозон-ичак, Андижонда юрак қон-томир, Қорақалпоғистон ва Хоразмда буйрак касалликлари энг кўп қайд этилган. 17 та ихтисослашган тиббиёт марказини ҳудудий шифохоналар билан боғлаш, телемедицина орқали тажриба алмашиш ривожлантириш, касалликлар тури ва динамикасидан келиб чиқиб, жойларда ихтисослашган

марказнинг минтақавий филиаллари ташкил этилади.

Маҳаллалар кесимида аниқланади

2021 йилдан бошлаб, аҳоли эҳтиёжидан келиб чиққан ҳолда 100 та қишлоқ врачлик пункти ва 24 та оилавий поликлиника ташкил этилади. Иш жараёни эса тўлиқ рақамлаштирилади. 5 ёшгача бўлган болалар, ҳомиладор, туғиш ёшидаги ва 35 ёшдан ошган аёллар, 40 ёшдан ошган шахслар доимий назоратга олиниб, скрининг текширувлари ўтказилади. Касалликка мойил бўлганлар индивидуал патронажга олинади. Бундан буён бепул тиббий ёрдам учун йўлланмани ҳамда бепул тарқатиладиган дориларга рецептни ҳам оилавий шифокор беради. Маҳалладаги аҳолининг саломатлик кўрсаткичлари, касалликларнинг эрта аниқланишига қараб, оилавий шифокорлар меҳнати рағбатлантирилади.

Бунинг учун чекка ҳудудлардаги бирламчи бўғин тиббиёт тизими учун «Қишлоқ шифокори» дастури жорий қилинади. Бу дастурга мувофиқ, олис ҳудудлардаги бирламчи бўғинга ишга кирган тиббиёт ходимларига 30 миллион сўм миқдорида бир марталик пул маблағи берилади, улар хизмат уйи билан таъминланади ёки ижара тўлови компенсация қилинади. Шифокорларга бўлган эҳтиёжларни маҳаллалар кесимида аниқлаб, тиббиёт олий ўқув юртларида квотани ошириш, ипотека асосида қуриётган уй-жойларни, аввало, бирламчи бўғин шифокорлари учун ажратилиши белгиланди.

Демак, соғлиқни сақлаш тизимида бирламчи бўғинларни ривожлантириш орқали касалликларнинг олдини олиш ёки вақтида даво чораларини кўришга эришилади. Бунинг учун юқоридаги ислохотлар амалга оширилса, фуқаролар маблағ ва вақт сарфлаб, шаҳардаги катта шифохоналарга бориб, навбат кутиб чарчамайди. Ўз ҳудудиди ҳам даволаниши ёки ташхисланиши учун имконият яратилади. Бу эса юртимизда ҳар бир фуқаронинг саломатлиги эътиборда эканидан далолатдир.

Нилуфар ЮНУСОВА
«Mahalla»

ДАРВОҚЕ...

ТИББИЁТ КЛАСТЕРЛАРИ ТАШКИЛ ЭТИЛАДИ

Соғлиқни сақлаш вазирлиги ва Сирдарё вилояти ҳокимлигига йил якунига қадар хорижий экспертларни жалб қилган ҳолда, «Ўлистон тиббиёт кластери»нинг лойиҳасини ишлаб чиқади. Кейинчалик ҳар бир вилоятда Сирдарё тажрибаси асосида илғор хорижий клиникалар билан ҳамкорликда «тиббиёт кластерлари» ташкил этилади.

«Келажакка нафас» дарахт экиш
акциясига старт берилди.

COVID-19 коронавирус инфекцияси, аввало, юрак-қон томир ва нафас олиш йўллари ҳамда семизлик касаллигига чалинган фуқароларимизнинг соғлиғига салбий таъсир кўрсатди. Натижада бугунги пандемия орамиздан кўплаб ҳамюртларимизнинг бевақт дунёдан кўз юмишига сабаб бўлди.

СОҒЛОМ ОВҚАТЛАНИШ — ҲАМ ДАВО, ҲАМ ШИФО

Барчамиз бундан жиддий хулоса қилган ҳолда зарарли одатлардан воз кечиб, оммавий спорт билан доимий шуғулланиш, тўғри овқатланиш тамойилларига риоя қилиш, хусусан, таркибида туз, қанд ва ёғ миқдори кўп бўлган ҳамда ҳамирли таом ва ширинликларни, нон маҳсулотларини меъёридан ортиқ истеъмол қилмасликни, бир сўз билан айтганда, соғлом турмуш тарзини кундалик ҳаётимизга айлантиришимиз зарур эканлигини бугунги даврнинг ўзи тақозо этмоқда.

Ана шу йўналишдаги вазифаларнинг ҳуқуқий асоси сифатида давлатимиз раҳбари томонидан 2020 йил 10 ноябрда «Аҳолининг соғлом овқатланишини таъминлаш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида»ги қарори имзоланди. Хўш, ҳужжатнинг аҳамияти нимада? У билан қандай вазифалар белгиланмоқда? Ижроси қандай таъминланади?

Инсон саломатлиги учун муҳим бўлган микроэлементлар ва биологик моддаларни асосан, мева-сабзавотлардан олади. Бироқ тадқиқотлар шуни кўрсатмоқдаки, юртимиз аҳолисининг 67 фоизи етарлича мева-сабзавот истеъмол қилмайди. Бу эса турли касалликларнинг пайдо бўлишига олиб келяпти.

Шу боис ҳужжатга мувофиқ, 2021 йил 1 июндан бошлаб, 6-23 ойлик болалар учун уй шароитида тайёрланган овқатларни бойитиш мақсадида **микронутриент кукуни** билан, 6 ойликдан 5 ёшгача бўлган болалар «А» витамини билан, 2-10 ёшдаги болалар **гельминтоз профилактикаси** бўйича махсус препаратлар билан **бепул таъминланади**. 2022 йил 1 июлдан бошлаб,

ҳомиладор ва бола эмизувчи аёллар ҳамда 3-15 ёшдаги болаларга **йод препарати**, 35 ёшгача туғиш ёшидаги аёлларга **темир ва фолий кислотаси препарати бепул берилади**. Ушбу дори воситалари ва витаминлар оилавий шифокорлар томонидан тарқатилади.

Бойитилмаган ун сотуви чекланадими?

Маълумки, 2019 йилда ишлаб чиқарилаётган ва барча навдаги импорт қилинаётган буғдой унининг 30 фоизигина микронутриентлар билан бойитилгани аниқланган эди. Ваҳоланки, бу каби унни Ўзбекистон аҳолисининг 56 фоизга яқини истеъмол қилади. Жаҳон соғлиқни сақлаш ташкилоти маълумотларига кўра, 70 фоиз кўрсаткич ҳам анемия даражасининг сезиларли даражада камайишига имкон беради.

Шу боис 2020 йил 1 апрелдан Ўзбекистон ҳудудига фақат микронутриентлар билан бойитилган биринчи навли буғдой унини олиб киришга рухсат берилди. Бундан ташқари, биринчи навли буғдой уни фақат микронутриентлар билан бойитилган ҳолда ишлаб чиқарилиши ва сотилиши белгилаб қўйилди. Эндиликда юқоридаги қарор билан 2021 йил 1 апрелдан бошлаб, биринчи нав буғдой уни билан бир қаторда **олий нав буғдой уни ҳам микронутриентлар билан бойитилган** тақдирда республика ҳудудига реализация қилишга рухсат этилади.

— **Олий ва биринчи навли унларнинг микронутриентлар, яъни темир, фолий кислотаси, витаминлар комплекси билан бойитилиши ҳисобига биз аҳоли орасида, айниқса,**

ўсмирлар, ҳомиладорлар, туғиш ёшидаги аёллар ўртасида камқонлик касалликлари, витамин етишмовчилиги ҳолатларининг олдини олган бўламиз, — дейди **Аҳолининг соғлом турмуш турзини қўллаб-қувватлаш ва жисмоний фаоллигини ошириш маркази директори Барно Одилова**. — Болаларнинг ёшлик чоғиданоқ керакли микронутриентлар билан бойитилган таомларни истеъмол қилиши эса уларнинг ҳам ақлий, ҳам жисмоний жиҳатдан ўсишини таъминлайди. Бунинг иқтисодий жиҳатдан ҳам самарали экани исботланган. Яъни тадқиқотлар кичик ёшда соғлом овқатланиш учун сарф этилган ҳар бир доллар кейинчалик давлат бюджетига 4 доллардан 35 долларгача фойда келтиришини кўрсатган.

Барча ёш тоифаси қамраб олинади

Қарор билан аҳолини соғлом турмуш тарзига ундовчи **«Соғлом турмуш тарзи» платформаси** ишлаб чиқилади. Мазкур платформада инсоннинг **тана вазни индекси**ни ҳисоблаш, унинг ҳаёт тарзини ҳисобга олган ҳолда **кунлик овқатланиш меъёрини тавсия этиш** ҳамда истеъмол қилинаётган таом, озиқ-овқат маҳсулотлари ва ичимликларнинг **калориясини ҳисоблаш** имконини берувчи тўғри овқатланиш бўлими яратилади.

Шунингдек, болаларнинг 5 ёшгача бўлган даврда оптимал ривожланиши ва ўсишини таъминлаш мақсадида **патронажнинг универсал-прогрессив модели** 2022 йил 1 январга қадар босқичма-босқич жорий этилади. Сирдарё вилоятининг туман (шаҳар) кўп тармоқли марказий поликлиникаларида 2021 йил 1 январдан бошлаб, эксперт тарикасида, **«Тўғри овқат-**

ланиш ва соғлом турмуш тарзи» хоналари ташкил этилади.

— Қарорга кўра, 2021/2022 ўқув йилидан бошлаб, мактабгача таълим ташкилотларида **«Шахсий гигиена ва жисмоний тарбия асослари»** машғулотлари ўтказилади, — дейди **Тошкент тиббиёт академияси кафедра профессори Гули Шайхова**. — Умумтаълим мактабларида эса 1-4-синфлар учун тегишли фанлар таркибида **«Саломатлик сабоқлари»** мавзулари киритилади. Тегишли ўқув муассасаларининг барча йўналишларида тўғри овқатланиш мавзулари алоҳида циклда ўқитилади. Уларда тўғри овқатланиш ва соғлом турмуш тарзини шакллантириш бўйича кенг тушунчалар берилади. Бу жараёнда боғча ёшидаги боладан нуроний кексаларгача қамраб олинади.

Тамғалаш нега керак?

Яна бир муҳим масала: 2021 йил 1 июлдан таркибида туз, шаккар ва ёғ миқдори юқори бўлган маҳсулотлар, шунингдек, соғлиқ учун зарарли бошқа қўшимчалар мавжуд маҳсулотларга **белгилар қўйиш бошланади**.

— Белгилаш икки босқичда амалга оширилади — 2021 йил июлдан **ихтиёрий**, 2025 йил 1 январдан **мажбурий** бўлади, — дейди **Санитария-эпидемиологик осойишталик ва жамоат саломатлиги хизмати раҳбари ўринбосари Нурмат Отабеков**. — Бу ўзгариш мамлакатга олиб кирилган маҳсулотларга ҳам, республика ичида ишлаб чиқарилган маҳсулотларга ҳам бирдек тегишлидир. Товарларга ушбу рангли белгиларни қўйишдан мақсад — истеъмолчиларга ишончли маълумотларни етказиш ва фойдали маҳсулотларни танлашига ёрдам беришдан иборат. Масалан, шаккар, тўйинган ёғ кислоталари ва тузни ҳаддан ортиқ истеъмол қилиш юрак-қон томир касалликлари, артериал гипертензия, қандли диабет касалликларининг пайдо бўлишига ва ривожланишига олиб келади.

Умуман олганда, ушбу қарор ижросини амалга ошириш орқали юртимизда нотўғри овқатланиш билан боғлиқ касалликларни камайитириш, йод етишмаслиги, камқонлик, болаларда учрайдиган бўй ва вазн хасталикларининг олдини олиш, энг асосийси, инсон умрини узайтиришга эришилади. Демакки, қарор ижроси соғлом кишилар сафининг кенгайишига хизмат қилади.

Санжар ИСМАТОВ
«Mahalla»

ЎРГАНИШЛАР ЮРТИМИЗ АҲОЛИСИНING 56 ФОИЗИДА ОРТИҚЧА ВАЗН, ШУНДАН 24 ФОИЗИДА СЕМИЗЛИК, 46 ФОИЗИДА МЕЪЁРИДАН ОРТИҚ ХОЛЕСТЕРИН, 31 ФОИЗИДА ЭСА ЮҚОРИ АРТЕРИАЛ ҚОН БОСИМИ МАВЖУДЛИГИНИ КЎРСАТДИ.

Авваллари ўзбек меҳнат мигрантларининг асосий қисми Россия давлатига кетарди. Аксарият қисмининг қўлида бирор хунари йўқ эди. Энг ёмони рус тилида оддий сўзлашувни ҳам билмасди. Шу боис мулоқот ва ҳақ-ҳуқуқларини билмасдан сарсон-саргардон бўлганлари анчагина эди. Кўплари алданиб, бир тийинсиз, қарз-ҳавола қилиб қайтиб келарди.

Расмий тарзда эса, асосан, Жанубий Кореяга кетиларди. У ҳам бир азоб эди. Буни ўша пайтда Кореяга кетганлар яхши билишади.

ЎЗИНИ ЎЗИ БАНД ҚИЛГАН МЕҲНАТ МИГРАНТИ

ҚАЙСИ СОЛИҚЛАРНИ ТЎЛАЙДИ?

Кейинги йилларда меҳнат мигрантларининг ҳақ-ҳуқуқларини ҳимоя қилиш, уларга муносиб иш ўрнини топиш давлат сиёсатининг асосий йўналишларидан бирига айланмоқда. Бу йўналишда хорижий давлатлар билан мустаҳкам ҳамкорлик алоқалари ўрнатилиб, меҳнат мигрантлари учун муносиб шарт-шароитлар, имконият ва имтиёзлар яратилмоқда.

Энг муҳими, бугун нафақат Россия давлати, балки кўплаб хорижий давлатлар билан миграция бўйича ҳамкорлик алоқалари ўрнатилиб, хавфсиз, тартибли ва қонуний меҳнат миграция тизими яратилмоқда. Бу борада Президентимизнинг «Хавфсиз, тартибли ва қонуний меҳнат миграцияси тизимини жорий этиш чора-тадбирлари тўғрисида»ги қарори муҳим аҳамият касб этмоқда.

Қарорга асосан, келаси йил 1 январдан бошлаб бўлажак мигрантларнинг оила аъзолари кам таъминланган оила сифатида рўйхатга олиниб, хорижга чиқиб кетиши учун микроқарзлар ажратилади. Бундан ташқари, йўл пули ва дастлабки харажатларни қоплаш учун бериладиган микроқарзлар 10 млн. сўмгача бир йил муддатга паст фоиз ставкасида берилади.

Шунингдек, 2021 йил 1 январдан бошлаб ташкиллаштирилган ҳолда хорижда меҳнат фаолиятини амалга ошириш – ўзини ўзи банд қилган шахслар шуғулланиши мумкин бўлган фаолият турларига тенглаштирилади ҳамда ушбу шахсларга ўзини ўзи банд қилганлари учун белгиланган солиқларни тўлаш ҳамда пенсия миқдорини ҳисоблаш тартиби қўлланилади.

Минг афсуски, кейинги пайтларда қарорнинг айна шу бандини, яъни 2021 йилнинг 1 январидан бошлаб меҳнат мигрантлари ўзини ўзи банд қилган фуқаролар сифатида рўйхатга олинади ва белгиланган тартибда солиқ тўлайди, деган жумлани кўпчилик фуқароларимиз тушуниб-тушунмай нотўғри талқин этишяпти. Шу боис масъул ташкилот вакиллари

томонидан яна бир бор халқимизга бу борада батафсил, оддий ва содда тилда тушунтириш бериб ўтилди.

Ўзини ўзи банд қилган меҳнат мигранти қайси солиқларни тўлайди?

Шухрат ИСМОИЛОВ,
Давлат солиқ қўмитаси бошқарма бошлиғи:

– Ушбу масалада айрим тушунмовчиликлар бўлаётгани сабабли, яна бир бор ойдинлик киритиб ўтмоқчиман. Президентимизнинг «Хавфсиз, тартибли ва қонуний меҳнат миграцияси тизимини жорий этиш чора-тадбирлари тўғрисида»ги қарорига асосан, 2021 йил 1 январдан бошлаб меҳнат миграцияси йўли билан хорижда вақтинча меҳнат фаолиятини амалга ошириш ўзини ўзи банд қилган шахслар шуғулланиши мумкин бўлган фаолият (ишлар, хизматлар) турларига тенглаштирилади. Уларга ўзини ўзи банд қилган шахслар учун белгиланган солиқларни тўлаш ҳамда пенсия миқдорини ҳисоблаш тартиби қўлланилади.

Шуни унутмаслик керакки, ўзини ўзи банд қилган шахслар даромад солиғи тўламайди, ижтимоий солиқни эса пенсия ҳисобланиши ва иш стажига эга бўлиши учун Пенсия жамғармасига ихтиёрий равишда тўлаши мумкин. Бу 2020 йил учун камида БҲМнинг 50 фоизи ҳажмида (111 минг 500 сўм) белгиланган. Агар чет элда вақтинчалик меҳнат фаолиятини амалга ошираётган фуқаролар Ўзбекистонда пенсия ва иш стажига эҳтиёж сезмасе, унда Пенсия жамғармасига ижтимоий солиқ тўлашнинг ҳожати йўқ.

Чет элда ишлаётган фуқаролар қанча даромад олишидан қатъи назар, жисмоний шахслардан олинadиган даромад солиғига тортилмайди. **Солиқ кодексининг 369-моддасига** мувофиқ, ўзини ўзи банд қилган шахслар жисмоний шахслардан олинadиган даромад солиғидан озод этилади.

Қолаверса, чет элда даромад

қилиб, ўзини ўзи банд қилган шахс сифатида ҳисобда турган мигрантлар Ўзбекистонга қайтгандан сўнг тадбиркорликка жалб қилинади ва тадбиркорлик истагида бўлганларга имтиёзли кредит ажратилади.

Кўриниб турибдики, меҳнат мигрантларининг ўзини ўзи банд қилган шахсга тенглаштирилиши уларни ижтимоий қўллаб-қувватлашга қаратилган.

Чет элда ишлаб келган фуқарога қанча миқдорда пенсия белгиланади?

Аброр ХОЛМАТОВ,
Молия вазирлиги ҳузуридаги бюджетдан ташқари Пенсия жамғармаси бўлими бошлиғи:

– Шуни адаштирмаслик керакки, пенсиялар — ёшга доир пенсия, ногиронлик пенсияси ва боқувчисини йўқотганлик ҳақидаги пенсияга бўлинган. Нафақа бу пенсия эмас. Кўп ижтимоий тармоқларда нафақа ва пенсия тушунчаларини чалкаштириб юборишади. Бу икки хил нарсас. Нафақа — иш стажига йўқ одамга берилади. Бу давлат томонидан кафолатланган маблағ. Пенсияда эса — шу фуқаро фақат пенсия жамғармасига ўз ҳиссасини қўшгандан кейингина, унга пенсия тайинланади.

Бу нима дегани? Чет элда ишлаётган фуқаро ихтиёрий тарзда жамғармага ўз ҳиссасини қўшса, қонунчиликда белгиланган миқдорда ижтимоий солиқларни ўтказган тақдирда, ушбу фуқаронинг иш стажига ҳисобланади. Ва тўланган маблағларидан келиб чиқиб, пенсия миқдори белгиланади.

Мисол учун, бир фуқаро чет элда, дейлик Россияда ишлаб келди. У (эркак) 25 йиллик иш стажига эга. Ижтимоий суғурталанган иш стажига бор. Ва бундан ташқари, чет элда ишлаган 5 йиллик иш стажига ҳам бор. Пенсия жамғармасига тўланадиган ихтиёрий ижтимоий тўлов суммасининг юқори поғонаси белгиланмаган, минимуми белгиланган. Ками билан бунча тў-

лайсан, кўпи билан хоҳлаганингча тўлагин, деб қўйганмиз.

Фуқаронинг ўзи учун пенсия кўпроқ керакми? Марҳамат, пулингиз борми, 111 минг сўм эмас, 1 млн. сўм тўланг. Албатта, 1 млн. сўм тўлаган (чет элда ишлаб келган) фуқаронинг пенсияси билан 111 минг сўм тўлаган фуқаронинг пенсияси икки хил бўлади.

Демак, ўша фуқаро иш стажини бажарса, пенсия жамғармасига қанча кўп пул ўтказса, бу фуқаронинг пенсияси ҳам кўпроқ бўлади.

Касбга нима учун ўқитилади?

Азим АҲМАТОВ,
Ташқи меҳнат миграцияси масалалари агентлиги бўлими бошлиғи:

– Республика бўйича 191 та касбга ўқитиш марказидан иборат тизим яратилди. Бунинг ичига 14 та «Ишга марҳамат» моно-марказлари, 136 та маҳаллалардаги касбга ўқитиш масканлари, 30 та касб-хунар коллежлари ва ҳоказолар қиради. Шулар орқали ҳар бир фуқарони ташкилий тартибда хорижга йўналтираётганимизда уларнинг бирор-бир касбга эгаллигини таъминлашга қаратилган чоралар кўрилади.

Касбга ўқитишдан асосий мақсад — фуқароларимизни юқори маош таклиф этиладиган, меҳнат муҳофазаси кафолатланадиган иш ўринларига йўналтиришдан иборат.

Бандлик ва меҳнат муносабатлари вазирлиги ҳузуридаги Бандликка кўмаклашиш жамғармаси томонидан тадбиркорликни йўлга қўйиш истагида бўлган, чет элдан қайтиб келган фуқароларимизга базавий ҳисоблаш миқдорининг 10 бараваригача бўлган миқдорда субсидиялар ажратиш белгиланди.

Бу субсидиялар нимага қаратилади? Мазкур маблағлар ўз ишини ташкил қиладиган янги тадбиркорнинг дастлабки 3 ойдаги ижара тўловларини тўлаш (жойларни ижарага олган бўлса), уларни тадбиркорлик асосларига ўқитиш каби чораларга қаратилади.

Рустам ЮСУПОВ тайёрлади.

Самарқанд вилояти ҳокими «Автомашинасиз 10 кун» акциясини ўтказишни таклиф қилди.

Ўтган ҳафта иқтисодий майдонда содир бўлган муҳим янгиликлардан бири, бу — Марказий банк хорижий валюталарнинг сўмга нисбатан яна янги қийматини белгилагани бўлди. Унга кўра, АҚШ доллари қиймати 12,02 сўмга кўтарилди. Тан олиб айтиш керакки, шундоқ ҳам инфляция даражаси мақтанарли бўлмаган юртимизда шу 12 сўм ҳам импорт қилинадиган товарлар қийматига жиддий таъсир кўрсатиши мумкин. Бу яна ўша истеъмол ёғи, тухум, шакар ва ҳоказоларнинг нархи ошишига олиб келади.

ВАЛЮТА КУРСИДАГИ ЎЗГАРИШЛАР НАРХЛАРГА ҚАНДАЙ ТАЪСИР КЎРСАТМОҚДА?

Шу ўринда юртимизда доллар кўтарилиши ёки тушишига нафақат Ўзбекистондаги, балки халқаро иқтисод ва молия «жанггоҳларида» содир бўлаётган воқеалар ҳам катта таъсир этаётганини айтиб ўтиш лозим. Хўш, бу сафар нима бўлди? Бу ҳақиқий коронавирус, «буюк карантин» инқирозининг дастлабки қадамларими?

«Бошланиш» бўлмайди

Асло йўқ. Бу инқироз бошланяпти, дегани эмас. Зеро, валюта курсида қисман тебранишлар ҳамиша бўлиб турган. Бундан ташқари, иқтисодчилар, халқаро молиявий экспертларнинг ҳисоб-китоблари ҳам Ўзбекистон аста-секин тикланиш даврига кириб бораётганидан дарак бермоқда. Жумладан, Осиё тараққиёт банки ва Жаҳон банкнинг хулосаларига кўра, юртимиз хавф зонасига кирмайди ва муаммоларни самарали ҳал этаётган давлатлардан ҳисобланади.

— Маълумки, чет эл валюталарининг миллий валютага нисбатан расмий курслари ҳафтада бир марта белгиланиб, душанба куни эълон қилиб келиняпти, — дейди **Марказий банк департамент раҳбари Акмал Назаров**. — Бунда АҚШ долларининг сўмга нисбатан курсини белгилашда ҳафта давомида республика валюта биржасидаги кунлик банклараро савдо сессияларида мавжуд талаб ва таклиф нисбатига кўра шаклланган курсларнинг ўртача тортилган миқдоридан келиб чиқилади. Жорий йилнинг апрель ойидаги тўғирланишдан сўнг, сўм алмашув курси нисбатан барқарор динамика кўрсатмоқда. Хусусан, миллий валюта курси январь-апрель ойларида 6,6 фоизга пасайган бўлса, май-сентябрь ойлари давомида 2 фоизга пасайди.

Умуман олганда, 2020 йил 9 ойи давомида миллий валютанинг АҚШ доллари нисбатан алмашув курси 8,6 фоизга қадрсизланди. Ички иқтисодий фаолликнинг тикланиш суръатлари ва асосий ташқи савдо ҳамкорларимиздаги макроиқтисодий шароитларда 2020 йил якунига қадар ички валюта бозорида ҳолатнинг нисбатан барқарор шаклланиши, алмашув курсининг кескин тебранишларига олиб келувчи

фундаментал омиллар хатарлари эҳтимоли пастлиги кузатилмоқда. Бунда йил сўнгига қадар ички валюта бозорида хорижий валютага бўлган талаб ва таклиф мутаносиблигини сақлаш юзасидан етарли шароитлар мавжуд.

Аммо рубль қуламоқда...

Шунга қарамай, яқин иқтисодий ҳамкорларимизда кейинги кунларда содир бўлаётган иқтисодий ҳолат қувонарли эмас. Жумладан, ўтган ҳафта бошида Россия рубли евро ва АҚШ доллари нисбатан кескин қадрсизлангани Ўзбекистон, умуман, Марказий Осиё иқтисодиёти учун жиддий таъсири борлигини ҳам ҳисобга олиш даркор. Душанба куни Москва биржасидаги валюта савдосида бир евронинг қиймати 94 рублдан кўпрокни ташкил этди. Бунақаси 2014 йилдан буён кузатилмагани билан экспертларнинг эътиборини ўзига тортиб, жиддий хавотирларни уйғотмоқда.

— АҚШ доллари нархи эса 80 рублдан ошяпти, — дейди **иқтисод фанлар доктори, профессор Самариддин Элмирзаев**. — Сўнгги бор бунга яқин ҳолат 2016 йилда қайд этилган. Ўшанда бир АҚШ долларининг қиймати қарийб 86 рублга чиққан. Воқеалар бундан ҳам ёмонроқ ривожланиши мумкин, деган башоратлар бор. Зеро, ноябрда илгари Россия рублининг кулашига олиб келган барча омиллар қайта бўй кўрсатиб турибди. Жумладан, пандемия сабаб нефть арзонлашиб бормоқда, дунёнинг турли давлатлари, энг аввало, Европага карантин чоралари қайтапти. Москвада карантин кучайтирилди.

Экспертларнинг фикрича, вазиятга геосиёсий ҳолат ҳам жид-

дий таъсир ўтказмоқда. Масалан, АҚШда Жо Байден президентлик сайловида ғолиб бўлгани тобора ойдинлашмоқда. У Барак Обамага вице-президентлиги даврида Россияга қарши санкциялар тарафдори эди. Айнан Байден 2014 йилда Россияга қарши янги санкцияларни эълон қилинишига бош-қош бўлганди. Экспертларга кўра, янги санкциялар эҳтимоли ҳам рубль заифлашувининг асосий сабабларидан бири бўлиши мумкин. Рублнинг қадрсизланишида яна Кавказдаги ҳолат ва Туркия билан муносабатлардаги муаммоларнинг ҳам таъсири бор.

Қозоқ тенгеси ҳам қадрсизланяпти

Дарҳақиқат, рубль курси, ЕвроОсиё Иқтисодий Иттифоқида аъзо давлатлар, жумладан, Қозоғистоннинг тенгеси курсига ҳам салбий таъсир қилади. Сўнгги 2-3 кунда тенгенинг қиймати 1 АҚШ доллари нисбатан 427 тенгедан 434 тенгеге пасайди. Бу ўзгаришлар қолган Марказий Осиё давлатлари валюталари курсига ҳам таъсир қилиши табиий.

Доллар курсининг Россия ва Қозоғистонда ўсиши натижасида Ўзбекистон импорт қиладиган барча товар ва транспорт харажатлари ошиши мумкин. Ҳаммамизга маълумки, Россия ва Қозоғистон Марказий Осиё республикаларига кўпроқ озиқ-овқат маҳсулотлари: ун, буғдой, гўшт, ўсимлик ёғи, сут, сариеғ ва яна бошқаларини экспорт қилади. Бу маҳсулотлар Ўзбекистон учун импорт саналади. Натижада бутун Марказий Осиё ҳудудида озиқ-овқат маҳсулотлари нархи кўтарилиши мумкин.

Бундан ташқари, меҳнат миг-

рантлари томонидан қилинадиган пул ўтказмалари ҳажми ҳам кескин тушиб кетиши эҳтимоли бор. Биламизки, мигрантлар ҳисобига ҳар йили юртимиз иқтисодиётига миллиардлаб доллар миқдорида маблағ қўшилади. Аммо рубль қиймати пасайса, улар жўнатадиган валюта ҳам ўз-ўзидан камаяди.

Нима қилмоқ керак?

Аммо шунга қарамай, Ўзбекистоннинг вазиятдан енгил ўтиб кетиш учун жиддий имкониятлари, захира ёстиқчалари мавжуд. Мисол учун, доллар нархи ошгани билан жорий йил олтин нархи мисли кўрилмаган даражада кўтарилди. Биламизки, мамлакатимизнинг олтин валюта захираси дунёда салмоқлилардан бири ҳисобланади. Бу эса сўм курсини барқарор ушлаб туришда жуда муҳим омил саналади. Ҳукумат мазкур ҳолатдан унумли фойдаланиб қолиш пайида. Зеро, бу каби нархлар келгуси йили бўладими, йўқми, номаълум. Аниқроғи, пандемия тугаши билан олтин нархи яна эски ҳолатга қайтиши эҳтимоли жуда юқори. Бундан ташқари, мева-сабзавот экспорти ҳам 2020 йилда жиддий ўсди. Пахта тўлиқ қайта ишланиб, экспорт қилинмоқда. Натижада банклар воқеаларнинг юқоридаги каби ривожланишига етарлича тайёргарлик кўриб улгурди.

Бундан ташқари, мамлакатимиз сўм курсини барқарор сақлаб туриш учун қўшимча имкониятлардан ҳам фойдаланиши мумкин. Экспортни кўпайтириб, импортни қисқартиришга қаратилган чоралар шулар жумласига киради. Бу каби ҳаракатлар оқибатида эса импорт товар қиммат бўлгани учун ўз-ўзидан камаяди ва маҳаллий ишлаб чиқаришга жой бўшата бошлайди. Шу боис, бизнингча ҳам, яқин келажакда сўм курсининг рублга қараб жиддий тебранишини кутиш асоссиз. Бу 2010 йиллардаги иқтисодий воқеликдан келиб чиқиб, баҳо бериш бўлади. Зеро, ўтган йиллар мобайнида юртимизда иқтисодиёт, молия мутлақо бошқа тартиблар билан ишлай бошлаган.

Улуғбек ИБОДИНОВ
«Mahalla»

«Жанубий Устюрт» миллий табиат
боғи ташкил этилади.

Божхона тизимида содир этилаётган коррупцион ҳолатлар

сўнги бир неча йилларда ошкора айтила бошланди. Давлат божхона қўмитасининг Коррупцияга қарши кураш бошқармаси томонидан божхона органларида олиб борилган текширувлар натижасида, Тошкент шаҳар божхона бошқармаси «Арк булоқ» божхона постида содир этилган жиноятнинг фош этилгани бунинг мисоли.

Унда тадбиркорлар ҳамда божхона ходимлари биргаликда амалга ошириб келган жиноят фош этилиб, уюшган жиноий гуруҳ қўлга олинди ва қонунга мувофиқ жавобгарликка тортилди.

Бугун ана шундай ҳолатларнинг олдини олиш масаласига эътибор кучайди. Рақамлаштиришнинг божхона тизимида жорий этилиши орқали инсон аралашувини камайтиришга эришилмоқда.

Хўш, «Рақамли божхона»га ўтиш чиндан ҳам, коррупцияга қарши курашишда ечим бўла оладими? Бу орқали тизимдаги коррупцияга барҳам бериш мумкинми?

— Афсуски, божхона ходимининг бири ёки бир нечаси томонидан қилинган жиноят бутун тизимнинг обрўсини тўкмоқда, — дейди Давлат божхона қўмитаси кадрлар бошқармаси бошлиғи Илҳом Мухторов. — Масалан, Сурхондарё вилояти «Гулбаҳор» божхона постида бизнинг ходимимизга 15 минг АҚШ доллари эвазига юк ўтказишни таклиф қилишган. Бунинг натижасида давлатга 20 миллиард АҚШ доллари миқдорида зарар етиши мумкин эди. Ана шундай вазиятларда коррупцион ҳолат ҳақида ходим ўз раҳбарига ҳамда Коррупцияга қарши кураш бошқармасига айтишга мажбур. Агар айтмаса ва буни яширса ишдан олинди, жиноят содир этган тақдирда қонуний чоралар кўрилади. Бизда ана шундай тизим йўлга қўйилган. Биз коррупцияни камайтириш йўлида кимларнидир қамашимиз, ишдан олишимиз мумкин, лекин соҳани рақамлаштирмасак, инсон омилни камайтирмасак, тўлиқ бунга барҳам бера олмаймиз.

Бюрократияга барҳам берилади...(ми?)

Президентимизнинг 2020 йил 5 июндаги «Божхона маъмуриятчилигини ислоҳ этиш ва Ўзбекистон Республикаси давлат божхона хизмати органлари фаолиятини такомиллаштириш тўғрисида»ги фармони соҳани ислоҳ қилишда муҳим қадам бўлди. Бу божхона хизматида замонавий ахборот-коммуникация технологияларидан самарали фойдаланишда асосий дастуриламалдир. Бугун мутасаддилар «Рақамли божхона»га ўтиш борасида қилинаётган ишлар ҳақида айтмоқда. Аслида тадбиркорлар ҳамда давлатимизга қандай фойда келтиради? Шу орқали бюрократияга барҳам бериладими?

— Божхона маъмурчилигини соддалаштириш мақсадида бир қатор йўналишларда ишлар амалга оширилди, — дейди Давлат божхона қўмитаси божхона маъмурчилигида илғор ва инновацион усулларни жорий этиш бошқармаси бошлиғи Фарҳод Олимжонов. — Биринчиси, божхона расмийлаштирув жараёнларида мавжуд бўлган бюрократик тўсиқлар ва қоғозбозликни камайтириш, иккинчиси, тизимдаги барча жараёнларни автоматлаштиришдир. Учинчи йўналишимиз тадбиркорларга ишонч билдириш бўлса, тўртинчиси, божхона постларидаги мавжуд инфратузилмани яхшилаш ҳисобланади. Ана шу йўналишлар бўйича мақсад ва чораларни белгилаб олганмиз. Айтиш лозимки, ҳозирда божхона ходимлари томонидан бериладиган рухсатномалар сони кескин қисқартирилган. Экспорт ва импорт бўйича шартномларни рўйхатга олиш ҳам бекор қилинди. Барча постларда юритилаётган хизмат китобларидан ҳам воз кечилди. Рўйхатга олиш ва қайд этиш жараёнларининг барчаси электронлаштирилди.

Китобларни бекор қилиш, қоғозлардан воз кечишда соҳани автоматлаштиришга катта эҳтиёж сезилди. Бу бўйича қилинган биринчи иш божхона декларацияларини рўйхатга олиш ва ходимлар

РАҚАМЛИ БОЖХОНА КОРРУПЦИЯНИНГ олдини оладими?

ўртасида автоматик тақсимотни йўлга қўйиш бўлди. Илгари декларацияни рўйхатга олиш ходимларнинг ўзи танлови асосида амалга оширилган бўлса, ҳозир тизим бунга йўл қўймайди. Махсус алгоритм мавжуд бўлиб, бир тадбиркорнинг божхона декларациясини расмийлаштирган ходим, иккичи бор амалга оширмайди. Яъни кейинги гал ўша тадбиркор тақдим қилган декларацияси бошқа ходим томонидан кўрилади. Бу ходимлар орасида иш ҳажмининг тенг тақсимланиши баробарида, коррупциянинг олдини олишга ҳам хизмат қилади.

Икки дақиқа кифоя

Кувонарлиси, мазкур тизим илгари икки соат вақтни оладиган ишларни энди икки дақиқада бажариш имконини беради.

Берилган маълумотларга кўра, бугунги кунда 65 фоиз товарлар божхона кўригисиз, соддалашти-

ди. Расмийлаштириш жараёнида эса вақт тежаллади. Бу йил тўлиқ ишга туширилган мазкур тизим орқали давлат бюджетига салкам 90 миллиард қўшимча божхона тўловлари ундирилди.

Инспекцион кўрик

— Тадбиркорлар томонидан энг кўп мурожаат қилинаётган йўналишлар ўрганиб чиқилганда, имтиёз, божхона қиймати ҳамда тўловларни ҳисоблаш бўйича энг кўп мурожаат қилиниши кузатилди, — дейди Давлат божхона қўмитаси ахборот-коммуникация технологиялари бошқармаси бошлиғи Элдор Раззоқов. — Давлат божхона идоралари ушбу йўналишларда интерактив хизматлардан кенг фойдаланишни йўлга қўйди ва бугун божхона тизимига 56 та ахборот хизматлари, 30 та интерактив хизматлар татбиқ қилинган. Энди товарларнинг чега-радан кирган ёки кирмаганлигини тадбиркор мавжуд

рақамларни сайтга киритиб, қидириш орқали билиб олиши мумкин. Шунингдек, «Сирдарё», «Довутота», «Ғишткўприк», «Яллама», «Шовот», «Сариосиё» сингари божхона постлари тўлиқ реконструкция қилинди. Натижада йўловчи ўтказиш ҳажми 2 баробарга ошди.

Мазкур постларда инсон танасини

сканер қилувчи «Body scan», юк автотранспортларини сканер қилувчи инспекцион кўрик мажмуалари, электрон шлагбаум, давлат рақамини аниқлаш тизими сингари инновацион назорат воситалари билан таъминланган, «Рақамли божхона» талабларига мослаштирилган.

Мутасаддиларнинг таъкидлашича, инспекцион назорат самараси туфайли, куни кеча «Сариосиё» темир йўл божхона постида қўшни давлатдан мамлакатимиз ҳудуди орқали олиб ўтиш мақсад қилиниб, вагонларнинг ост қисмига яширилган 172,5 кг. гиёҳванд моддалар аниқланди.

Бундан кўриш мумкинки, «Рақамли божхона»га ўтиш, тизимда инновацион технологиялардан фойдаланиш нафақат коррупцияни камайтиради, балки бошқа турдаги жиноятларнинг олдини олишга, тадбиркорларга кенгроқ имконият яратишга ҳам хизмат қилади.

Ноилахон АҲАДОВА
«Mahalla»

рилган тартибда чиқарилмоқда. 2018 йилда 25 мингдан ортиқ божхона экспертизаси ўтказилган бўлса, 2020 йил 3 мингга ҳам етмайди. Янги тизим жорий қилингандан сўнг божхона кўриклар сони ҳам камайди. Бундай кўрикларни амалга ошириш учун камидан бир соат вақт, куч, молиявий харажатлар талаб этилган. Бугун ана шундай овозгарчилик ва харажатлар камайди. Тўғри, «Бунинг натижасида самарадорлик пасайганми?» деган ҳақли савол туғилади. Мутасаддининг айтишича, бу самарадорлиқнинг пасайишига эмас, аксинча тизим кўрсатиб берган хавфли товарларга кўпроқ эътибор қаратишга имкон беради.

Шунингдек, божхона қийматини назорат қилиш модули яратилгани ҳам тадбиркорлар учун қулайлик яратди. Масалан, божхона декларацияси тақдим қилинган заҳоти тадбиркорлик субъектига тизимнинг ўзи товар нархининг баланд ёки пастлигини бошқа тарихий маълумотлар билан солиштириб кўрсатиб бера-

Йилнинг ўтган даврида давлат бюджетига 18,7 триллион сўм божхона тўлови ундирилди.

Кўпчилигимиз бирон иш бошламоқчи, ё бўлмаса, қаергадир бормоқчи бўлсак, албатта, об-ҳаво маълумотларига эътибор қаратамиз. Айрим ҳолларда эса қишлоқ жойларида ҳатто тўй-ҳашамларни ҳам айнан синоптиклар ахборотига қараб белгилаймиз. Бироқ ҳар доим ҳам берилган маълумотлар тўғри чиқавермайди. Хўш, нега шундай бўлади? Нега айтилган маълумотлар баъзан ўзини оқламайди? Соҳада қандай муаммолар кузатилмоқда? Гидрометеорологиянинг бугунги ҳолати талабга жавоб берадими?

ЭСКИ ТЕХНОЛОГИЯ ИШОНЧЛИ МАЪЛУМОТНИ УЗАТА ОЛМАЙДИ

Моддий-техник база қачон янгиланади?

Маълумки, гидрометеорология хизмати қишлоқ хўжалиги, энергетика, транспорт, экология каби бир қанча соҳалар учун жуда муҳим. Бироқ, тан олиш керак, соҳага йиллар давомида эътибор берилмагани оқибатида бу йўналиш замондан орқада қолиб кетди. Аэрологик кузатув 1995 йилдан буён ўтказилмайди. Бу эса об-ҳаво ҳақидаги маълумотларнинг ишончилигини пасайтиради. Халқаро стандарт бўйича қаралса, мамлакат ҳудудида 4 мингта станция бўлиши зарур, амалда эса бизда 335 та бор, холос.

Шунингдек, гидрометеорология хизмати марказининг моддий-техник базаси ҳам талабга жавоб бермайди, ускуналар аллақачон эскирган. Мавжуд 70 та станциянинг атиги 14 таси автоматлашган. Прогнозлар ўн йил олдинги дастурий маҳсулотлар асосида тайёрланмоқда. Оқибатда об-ҳаво ва табиий офатлар ҳақидаги маълумотлар уч соатгача кечикмоқда. Ваҳоланки, жаҳон тажрибасида бу кўрсаткич 10 дақиқани ташкил этади. Тошкент, Самарқанд ва Нукусдаги 3 та метеорологик локатор маълумотлари эса етарли бўлмаяпти.

— Давлатимиз раҳбари раислигида 3 ноябрь куни бўлиб ўтган йиғилишда соҳани ривожлантириш

бўйича асосий йўналишлар белгилаб берилди, — дейди Вазирлар

Маҳкамаси ҳузуридаги Гидрометеорология хизмати маркази боти директори Шерзод Ҳабибуллаев. — Жумладан, эндиликда

замон талабига мос келмайдиган 80-90-йиллардаги техникалар янгиланади. Уларни шунчаки янгилаш эмас, замонавий постлар яратиш, автоматлаштирилган тизимга солиш, замон талабларига мос равишда реал вақт ичида маълумотлар олиш бўйича тизим яратилади. Бу орқали маълумот олиш вақтини ҳозирги 5-6 соатдан реал вақт режимида ўтказишга эришамиз.

Яна бир жиҳат: ҳозирда фойдаланиб келинаётган сунъий йўлдош маълумотлар базаси, ер усти постлар, ер усти станцияла-

ри мавжуд эмаслиги ва уларнинг ҳаммаси автоматлашмагани ҳисобига тизимдаги маълумотларнинг аниқлик даражаси паст эди. Шундан келиб чиқиб, ҳавонинг ўзгариши, булутларнинг юриши, шамол, сувларнинг оқим бўйича ягона давлат геоахборот станцияси ишга туширилади. 2021 йил якунигача барча туманларда биттадан янги гидрометеорология постлари яратилиб, улар ягона маълумотлар базасига жойлаштирилади. Бундай ўзгаришлар билан соҳада замонавийлик, оперативлик ва маълумотлар аниқлиги оширилади. Энг асосийси, бундан буён

рўй бериши мумкин бўлган табиий офатлардан олдиндан хабардор бўлиш тизими йўлга қўйилади.

Пулли хизматлар қамрови кенгайтирилади

Таъкидлаш керакки, соҳанинг иқтисодий рентабеллиги ҳам паст даражада. Хусусан, марказ ўтган 9 ойдаги харажатларнинг атиги 6 фоизини ўз даромадидан қоплаган. Бугунги кунда метеорологик маълумотлар 35 та идорага, жумладан, 20 га яқин тижорат ташкилотига bepул берилмоқда. Хизмат нархлари харажатга нисбатан кам бўлиб, 15 йилдан буён кўриб чиқилмаган.

Масалан, тупроқ ҳароратини аниқлаш харажати 12 минг сўмга баҳоланган бўлса, бу хизматни амалга ошириш учун 20 минг сўмлик харажат қилиниши керак. Ёки бўлмаса, тупроқ намлигини аниқлаш баҳоси 15 минг этиб белгиланган, аммо хизматни кўрсатиш давомида сарфланувчи харажат 35 минг сўмга тенг. Табиийки, уловидан тушови қиммат қабилидаги биргина шу тизим ҳам соҳа ривожига тўсиқ бўлиб келган. Шу боис эндиликда ҳам метеорологик хизмат сифати оширилади, ҳам хизматлар босқичма-босқич тижоратлаштирилади.

— Метеорология маълумотлари қишлоқ хўжалиги учун ҳам зарур манба саналади, — дейди **Гидрометеорология илмий-текишириш институти директори в.б. Бахтиёр Холматжонов.** — Экинни экишдан бошлаб, уни йиғиштириб олгунча бўлган жараёнда бевосита об-ҳаво маълумотларига эҳтиёж бор. Бироқ талабга яраша таклиф йўқ эди. Афсуски, соҳанинг бу йўналишда ҳам қўли боғланган эди. Яъни бугунгача аграр турдаги корхоналар учун атиги 9 турдаги хизматлар таклиф этилган. Ҳолбуки, хорижда айнан қишлоқ хўжалиги учун ўсимлик намлиги, ёмғир миқдори, чуқурликдаги тупроқ ҳароратини аниқлаш каби 20 дан ортиқ хизматлар кўрсатилади. Шу боис эндиликда ҳар бир вилоятда қўшимча агрометеорология постлари ташкил этилади. Фермер хўжалиги ва кластерларга онлайн хизмат кўрсатадиган дастурий таъминот ишлаб чиқилади.

Ойлик иш ҳақи 800 минг сўм (!)

Маълумотларга кўра, бугунги кунда «Ўзгидромет» ходимларининг ўртача иш ҳақи 1,3 млн. сўм, ҳудудий бошқармаларда 1,2 млн. сўм, туман ва шаҳарлардаги кузатув бўлинмаларда эса 800 минг сўмни (!) ташкил этади. Бу республикадаги ўртача кўрсаткичдан деярли икки марта камдир.

— Ўз навбатида, иш ҳақининг пастлиги соҳага малакали мутахассислар, айниқса, олий таълим муассасалари битирувчиларини жалб қилишга салбий таъсир кўрсатмоқда, — дейди

Гидрометеорология хизмати маркази масъул ходими Малика Миржамолова.

— Бундан ташқари, бу ҳолат 5-10 йил ва ундан кўп меҳнат тажрибасига эга бўлган юқори малакали мутахассислар ҳам бошқа соҳаларга ўтиб кетишига сабаб бўлмоқда. Биргина маълумот: шу йилнинг 1 октябрь ҳолатига марказ ва унинг ҳудудий бўлимларида жами 93 та бўш иш ўрни мавжуд. Энг ёмони, иш ҳақининг пастлиги «Ўзгидромет» ходимларида улар ишининг нуфузи йўқлиги ва кераксизлиги тўғрисида тасаввур ҳосил қилган. Шу боис Президент раислигидаги йиғилишда соҳа ходимларининг ойлик маошини ошириш ва узоқ муддатли хизмат учун устама тўлаш тизимини жорий этиш бўйича кўрсатмалар берилди.

* * *

Дарҳақиқат, стратегик соҳа ҳисобланган гидрометеорология хизматини кескин ўзгаришлар, катта модернизация ва жадал рақамлашиш жараёнлари кутмоқда. Бу саъй-ҳаракатлар билан маълумотларни аввалгидек 3-6 соатда эмас, балки реал вақт режимида олишга эришилади, уларнинг аниқлиги ҳам ортади. Энг муҳими, халқаро стандартлар асосида фавқулодда ҳолатларни олдиндан прогнозлаш имконияти пайдо бўлади. Гапнинг индаллоси, шу кунгача ишга солинмаган жуда катта салоҳият мамлакат ҳаётида бўй кўрсатади.

Санжар ИСМАТОВ
«Mahalla»

ДАРВОҚЕ...

Гидрометеорология хизмати асосини кузатув тармоғи ташкил қилади. Ҳозирда мамлакатимизда 323 та метеорологик ва авиаметеорологик кузатув станциялари, гидрологик ва агрометеорологик постлар, атмосфера ҳавоси ифлосланиши мониторинги пунктлари, қор кўчки станциялари фаолият юритмоқда.

Журналистлар учун махсус платформа яратилади.

Коронавирус пандемияси тарқалганига қарийб бир йил бўлаётган бўлса-да, афсуски, ҳали-ҳануз унга қарши бирорта дори воситаси ишлаб чиқилмади. Тўғри, дунёнинг қатор мамлакатларида вакцина синовлари ўтказилмоқда, ҳатто Россия жаҳонда илк бор вакцина ишлаб чиққанини ҳам эълон қилди, бироқ уларнинг ҳақиқатда даво чораси экани бўйича ҳали бир тўхтамга келинмади.

ЎЗБЕКИСТОНДА ВАКЦИНА СИНОВИ ҚАНДАЙ ЎТКАЗИЛАДИ?

Куни кеча Инновацион ривожланиш вазирлигида корона-вирусга қарши вакцина синовининг учинчи босқичини Ўзбекистонда ўтказиш борасида Хитойнинг «Anhui ZhifeiLongcom Biopharmaceutical» компанияси вакиллари билан учрашув бўлиб ўтди. Ўзаро мулоқотда вакцина синовларини амалга ошириш тартиби келишиб олинди. Хўш, Хитой вакцинаси қанчалик ишончли? Ўзбекистонда вакцина синови қандай ўтказилади? Кимлар унда кўнгилли сифатида қатнашиши мумкин? Акс таъсири кузатилса, қандай чоралар кўрилади?

Беш минг кўнгилли жалб қилинади

Айтиш керакки, ҳозирда дунёнинг кўпгина мамлакатларида 200 дан ортиқ вакцина синовдан ўтказилмоқда. Уларнинг 11 таси айни пайтда учинчи клиник босқичига етиб келди. Агар дастлабки босқичларда вакцинанинг хавфсизлиги, самарадорлиги, антитаналар ҳосил қилиш хусусиятлари ўрганилса ва унга кам миқдордаги кўнгиллилар жалб этилса, учинчи босқичнинг энг катта мақсади — аҳоли орасида унинг қанчалик самарадорлигини ўрганишдан иборат.

— Рекомбинант вакцина синовларини ўтказиш учун оилавий поликлиникаларни жалб қилган ҳолда кўнгиллилар танлаб оли-

няпти, — дейди **Инновацион ривожланиш вазири Иброҳим Абдурахмонов**. —

Олдин уларни ўқитиб, бу на-

санинг маъносини тушунтириб, кейин синовни амалга оширамыз. Юртимизда синовини ўтказмоқчи бўлган вакцинанинг иккинчи босқич синовлари Хитойда мингдан ортиқ кўнгиллиларда муваффақиятли тугаган. Ҳозир камида 15 минг одамда учинчи босқич синовларини ўтказиш режалаштирилган ва шундан 5 минг кўнгиллини Ўзбекистондан танлаб олиб, синовдан ўтказиш бўйича ҳамкорлик олиб бораёғимиз. Биз танлаган вакцинанинг хавфсизлик даражаси энг юқориларидан бири деб

ҳисоблайман. У «COVID-19»нинг турли штаммларига универсал таъсирга эгалиги билан ажралиб туради.

Кимлар кўнгилли сифатида қатнашиши мумкин?

Таъкидланишича, синовларда қатнашмоқчи бўлган кўнгиллиларнинг махсус протоколлар билан ёш чегараси аниқланган. Хусусан, 18 ёшдан 59 ёшгача бўлганлар битта гуруҳ бўлади ва яна бир гуруҳ кўнгиллилар 60 ёшдан юқори-лар ҳисобланади.

— Ҳар бир мамлакатда биринчи навбатда кимларни вакцина қилиш тартиби тасдиқланган,

— дейди **Коронавирусга қарши курашиш штаби аъзоси Барно Одилова**. —

Бунда, энг аввало, ушбу касалликка чалинмаган ва организмда иммуноглобулин G шаклланмаган кўнгиллилар қатнашиши мумкин. Чунки касалланган инсонларда иммунитет мавжуд. Агар кўнгиллилар орасида бирор кишида асоратлар ёки ноҳўя таъсир кузатилса, ўша шахс бепул даволанади. Шунингдек, кўнгиллилар иштироки учун пул маблағи берилиши ҳам мумкин.

Айтиш керакки, синовдан олдин кўнгиллиларнинг барчаси тиббий кўрикдан ўтказилади. Қўшимча касалликлари борми, бор бўлса, унинг хавфлилиги қай даражадалиги текширилади. Шундан сўнг улар

тиббий суғурта қилинади. Тиббий суғуртада вакцина туфайли ноҳўя таъсирлар сезиладиган бўлса, қандай харажатлар кетиши белгиланиб, олдиндан чора кўрилади.

— Вакцина синовида битта нарсани тушуниш керак, — дейди **Иброҳим Абдурахмонов**. — 5000 вакцинани оладиган кўнгиллининг тенг ярми — 2500 нафари ҳақиқий вакцина олмайди. Яъни 2500 нафари ҳақиқий вакцина олса, қолгани қанақа вакцина олганини, қанақа ампула ишлатилганини билмайди. Бу шундай тасодифийлаштирилган бўлиб, кимга ҳақиқий вакцина юборилганини мен ҳам, соғлиқни сақлаш вазири ҳам, ҳатто компания раҳбарлари, ходимлари ҳам билмайди. Бундай қилишдан мақсад — вакцинанинг қанчалик самарадорлигини аниқлаш, субъектив аралашувларни камайтиришдир.

Вакцинани имтиёзли нархларда сотиб олиш мумкин

Қайд этиш керакки, ҳозирда беш минг кишига етадиган вакцина Хитойдан Тошкентга олиб келинган. Улар махсус шароитларда сақланипти. Кўнгиллилар жамоаси шакллантирилгач, ҳар бир оилавий поликлиникада имкониятдан келиб чиқиб, маълум сондаги кўнгиллилар бўйича синов ишлари амалга оширилади. Синовлар ҳозир тадқиқот бўлгани учун фақат Тошкент шаҳрида ўтказилади.

— Вакцинациялаш жараёнига иккита илмий марказ — Инновацион ривожланиш вазирлиги қошидаги Илғор технологиялар маркази ҳамда Соғлиқни сақлаш вазирлигининг Вирусология илмий-текшириш

институтини асосий масъул сифатида белгилаб олинди, — дейди **Инновацион ривожланиш вазирлиги бўлим бошлиғи Феруза Хўжаева**. — Бу жараёнда шифокорлар учун танлов ўқилади, тренинглари ташкил этилади. Сўнгра ижтимоий роликлар тайёрланиб, танланган поликлиникалар манзили, улар билан боғланиш учун контактлари берилади. Энг муҳими, агар синовлар муваффақиятли якунланса, Ўзбекистон вакцинани имтиёзли нархларда сотиб олиш ҳуқуқига эга бўлади ҳамда вакцина Марказий Осиёнинг бошқа давлатларига Ўзбекистон орқали тарқатилиши назарда тутилган.

Синов қайси ҳолларда тўхтатилади?

Ҳар қандай янги дори воситаси илк синовдан ўтказилар экан, қайсидир ўринда ноҳўя таъсир кўрсатиши мумкин. Коронавирус вакцинаси ҳам бундан қафолатланмаган. Ф.Хўжаеванинг таъкидлашича, вакцина олгандан кейин ҳарорат кўтарилиши, вакцинага антитела ишлаб чиқариш жараёнида, албатта, танада ўзгариш бўлади. Шу боис ҳар бир кўнгиллига хавф гуруҳига кирмайдиган ўзгаришлар тушунтирилади. Агар 15 фоиздан кўп одамда ноҳўя таъсирлар сезилса, вакцинани қайта ўрганиб чиқиш бошланади. Агар ноҳўя таъсирлар 30 фоиз одамда кузатилса, вакцина дарҳол тўхтатилади.

Айтиш керакки, ҳозирда Соғлиқни сақлаш вазирлиги томонидан Россияда ишлаб чиқарилган «Спутник-V» ҳамда Хитойнинг «Sinopharm» компаниясининг ўлдирилган, кучсизлантирилган вирусларга асосланган вакцинасини ҳам олиб келиш ишлари амалга оширилмоқда. Бугунги вазиятдан келиб чиқиб, бир нечта вакцина синовини параллел ўтказиш зарурати бор. Негаки, коронавируснинг ҳам ҳар хил типлари бор. Бир ҳудудда яратилган вакцина иккинчи ҳудуд учун етарлича самарали бўлмаслиги, аҳоли генетикасига қараб ҳам самараси ҳар хил бўлиши мумкин.

Санжар ИСМАТОВ
тайёрлади.

**Қизил ярим ой жамияти ижтимоий муҳтожларга
103 295 760 сўм миқдорида моддий ёрдам пули ажратди.**

ҚАЛБАКИ

дори воситалари қаердан келмоқда?

Бугунги кунда тиббий дори воситалари савдоси билан боғлиқ кўплаб муаммолар тилга олинган. Жумладан, дориларнинг қиммат нархларда сотилишига нисбатан эътирозлар кўпайган. Шундай вазиятда уларнинг контрафакт, қалбаки нусхалари пайдо бўлса, бу янада ачинарли вазият ҳисобланади.

Интеллектуал мулк агентлиги масъул ходимлари томонидан контрафакт маҳсулотларининг ноқонуний муомаласига чек қўйиш мақсадида доимий равишда ўтказилаётган кузатув тадбирлари натижасида республикадаги 616 та дорихонада бозори чаққон, аҳолига яхши таниш бўлган дори воситаларининг номланиши ва қадоғи истеъмолчиларни чалғитиш даражасида жуда ўхшаш бўлган «Турмол», «Терлафлю», «Мертерафлюс», «Китонал гел», «Китонал ампула», «Ношпен» ҳамда «Азимакс» каби контрафакт дорилар сотилаётгани аниқланган.

Энди дори воситаларининг қимматлиги етмагандай, қалбакилари ҳам сотилаётган бўлса-я. Яна чекка-пана жойларда эмас, айнан дорихоналарда. Тасаввур қилинг. Бу вазиятда қиммат дорилардан зада бўлган бемор нима қилади, салгина арзонлигига чалғиб сохтасини шартта сотиб олади-қўяди. Маълум вақт уни қабул қилиб юради, лекин аҳволи яхшиланиш ўрнига янаям ёмонлашади. Энди у даволаниши учун янада кўпроқ пул сарфлашига тўғри келади...

Хўш, бундай ҳолат қандай юзага келди? Бу дорилар одамлар соғлиғига жиддий зарар етказиши мумкинми?

Соҳага оид ҳужжатларда камчилик бор

— Ушбу дори воситалари Наманган вилоятида фаолият кўрсатувчи «Мерримед фарм» корхонаси томонидан ишлаб чиқарилган, — дейди Адлия вазирлиги ҳузуридаги Интеллектуал мулк агентлигининг Интеллектуал мулк ҳуқуқларига риоя этилиши мониторинг қилиш бўлими бошлиғи Сардор Қиличев. — Бу масалада хориждаги дори ишлаб чиқарувчи компаниядан мурожаат келиб тушган. Шу асосда ўрганишлар олиб бораемиз. «Мерримед фарм» корхонасидан ҳозир бу дори воситаларини ишлаб чиқариш тўхтатилди, деган мазмунда хат келди.

Мазкур ҳолатни соддароқ тушунтирадиган бўлсак, дори ишлаб чиқарувчи фармацевтик фирма дори сифати ва касалликка таъсир қилишини йиллар давомида синовдан ўтказди. Аммо бошқа корхона осонгина фойда кўриш мақсадида унинг товар белгисидан фойдаланиб, номи ўхшаш дори ишлаб чиқаради. Оддийгина номи ва ташқи кўриниши таниқли бўлган дорилар қадоғини ўхшатиб, бир-иккита ҳарфини ўзгартириб қўяди, холос. Масалан, «Три-мол» ва «Турмол»нинг таркиби, қўллаш тартиби бир хил.

Фармацевтикани ривожлантириш агентлиги қошида ишлаб чиқариладиган дори воситаларига мувофиқлик сертификати ва гувоҳнома берадиган ташкилот фаолият кўрсатади. Муаммо шундаки, гувоҳнома бериш жараёнида товар белгиси, яъни дорининг номига рухсат олганми — бу сўралмайди. Чунки ушбу

соҳа қонунчилигида бунга оид нормалар мавжуд эмас. Айтиш жоизки, соҳага оид меъёрий ҳужжатлар халқаро ҳужжатларга биров мос келмайди. Яъни соҳадаги ҳужжатларда ишлаб чиқарилган дори воситасида маълум бир товар белгиси бошқа шахсга тегишли бўлса, қўллаш мумкин эмас, деган чеклов қўйилмаган. Ёки қачонки, асл товар белгиси эгаси рози бўлса, қўллаш мумкин, ҳам дейилмаган.

Рўйхатдан ўтказилиб, сертификат берилган дорилар ҳақиқий ҳисобланади

— Ушбу дорилар контрафакт воситалар сифатида нотўғри талқин қилинган, — дейди Фармацевтика тармоғини ривожлантириш агентлиги матбуот хизмати раҳбари Қизлархон Бегматова. — Таркиби бир хил, савдо номи бошқа-бошқа дориларни контрафакт дейиш хато. Агар дорининг таркибига бошқа модда қўшилган бўлса, бу маҳсулотни шундай аташ мумкин. Қолаверса, мазкур дори воситалари рўйхатдан ўтказилган бўлиб, улар ҳақиқий препаратлар ҳисобланади. Чунки дори воситаси рўйхатдан ўтказилаётганда сифати текширилади. Рўйхатдан ўтказилиб, сертификат берилдими, демак, у — сифатли.

Яна бир жиҳатни айтиш лозим. Маълум бир мамлакатда қайсидир дори воситаларини ишлаб чиқариш патенти йигирма беш йил ушлаб турилади. Ушбу муддат ўтиб кетса, бу дорининг аналогини ишлаб чиқариш ҳуқуқи юзага келади.

Эҳтимол, бу ерда реклама қонунчилиги бузилиши ҳолати бордир. Айтайлик, дорилар қадоғининг ўхшатиб чиқарилгани бунга сабаб бўлиши мумкин. Лекин бунинг контрафактга алоқаси йўқ.

Контрафакт маҳсулотлар каталоги тузилмоқда

Ушбу фикрлардан кўринади-

ки, контрафакт сифатида тақдим этилган дори воситаларидан беморлар соғлиғига хавф йўқ ва улар касалликни даволаш хусусиятига эга. Фақат хориж дорилари номи салгина ўзгартирилгани, қадоғи ўхшашлигини айтмаса. Бу контрафакт дори воситалари дейишга асос бўлмайди. Бу ҳақда баҳслашмоқчи эмасмиз. Умуман, қалбаки маҳсулот деганда нимани тушунамиз, шу хусусида тўхталсак.

Одатда қалбаки маҳсулот аслига қараганда сифатсиз бўлиб, сохта номи ва кўриниши билан харидорни чалғитиши мумкин. Юқоридаги дори воситалари масаласида эса ишлаб чиқарувчини ҳам, дорихоналарни ҳам қонуний томондан айблай олмаймиз. Чунки улар бу ишни мавжуд соҳавий ҳужжатларга зид келмайдиган тарзда амалга оширишган. Лекин муаммо халқаро ҳужжатларда контрафакт товарлар бўйича қандай қоидалар акс этганида.

Интеллектуал мулк агентлиги маълумотида кўра, дорихоналарда сотилаётган контрафакт маҳсулотларни тезкор аниқлаш мақсадида уларнинг каталоги тузилмоқда. Мазкур ташаббус орқали каталогга киритилган контрафакт дори воситалари сотуви билан шуғулланаётган дорихоналар огоҳлантирилади, дориларни дорихона пештахтасидан олиш талаб этилади ва ноқонуний ишлаб чиқарувчиларни жавобгарликка тортишга сабаб бўлади.

Шунингдек, Ўзбекистонга четдан контрафакт дори воситалари кириб келишининг олдини олиш мақсадида Давлат божхона қўмитасига дорилар рўйхати тузилган маълумотнома тақдим қилинади ҳамда уларнинг кириб келиши тўхтатилади. Балки шу орқали контрафакт дорилар муаммосига ечим топилар.

Тўлқин ШЕРНАЕВ
«Mahalla»

Қорақалпоғистонда бирданига
учта ҳоким ўзгарди.

Донишманд халқимизнинг ҳар бир сўзида ҳаётий ҳақиқат ва ҳикмат мужассам. Жумладан, «Қиш ғамини ёзда» нақли ҳам бежиз айтилмаган. Ҳисобдонларнинг кузатишича, бу йил саратоннинг тафти баланд бўлди. Демак, қаҳратоннинг ҳам қаҳри қаттиқлашиши эҳтимоли йўқ эмас. Шунинг учун синов мавсуми — қишга пухта ҳозирлик кўриш, айна кунларнинг ҳар дамидан оқилона фойдаланиш зарур.

ШАҲАРДА ТАЙЁРГАРЛИК КЕЧИКДИ, ҚИШЛОҚДА-ЧИ?...

Яширишнинг ҳожати йўқ, шу пайтгача коммунал хизмат соҳасидаги муаммолар аҳоли, айниқса, кўп қаватли уйларда истиқомат қилаётган одамларнинг ҳақли эътирозларига сабаб бўлаётганди. Айниқса, қиш фаслида охириги қаватдаги хонадонлар эгаси томдан чакка ўтишидан азият чекса, пастки қаватдагилар зах ва ертўладан анқийдиган бадбўй хиддан нолишарди. Бундан ташқари, иссиқ ва совуқ сув тармоқларидаги носозликлар, иситиш тизимидаги камчиликлар оддий ҳолга айланиб қолган эди.

Бу йил-чи? Ёгин-сочинли кунлар бошланиши билан яна эски манзаралар қайта жонланадими? Мавсумнинг кўнгилдагидек ўтиши учун қандай чора-тадбирлар кўриляпти? Афсуски, Навоий вилоятидаги ўрганишларимиз соҳада ҳануз камчиликлар борлигини кўрсатиб қўйди. Хусусан, вилоят «Иссиқлик манбаи» ДУК масъуллари юқоридаги нақлни унутган кўринади. Уларнинг бу эътиборсизлиги шаҳардаги 40 фоиздан ортиқ кўп қаватли уйларда истиқомат қилаётган аҳолининг ҳақли эътирозига сабаб бўлмоқда. Шаҳарликлар айна пайтда ҳам иссиқ сув таъминотидаги узилишлардан норози.

— Пандемиянинг иқтисодиёт тармоқларига катта зарар етказётгани ҳеч кимга сир эмас, — дейди «Иссиқлик манбаи» ДУК Навоий шаҳар филиали бўлим бошлиғи Шаҳбоз Ойдинов. —

Куз-қиш мавсумига тайёргарлик ишларига ҳам айнан пандемия ҳалақит берди. Аксарият кўп қаватли уйларга иссиқлик етказиб берувчи қувурлар эскиргани боис янгисига алмаштирмаса бўлмасди. Қувур сотиб олиш учун маблағ масаласи кечроқ ҳал бўлгани туфайли таъмирлаш ишлари бироз кечикди. Шунингдек, ҳар йили шаҳарда 1 ноябрдан қишқи мавсумга ўтиларди. Таъмирлаш ишлари кечиккан ҳолда, бу йил куз бирмунча салқин келиб, қишқи мавсумга ўтиш ҳам тезлашди. 10 ноябрда таъмирлаш ишлари якунланди, ҳозир қазилган ҳудудларни кўмиб текислаш ишлари бажарилляпти. Аҳолини ташвишлантирган иссиқлик ва иссиқ сув муаммоси бутунлай бартараф этилди.

Электр таъминотидаги узилишларга нима сабаб бўлмоқда?

Биз уйлари ўз вақтида иситилмаган фуқаролар электр таъминотида ҳам узилишлар бўлаётганини айтгани боис «Навоий ҳудудий электр тармоқлари» корхонасида ҳам бўлди.

— Тан олиш керак, электр узатиш тармоқлари ва нимстанцияларнинг ҳаммаси ҳам янги ва ишга яроқли ҳолатда эмас, — дейди корхона бош муҳандиси Ойбек Раимов. — Бу қурилмалар босқичма-босқич янгиларига алмаштирилмоқда. Узатиш тармоқлари ва нимстанцияларда таъмирлаш ишлари олиб

борилаётганда электр таъминотида узилишлар бўлади. Қолаверса, мамлакатимиз ҳали энергетика мустақиллигига бутунлай эришгани йўқ. Истаймизми-йўқми, иқтисодиёт тармоқлари ҳамда аҳоли турмуш шароитига катта зарар етказмаган ҳолда, баъзида электр таъминотида узилишлар бўлади. Асосийси, ходимларимиз бор шароит ва имкониятлардан фойдаланиб, истеъмолчиларни узлуксиз равишда электр билан таъминлашга ҳаракат қилишмоқда.

Саржалликларнинг муаммоси нега ҳал бўлмади?

Куз-қиш мавсумига тайёргарлик жараёнлари қишлоқларда ҳам муаммога айланган. Айрим ҳудудларда газ таъминоти яхши бўлмаса, бошқасига кўмир етиб бормаган. Жумладан, Конимех туманидаги Саржал овули аҳолиси тўрт йилдирки, куз-қиш мавсумини хавотир билан қаршилайди. Чунки 2016 йилда аҳоли хонадонлари қутилмаганда табиий газ тармоғидан узиб қўйилган. Ваҳоланки, улар газ тўловларини ўз вақтида амалга оширган, ҳатто аввалдан тўлов қилиб, газ идорасини қарздор ҳам қилиб қўйган аҳоли бу ҳолатдан норози. Туман, вилоят ҳокимликларига қилинаётган мурожаатларнинг эса натижаси бўлмаляпти.

— Чўл жойда қиш қаттиқ келади, — дейди Саржал овул фуқаролар йиғини раиси Манибек Абдиқодиров. — Хонадонлар газдан узилгач, одамлар саксовуларни чопиб ёқа бошлади. Кўмир етарли бўлмаса, даштда дарахт йўқ, саксовул ёқишга мажбурмиз-да. Аммо экология вакиллари саксовул чопганларга жарима солишади. Бу ўсимлик «Қизил китоб»га киритилган. Тўғри, энг ноёб ўсимликлар бу китобга киритилади, аммо одамдан қадри баланд эмас-ку. Аҳоли ўйнаб эмас, қишдан омон чиқиш учун табиатга зарар етказишга мажбур бўляпти.

Маълум бўлишича, Конимех тумани ҳокимининг 2016 йил 9 июлдаги «2016-2017 йиллар куз-қиш мавсумида тумандаги табиий газ етиб бормайдиган ҳудудларни газ тармоғидан узиш ва узилган газ қувурларини демонтаж қилиш тўғрисида»ги қарорига асосан, ҳудуддаги 896 та хонадон суюлтирилган газ таъминотига ўтказилган. Хусусан, Саржал ва Янгиғозғон овулларидаги хонадонларни суюлтирилган газга мослаштириш режа-графи ишлаб чиқилган ва табиий газ тармоғидан ажратилган.

— Мазкур овулларга ҳар доим ўз вақтида суюлтирилган газ етказиб берилляпти, — дейди «Худудгаз-Навоий» газ таъминоти филиали

бўлим бошлиғи Асқар Набиев. — Жумладан, октябрь ойида Саржал овулига 2 минг 100 тонна суюлтирилган газ етказиб берилди. Айтиш лозимки, суюлтирилган газга мослаштирилган аҳоли хонадонларига ижара шартномаси асосида газ баллонлари ажратилган. Табиий газ ресурсларидан келиб чиқиб, вилоятдаги суюлтирилган газга мослаштирилган аҳоли хонадонларини табиий газга қайта улаш имкони йўқ.

Ортиқча тўловлар нега ўз эгаларига қайтарилмади?

Хонадонларни табиий газ тармоғидан узиш меъёрий ҳужжатлар асосида бўлган ва ҳолатни ўзгартиришнинг имкони йўқ экан, майли, лекин бизни бошқа бир жиҳат ҳайратга солди. Саржалликларнинг хонадони 2016 йилда табиий газ тармоғидан узилган бўлса, нега аҳолининг газ учун аввалдан амалга оширган тўловлари 2020 йилгача қайтариб берилмади? «Худудгаз-Навоий» газ таъминоти филиали томонидан барча аввалдан тўлов қилгану газ тармоғидан ажратилган хонадон эгаларига, жумладан, 73 нафар саржаллик фуқарога ортиқча тўловлар эндиликда қайтариб берилмоқда.

А.Набиевнинг айтишича, шу пайтгача аҳоли маблағларини қайтаришга ҳуқуқий асос бўлмаган. Фақатгина давлатимиз раҳбарининг 2020 йил 18 июндаги «Табиий газ ва электр энергиясини сотиш механизмини такомиллаштириш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида»ги фармонида мувофиқ, истеъмолчиларга пулларини қайтариш имконияти туғилган.

* * *

Хўроз ҳамма жойда бир хил қичқиради, деганлари шу бўлса керак. Чунки қиш остонасида шаҳарликларнинг ҳам, қишлоқ аҳолисининг ҳам ўзига яраша ташвиши, муаммоси бор. Бу муаммолар ечимини топиш учун мутасаддилар масъулиятни ҳис қилиши лозим. Афсуски, юқорида биз кўрган ҳолатларда бунга етарлича эътибор қаратилмаган, натижада яна одамлар сарсон, яна одамлар айбдор... Айни мавзу юзасидан ўрганишларимизни давом эттирамиз ва мавзуга яна қайтамыз.

Холбиби САҒАРОВА
«Mahalla»

ДАРВОҚЕ...

Навоий вилояти ҳокимининг фармойишига биноан, жорий йил 17 октябрдан Навоий шаҳридаги ижтимоий объектларни иссиқлик билан таъминлашда қишқи мавсумга ўтилиши лозим эди. Аммо мавжуд 554 та кўп қаватли уйдан 200 дан ортиғига 10 ноябрда иссиқлик берилмади.

Тахририятимизга Қашқадарё вилояти Нишон туманида яшовчи II гуруҳ ногирони Низомиддин Камоловдан мурожаат келди. У қуйидагича мазмунда эди:

«Бизга берилган уйда ҳеч қандай шароит йўқ. Газ ҳам, ичимлик сув ҳам, ҳожатхона ташқарида. Ахир, кўзи ожизларимиз бор. Ҳозирдан хоналаримиз совиб кетди, қишда қандай жон сақлаш ҳақида ўйлаётимиз. Ҳаммамиз пул қўшиб, ичимлик сувни сотиб оламиз, лекин ўн кунга ҳам етмайди. Натижада қўшнилар билан можаро келиб чиқади. Тўрт мучам соғ бўлганда ҳокимиятдан уй-жой сўраб ўтирмай, ўзим уй қураддим. Аммо ногиронлигимиз сабаб ёрдам сўрашга мажбурмиз. Президентимиз ногиронларга шарт-шароит яратиш, уларга уй бериш ҳақида кўп гапирмоқда. Бизга ҳам яшаш учун муносиб шароитларга эга тураржой берганда эди, бу каби муаммолар бўлмасди...»

«ДАЪВО ҚИЛСА

ИМОРАТНИ ҚАЙТАРИБ ОЛИШИ МУМКИН, ШУ САБАБЛИ БУ УЙДА ҚЎРҚИБ ЯШАЙМИЗ»

Дунёга келган чақалоқдаги бокиралик, поклик ва беғуборлик аслида бир умрга сақлаб қолиш учун берилади. Аммо Яратган инъом этган умр кейинчалик қисмат, тақдир, пешона дея изоҳланувчи не-не сўқмоқлардан ўтмайди, дейсиз. Уни ирода билан енгиб ўтиш лозим. Чунки инсон манфаати ҳар нарсадан устун ва унинг шаъни олий қадрият. Шунга мувофиқ, юртимизда эҳтиёжманд, ногиронлиги бўлган шахсларга меҳр-мурувват, ғамхўрлик кўрсатилиб, уй-жой билан таъминлаш баробарида орзу-истакларини рўёбга чиқариш давлат сиёсатининг устувор йўналишларидан бирига айланган.

Кўзбўямачилик кимга керак?!

Қашқадарё вилоятида ҳам сўнгги йилларда кўплаб ана шундай оилалар уй-жой билан таъминланди. Йиллар давомида ижарада ёки яшаш учун шарт-шароити бўлмаган жойларда қўйналиб кун кечирган бундай оилаларнинг замонавий, шинам хонадонларга эга бўлганидаги қувончини ифода этиш қийин.

Бироқ айрим масъулларнинг бу борадаги ишлари ҳўжакўрсинга қилинаётганини инкор этиб бўлмайди. Биргина **Нишон тумани** мисолида бунга гувоҳ бўлиш мумкин. «**Юксалиш**» маҳалласидаги коллежнинг ётоқхонаси бўлган бино таъмирланиб, 2017 йилнинг декабрида туман ҳокимлиги, қорхона ва ташкилотлар масъуллари, жамоатчилик вакиллари иштирокида қарнай-сурнай садолари остида ногиронлиги бўлган ҳамда боқувчисини йўқотган 12 та оилаларга хонадон қалитлари топширилганди. Айрим хонадон соҳибларининг хоналарда телевизор, мебель

борлигини кўриб, миннатдорлик ҳиссидан кўзларига ёш келганди. Кейин эса...

— Кўчиб келган кунимиз хонадаги чиройли стол-стулларни кўриб, жуда қувонгандим, — дейди **шу уйдаги хонадонлардан бирига кўчиб келган Феруза Мирзаева**.

— Ҳокимлик масъуллари уйимизга кириб, табриклашди. Болаларим билан катта стол атрофида ўтириб, чой ичдик. Бу жараёни видеога олишди. Тадбирдан бир неча кун ўтиб, қандайдир ташкилот ходимлари келиб стол-стулларни, яна бир қанча буюмларни олиб кетишди. Булар ўша пайтда раҳбарлар кўриши учун қўйилган экан. Майли, бировники экан, олиб кетишсин, розиман, лекин бундай кўзбўямачиликнинг кимга кераги бор?

Уй топширилган вақтда хонадонларда зарур маиший буюмлар бўлгани, бир неча кундан сўнг эса олиб чиқиб кетилганини шу ерда яшаётган, II гуруҳ ногиронлиги бўлган Махлиё Сувонова ҳам тасдиқлайди.

Муаммо устига муаммо

— Уй берилгандан 8 ой ўтиб турмуш ўртоғим вафот этди, — дейди **Бахтигул Жовлиева**. — 3 нафар фарзандим билан ёлғиз қол-

дим. Касалхонада санитарка бўлиб ишлайман. Бир ойда 3 марта навбатчиликда тураман. Ойлик маошим 262 минг сўм. 513 минг сўм моддий ёрдам олам. Бу пул билан болаларимнинг қорнини тўйғаза оламан, холос. Бизнинг асосий муаммоларимиздан бири электр билан боғлиқ. Чунки ҳар бир хонадонга бир миллионгача

электрдан қарздорлик ёзиб кетишган. Бу ерда яшайдиган хонадон эгаларининг барчаси ногирон бўлса, улар бу пулларни қандай тўлашади. Электр таъминотидан вақтида ҳисоблагич қўйиб беришганида эди, бу каби муаммолар бўлмасди. Муаммоларимиздан яна бири, исталган вақтда бу ердан чиқариб юборишлари мумкин. Чунки бино ҳали-ҳамон коллеж ётоқхонаси доимий яшаш учун уй бўлиб қолади? Коллеж даъво қилгудек бўлса, иморатни қайтариб олишга ҳаққи бор. Шу сабабли бу ерда қўрқиб яшаймиз.

Ногиронлиги бўлган шахсларнинг манзилли ижтимоий муҳофазасини кучайтириш, уларнинг яшаш шароитларини яхшилаш, кам таъминланган оилаларни уй-жой билан таъминлашда адолат тамойилларига риоя этиш ҳар биримиздан алоҳида масъулият ва эътиборни талаб қилади.

Бугунги кун раҳбари халққа яқин бўлса...

Хўш, бинодаги камчиликлар бартараф этиладими? Қиш эшлик қоқиб турган бир пайтда аҳолининг уйини иситиш учун қандай чоралар кўрилмоқда?

— Яқинда бу ишга ўтдим, — дейди **Нишон тумани ҳокимининг саноатни ривожлантириш, капитал қурилиш, коммуникациялар ва коммунал хўжалик масалалари бўйича ўринбосари Усмон Набиев**. — Биринчи навбатда, ушбу ҳудудни бориб кўрдим. Ҳақиқатан ҳам, аҳволни яхши деб бўлмайди. Чиқиндилар уюм бўлиб кетган. Уни чиқариб ташладик, ҳожатхонани тозалаттирдик, 12 та хонадоннинг ҳаммасига янги электр ҳисоблагич ўрнатиб бердик. Чунки электр ҳисоблагич бўлмагани боис ушбу хонадон эгалари шу кунга қадар электр учун тўлов амалга оширмаган. Натижада қарздорлик келиб чиққан. Уларга тушунтирдик. Ушбу қарздорликни тўлаш қонун даражасида амалга оширилади. Агар бирорта тадбирқорми, «Саховат ва кўмак» жамғармасиданми, тўлаш имконияти бўлиб қолсагина ҳомийлик ёрдами кўрсатишимиз мумкин. Таъмирлаш ва иситиш тизими билан яна шуғулланамиз.

Нима бўлганда ҳам, бугунги кун раҳбари қанча халққа яқин бўлса, унинг муаммолари, ўй-кечинмалари билан яшаса, халқ ундан рози бўлсагина ишида унум бўлади. Янги тайинланган ҳоким ўринбосаридан буни кутиб қоламиз.

Президентимиз халқимиз узоқ келажакда эмас, айнан бугун бахтли яшашлари лозим, деган иборани кўп бор такрорлайди. Бунинг учун, биринчи навбатда, ижтимоий ҳимояга муҳтож аҳолининг эҳтиёжлари ҳисобга олиниши зарур. Афсуски, айрим раҳбарлар буни ҳали-ҳамон тушунмаяпти ёки тушунишса-да, шу усулни ўзига маъқул кўришяпти.

Шоҳиста БОЗОРОВА
«Mahalla»

Автомобиль бензини ишлаб чиқариш ҳажми 11 минг тоннага кўпайган.

ҚОҒОЗДА ҚОЛАЁТГАН ВАЪДАЛАР КИМНИНГДИР ЁДИГА ТУШАДИМИ?

Сувсизликдан қуриётган томорқалар... Кўчада қолиб, раиснинг уйидан бошпана топган йиғинлар... Ҳар йили дастурга киритилиб, йил якунида яна ундан «тушиб» қолаётган, таъмирланиши лозим бўлган йўллар... Таъмирланавериб, абжағи чиқиб кетган трансформатор...

Газетамизнинг 2019 ва 2020 йилги сонларида Самарқанд вилоятидаги айрим туманларда аҳолини қийнаётган шу каби муаммолар ҳақида қатор танқидий мақолалар чоп этилган эди. Мана, орадан анча вақт ўтди. Хўш, мутасаддиларнинг мазкур масалалар ечими юзасидан берган ваъдалари қай даражада бажарилди? Маҳаллаларда яна қандай муаммолар одамларни қийнамоқда? Шу ва бошқа саволларга жавоб топиш мақсадида вилоятнинг бир неча маҳаллаларида бўлдик.

«Кимдан умид қилишни ҳам билмаймиз...»

Газетанинг 2019 йилги 26-сонидан чоп этилган **«Маҳалла аҳлига ваъда эмас, сув керак!»** номли мақолада Пастдарғом туманидаги «Меҳнат» маҳалласи аҳолиси томорқадаги экинларини суғориши учун ҳудуддаги ариқларга сув келмаслиги масаласи кўтарилган эди. Йиғин ҳудудида бундан қарийб 50 йил олдин ўрнатилган сув насоси эскириб, яроқсиз ҳолга келиб қолгани натижасида икки йилдан буён томорқаларни суғоришнинг имкони бўлмаётгани, одамлар ҳосил ололмай, катта қийинчиликларни бошидан ўтказаятгани баён этилганди.

— Танқидий мақоладан сўнг ҳам маҳалламиздаги мазкур муаммо ўз ечимини топгани йўқ, — дейди **йиғин раиси Асқад Ражабов**. — Масалани ўзимиз ҳал қилиш ҳақида ўйлаб кўрдик, бироқ кредит олиш орқали ҳам кўзланган мақсадга эришолмас эканмиз. Чунки сув насосини капитал таъмирлаш, 450-500 метр ҳажмдаги сув қувурлари сотиб олиш учун энг камидан 100 миллион сўм миқдорида маблағ керак бўлар экан. Бу — қишлоқ шароитида анча катта пул. Кредит олгандан сўнг уни тўлаш ҳам иккинчи муаммони келтириб чиқариши аниқ. Ундан кўра, бизга маҳаллий бюджет ҳисобидан озгина кўмак берилса бўлгани, қолганини ўзимиз эплаб олардик.

Мана, тўрт йилдирки, «Меҳнат» маҳалласига сув келмаётгани боис аҳоли томорқалари сувсизликдан қақраб, экин майдонлари бўш ётибди. Ерда нам йўқлиги туфайли

аксарият хонадонлардаги мевали дарахтларнинг қуриб қолганига ҳам гувоҳ бўлдик.

— Йиғин ҳудудида ишлаб чиқариш корхоналарининг йўқлиги, ишсизлар сонининг кўпайиб бораётгани етмагандек, бир неча йилдан буён сувнинг ҳам узилиб қолгани аҳолини анча қийнаб қўйди, — дейди **маҳалла фаоли Сайфулло Мардиев**. — Томорқада ишлаб, ундан даромад қилишнинг мутлақо имкони бўлмагани учун одамлар бошқа ҳудудларга бориб, мардикорлик қилишяпти. Яхшиям, маҳалланинг бир-икки жойида ичимлик суви бор, шундан ташиб ичяпмиз. Йўқса, бу ерда умуман яшашнинг имкони бўлмай қоларди. Қанийди, шу муаммони ҳал қилиб берадиган биронта мард киши топилса?! Тўғриси, жуда кўп жойга қилган мурожаатларимиз бесамар кетаётгани боис кимдан умид қилишни ҳам билмай қолдик!..

Муаммога масъулларнинг муносабатини билиш мақсадида Пастдарғом тумани ирригация тармоқлари бўлими раҳбари Маҳмуд Турниёзовга бир неча бор сим қоқдик. Аммо, афсуски, у кишининг телефони «хизмат доирасидан ташқарида» экан.

Ким ҳақ: раисми, бўлим бошлиғими?

Газетамизнинг 2020 йилги 25-сонидан чоп этилган **«Бошпана-сиз йиғинлар қачонгача тадбиркорнинг қовоғига қарайди?»** ҳамда 33-сонидagi **«Ҳокимлар алмашаверади, ваъда эса ваъдалигича қолаверадими?»** номли материалларда қарийб 5 минг киши истиқомат қиладиган Оқдарё туманидаги «Бозоржой» маҳалласида йиғин биносининг йўқлигидан ходимлар раиснинг уйида фаолият кўртаётгани қайд этилганди.

Йиғин раисининг сўзларига қараганда, маҳалла учун янги бино қуриш масаласи кун тартибига кўйилганидан бери мазкур туманда 3 марта раҳбар алмашган ва уларнинг барчаси маҳаллий бюджетга пул тушиши биланок, мазкур маҳаллага янги бино қуришга ваъда берганлар. Аммо ҳар гал тушаётган маблағлар бошқа

«зарур объектлар»га йўналтирилиб, берилган ваъдалар ҳамон ваъдалигича қолмоқда.

— Газетадаги танқидлардан сўнг, мени бир неча марта туман ҳокимлигига чақиришди, янги бино қурилиши учун таклиф беришимни сўрашди, — дейди **йиғин раиси Шафоат Бобомуродова**. — Мен ўз таклифларимни бердим. Кейинроқ туман ҳокими ўринбосари, маҳалла ва оилани қўллаб-қувватлаш бўлими бошлиғи Юлдуз Ўроқова кўшни маҳалла ҳудудида жойлашган, уйсиз оилаларга вақтинчалик бошпана сифатида берилган ижтимоий мослашув марказининг иккита хонасига кўчишимизни сўради. У ерга бориб, шароит билан танишдик. Бинода йиғин ходимларининг ишлаши учун мутлақо шароит йўқ. Масъулларга бу ер бизга маъқул келмаганини айтдик. Бироқ саломатлигим ёмонлашиб, шифохонага тушиб қолган пайтимда Ю.Ўроқова бир жуфт стол-стулни ўша ерга мажбуран олиб бориб қўйиб, ходимларга «энди шу ерда ишлайсизлар», дебди. Аммо улар боришмаган.

Шундан сўнг мазкур масала бўйича Юлдуз Ўроқовага юзландик.

— Бу масала деярли ҳал қилинди, — дейди **у**. — Яқинда «Бозоржой» маҳалласи ходимлари кўшни «Даҳбед» маҳалласидаги ижтимоий мослашув марказига кўчирилди. Агарда янги ҳомий топилса, мазкур маҳаллага бино қуриш масаласи 2021 йилги дастурга киритилади. Чунки олдинги лойиҳа туман раҳбарларига маъқул келмади.

Ўринбосарнинг сўзлари бизда яна қатор саволлар туғдирди. Хўш, бино қурилишига масъулларга маъқул келадиган ҳомий топилмас-чи? Унда ходимлар раиснинг уйида ишлайверадими? Наҳотки, бутун бошли туманда битта маҳалла биноси қуриш ечилмас муаммо бўлса? Афсуски, бу саволлар яна жавобсиз қолди.

Ваъда қачон бажарилади?

Газетанинг 2019 йилги 20-сонидан чоп этилган **«Ким хулоса чиқарди, ким эса безътибор»**,

26-сонидagi **«Мурожаат ортидаги муаммолар қачон ҳал бўлади?»** сарлавҳали мақолаларда Жомбой туманидаги «Наймантепа» маҳалласидаги ижтимоий муаммолар қаламга олинганди. Хусусан, бу ерда яшовчи 600 га яқин хонадон айна кунларда электр таъминотидаги мунтазам узилишлардан азият чекмоқда.

Хўш, бунинг сабаблари нимада? Нега масъуллар газета қайта-қайта мурожаат қилган, одамларни қийнаб келаятган мавзу бўйича берган ваъдасини ўз вақтида бажармайдилар? Қолаверса, Президентнинг 2016 йил 23 ноябрдаги «2017-2021 йилларда паст кучланишли электр тармоқларини янада модернизация қилиш ва янгилаш дастури тўғрисида»ги қарорига кўра, бу борадаги юмушлар 2021 йилгача ниҳоясига етказилиши керак эмасми?!

— Шундай бўлиши керак эди, аммо нимагадир бизнинг корхонамизга ўша янги трансформатор ва бетон устунлар ўз вақтида етказиб берилмаяпти-да, — дейди **Жомбой тумани электр тармоқлари корхонаси бошлиғи Шерзод Ҳоатамов**. — Яқиндан бошлаб темир-бетон устунларининг бир қисмини ола бошладик. Натижада сўнгги ойлар мобайнида «Шодлик», «А.Навоий», «Гулистон», «А.Қурбоннов» номли маҳаллалардаги эски ёғоч устунлар темир бетон устунларга алмаштирилди. Бу жараён энди тўхтаб қолмайди. Ўйлайманки, келаси йилда мазкур масала ўз ечимини, албатта, топади.

* * *

Хуллас, аҳоли муаммолар қачон ҳал этилишини кутмоқда. Аммо шу пайтгача уларга бу борада ҳеч ким аниқ жавоб бера олгани йўқ. Балки бу масалаларга вилоятдаги тегишли идоралар ойдinлик киритишар? «Mahalla» бу мавзуларга яна қайтишдан чарчамайди. Келгуси сонларимизда газетамизда аввал чоп этилган шу каби танқидий чиқишлардан сўнг мутасаддилар қандай чоралар кўришгани тўғрисидаги мақолаларни кутинг.

Ёрмамат РУСТАМОВ
«Mahalla»

**Қорақалпоғистонни ривожлантириш бўйича
уч йиллик дастур амалга оширилади.**

Ўзбекистон туманидаги «Мингтут» маҳалла фуқаролар йиғини ҳудудида бундан етти йил аввал қурилган намунавий уйларга кўчиб келган аҳоли намунали ҳаёт кечиришни орзу қилганди. Катта йўл бўйида, кўҳна Кўқон шаҳрига яқин ҳудудда, ҳамма шароит мужассам, муҳташам хонадонда яшашни ким ҳам ҳавас қилмайди дейсиз.

Лекин йиллар ўтгани сайин намунали уйда яшовчи аҳоли турфа муаммолар гирдобига тушиб бормокда. Бир кун сув йўқ бўлса, бошқа кун табиий газ муаммога айланмокда, чиқиндилар ташлашга жой йўқ. Чала қолган йўл ва йўлаклар, оқин суви тармоқларида юзага келаётган ноқулайликлар аҳолининг ҳақли эътирозига сабаб бўлмокда. Томорқадан фойдаланиш хусусида гапирмаса ҳам бўлади. Сувсизликдан қуриб-қовжираган дов-дарахтлар, экин экилмаган майдонлар маҳалла хусусига соя солиб турибди.

— Бу ерга кўчиб келганимизга етти йил бўлаётган бўлса-да, шу кунгача турли муаммо ва камчиликлар гирдобига яшаб келамиз, — дейди Тараққиёт кўчаси, 70-хонадон бекаси Одинахон Тошматов. — Биз яхши ниятларда, бекаму кўст яшаш мақсадида уй сотиб олгандик. Афсуски, келганимиздан буён уй таъмирлаш билан оворамиз. Айни ёз фаслида ичиш ва экин суғориш учун сув етишмайди, ариқ бору сув йўқ. Кунлар совиши билан табиий газ етиб келмайди. Қишқировли кунларда нима қилишни билмаймиз. Бир уйга тиқилиб, жон сақлаётимиз. Пули борлар ўзлари учун шароит қилиб оляпти. Пули йўқлар нима қилади? Тунги ёришиш чироқлари ўрнатилмаган. Мавжуд муаммолар юзасидан туман мутасаддиларига мурожаат қилдик, аммо ҳеч ким ҳолинг нима, деб сўраб келгани йўқ.

Ҳовли сатҳини нега сув босди?

Шу ҳудуддаги 26-уйда истиқомат қилаётган Аҳроржон Маннонов ўз хонадонидида содир бўлган носозликдан азият чекмокда. Сабаби, уй сатҳидан сув чиқиб, бутун бир ҳовлини ботқоққа айлантириб юборган. Уй эгалари мавжуд ҳолатни бартараф этиш учун «Сувоқова» туман бўлими мутасаддиларига мурожаат қилишди. Афсуски, масалага ҳануз ечим топилгани йўқ.

— Аҳвол билан танишгани келган мутасаддилар бу ерда сув қувури ёрилганини айтишди, аммо сувни жиловлаш борасида бирон-бир иш қилишгани йўқ, — дейди уй соҳиби фиғони фалакка чиқиб. — Мутасаддилар бўлса қувурни

Намунавий уйдаги намунасиз ҳаёт ёки масъуллар масъулиятни унутдимми?

алмаштириш, янги тармоқ тортиш учун аҳолидан пул йиғиш кераклигини айтишмокда. Ҳатто ер қазиишлари ҳам бизнинг зиммамизга тушар экан. Сабаби, уларда техника ҳам, пул ҳам йўқ эмиш. Ачинарли жиҳати, мутахассислар кўлида сув қувури жойлашув лойиҳаси йўқ. Сувни жиловлаш учун бутун ҳовлимни ағдар-тўнтар қилиб юборишди. Иложисизликдан маҳаллага келган катта сув тармоғини беркитишга мажбур бўлдик. Ҳозир маҳаллада сув йўқ.

Мазкур кўчанинг бир қисмида жойлашган 18 та хонадон табиий газ босими етарли эмаслиги учун ҳар бир хонадон 3 миллион сўмдан пул йиғиб янги тармоқ тортиб олишибди. Шу боис табиий газ юзасидан эътироз билдиришмади.

Чиқиндилар дилни хуфтон қилади

Намунали уй-жойларда яшаётган аҳоли ҳаёт тарзи билан танишиш асносида бу ерда тўғланиб қолган бошқа муаммолар борлиги кўзга ташланди. Хусусан, кўчалардаги турли елим халта ва қоғларда «савлат тўкиб» турган чиқиндилар уюми бу ерда кўпдан буён тозалов ишлари амалга оширилмаганидан далолат беради.

— Маҳалламизда чиқиндилар учун жой ҳозирланганди, — дея суҳбатга кўшилди Умрбоқий кўчаси, 23-уй соҳибаси Наргиза Шамотова. — Лекин бу хурсандчилигимиз узокқа бормади. Чиқиндилар учун ажратилган жойни кимдир темир панеллар билан ўраб ташлади. Шу боис чиқиндиларни қаерга олиб бориб ташлашни билмаймиз. Ҳозир-ку, бир нав, иссиқ кунларда атрофга тарқалган қўланса ҳидга чидаб бўлмайди.

Дарҳақиқат, аксарият аҳоли чиқиндилари учун «Тоза ҳудуд» ДУКга пул тўлаётганини иддао қилмокда. Амалда эса...

— «Мингтут» маҳалла фуқаролар йиғини ҳудудида жойлашган намунали уйларда яшаётган хонадон эгалари «Тоза ҳудуд» ДУК Ўзбекистон туман филиали билан ҳеч қандай шартнома тузмаган, — дейди филиал раҳбари Хусниддин Ғуломов. — Шунга қарамасдан, биз томондан ушбу хонадонларда яшовчи аҳолига 10 ой мобайнида «сигнал» усулида хизмат кўрсатиб келамиз. Сўнгги пайтда хизмат кўрсатиш сифати бирмунча пасайди. Сабаби, филиалимиз тасаруфидаги 11 та чиқинди ташувчи машиналарнинг 3 таси таъмирга муҳтож. Бу техникалар етишмаслиги билан боғлиқ муаммоларни юзага келтирмокда. Намунали уйларда яшаётган хонадон эгалари билан шартнома тузилмаслигининг асосий сабабларидан бири, бу ерда яшовчи аксарият аҳоли ҳали ҳам доимий яшаш учун рўйхатга қўйилмаган, кўпчилиги ижара асосида яшашади. Масалан, шу кунга қадар аҳоли ҳеч қандай тўловларни амалга оширгани йўқ. Лекин биз имкон қадар мавжуд муаммоларни бартараф этишга, аҳоли билан ҳамжиҳатликда ишлашга ҳаракат қиялтимиз.

Аҳоли кундалик ҳаёт тарзи, иш амаллари учун муҳим бўлган сув, газ таъминоти билан боғлиқ масалалар юзасидан тўғланиб

қолган саволларга жавоб топиш мақсадида «Сувоқова» ДУК туман филиали мутасаддилари билан телефон орқали боғландик. Биз билан тез орада боғланишга ваъда беришдию, аммо улар билан қайта боғланиш, суҳбатлашишнинг иложи бўлмади.

Ҳудудда болалар ўйин майдонлари йўқ. Қурувчилар лойиҳада кўрсатиб ўтилган сув лотокларини чала ўрнатишган, айрим йўллар асфальтланмаган. Шу ўринда ҳақли савол туғилади. Бундай шароитда қандай қилиб яшаш, тирикчилик қилиш мумкин? Айтишларича, бу ердаги ҳақиқий аҳвол билан танишган кўплаб уй эгалари кўчиб келишга юраги бетламаяпти. Шунинг учун ҳовли-уйларнинг аксарияти эгасиз, ҳудудлар қаровсиз.

Сирасини айтганда, муаммонинг катта-кичиги бўлмайди. Намунали уйда намунали ҳаёт кечириш истагида бўлган одамлар ҳаёт тарзида учраб турган масалалар кеча ёки бугун пайдо бўлиб қолгани йўқ. У йиллар давомида ўз ечимини кутиб турибди.

Расул КАМОЛ
«Mahalla»

Халқаро рейтинг ва индексларда самарадорликнинг энг муҳим кўрсаткичларига эришиш ишлари муҳокама қилинди.

Балиқчилик яхшигина даромад манбаи ҳисобланади. Шу боис Фарғона вилоятида бундан икки-уч йил олдин 8-9 минг тонна балиқ етиштирилган бўлса, ўтган йили бу борадаги кўрсаткич 25 минг тонна, жорий йилда 35 минг тоннани ташкил қилади. Бу бежиз эмас. Соҳа ривожини йўлида амалга оширилаётган ислохотлар, яратилган имтиёз ва имкониятлар вилоят балиқчилик тармоғи қўламини ривожлантириш, маҳсулот ишлаб чиқариш-ни кўпайтириш омилларида қўл келаётгани билан аҳамиятлидир.

БАЛИҚЧИЛИК

соҳасидаги ислохотлар ўз натижасини кўрсатдимми?

Айни кунда балиқчилик йўналишида 415 та фермер хўжалиги фаолият кўрсатиб келмоқда. Истиқболли лойиҳалар режасига кўра, 2021 йилда янги лойиҳаларни ишга тушириш, балиқ етиштиришнинг интенсив усуллари жорий қилиш орқали маҳсулот ишлаб чиқариш ҳажми ва сифатини ошириш орқали ички ва ташқи истеъмол бозорини маҳсулот турлари билан бойитишдан иборат.

Фарель балиғи қандай хусусиятга эга?

Айни кунда Марғилон шаҳрида «MR FISH FERGONA COMPANY» Ўзбекистон – Эрон қўшма корхонасида интенсив усулда фарель баликлари етиштириш йўлга қўйилди. Ушбу балиқ тури совуқ ҳароратда тез ривожланади. Бу маҳаллий шароитда катта майдон, кўп сув сарф қилмаган ҳолда мўл ва сифатли маҳсулот етиштириш имкониятини беради.

— Фарель баликлари инсон соғлиғи учун муҳим бўлган фойдали элементларга бойлиги, хуштаъмлиги билан ажралиб туради, — дейди корхона раҳбари Маҳаммаджон Саидов. — Шу кунга қадар ички бозорга 30 тоннадан ортиқ маҳсулот сотдик. Ҳавзаларимизда балиқ мўл. Айни кунда маҳсулот етиштириш ҳажми ва сифатини ошириш, экспортга йўналтириш борасида иш олиб боряпмиз. Шу мақсадда балиқчилик тармоқлари учун витаминларга бой озуқа ишлаб чиқариш йўналишида янги лойиҳаларни ишга тушираемиз. Истиқболли лойиҳа йилига 20 минг тонна балиқ озуқаларини ишлаб чиқариш имкониятини беради.

Қайта ишлаш тармоғи борми?

Балиқ етиштириш ҳажмларининг ошиб бориши уни қайта ишлаш, истеъмол бозорига мавсумий эмас, узлуксиз маҳсулотлар етказиб бериш амалларида қўл келиши муҳим.

— Президентимизнинг 2020 йил 29 августдаги «Балиқчилик тармоғини қўллаб-қувватлаш ва унинг самарадорлигини ошириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги қарори бу йўналишда иқтиқболли лойиҳаларни амалга ошириш, балиқ

етиштириш ва қайта ишлашда ресурс тежовчи инновацион технологияларни жорий этиш имкониятини бермоқда, — дейди «Фарғона балиқ саноат» МЧЖ директори Хайрулло Дадахонов. — Маҳсулотни қайта ишлаш, сақлаш ва истеъмолчиларни узлуксиз маҳсулотлар билан таъминлаш бутунги куннинг муҳим вазифаларидан. Айни кунда бу йўналишда 2 та қайта ишлаш тармоғи ишлаб турибди, холос. Албатта, бу жуда кам. Шу мақсадда Данғара туманида маҳсулот етиштириш, қайта ишлаш, сақлаш ва сотиш логистика маркази, ҳар бир ҳудудда замонавий балиқ маҳсулотлари билан савдо қилувчи шохобчалар фаолиятини йўлга қўйиш борасида иш олиб боряпмиз. Бундан ташқари, балиқчилик хўжаликлари учун озуқа ишлаб чиқариш борасида янги лойиҳаларни ҳаётга татбиқ этиш устида иш олиб борилмоқда. Бу шу кунга қадар балиқчилик хўжаликларининг кўплаб эътирозларига сабаб бўлган озуқа сифати билан боғлиқ муаммолар ечимида қўл келади.

Савдо шохобчаси бор, лекин балиқ йўқ

Шу ўринда ҳақли савол туғилади: бозорлар, савдо дўконлари, аҳоли гавжум ҳудудларда балиқ маҳсулотлари савдоси қай тарзда йўлга қўйилган? Бу ерда сотувчи, истеъмолчи учун шарт-шароитлар яратилганми? Афсуски, ҳамма жойда ҳам аҳвол кўнгилдагидек эмас. Аксарият савдо тармоқларида балиқларни сотиш, сақлаш билан боғлиқ шароитлар йўқ.

Тошлоқ туманидаги «Савдо транс» МЧЖга қарашли савдо мажмуасидаги балиқ савдоси па-

вильонини ахтаришга тўғри келди. Сабаби, тошлоқликлар мажмуада балиқ савдоси йўлга қўйилмаганини таъкидлашди.

— Балиқ харид қилиш учун Фарғона, Марғилон бозорларига борамиз, — дейди навбаҳорлик Муқаддас Раҳимбердиева. — У арзон, саломатлик учун фойдали озиқ-овқат турига киради. Шу боис турғун савдо шохобчалари фаолияти йўлга қўйилса, мақсадга мувофиқ бўларди.

Савдо мажмуасидаги ҳолат билан танишдик. Балиқ савдоси учун қурилган дўконда турфа гуллар сотуви йўлга қўйилибди. Яна бири бошқа мақсадларда фойдаланмоқда.

— Бизда балиқ ва балиқ маҳсулотлари билан савдо қилиш учун махсус ўрин жойлари ҳозирланган, — дейди мажмуа иш бошқарувчиси Жаҳонгир Маҳмудов. — Лекин ундан фойдаланиш истагида бўлган ташаббускор тадбиркор, фермерлар йўқ. Улар балиқ сотувини йўлга қўйиш истагини билдирса, бажонидил рози бўлаемиз.

Хитой тажрибаси ўзини оклайдимми?

Дунё балиқчилиги қайси мезонлар асосида ривожланмоқда? Фарғона вилоятида мавжуд имкониятлардан самарали фойдаланиш учун қайси жиҳатларга кўпроқ эътибор қаратиш зарур?

— Айни жабҳада Хитой тажрибаси асосида Ёзёвон туманида «Ибрагимов Достон файз» балиқчилик кластери фаолияти йўлга қўйилди, — дейди «Фарғона балиқ саноат» МЧЖ маркетинг бўйича ўринбосари Ҳасанбой Умаров. — Бу маҳаллий шароитдагига

ДАРВОҚЕ...

Жорий йилда вилоятда умумий қиймати 40,8 млрд. сўмлик 26 та балиқчилик лойиҳаларига кредит ажратиш режалаштирилган. Бу жойларда 60 дан ортиқ янги иш ўринлари яратиш имкониятини бермоқда. Биргина Ёзёвон туманини балиқчиликка ихтисослаштириш борасидаги саъй-ҳаракатлар натижасида балиқчилик хўжаликлари 70 дан ошди. Ихтисослашган фермер хўжаликлари тасарруфидаги 2371 гектар ҳавза майдонларида харидоргир балиқлар етиштирилмоқда. 2020 йилнинг ўзида туманда интенсив усулда балиқ етиштириш мақсад қилган 3 та лойиҳа ташаббускорларига 3,4 млрд. сўм маблағ ажратилди.

қараганда бир неча баробар кўп — гектарига 100-120 тонна балиқ етиштириш имконини беради. Бунинг учун балиқчилик кластери тасарруфида 0,5 гектар интенсив, 10 гектар ерда ярим интенсив усулда сунъий қўл ташкил этилди. Бу мақсадлар учун 750 миллион сўм кредит ажратилиб, Хитойдан замонавий технологиялар олиб келинди. Шунингдек, консерва маҳсулотлари ишлаб чиқариш бўйича тайёрланган бизнес-режа якунига етказиларди. Бу ерда музлатгичли омборхоналар ташкил этиш орқали балиқни узоқ муддат сақлаш ва ярим тайёр маҳсулот сифатида экспорт қилиш йўлга қўйилди.

Ҳозирги кунда балиқчилик кластери тасарруфида омухта ем ишлаб чиқариш, балиқ пишириб сотиш, ярим тайёр маҳсулот сифатида умумий овқатланиш шохобчаларига етказиб бериш фаолиятини қўшимча даромад манбаи сифатида эътироф этиш мумкин. Эркинжон Иброҳимов раҳбарлигидаги балиқчилик кластерида 10 дан ортиқ янги иш ўринлари яратилди.

Хуллас, Фарғонада балиқчилик соҳаси ривожланиш босқичида, шунга қарамай, ҳали ишга солиш мумкин бўлган имкониятлар ҳам кўп. Энг муҳими, бу ишга янада кенг қўламда киришилса, кутиладиган натижалар бундан-да салмоқли бўлиши шубҳасиз.

Расул КАМОЛ
«Mahalla»

Ота-бола ихтирочилар заҳарли газларни ушлаб қолувчи қурилма яратишди.

МАСЪУЛЛАР ЕР ДАВЛАТ МУЛКИ ЭКАНИНИ ҚАЧОН ТУШУНАДИ?

Юртимизда 21 турдаги давлат кадастри мавжуд. Лекин бугунги кунда 9 та кадастр бўйича маълумотлар 50 фоизга ҳам етмайди. Оқибатда ерларни аукционга чиқариш учун турли идоралар жойига чиқиб ўрганишга, алоҳида-алоҳида хулоса беришга мажбур ва унга 2 ой атрофида вақт кетмоқда.

Косон туманлари ва Урганч шаҳрида ўтказилган ўрганишларда жами 2 мингдан ортиқ кўчмас мулк объекти кадастр ва солиқ базаларида ҳисобга олинмагани аниқланган.

Шундай ҳолат ер майдонларида ҳам бор. Масалан, хатловлар натижасида 66 туманда 150 минг гектар кўшимча қишлоқ хўжалиги ерлари, шундан ҳисоботларга киритилмаган 28 минг гектар суғориладиган экин майдони борлиги аён бўлган. Умуман, 113 туманда ер фонди тоифалари ва турларининг аниқ ҳисоб-китоби бўлмагани оқибатида кўплаб захиралар йўқотишмоқда. Буларнинг оқибатида соҳада талон-торожлик ва коррупция авж олган. 66 та туманда 150 минг гектар экин ери ўзбошимчалик билан эгалланган. Оқибатда охириги икки йилда 122 нафар кадастр ходими жиноий жавобгар бўлган.

— Жорий йилда 50 мингга яқин ҳолатда 11 минг 200 гектар ер ўзбошимчалик билан эгалланган, шундан 3 минг 200 гектарида ноқонуний уй-жой қурилган, — дейди **М.Мирмақсудов**. — Фуқаролик кодексининг 212-моддасига асосан, қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда қурилиш мақсадлари учун ажратилмаган ер участкаларида, шунингдек, иморат қуриш учун зарур рухсатнома олмасдан ёки архитектура ва қурилиш қоидаларини жиддий бузган ҳолда қурилган уй-жой, бошқа бино, иншоот ёки ўзга кўчмас мулк ўзбошимчалик билан қурилган иморат ҳисобланади. Ўз навбатида, ўзбошимчалик билан иморат қурган шахс унга мулк ҳуқуқини ололмайди.

Шунингдек, бу шахс қурган иморатини тасарруф этишга — сотишга, ҳадя этишга, ижарага беришга, иморатга нисбатан бошқа битимлар тузишга ҳақли эмас. Шу боис кадастр ҳужжатини шакллантириш учун ҳокимнинг ер ажратиш тўғрисидаги қарори, архитектура органларининг уй-жой қуриш учун рухсатномаси, қурилиши битгандан сўнг комиссия томонидан ушбу қурилиш тугатилган уй-жойларни фойдаланишга қабул қилиш далолатномаси ёки уй-жойнинг олди-сотди шартномаси бўлиши керак. Шунга асосан, кадастр ҳужжатлари шакллантирилиб, ер участкасига ва қурилган уй-жойларга бўлган ҳуқуқи давлат рўйхатидан ўтказилади ва давлат реестрига киритилади.

Нилуфар ЮНУСОВА
«Mahalla»

Мамлакатимизда ер ажратиш ва давлат кадастри соҳасида бир неча ўн йиллар мобайнида тизимли муаммолар тўпланиб қолгани сир эмас. Тартиб-интизом, ҳисоб-китоб бўлмагани сабабли минглаб гектар ерлар талон-торож бўлиб кетган. Бу соҳадан аҳоли ҳам, тадбиркорлар ҳам норози эди. Шу боис жорий йил 7 сентябрда «Ер ҳисоби ва давлат кадастрларини юритиш тизимини тубдан такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги Президент фармони қабул қилинди.

Ушбу ҳужжатда соҳани илғор тажриба асосида ислоҳ қилиш, янгича бошқарув тизимини жорий этиш, ернинг ҳисобини тўлиқ юритиш ва рақамлаштириш бўйича комплекс вазифалар белгиланди. Ер ресурслари, геодезия, картография ва давлат кадастри давлат қўмитаси негизида Давлат солиқ қўмитаси ҳузуридаги Кадастр агентлиги ташкил этилди. Ҳўш, соҳадаги муаммолар энди

бартараф этиладими? Тизимдаги коррупцион ҳолатлар тугайдими?

— Бу каби ҳолатларни бир нечта сабаблар келтириб чиқарган, — дейди **Кадастр агентлиги директори ўринбосари Мирсаид Мирмақсудов**. — Биринчидан, малякали кадрларнинг етишмаслиги ҳамда кадрларни жалб этиш учун етарлича маблағнинг йўқлиги бунга сабаб бўларди. Маош камлиги туфайли тез-тез кадрлар алмашинуви юз берарди. Табиийки, бу иш сифатига ҳам ўз таъсирини ўтказди. Тизимдаги 27 фоиз ходимнинг мутахассислиги соҳага тўғри келмайди. Мавжуд маблағларнинг сарфланиши тизимли йўлга қўйилмагани, таниш-билишчилик, маҳаллийчилик авж олганидан коррупцион ҳолатлар юзага келарди.

Масъуллар эскича фикрласа...

Ҳар қарич ер — давлатнинг, демакки, халқимизнинг бебаҳо бойлиги ҳисобланади. Ундан ноқонуний, ўзбошимчалик билан фойдаланишга ҳеч кимнинг ҳаққи йўқ. Афсуски, ана шу оддий ҳақиқатни тушуниб етмаган ёки тушунишни ва унга амал қилишни истамётганлар ҳамон учраб турибди. Таҳлиллар шуни кўрсатмоқдаки, жойларда қатъий назорат йўқлиги оқибатида суғориладиган ерларни фермерлар ва бошқа мутасадди раҳбарлар томонидан сотиш, ўзбошимчалик билан эгаллаб олиш ва талон-торож қилиш ҳолатлари, афсуски, кўзга ташланмоқда.

Захирага олинган ер майдонларини ажратишнинг очик ва шаффоф тизими йўлга қўйилмагани турли суистеъмол-

чиликлар, экин майдонларининг эгасиз қолиб, ҳатто йўқотилишига олиб келаётир. Бир вақтлар давлат тасарруфидаги ерларни ажратиш беришда аниқ ҳуқуқий асоснинг бўлмагани ёки қонуний чораларга қарамай, ўз мансабидан фойдаланиб, фуқароларга ерларни ажратишда таниш-билишчилик, порахўрликка йўл қўйилгани сабабли кўплаб майдонлар кадастр ҳужжатларисиз ноқонуний ўзлаштирилган. Ҳозир ҳам бу ишлар ўзгаришни хоҳламаган, эскича тизимдан чиқиб кета олмаётган айрим мутасадди раҳбарлар туфайли давом этаётгани айни ҳақиқатдир.

— Коррупцияга қарши курашиш агентлиги манфаатдор вазирликлар билан ҳамкорликда кадастр тизимида коррупцион ҳолатларнинг олдини олиш бўйича ишларни бошлаган, — дейди **Коррупцияга қарши курашиш агентлиги бошқарма бошлиғи Зухриддин Қодиров**. — Статистик маълумотларга эътибор берадиган бўлсак, 2019 йилда Кадастр агентлиги ходимлари билан боғлиқ 30 дан ортиқ коррупцион ҳолатлар аниқланган. 2020 йил ноябрь ойига қадар ушбу ҳолат 21 тани ташкил этмоқда. Коррупцион ҳолатларнинг олдини олиш мақсадида комплаенс назорат тизимини ўрнатиш ишлари амалга оширилмоқда. Ушбу тизимни жорий этиш орқали кадастр хизматида коррупцион ҳолатларга йўл қўймаслик бўйича кенг қўллади ишларни амалга ошириш кўзда тутилмоқда.

Талон-торож қачонгача давом этади?

Тизимдаги муаммолардан бири шуки, 340 мингта объектнинг кадастр қиймати белгиланмаган. Шундан 200 мингдан зиёд объект бўйича солиқ ҳисобланмаган. Бундан ташқари, 1 миллиондан ортиқ уй-жойнинг кадастр ҳужжати йўқ. Мисол учун, Бўстонлик, Фурқат,

ДАРВОҚЕ...

Соҳадаги яна бир камчилик — баъзи турдаги кадастрлар тўлиқ шаклланмаган. Масалан, автомобиль йўллари кадастри 23 фоиз, маданий мерос объектлари 32 фоиз, қувурлар 32 фоиз, шаҳарсозлик кадастри 63 фоиз шаклланган, холос. Бунга эса ерлар, йўллар, электр тармоқлари қувурлари ҳақида аниқ маълумотлар йўқлиги сабаб бўлаётир.

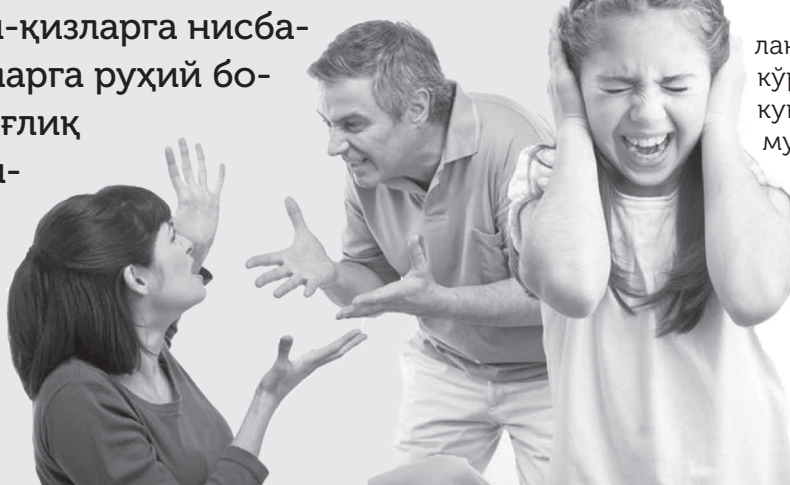
Кадастр агентлигининг вилоят раҳбарларининг 61 фоизи аттестациядан ўтолмади.

168 нафар эркакка ҳимоя ордери

НЕГА КЕРАК БЎЛИБ ҚОЛДИ?

Афсуски, жамиятимизда хотин-қизларга нисбатан зўравонлик қилиниши, уларга руҳий бо-симлар ўтказилиши билан боғлиқ интиқомлардан халос бўлганимиз йўқ. «Уйдаги гапни кўчага чиқарма» қабилада тарбия кўрган аёллар кўпинча бор ҳолатни яширишга уринишади. Ҳатто ўз уйида зўравонликка учраётганини яқинларига ҳам айтишмайди, истиҳола қилишади.

ланувчининг аризасига кўра, кўпи билан ўттиз кунгача узайтирилиши мумкин. Бунинг учун ҳудуд профилактика инспектори беш иш куни мобайнида жабрланувчининг аризасига кўра, мавжуд хавф бартараф этилган ёки этилмаганини ўрганади. Хукуқбузарликлар профилактикаси бўлими бошлиғи икки

иш куни мобайнида тегишли ҳужжатларга асосан, ҳимоя ордерининг амал қилиш муддати-ни узайтиради ёки узайтиришни рад этиш тўғрисида асосланган қарор қабул қилади.

Шунингдек, Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодексга кўра, тазйиқ ўтказган ва (ёки) зўравонлик содир этган ёхуд уларни содир этишга мойил бўлган шахс томонидан ҳимоя ордери талабларини бажармаганлик учун маъмурий жавобгарлик белгиланган. Бундай хукуқбузарликни содир этган шахсга нисбатан 223 минг сўмдан 669 минг сўмгача миқдорда жарима ёки 15 суткагача маъмурий қamoққа олиш жазоси қўлланилади.

Хулоса ўрнида

Айрим эркакларнинг аёлларга нисбатан зўравонликни нормал ҳолат, деб қабул қилиши энг катта муаммодир. Ўзбек аёллари ҳар қандай ҳолатда сир сақлашга уринишади. Бундай ҳолатда энг ёмони жисмоний зўравонликка гувоҳ бўлган ёш болаларнинг руҳияти жароҳатланишидир. Катталар кўпинча кун сайин ўсаётган ва уларнинг хатти-ҳаракатларидан ўрناق олаётган болаларнинг тақдирчанлигини эсдан чиқаради. Оиладаги зўравонлик болалар тарбиясига салбий таъсир қилиши билан бирга, умрининг охиригача еттулик руҳий асоратлар ҳам қолдиради.

Ҳимоя ордерини олиш билан муаммо ечилмайди. Авваламбор, ўша оиладаги муҳитни соғломлаштириш даркор. Муаммонинг ечими топилсагина оилада хотир-жамлик бўлиши мумкин. Аксинча бўлса, ўша аёлга қайта-қайта ҳимоя ордери тақдим этилиш ҳолати бўлмаслигига ҳеч ким кафолат беролмайди.

Нилуфар ЮНУСОВА
«Mahalla»

Таҳлилларга кўра, жорий йилнинг январь-сентябрь ойлари давомида Зўрлик ишлатишдан жабр кўрган шахсларни реабилитация қилиш ва мослаштириш марказларига 14 минг 849 та мурожаат келиб тушган. Ушбу рақам ортида қанчадан-қанча аёлларнинг, қолаверса, оилаларнинг эртанги тақдири ётади. Уларда вояга етаётган фарзандларнинг руҳий ҳолатини тасаввур қилишнинг ўзи оғриқли. Хўш, юртимизда зўравонликдан жабр кўрган аёллар билан қай тартибда иш олиб борилмоқда?

Жисмоний зўравонлик сабаблари нимада?

— Ҳозир юртимизда 197 та реабилитация марказлари фаолият юритмоқда, — дейди Зўрлик ишлатишдан жабр кўрган шахсларни реабилитация қилиш ва мослаштириш ҳамда ўз жонига қасд қилишнинг олдини олиш республика маркази директори

Муқаддам Расулова. — Мурожаат қилганларнинг 2 минг 577 нафари билан марказ психологлари иш олиб борган, тиббий ёрдамга муҳтож 497 нафар шахсга биринчи ёрдам кўрсатилиб, тиббиёт муассасаларига юборилган. 442 нафар фуқаро марказлардаги ётоқхоналарга жойлаштирилган ва уларга зарур ёрдамлар кўрсатилган. Вазирлар Маҳкамасининг «Хотин-қизларни тазйиқ ва зўравонликдан ҳимоя қилиш тизимини такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги қарорига асосан, зўравонликка дуч келган аёлларга ўттиз кун муддатгача ҳимоя ордери берилади. Таҳлиллар шуни кўрсатмоқдаки, жисмоний зўравонлик, асосан, оилаларда содир этилиб, эр-хотин, қайнона-келин ёки куёв ўртасидаги турли можа-ролар оқибатида юзага келмоқда.

Статистик маълумотларга кўра, ҳар йили дунё бўйича 14 мингга яқин аёл ўз уйида эри ёки яқин қариндоши томонидан ўлдирилади. Зўравонликлар билан боғлиқ жиноятларнинг 40 фоизга яқини оилаларда содир этилади. Шу боис бундай зўравонлик замоннинг жиддий муаммоларидан бири сифатида бутун дунёда тан олинган.

Энг ажабланишли, оилавий зўравонлик сабаблари иқтисодий қийинчиликлар билан ўлчанмайди, яъни иқтисодий тараққиёти қандай бўлишидан қатъи назар, маиший зўравонликлар жаҳондаги барча мамлакатларда учрайди. Дунёдаги ҳар уч аёлдан бири ўз умри давомида бир марта турмуш ўртоқлари томонидан калтакланади. Бундай ҳолат, табиийки, аёлнинг нафақат саломатлиги, балки руҳиятига ҳам зарба беради.

Эркаклар ҳам ҳимоя ордери сўрашдими?

— Ушбу марказларга нафақат аёллар, эркаклар ва ҳатто болаларнинг ҳам мурожаат қилиш ҳолатлари кузатилмоқда, — дейди Маҳалла ва оилани қўллаб-қувватлаш вазирлиги ахборот хизмат раҳбари Саодат Боймирзаева. — Шу йилнинг ўтган даври мобайнида жисмоний зўравонликка учраган 18 нафар бола ва турли хил сабабларга кўра, 168 нафар эркак мурожаати қабул қилинган. Айтиш керакки, бу маълумот ижтимоий тармоқларда эркаклар ҳимоя ордери сўраб мурожаат қилган, деган талқинда тарқалиб кетди. Аслида бундай эмас. Эркакларнинг асосий қисми оиласини сақлаб қолиш ва фарзандларини отасиз қолдирмаслик ниятида мурожаат этишган. Бунда оиладаги келишмовчилик туфайли аёлнинг бир неча маротаба ота-онасининг уйига кетиб қолиш ҳолатлари ёки фарзандларнинг икки йўл орасида сарсон қолиб кетиши кузатилган. Қайсидир маънода аёлнинг ҳам оиланинг пароканда бўлаётганида айби борлигини кўриш мумкин. Маълум фоиз оталар ўз ўғилларини тарбия қилишда қийналишаётгани боис марказларга психологик ёрдам сўраб мурожаат қилишган. Айрим мурожаатлар эса куёвлар томонидан бўлиб, келиннинг қариндошлари томонидан унга нисбатан нотўғри муносабатда бўлишаётганидан норозилик билдирилган.

Талабларни бажармаслик жавобгарликка олиб келади

Эслатиш керакки, оилада жабрланган аёлнинг хавфсизлигини таъминлаш зарурати вужудга келган, ҳимоя ордери амал қилиш даврида хавф бартараф этилмаган бўлса, ҳимоя ордерининг амал қилиш муддати жабр-

ДАРВОҚЕ...

Оиладаги зўравонлик турли кўринишларда намоён бўлади. Мисол учун, эркак киши аёлига пул бермаса ёки унинг ишлашига имкон бермаса, бу — молиявий зўравонлик ҳисобланади. Аёлига ўз қариндошлари ёки дўстлариникига бориб келишига рухсат бермаслик — ижтимоий зўравонликка, эркак киши аёлига қўл кўтарса, — жисмоний зўравонликка киради.

«Afrosiyob» электропоездининг рейси яна биттага кўпаяди.

Бундан роппа-роса бир ойча олдин матбуот, телевидение, ижтимоий тармоқларда тил мавзуси анчайин долзарб тус олганди. Кимни қараманг, она тилимизнинг бугунги аҳволи ҳақида куюниб гапирган, ёшларимизнинг тилимиз софлигига нисбатан эътиборсизлигидан нолиган, сўзлашув ва ҳаттоки, расмий чиқишларда ҳам жаргон, шева ва бошқа тиллардан кўчирилган (ўзлашган эмас) сўзлар палласи тарозида адабий нутқимиздан оғирроқ юк босаётганини таъкидлаб, тилимиз ривожини йўлида янги ташаббус, янги фикрларни ўртага ташлаганди. Кўринишидан, тилимиз тараққиёти йўлида янги экинлар бошланаётгандек туюлганди, назаримда.

ТИЛНИНГ БАЙРАМИ

«ТИЛ БАЙРАМИ КУНИ» БИЛАН ТУГАЙДИМИ?

Аммо, афсус, тил жонкуярлиги ҳам кампаниябозликка айланиб қолибди, чоғи. Негаки, 21 октябрь ўтгандан сўнг тил ҳақидаги барча оҳанжамалар ҳам сўнди. Яна ҳаёт, турмуш ўз одатича давом этаверди.

Кўчаларни айланамиз. Муҳташам иморатлар, самога бўй чўзаётган бинолар, кўркем кўринишдаги ландшафт манзаралари жаҳоннинг исталган йирик шаҳарлари билан бўйлашаётганидан кўнглимиз тоғ қадар юксалса, улар пештоқидаги ажнабий ёзувларни кўриб шу қадар ғуруримиз ерга чўқади. «Салон красоты», «Отдел продаж», «Бытовая техника», «Голубое купола», «Мир одежды» сингари ёзувлар, «Багира», «Атлантис пул» каби номларни ўқиб, наҳотки шулар ўрнида ўзбекча жозибали ном ва сўз бирикмалари топиш қийин бўлса, деган ўй ўтади ҳаёлингдан. Алам қиладигани, аслида тилимизда мавжуд бўлган сўзлар акс эттирилган номлар катта пешлавҳаларда ажнабий талаффузда битилади: «Камила», «Сагдиана», «Султан», «Фригат», «Лейла», «Багатир...»

Кўчаларда осилган улкан реклама баннерлари, мониторларда ҳам турли алоқа операторлари, тижорий компанияларининг ажнабий тиллардаги тарғиботи акс эттирилган рекламаларини кузатамиз.

Тўғри, ўз ишлаб чиқарган маҳсулотни, хизматини қай тартибда тарғиб этиш ҳар бир корхонанинг хоҳиши. Аммо унутмаслик керакки, ҳар қандай эркинлик, ҳуқуқ қонун билан тартибга солинади. Бизда эса «Давлат тили тўғрисида»ги қонун бор. Ва унга амал қилиш ҳар бир жисмоний ва юридик шахснинг бурчидир.

Шу ўринда ташқи реклама фаолияти билан шуғулланадиган корхоналар ишини мувофиқлаштирувчи «Тасвирий ойна» уюшмаси ва унинг вилоятлардаги бўлимларида ҳар бир ўрнатиладиган баннер, пешлавҳа, электрон мониторларда акс эттириладиган ёзувларни давлат тили нуқтаи назаридан экспертизадан ўтказиш,

бунинг учун мазкур ташкилотларда тилшунос мутахассислар штати жорий этилишини таклиф этардик. Зора, шунда кўча ёзувлари анчайин тартибга келса...

Тил қоидаларини бузиш урфга айланмоқдами?

Негадир, давлат тилини қасддан бузиш урфга айланиб қолаётгандек кўринмоқда. Йўқса, 34 миллион томошабин кўрадиган бутун бошли телекўрсатувлар ҳам адабий тилни топтаган ҳолда Тошкент шевасида олиб борилмасди. Масалан, бир қатор хусусий телеканаллар орқали эфирга узатиладиган «Хафа бўлиш йўқ», «Аскар қизлар», «Омад шоу», «Бориға барака» каби кўрсатувлар очикчасига пойтахт шевасида, ҳар хил жаргон сўзлар қоришмаси билан тақдим этилмоқда.

Ачинарлиси, мавжуд камчиликларнинг қайд этилиши эмас (камчилик ҳар қачон, ҳар жойда бўлади), ўша нуқсоннинг табиий сифатида қабул қилинишидир. Ҳолбуки, юқоридаги каби камчиликларни бартараф этиш, давлат тилида иш юритилишини мувофиқлаштириш мақсадида Вазирлар Маҳкамасида алоҳида департамент, вилоятлар, шаҳар ва туманлар ҳокимликларида маслаҳатчи лавозими жорий этилган.

Аммо, афсуски, ана шундай ваколатли органларнинг сукути натижасида тил қоидалари бузилиши оммавий равишда тус олиб бормоқда. Кўча, эфирдаги ҳолатларга-ку, кўз юмиб турайлик, аммо баъзи республика миқёсидаги ташкилотларнинг ҳам ҳанузгача бошқа тилларда ёзишмалар олиб бораётганига, бутун бошли қурилиш ташкилотлари лойиҳа смета ҳужжатларини ғайри тилларда тайёрлаётганига нима дейсиз?

«Давлат тили тўғрисида»ги қонуннинг 10-моддасида шундай дейилади: «Корхоналар, муассасалар, ташкилотлар ва жамоат бирлашмаларида иш юритиш, ҳисоб-китоб, статистика ва молия ҳужжатлари давлат тилида

юритилади». Бироқ шу қоидалар бажарилмасачи? Бирор чора борми? Афсуски, йўқ.

Кўчада кетаётган ҳайдовчи оддийгина тақиқланган чизиқни босгани, сариқ чизиқда ҳаракатлангани, хавфсизлик камари тақмаганида бу қоидабузарлиги қанчага тушлишини яхши билади. Шу боис ушбу қоидаларга қатъий амал қилади. Балки шу нуқтаи назардан ҳам, «Давлат тили тўғрисида»ги қонунни бузганга амалда ҳеч қандай чора йўқлиги, жавобгарлик белгиланмаганлиги туфайли жамиятда давлат тили қоидаларини тўлиқ татбиқ этолмаётгандирмиз...

Тилимизга фахр ҳисси билан ёндашайлик

Юртимизда чет тилларга эътибор кучайиб боргани сари одамларда ўзга тилларни ўрганишга иштиёқ кучайди. Албатта, кўп тил билишнинг зарари йўқ. Аммо шу «полиглот»лик ўз тилимизни поймол этиш ҳисобига бўлмаслиги керак.

Баъзида оддий ўзбек йигитининг нутқида кўплаб рус, инглиз тилидаги сўзлар қоришмасини эшитиб қоламиз. Улар эса фикрини ифодаловчи ўзбек тилидаги сўзлар йўқлигини рўқач қилишади. Аслида эса бу бир баҳона, холос.

Тўғри, фан-техника атамаларига оид ўзлашган сўзларни қабул қилиш мумкин. Аммо кундалик маиший ҳаётда қўлланиладиган исталган ажнабий сўзнинг муқобилини тилимиздан топишимиз мумкин. Бунинг учун эса кўпроқ китоб, айниқса, мумтоз асарларимиз, халқ дostonларини ўқишимиз керак.

Ҳаттоки, биз ҳавас билан сўзлаган ажнабий тиллар ҳам баъзи кундалик ишлатиладиган сўзларини биздан ўзлаштиришган. Масалан, рус тилида пулни ифодаловчи «деньги» сўзи туркий тилдаги «танга» сўзининг ўзлашмасидир. Биз француз, инглиз тилларидан олинган деб ҳисоблайдиган «диван», «киоск» сўзлари ҳам доимий истеъмолимизда бўлган «демон»,

«кўшк» сўзларининг ўзгарган шакли ҳисобланади. Рус тилида фаол ишлатиладиган «хозяин» (хўжайин), товариш (давradoш), таможня (тамға), ковёр (кивиз, кигиз), ёгурт (жирфот, ёғли қатик) сўзлари ҳам айнан туркий ўзақ сўзлари таркибида шаклланган.

Дарвоқе, рус халқи афсоналари қаҳрамонларидан бири Руслан этноними ҳам «арслон» сўзига бориб тақалади. Қизиқ жиҳати шундаки, уларда филни ифодаловчи «слон» сўзи ҳам шу ўзақдан шаклланган. Бу шахсий фаразим эмас, балки рус турколог олими, академик Радловнинг асослангирилган илмий ҳулосаларидир.

Демак, ана шу далилларнинг ўзиёқ тилимизнинг жаҳон тиллари лексикологиясига қўшган ҳиссаси нечоғли катта эканлиги, ундан фахрлансак арзишини тасдиқлайди. Аммо негадир баъзи кезларда шу тилимиздан иймангандек, жаҳон миқёсида миллий сўзларимизни олиб чиқишга уялгандек бўламиз.

Хулоса ўрнида...

Миллий тилимиз истеъмоли борасида масала ва муаммоларимиз кўп. Аммо умид бор. Негаки, Президентимизнинг жорий йил 20 октябрда қабул қилган **«Мамлакатимизда ўзбек тилини янада ривожлантириш ва тил сиёсатини такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида»**ги фармони эндиликда миллий тилимизга бефарқ қарашга ҳеч қайси масъулга имкон бермайди. Унда нафақат тил таълими, балки тил истеъмоли борасида ҳам янги ўзгаришлар амалга оширилиши кўзда тутилган.

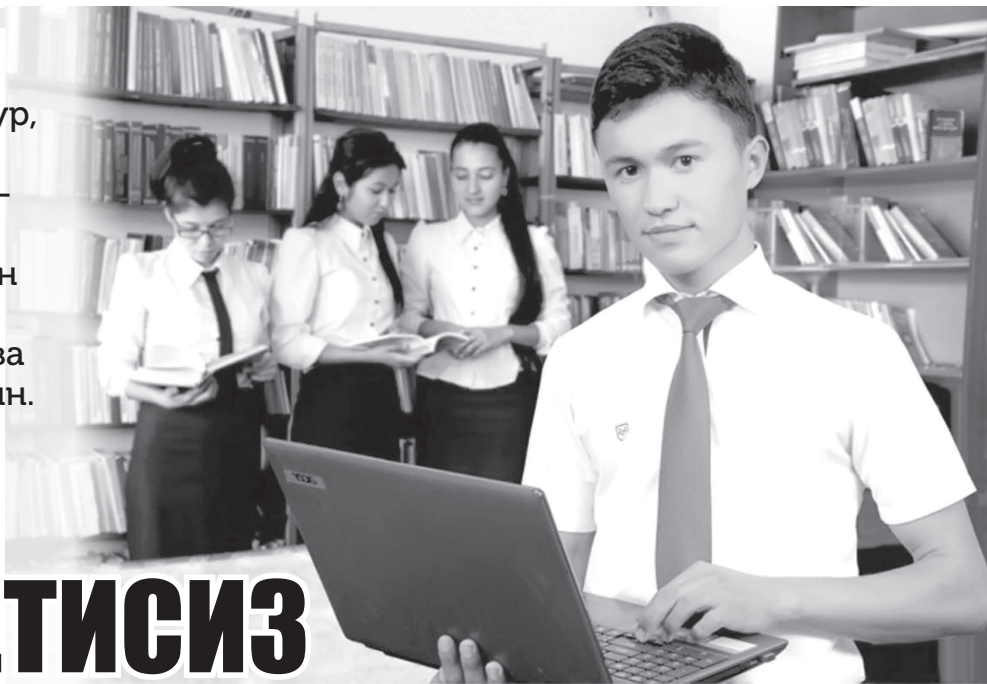
Зеро, тилимиз софлигини таъминлаш, қадрини оширишга фақат 21 октябрь кунлари катта йиғингоҳларда тадбир ўтказиш, тил ҳақидаги шеърлар, Навоий ҳаётидан лавҳалар кўрсатиш билан эмас, узлуксиз меҳнат ва фидойилик орқали эришилади.

Акбар РУСТАМОВ
«Mahalla»

Сенат ҳузуридаги Ёшлар парламенти аъзоларининг фаолияти таҳлил қилинди.

Илм ҳар қандай замон ва маконда ҳам нажот йўли, зулматларни ёритувчи нур, инсонни камолотга етакловчи буюк неъмат бўлган. Барча даврларда боболаримиз илмнинг миллат ва давлат келажагидаги ўрнини жуда яхши англаган. Бунинг ёрқин далили сифатида Имом Бухорийнинг ўн икки аср олдин: «Дунёда илмдан бошқа нажот йўқ ва бўлмамай» деган фикрларини келтириш мумкин.

Замонавий ҳаётни ТАЪЛИМ ТАРАҚҚИЁТИСИЗ ТАСАВВУР ЭТИБ БЎЛМАЙДИ

Глобллашув даврида ҳам таълим, билим, заковат тушунчалари ўз оҳорини йўқотмади, аксинча долзарблиги янада ошди. Илмни саодат деб билган халқ борки, ривожланишга юз тутиши муқаррар. Асосий инвестициясини таълим тизимига киритадиган мамлакат, албатта, улкан ютуқларга эришади.

Президентимизнинг мамлакатимизда таълим-тарбия тизимини такомиллаштириш, илм-фан

соҳаси ривожини жадаллаштириш масалалари муҳокамаси бўйича видеоселектор йиғилишидаги нутқи ҳам шундан далолат беради. Унда муаллимнинг обрў-эътибори ва мақомини кўтариш, ўқув дастурлари ва методикасини тўлиқ қайта кўриб чиқиш, мактабни таълимнинг кейинги босқичлари билан узвий боғлаш, таълим ва фан тараққиёти билан боғлиқ саъй-ҳаракатлар бутун давлат-

нинг вазифаси бўлгани сабабли уни умуммиллий ҳаракатга айлантириш масаласи кўтарилгани эътиборимизни тортди.

Янги Ўзбекистон пойдевори мактабдан бошланади

Замонавий ҳаётни бугун илм-маърифат ва таълимнинг тараққиётисиз тасаввур этиб бўлмайди. Жаҳоннинг етакчи давлатларида таълимни ривожлантириш биринчи галдаги вазифа сифатида белгиланиши ҳам бежиз эмас. Негаки, мамлакатнинг келгуси равнақи айнан шу соҳада қўлга киритган ютуқлари билан чамбарчас боғлиқдир. Шу маънода Ўзбекистон учун Финляндия таълим тизимини намуна сифатида қабул қилиниши мақсадга мувофиқ экани эътироф этилди.

Маърузада зиёлилар, жумладан, ўқитувчиларни қўллаб-қувватлаш масаласи илгари сурилгани бежиз эмас. Дарҳақиқат, ўқитувчиларнинг ҳуқуқий мақомини янада кўтариш, уларнинг иш ҳақи ва ижтимоий мавқеини ошириш бугунги кунимизнинг кечиктириб бўлмас вазифасидир. Бунинг учун, албатта, ташкилий-ҳуқуқий чора-тадбирларни амалга ошириш

зарур. Шу маънода «Ўқитувчининг мақоми тўғрисида» алоҳида қонун қабул қилиш фурсати етган. Шунингдек, таълим олиш ва унинг сифатини ошириш стратегиясини қабул қилиш, амалдаги қонунлар, қарорлар, кўрсатмалар ва бошқа меъёрий ҳужжатларни тизимлаштирган ҳолда, Таълим тўғрисидаги кодексни қабул қилиш, истиқболда бутун таълим жараёнини мувофиқлаштирувчи ягона ҳуқуқий тизимни яратиш зарур.

Янги Ўзбекистон пойдевори мактабдан бошланишини Юртбошимиз кўп бор таъкидлади. Мактабга оид ислохотлар ривожланиш йўлидаги илк қадамдир. Бугунги кунда таълим бериш фаолияти янада такомиллаштирилиб, халқимизнинг асрлар давомида шаклланган илм сари интилиш фазилати яна бир бор намоён бўлмоқда.

Ҳар бир вилоятнинг ўз тажрибаси бўлади

Депутатлар таълим ислохотларининг бевосита назоратчисига айланиши кераклиги ҳам видеоселекторда кўтарилган ўринли масалалардан биридир. Таълимнинг асосий вазифаларини, мавжуд илмий салоҳият ва алоҳида шахсларнинг истеъдодини давлатнинг амалдаги эҳтиёжларига мослаштириш жуда муҳим. Бу эса халқ вакиллариининг доимий эътиборидаги масалага айланмоғи шарт.

Президентимиз томонидан ҳар бир вилоят таълим бўйича ўз тажрибасини ишлаб чиқиши кераклиги, ўқитувчиларнинг тоифаларини қайта кўриб чиқиш лозимлиги қайд этилди. «Менинг энг катта кучим — муаллимлар ва зиёлилардир», деб таъкидлаганлари ҳам фахр, ҳам масъулият.

Бугун тобора кучайиб бораётган талабларга жавоб бериш мақсадида ҳаракат қилиш зарурлигини чуқур ҳис этяпмиз. Олдинга, янгилиниш сари қадам қўйиш учун эса халқимиз асрлар давомида тўплаган бебаҳо тажриба, яъни кадрлар тайёрлаш бўйича ҳамда илмий-таълимий соҳада эришил-

ган ютуқлар, услубий, тузилмавий, моддий ва ниҳоят инновацион ривожланиш тажрибасини ҳисобга олиш ва ундан фойдаланиш лозим.

Президентимизнинг Олий Мажлисга йўллаган Мурожаатномасида мактаб битирувчиларини олий таълим билан қамраб олиш даражасини 2020 йилда камида 25 фоизга ва келгусида 50-60 фоизга етказиш, 2020/2021 ўқув йилидан бошлаб, давлат гранти асосида ўқишга қабул қилиш бўйича давлат буюртмаси параметрларини босқичма-босқич ошириб бориш, масофавий ўқитишни кенгайтириш, қизларни олий таълимга қабул қилишда алоҳида грантлар ажратиш вазифалари белгилаб берилган эди.

Ана шу асосда мамлакатимизда олий маълумот оламан, ўз устимда ишлаб, илмли бўламан, деган, юрагида ўти бор, ғайратшижоатли ёшларимизнинг таҳсил олиши учун ҳамма шарт-шароит яратилмоқда. Янги олий таълим муассасалари, етакчи хориж университетларининг, шунингдек, юртимиздаги мавжуд олий таълим муассасаларининг ҳудудларда филиаллари очилмоқда.

Хулоса ўрнида

Бугун таълим муассасалари зиммасида нафақат билимли ёшларни тарбиялаш, шу билан бирга, ёш авлод тарбиясига жиддий эътибор қаратиш вазифаси турибди. Ёшларимиз қандай улуг зотларнинг авлодлари эканини ҳар қадамда ҳис этишлари, бундай тарбия бера олиш учун педагоглардан тинимсиз изланиш, машаққатли меҳнат талаб этилади.

Ҳа, одамларни ўзгартирмасдан туриб жамиятни ўзгартириб бўлмайди. Одамларнинг фикрларини ўзгартириш, шунда мактаб таълимида ҳам ўзгаришлар бўлади. Демак, биз янги ислохотлар оstonасидамиз, бу йўлда олға одимлар ташлаш фурсати етди.

Баҳром АБДУҲАЛИМОВ,
Олий Мажлис Қонунчилик
палатаси депутати.

ДАРВОҚЕ...

Финляндия тажрибаси муваффақият қозонишнинг кўп усуллари мавжудлигини кўрсатади. Бу тизимда ўқувчилар самарадор Осие мамлакатларидагига қараганда ўқишга кам вақт сарфлайди, уйга берилган топшириқлар кам, мактаб текширувлари эса бекор қилинган. Аммо кўпчилик муваффақиятли таълим тизимлари каби фин таълим тизими шароити оғир ўқувчилар ҳам юқори натижаларга эришиши мумкин ва ҳар қандай мактаб, қаерда жойлашганидан қатъи назар, юқори сифатли таълим бериши керак, деган фикрга асосланади.

Бу мамлакатда давлат умумтаълим мактабларида ҳар бир ўқувчи бепул иссиқ овқат, тиббий ёрдам, жумладан, стоматолог ёки психолог ёрдамини олади. Махсус таълим эҳтиёжига эга болаларга ғамхўрлик қилиш ҳар қандай мактаб ишининг ажралмас қисмидир. Болалар яна индивидуал ёрдам олади ва эътиборда бўлади.

**Импорт қилинган АИ-95 нархи 6600 сўмдан
6300 сўмга арзонлаштирилади.**

КАТТАЛАР
ТАЪЛИМИНИ
ривожлантириш
зарур...(ми?)

Катта ёшларнинг ўқиши ва таълими мавзуси йилдан-йилга дунёда долзарб аҳамият касб этмоқда. Аксарият мамлакатларда катталар таълимини ривожлантириш бўйича миллий стратегия ва дастурлар ишлаб чиқилмоқда.

Ўзбекистонда бу масалага ҳозирча етарли эътибор қаратил-
маяпти. Вақт эса – оқар сув, кутиб
турмайди. Муаммо шу қадар
кескинлашиб кетиши эҳтимоли
борки, давр қақирқларига ўз
вақтида жавоб беришга улгурмай
қолишимиз мумкин. Ўзбекистонда
катталар таълими ва ўрганиши
соҳасини қай тариқа ривожлан-
тириш мумкинлиги ҳақида

Олий Мажлис
Сенатининг
Ёшлар, мада-
ният ва спорт
масалалари
қўмитаси
раиси ўринбо-
сари Дилором
ОШМУХАМЕДОВА

қуйидаги фикрларни билдирди.

Наҳотки, ота-оналар ҳам партада ўтирса?

— Ҳозирги давр кишиси доимий ўқиб-ўрганиши лозим, — дейди Дилором Тошмуҳамедова.

— Агар 200-300 йил аввалга қайта-диган бўлсак, ота-боболаримиздан олган билимларимиз фарзандлар ва набиралар томонидан муваффақиятли қўлланилган. Ҳозир буткул бошқа даврда яшаяпмиз. Ёшлигимизда олган билим ва кўникмаларимиз фойда келтиришга улгурмасдан эскиряпти, қачонлардир жуда талабгор бўлган касб-хунарлар тобора йўқолиб кетаяпти. Иш ҳақидаги эълонларда нотаниш сўзларга дуч келяпмиз, суҳбатлар чоғида гуёки сиз билан ажнабий тилда гаплашияёттандек ёки мазах қилишаёттандек туюлади.

Айни куч-куватта тўлган пай-
тинг танлаган касбинг тарихга
айланиб қолаётгани эса ачинарли.
Вазиятдан қандай чиқиш мумкин?
Жавоби битта – қайтадан ўқиш
керак. Ёшинг анчага етганда, қола-
верса, ҳаёт тарзинг ва кўникма-

ларинг шаклланиб бўлганида янги
синалмаган воқеликлар томон
қадам ташлаш ҳамиша мушкул
бўлган. Аммо такрорлайман –
қайта ўқишни яна бошлаш зарур!

Қайси касбларга эҳтиёж катта?

– Мутахассислар яқинда бутун сайёраимизни ўз ичига қамраб олувчи янги иқтисодий таназзул кутаётгани ҳақида гапиришди. Бу таназзул бутун миллий иқтисодиётларнинг устунликларини алмаштириш ва қайта қуришни талаб қилади. Айнан шу вазиятда катталар таълими ва ўрганиши масаласи кун тартибига чиқади.

COVID-19 пандемиясига рўбарў келиб, жаҳон ҳамжамияти айрим муҳим жабҳаларда мутахассисларнинг танқислиги қайтариб бўлмайдиган оқибатларга олиб келиши мумкин, деган фикрга келди. Ўзбекистонда биз нафақат замонавий асбоб-ускуналар ва технологиялар, балки малакали кадрлар – бошқарувчилар, шифокорлар, ўрта бўғин тиббиёт ходимлари, психологлар, онлайн ўқитиш мутахассислари, дастурловчилар ва бошқа касбларга бўлган танқисликни сездик. Деярли барча соҳаларда мутахассисларни қайта ўқитишга эҳтиёжimiz борлигини англадик. Ҳозир имкониimiz мавжудлигида янги иқтисодиёт учун янги ихтисосликлар ва мутахассислар тайёрлашни бошлашимиз шарт.

**Ҳаракатланиш учун
ўқиш-ўрганиш керак!**

– Ўзбекистонда «катталар таълими ва ўрганиши» хусусияти таълим соҳаси каби воқелик ҳаётда мавжуд бўлиб, мазкур ҳодиса ҳукумат қарорлари даражасида

COVID-19 пандемияси-
га рўбарў келиб, жаҳон
ҳамжамияти айрим му-
ҳим жабҳаларда мута-
хассисларнинг танқис-
лиги қайтариб бўлмайдиган
оқибатларга олиб
келиши мумкин, деган
фикрга келди.

расмий қайдга эга эмас. Илмий тилда бу ҳолат институтлаштириш деб номланади.

Экспертлар катталар ўқитилаётганда уларнинг нафақат касбий, балки ижтимоий кўникмаларни ошириш муҳимлигини қайд этишяпти. Креативлик, масъулият, жамоада ишлай олиш маҳорати, ишонтира олиш, муаммоларни еча билиш, ўзгарувчан шароитларга мослашиш, қарор қабул қилиш, ўзини ўзи ривожлантириш, танқидий фикрлаш шулар сирасидан.

Турли мамлакатларда аҳолининг узлуксиз таълимда иштироки кўрсаткичлари тубдан фарқ қилади. Хусусан, Иқтисодий ҳамкорлик ва тараққиёт ташкилотига аъзо мамлакатларда (энг ривожланган мамлакатларда) 25 ёшдан 64 ёшгача бўлган формал ва қўшимча таълимга доир аҳоли қамрови 51 фоизни ташкил қилади.

Яқин келажак режаси қандай бўлиши керак?

– Ўзбекистонда катталар таълими соҳаси турли идоралар томонидан чиқарилган меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатлар орқали тартибга солинади. Бироқ катта

ёшлиларнинг ноформал таълими ва мустақил ўқиб таълим олиши (информал таълим) аслида меъёрий-ҳуқуқий базада ифода этилмаган.

Катталар таълими ва ўрганиши-
ни самарали ривожлантиришни
таъминлаш учун 2030 йилгача
барқарор ривожлантириш ба-
расида Миллий мақсадлар ва
вазифалар билангина моҳияти
очиладиган давлат дастури лозим.
«Таълим тўғрисида»ги қонунга
катталар таълими ва ўрганишига
оид тегишли моддалар киритил-
ди. Кейинги босқичда – «Катта
ёшлилар таълими тўғрисида»ги
қонун ишлаб чиқишлиш навбати.
Бюджетнинг махсус моддаларини
ажратиш ёрдамида катталар таъ-
лимини ривожлантириш кафолат-
ларини мустаҳкамлаш ўринли.

Турли мулкчилик шакллари провайдерларига солиқ солиниш-да имтиёзлар бериш, нодавлат нотижорат ташкилотлари ва фуқароларнинг таълими билан шуғулланувчи нодавлат таълим муассасаларини қўллаб-қувватлаш ва ривожлантириш муҳим. Фаолият юритишларига тўғри келаётган конунчилик сарҳадларини қайта кўриб чиқиш лозим.

Катта ёшлар билан ишлай-
диган педагогларнинг тайёргар-
лик тизими, ёллаш шартлари ва
малакавий маҳорати масаласи
ўта долзарб. Мамлакатимиз олий
ўқув юртларида андрагоглар(катта
ёшлиларга тахсил берувчи мута-
хассислар)ни ўқитишни татбиқ
этиш, андрагогикани фан сифатида
ўрганишни йўлга қўйиш зарур. Бу-
нинг учун эса «Андрагог» касбини
лавозимлар ва касблар Классифи-
каторига киритиш муҳим.

Катта ёшлар учун таълим даражаси, даромадлари ва яшаш жойидан қатъи назар, таълим хизматларининг очиқлигини таъминларкан, Ўзбекистон ўз истиқболи сари яна бир олға одимлайди. Зеро, ҳаёт давомида таълим олиш тамоъилининг рўёбга чиқиши оилалар фаровонлигини ошириш, инсонларнинг шахс ва касбий юксалиши, ўзларига муносиб ишга эришуви, ижтимоий ривожланиш, барқарор ва инклюзив иқтисодий ўсишни таъминлашнинг муҳим омилidir.

Садоқат МАХСУМОВА
тайёрлади.

Камолиддин Беҳзод номидаги давлат стипендиясини тайинлаш тартиби тўғрисидаги низом тасдиқланди.

Жорий йил давлат буюрт-маси асосида бакалавриятнинг кундузги таълим шаклига 103 575 нафардан кўпроқ талаба қабул қилинди. Тан олиш керакки, бу аввалги йилларга нисбатан анча кўп. Аммо... Республикамизда ҳар йили ўрта мактабларни 500 минг нафардан кўпроқ ўқувчи битириб чиқишини ҳисобга олсак, аслида квота уларнинг чорагини ҳам қамраб ололмаслигига гувоҳ бўламиз.

ЕТИМ БОЛАЛАРНИНГ

МУСТАҚИЛ ЯШАШИГА КИМ ШАРОИТ ЯРАТАДИ?

Бундан ташқари, ҳар йили талаба бўлаётганлар орасида аввалги йилларда ўқишга кира олмаганлар ҳам салмоқли рақамларни ташкил қилади. Демак, мактаб битирувчиларининг асосий қисми кейинги ўқув йилигача роса бир йил бекор қолиши тайин. Юртимизда иш билан банд бўла олмаган бундай ёшларнинг асосий қисми чет элларга меҳнат мигранти сифатида йўл олади ёки ота-она қарамоғида яшашни давом эттиради. Бу борада, айниқса, Меҳрибонлик уйлари битириб чиққанларнинг тақдири жуда долзарб масаладир. Зеро, уларни назоратга оладиган ота-онаси йўқ.

Қанча йигит-қиз ишга жойлаштирилди?

— Мазкур масала яқинда Сенат аъзолари ва тегишли вазирликлар иштирокида муҳокама қилинди, — дейди Олий Мажлис Қонунчилик палатаси Фан, таълим, маданият ва спорт масалалари кўмитаси раиси Эркин Зоҳидов. — Бугунги кунда ёшларни олий таълим билан қамраб олиш даражаси 28,4 фоизга етказилган. Меҳнат бозори талабларига кўра, янги 9 та таълим йўналишлари ва 37 та мутахассисликлар бўйича кадрлар тайёрлаш йўлга қўйилган. Кун кеча эса Меҳрибонлик уйлари тарбияланувчиларини касбга ўқитиш ва бандлигини таъминлаш бўйича Тошкент шаҳрида амалга оширилаётган ишлар ҳолати муҳокама қилинди. Таъкидлаш жоизки, кейинги пайтларда йўналишда қатор ишлар амалга оширилмоқда. Жумладан, Тошкент шаҳрида 2020 йил давомида жами 2 минг 850 нафар ёш ишга жойлаштирилган. Тошкент шаҳар маҳалла ва оилани қўллаб-қувватлаш бошқармаси томонидан 483 нафар йигит-қиз касбга ўқитилган. Қолаверса, касбга ўқиш истагини билдирган 413 нафар 18-30 ёшлилар рўйхати маҳалла ва туманлар кесимида шакллантирилган.

Худудда касб-хунар ўрганиш истагини билдирган ёшлар учун касбга ўргатиш марказлари ташкил этилди. Бундан ташқари, Меҳрибонлик уйлари битираётган ҳар бир ўғил-қизни касб-хунарга ўқитиш ва иш билан таъминлаш борасида 21-, 23-, 30-сонли Меҳрибонлик уйларида ҳамда «SOS

— болалар маҳалласи»да жами 533 нафар етим ва ота-она қарамоғидан маҳрум бўлган бола тарбияланмоқда.

Меҳрибонлик уйлари ҳамда «SOS — болалар маҳалласи»да тарбияланувчилар учун «Уй-рўзғор академияси», турли ихтисосликдаги фан ва спорт тўғараклари, жумладан, ИТ технологиялари сабоқлари ва «Робототехника» машғулотлари учун алоҳида хоналар ташкил қилинган.

Яшнободлик ёшларга касб керак эмасми?

Аммо тизимда ҳали камчиликлар кўп. Масалан, Яшнобод туманида олий таълим билан қамраб олинмаган, бандлиги таъминланмаган ёшлар томонидан қилинган мурожаатларни кўриб чиқиш тизими тўлиқ йўлга қўйилмагани одамни ўйлантиради.

— Текширувлар жараёнида Ёшлар ишлари агентлиги туман бўлимининг бу борадаги фаолияти фақат рақамларда кўриниши, амалий натижа ёки аниқ таклиф йўқлиги, ушбу йўналишда амалга оширилаётган ишлар етарли эмаслиги, ёшлар бандлигини таъминлаш бўйича тизимли ишлар йўлга қўйилмагани аниқланди, — дейди Эркин Зоҳидов. — Шайхонтохур туманида эса 2020 йил давомида ишга жойлаштирилиши режалаштирилган 1 минг 741 нафар ёшнинг ўтган 9 ой давомида бор-йўғи 314 нафари, яъни 18 фоизи ишга жой-

лаштирилган, холос. Бу ҳолат тумандаги масъул раҳбарлар, айниқса, сектор раҳбарларининг масъулияти етарли эмаслигини кўрсатмоқда.

Етимларни уйсиз қолдирган раҳбарлар бор

Чилонзор туманида эса ёшларни иш билан банд қилиш, уларни касб-хунарга

ўргатиш ишлари талаб даражасида ташкил этилмаган. Тумандаги масъул ташкилотлар томонидан ёшларнинг бандлигини таъминлаш бўйича мониторинг йўлга қўйилмаган. Юнусобод туманидаги 23-сонли Меҳрибонлик уйининг 37 нафар битирувчисидан 23 нафарига уй-жой ажратилмагани сабабли бугунги кунда улар Меҳрибонлик уйида истиқомат қилишмоқда. Уларнинг 6 нафари ишга жойлашмаган.

Бу ёшларнинг келажаги билан қизиқмаётган раҳбарлар, албатта, тегишинча жавоб беришлари керак. Зеро, Президентимиз ёшларни иш билан таъминлаш, уларнинг келажигига пойдеворни яратиш ҳар бир раҳбарнинг асосий вазифаларидан эканини бир неча маротаба таъкидлади. Тасаввур қилинг, ҳозирда уйсиз ва ишсиз Меҳрибонлик уйи битирувчиси нима қилсин?

— Йил бошида Меҳрибонлик уйлари тарбияланувчиларини ижтимоий қўллаб-қувватлаш борасидаги ишлар ҳолатини танқидий кўриб чиқиб, мутасаддилар олдида аниқ вазифаларни белгилаб қўйган эдик, — дейди Сенат раиси Танзила Норбоева. — Ўшанда ота-онасиз болаларимиз Меҳрибонлик уйларида чиққанидан кейин қаерда яшайди, уй-жойи йўқ-ку, деб ҳокимлар билан фикр-мулоҳаза алмашгандик. Мана, келгуси йилда энди чин етим болаларни уй-жой билан таъминлаш учун биринчи маротаба 30 млрд. сўм

маблағ ажратилиши белгиланди. Энди болаларимизнинг ҳаммасининг Меҳрибонлик уйидан чиққанидан кейин бошпанаси бўлади.

Нега имтиёздан фойдаланилмади?

Жорий йил Меҳрибонлик уйлари тарбияланувчиларига ОТМларга кириш учун имтиёзлар ажратилганини ҳаммамиз яхши биламиз. Аммо бундай ёшлар, айниқса, Тошкент шаҳрида имтиёзлардан тўла фойдалана олгани йўқ. Сабаби, пойтахтдаги Меҳрибонлик уйи тарбияланувчилари учун умумтаълим мактаби фан ўқитувчиларининг дарсдан сўнг алоҳида шуғулланишлари йўлга қўйилмаган.

Биламизки, ҳар бир ота-она фарзандини ўқишга киритиш учун кўшимча репетиторлар ёллайди. Унга мукамал билимлар беришга уринади. Аммо етим болалар бундай имкониятдан маҳрум қилинган. Натижада битирувчиларнинг ОТМларга ўқишга кириш кўрсаткичи имтиёздан фойдаланган ҳолда, бор-йўғи 18 фоизни ташкил этмоқда.

Меҳрибонлик уйи битирувчиларига тадбиркорлик фаолиятларини йўлга қўйиш борасида имтиёзли кредитлар ажратиш белгиланган бўлса-да, Тошкент шаҳрида Меҳрибонлик уйлари битирувчилари учун кредитлар ажратилмаган, Ёшлар ишлари агентлиги худудий бўлимлари томонидан тарғибот тадбирлари етарли даражада ташкил этилмаган.

Хулоса ўрнида

Умуман олганда, кейинги пайтларда ёшлар масалаларида амалга оширилаётган ишлар кўлами кенг бўлса-да, ҳали тизимда камчиликлар бисёр, бу биргина пойтахтдаги ҳолатдан ҳам маълум. Энди чекка худудлардаги вазиятни кўз олдингизга келтириб кўраверинг. Ўйлаймизки, тегишли идоралар мазкур масалага жиддий эътибор қаратади. Биз эса мавзуга яна қайтамыз.

Улуғбек ИБОДИНОВ
«Mahalla»

**Тошкент вилоятида Япония билан ҳамкорликда
IT академияси ташкил этилади.**

ДАРСЛИКЛАР

нега олис қишлоқларга етиб бормаяпти?

Хар қандай миллат ва мамлакат келажagini ёш авлодга берилаётган таълим-тарбия даражаси белгилайди. Шу боис эртанги кунини ўйлаган давлат борки, ушбу соҳага алоҳида эътибор қаратади. Юртимизда ҳам давлат бюджети харажатларида умумтаълим соҳаси етакчи ўринни эгаллайди.

Таълим жараёнини ташкил этишда эса дарсликлар алоҳида ўрин тутати. Зотан, таълим сифати ва натижадорлигини дарсликларсиз тасаввур қилиб бўлмайди. Хўш, бугун умумтаълим мактабларида ўқувчиларнинг дарсликлар билан таъминланиши қай аҳволда?

— Фарзандларим туманимиздаги 7-мактабда ўқишади, — дейди Кармана туманининг «Янгиариқ» маҳалласидан Шахло Бобокулова. — Уларнинг саломатлигини муҳофаза қилиш мақсадида онлайн ўқишини истадик. Ҳозир икки қизим уй шароитида таҳсил оляпти. Теледарсларни қолдирмай кузатишади, интернетдан фойдаланиш имконияти ҳам бор. Аммо дарслик китоблари етишмайди. Хусусан, «Инглиз тили» ҳамда «Информатика ва ахборот технологиялари» фанларидан китоб йўқ. Синф раҳбари бу дарсликлар қайта нашр этилаётганини ва иккинчи чорак давомида янги китоб етиб келишини айтибди. Онлайн дарсда ўқувчи фанни мустақил ўзлаштиради. Шу боис китоб етишмаслиги биров қийинчилик туғдиради. Шунингдек, кўп китоблар эски, айрим саҳифалари йиртилган. Биз, ота-оналар ижара пулини тўлаб берганимиздан сўнг фарзандларимиз дарсликлар билан муаммосиз таъминланишини истаймиз.

Қишлоқ мактабларида хамиша муайян камчиликларга дуч келиш мумкин, шаҳарда ҳаммаси рисоладагидек бўлса керак, деган фикрда эдик. Аммо Навоий шаҳридаги энг илғор, ҳатто республика миқёсида рейтинг юқори турадиган 11-давлат ихтисослаштирилган умумтаълим мактабида ҳам 9-синфларнинг 30 фоизига «Информатика ва ахборот технологиялари» дарслиги берилмаган экан.

Дарсликларнинг сифати талабга жавоб берадими?

Дарҳақиқат, мактабларнинг моддий-техника базаси, соҳа ходимлари учун шарт-шароитлар кундан-кунга яхшиланиб бораётган бир пайтда таълим сифати ва натижалари кутилганидек бўлиши учун ўқувчилар дарсликлар билан тўлиқ таъминланиши лозим. Шу билан бирга, дарслик китоблар давлат таълим стандарти ва ўқув дастурлари талаблари асосида ўқувчиларнинг ёши, ақлий, физиологик ва психологик ривожланиш даврига мувофиқ тайёрланиши керак. Афсуски, бугун айрим дарсликлар бу талабга мутлақо жавоб бермайди.

— Мактаб дарсликларининг мумтоз адабиёт бўлимларида хатоликлар кўп учрайди, — дейди навоийшунос олим Тоҳир Хўжаев. — Жумладан, аруз вазнида «рамали мусаммани маҳзуф» атамаси бор, афсуски, 8-синф «Адабиёт» дарслигида «маҳзуф» сўзи «маҳфуз» шаклида ёзилган. Бу ерда биргина ҳарфни чалкаштириш билан сўз маъноси ўзгариб кетяпти, «маҳзуф» сўзи «ташлаш» маъносини билдиради, «маҳфуз» эса «муҳофазаланган» деганидир.

Шоир руҳи безовтамасми?

Райҳон хидларингни йўлларимга сеп,
Кут мени ҳар оқшом кўкка ой чиққан.
Фақат, йиғламагин, гуноҳим не деб,
Айбинг — онанг сени чиройли туққан.

Севимли шоиримиз Муҳаммад Юсуфнинг бу сатрларини кўпчилик ёддан билади. Афсуски, 8-синф адабиёт дарслигида мазкур мисралар ҳам хатолик билан берилган. Хусусан, «кўкка ой чиққан» эмас, «кўкка ой чиққач» шаклида ёзилгани боис «Айбинг — онанг сени чиройли туққан» сатри қофия бўлмай қолган. Ачинарлиси, бу эътиборсизликдан марҳум шоиримизнинг руҳи безовта бўлгандир?!

— Бошланғич синфлар дарсликларида ҳам кўплаб хатоликлар учрайди, — дейди Кармана туманидаги «Кўҳна кўрғон» маҳалласидан фахрий ўқитувчи Достон Мавлонов. — Математика фани дарсликларида мисол ва масалаларнинг натижалари нотўғри кўрсатилган. «Биология» ва «Зоология» фанлари дарсликларида ҳам хатоликлар мавжуд, ҳатто ўсимлик ҳайвон сифатида кўрсатилган ҳолатларга дуч келиш мумкин. Тарих фани дарсликлари ҳам чалкашликларга тўла. Айниқса, ўзбек тилидаги дарсликда берилган маълумот рус тилидаги дарсликда мутлақо бошқача берилган, ҳатто Форобийнинг туғилган йили икки тилдаги дарсликда икки хил кўрсатилган.

Қозоқ тилидаги мактабларда аҳвол қандай?

Навоий вилоятининг Конимех туманида 37 та умумтаълим мактаби мавжуд ва аксариятида таълим қозоқ тилида олиб борилади.

— Қозоқ тилидаги дарсликлар етишмаслиги, таржималардаги хатоликлар йиллар давомида ўқитувчини ҳам, ўқувчини ҳам қийнаб келди, — дейди Конимех тумани халқ таълими бўлими ходими Отабек Сиддиқов. — Кейинги йилларда бу муаммо бирмунча ечим топди, қайта нашр этилган дарсликларда хатолар тузатилди. Навоий вилояти ҳокимлиги томонидан ҳам қозоқ тилида таҳсил олувчи ўқувчиларни дарсликлар ва бадиий адабиётлар билан таъминлашга алоҳида эътибор қаратилмоқда. Жорий йилда 11 номдаги ўзбекча бадиий асарлар қозоқ тилига таржима қилиниб, мактаб кутубхоналарига етказилди. Таржима харажатларини ҳам вилоят ҳокимлиги тўлаб берди.

ДАРВОҚЕ...

Кимлар ижара пули тўламайди?

«Умумтаълим мактабларини дарсликлар ва ўқув-методик қўлланмалар билан таъминлаш тартиби тўғрисида»ги Низомга кўра, барча дарсликлар учун ижара шартномаси асосида тўлов амалга оширилади. Низомда Меҳрибонлик уйлари тарбияланувчилари ва ижтимоий ҳимояга муҳтож oilаларнинг фарзандлари, чин етимлар дарсликлардан бепул фойдаланиши белгиланган.

Мактаблар 77 фоиз дарсликлар билан таъминланган

— Ташкилотимиз томонидан Халқ таълими вазирлигига 2020/2021 ўқув йили учун 799 599 дона дарслик ва ўқув-методик қўлланмаларга буюртма берилган, — дейди Навоий вилояти халқ таълими бошқармасининг дарсликлар ва адабиётлар бўйича масъул ходими Илҳом Астанаев. — Ҳозиргача шундан 604 513 таси «Ўқув таълим-таъминот» ДУК вилоят филиалига етказиб берилди ва мактаб ўқувчиларига тарқатилди. Қолган 182 448 та дарсликни етказиб бериш пандемия туфайли кечикди. Бу дарсликларнинг қайта нашр этилаётгани ва «Тарбия» дарслиги янги чоп қилинаётгани билан боғлиқ. Ўқув йилининг иккинчи чораги давомида бу қўлланмалар етказиб берилишига умид қиляпмиз.

Сухбатдошимизга дарсликларнинг сифати ҳақида сўз очганимизда, бу республика даражасида ҳал қилинадиган масала эканини, шунга қарамай, тажрибали ўқитувчилар томонидан дарсликлар таҳлил қилиниб, хато-камчиликлар вазирликка етказилганини айтди. Шунингдек, босқичма-босқич қайта нашр этилаётган дарсликларда аниқланган камчиликларни бартараф этишга эътибор қаратилмоқда. Демак, яқин йиллар ичида ўқув қўлланмаларидаги хато ва чалкашликлар бартараф этилади. Лекин унутмаслик керакки, таълим-тарбияда ҳар дақиқа, ҳар лаҳза ҳал қилувчи кучга эга. Шундай эмасми, азиз газетхон?

Холбиби САФАРОВА
«Mahalla»

Марказий Осиёдаги энг йирик шолени қайта ишлаш заводи Қуйи Чирчиқда қурилди.

Баъзи ота-оналар: «Болам тортинчоқ, нима қилсам бўлади?», дея савол беришади. Тўғри, табиатан ташқи муҳитдан бегонасирайдиган, кўпчилик орасида ўзини ноқулай ҳис этадиган болалар ҳам учрайди. Лекин барибир ҳам аксарият болаларда бунга қай даражададир мойиллик бор: қайси бирида камроқ, бошқасида кўпроқ. Хўш, бу муаммога қандай ечим топса бўлади?

Бунинг учун ота-оналар, аввало, ўзларининг хулқ-атворларига эътибор беришлари лозим. Улар ўзларининг фарзандидан ўта хавотирланишларини ёки норозиликларини намоён қилишлари керак эмас, бўлмаса бу ҳаракат келгусида доимий ҳолатга айланиб, боланинг мустақил фаолият юрита олмаслигига олиб келади.

Биринчи марта боғчага борган бола йиғидан кўзи шишиб уйига келади. Табиийки, она «Боғча опаси урмадимикан» деган хаёлга боради. Йўқ, болакай шунчаки бегона муҳитга кўниқолмаган, бундан изтироб чеккан. Яъни янги болалар билан киришиб кетолмаслик, улар орасида ўзини бегона ҳис этиш унга руҳий азоб берган.

Боладаги уятчанлик ҳиссини энгиш учун ота-она бу муаммони ўз вақтида кўра олиши керак. Болага мутахассислар ёрдами ва янги кўникмаларни ишлаб чиқиш учун гуруҳ кўринишидаги машғулотлар керак бўлади. Бу гуруҳ бўлиб ўйналадиган турли ўйинлар бўлиши мумкин. Шунингдек, бола учун янги ва кутилмаган вазиятларни келтириб чиқарувчи турли машғулотлар ҳам фойдалидир. Тасаввур қилиб ўйналадиган ўйинлар ҳам яхши. Масалан, бола чўлга келиб қолади ва у бошқа болаларга бу ер кўрқинчли эмаслиги ва чўлда ҳам сув ва егулик топиш мумкинлигини исботлаши керак.

Мактабга-чи?

Болани мактабга тайёрлашдаги энг катта хато, уни мактаб қонун-қондаси билан кўрқитишдир. Агар ўқитувчининг айтганини қилмасанг, «икки» баҳо қўяди, мактабга борсанг ўйинга вақтинг қолмайди ва ҳоказо. Болани мактабга тайёрлашда унинг қизиқарли билимларга эга бўлиши, янги дўстлар орттириши, тўғаракларга қатнаши мумкинлигини айтиш керак. Фарзандингизга илк маротаба мактабга борганингиз, севимли устозларингиз ҳақида гапириб беринг.

Мактабда баъзан муаммолар бўлиши мумкинлигини айтиб, биринчи марта ўқитувчидан танбех эшитганингиз ва биринчи олган «икки» баҳонгиз тарихини айтинг. Бола билан «мактаб-мактаб»

БОЛАЛАРНИ жамиятга қандай мослаштириш керак?

ўйинини ўйнанг. Бир сафар фарзандингиз ўқитувчи, кейин ўқувчи ролини бажарсин. Катта синфлар дарсига қатнаштириш мактабга тайёрлашнинг энг қулай йўлидир. Бунда бола томашабин бўлиб, вазиятни тушуниб олади.

Агар мактабда тайёрлов синфи бўлмаса, очиқ эшиклар кунда мактаб дарсларига болани қатнаштириш яхши натижа беради. Бола мактаб хоналари, жисмоний тарбия ва мусиқа синфлари билан танишиб, мактаб ҳовлисида ўйнаб кўради. Болани эртaroқ ўқитувчи ва синфдошлари билан таништиринг. Дарс жадвали, танаффус, мактаб қонун-қондаси ҳақида гапиринг.

Болага мактабга боришдан аввалроқ мактаб ўқув куролларини сотиб олиб берсангиз, боланинг психологик мослашиши осон кечади ва тезроқ «ўқувчи» деган шарафли номга эга бўлади. Боланинг биринчи синфда ўқишини енгиллатиш учун шароит яратинг. Унинг қийинчиликлар билан юзма-юз бўлишида ёнида эканингизни ҳис қилишига имкон беринг.

Тортинчоқликка сабаб нима?

Нега бола тортинчоқ бўлиб қолади? Кичик мактаб ёшидаги болаларда тортинчоқлик ҳисси намоён бўлишида оила муҳитининг бевосита таъсири мавжуд, айнан ота ва она дастлабки ижтимоий кўникмаларни бола онгига сингдирувчи, унинг иродасини чархловчи инсонлардир. Оиланинг тўлиқ бўлиши, яъни унда ҳам ота, ҳам онанинг тинчлик-тотувликда яшашлари ва унда нормал инсоний муносабатлар, соғлом маънавий муҳитнинг мавжудлиги боланинг ҳар томонлама яхши ривожланиши, соғлом, ақли, кучли ирода соҳиби бўлиб етишига

имкон беради.

Ота-оналардаги кўполлик, кескинлик, бечидамлик кичкина «одамча»да маълум бир ижтимоий вазиятларда тортиниш каби жавоб реакциясини юзага келтиради. Боладаги тортинчоқликни йўқотишни, энг аввало, унга бўлган ишончдан бошлаш керак. Мисол учун, унга ҳамиша қилган ишларининг тахлилини тушунтиришга интилиш лозим. Бола ҳамма ишни тўғри бажармаслиги

барчамизга маълум, камчилик ва хатоларга тўла ишларидаги норозиликни бақирмасдан, аста-секинлик билан тушунтириш жуда зарур.

Фарзандингиз нимадандир кўрқмоқда...(ми?)

Қабулимга келган аёлнинг айтишича, 11 ёшли ўғли уйда бир ўзи қолишдан кўрқади. Агар она бирор юмуш билан ҳовлига чиқса, бола югуриб орқасидан чиқади. «Нимага кўрқаяпсан?» ва «Кўрқма!» деган гапларни гўё эшитмайди. Бу ҳолатда «Шундан ҳам кўрқасанми!», «Э сен кўрқок-мисан!», «Вой, ношуд-эй!» деб боланинг кўрқаётганини тушунмаслигингиз муаммонинг ечими эмас. Яхши англашингиз керакки, фарзандингиз кўрқувдан қийнал-

моқда. Агар унга ёрдам бермасангиз, улғайганида ҳам муаммоларга дуч келаверади.

Боланинг онги ривожланар экан, унинг тасаввури ҳам кенгайиб боради. Масалан, қоронғиликда ҳеч нарса кўринмаслиги у ерда бор нарсаларни кўра олмаслигингиз дегани бўлса, демак, у ерда бирор нарса бўлиши мумкин, деб ўйлайди бола психикаси. Ўша қоронғиликнинг ичидаги бўлиши мумкин нарсаларни тасаввур қила бошлайди.

Унинг онгида пайдо бўлган хилма-хил тасаввурларга чек қўйиш ва нотўғри деган қарор ва ўзини ишонтиришга иродаси етмаётгани кўринади.

Кичик ёшли болаларда дунёни тушунишга билим доираси камлик қилганлиги учун ҳам кўрқувлар пайдо бўлади. Бу ёшдаги кўрқувларда ота-она билим бериши лозим. Умуман олганда, фарзандда кўрқувнинг

борлиги бу нормал ҳолат, аммо унинг меъёр чегарасидан чиқса, касаллик даражасига етиб боради. Фарзандингиздаги кўрқувни пайқадингизми, у билан гаплашинг. Агар бу кўрқувни ўзи ёки сизнинг ёрдамингизда енга олмаслигига кўзингиз етса, албатта, психолог ёрдамидан фойдаланинг.

Умуман олганда, бола ташқи муҳитга кўникиши учун катталарнинг кўмагига муҳтож. Тортиниш, кўрқув унга бирор ишни амалга оширишда ҳамиша халал беради. Шу туфайли кейинчалик мустақил шахс сифатида шакллана олмайди. Боланингизни бундай ноқулайликдан халос этиш сизнинг қўлингизда: унинг ҳолатини тушунган ҳолда керакли чораларни кўришга ҳаракат қилинг.

Зебинисо АҲМЕДОВА,
психолог.

**Самарқанд ветеринария медицинаси институти
ректори Белорусь Академияси Фахрий профессори бўлди.**

ҚИЗ ЎҒИРЛАШ ОДАТИ нега бугун ҳам удумдан қолмаяпти?

Маҳалла кўчасидан ўтаётган бир хил тусдаги машиналар барчанинг эътиборини тортди. Олдиндаги машина ойнасидан гавдасини белигача чиқарган йигит қўлидаги видеокамераси билан қолган 11 та «Каптив»ни турли ракурсда тасвирга оляпти. Буни кўрганларнинг барчаси маҳаллада кимдир қиз олиб қочиш келганини англади. Йигитнинг янгалари, қўни-қўшнилари йиғилиб, қизнинг бошига рўмол ташлаб, машинадан тушириб олди.

қарамай, бугунги кунда ҳам айрим жойларда қиз олиб қочиш учраб турибди. Бунинг ҳам асосий сабаби моддий томонга бориб тақалади.

Тўй белгиланса ҳам қиз олиб қочилляпти

— Бир пайтлар қизнинг қалин молига қирқ бош туғадиган мол бериш талаб қилинган, — дейди Нукус шаҳридаги Бердақ миллий музейи директори Шаригул Пайзуллаева. — Табиийки, кўпчилик уни толиб бериш имконига эга бўлмаган. Бундай даврда халқда «тенги келса, текин бер» деган мақол пайдо бўлган. Қалин молига қурби етмаган йигит ўз тенгини олиб қочиши ҳам шундан келиб чиққан. Аслида, қизларимизнинг оқ фотиҳасини олиб, турмуш қуришларига нима етсин. Бу одат ҳозир ҳам учраётгани оғриқлидир.

Оддий мисол: йигит ва қизнинг ота-оналари ўзаро келишиб, тўй кунини белгилаган. Лекин тўйдан анча кун олдин йигит қизни олиб қочиш кетган. Қизнинг отаси режадаги тўй бўлмаганидан ранжиб, бунда йигитнинг ота-онасини ҳам айбдор санаган ва оддий гина қудалар ўртасидаги можарога айланган. Аслида бу вазиятда йигит тўйдан олдин қизни олиб қочишига унинг ён-атрофидаги ўртоқлари сабабчи бўлади.

Тўй белгилангандан кейин ҳам қизни олиб қочиш моддий томонга бевосита боғлиқ. Чунки одатдагидай тўй қилиш, айниқса, қиз томонга моддий томондан оғирлик қилади. Ҳеч кимдан кам қилмасдан сеп тайёрлашнинг ўзи бўлмайди, албатта. Қисқа вақт оралиғида қиммат мебеллар, кўрпа-тўшак ва ҳоказоларни тайёрлаш кўпчилик оилалар учун осон эмас. Шу сабаб айрим ота-оналар қизининг олиб қочишига қарши бўлмайди. Аммо бу йўл билан ҳам дабдаба-бозликдан қутула олмаёلمиз. Ёшлар қиз олиб қочишнинг ҳам турли йўллари йўлаб топяпти.

— Дарҳақиқат, айрим ҳудуд одамлари орасида қиз ўғирлаш урф-одат даражасидаги анъана деган нтоўғри

қараш шаклланиб қолган, — дейди Шаригул Пайзуллаева. — Бу удумнинг нотўғрилиги, қиз билан йигит фақат катталарнинг совчилиги ва розилигидан сўнг тиббий кўрикдан ўтиб, никоҳланиши зарурлиги тушунтирилаётган бўлса-да, бундай ҳодисалар ҳали-ҳамон учраб турибди. Афсуски, ушбу «анъана» ортидан кўнгилсиз ҳолатлар ҳам кузатишмоқда. Қизнинг розилигисиз олиб қочиши, катталар эса «эшик кўрди» дея уни мажбуран қолдириб кетиши оқибатида қизларнинг умрида бирон марта кўрмаган йигит билан турмуш қуришдан бошқа чораси қолмаяпти.

Инсон эркига тажовуз — оғир жиноят

Маълумотларга кўра, 2020 йилда Қорақалпоғистон Республикасида қиз олиб қочиш билан боғлиқ учта ҳолат кузатилиб, жиноий иш кўзғатилган. Мисол учун, жорий йилнинг 13 октябрь куни Қонлиқўл туманида яшовчи 30 ёшли эркак икки таниши билан олдиндан тил бириктириб, 24 ёшли аёлни унинг эркига хилоф равишда «Маданият» маҳалласи Сари-олтин кўчаси чорраҳасида ўғирлаб кетган.

Улар жабрланувчини «Nexia-2» русумли автомашинасига миндириб, Бўстон овулида жойлашган уйига олиб бориб, никоҳ қуриш учун мажбурлашган. Ҳолат юзасидан аёл туман ИИБ бошлиғига ариза билан мурожаат қилган. Ҳозирда тергов ҳаракатлари олиб борилмоқда.

Айтиш керакки, ислом динида никоҳ икки томоннинг розилиги асосида, гувоҳлар бўлгандагина ҳақиқий ҳисобланади. Қиз ўғирлаш каби ҳолатларни эса динимиз қоралайди ва йўл ҳам бермайди. Умуман, инсоннинг эркига тажовуз қилиш — оғир жиноятдир. Бу ҳолатта нисбатан чора кўрилиши

ХАБАР:

45 та маҳаллада 150 та лойиҳа амалга оширилади

Қорақалпоғистон Республикасининг 2020-2023 йилларда комплекс ривожлантириш дастурида Тахтакўпир, Бўзатов, Шуманай туманларида ишлаб чиқариш ва ижтимоий инфратузилмани яхшилаш учун 2021-2023 йилларда 409 миллиард сўмлик 172 та лойиҳа амалга оширилиши белгиланган. Шунингдек, шароити оғир 45 та маҳалла ва овулда умумий қиймати 2 триллион 340 миллиард сўм бўлган 150 та лойиҳа амалга оширилади.

Ёши улуғлар шу заҳоти маслаҳатлашиб, қизнинг уйига хабар юборди. Икки-уч соатлар чамаси, қиз томондан 4-5 нафар аёл — «тап берди»лар етиб келди. Қизни алоҳида хонага чиқариб, ўз эрки билан келгани ёки мажбурлаб олиб қочилганини сўрашди. Қиздан ўз эрки билан келганини билишгач, ҳеч қандай жанжал-шовқинсиз қизни келинликка қолдиришди...

«Уруш йилларидан қолган одат»

Таниш манзара, шундай эмасми? Бугунги кунда уйланаётган қорақалпоғистонлик йигитларнинг кўпчилиги ўзи ёқтирган қизи билан келишиб, турмуш қуриш учун розилигини олгач, уни олиб қочиш келади. Бу ишни икки ёшнинг ўзи ҳал қилади. Хўш, бу одат қаердан пайдо бўлган? Унинг оқибати, агар бор бўлса, ижобий жиҳатлари нималардан иборат? Умуман, қиз олиб қочиш қонунларимизга зид эмасми?

— Қорақалпоқларда қиз олиб қочиш Иккинчи жаҳон уруши давридан бошланган, — дейди Фанлар академияси Қорақалпоғистон бўлими, Қорақалпоқ гуманитар фанлар илмий-тадқиқот институтининг катта илмий ходими, тарих фанлари номзоди Раушан Сабирова. — Уруш йилларида 16 ёшга тўлган қизларни ФЗОга олиб кетишган. Шу боис ота-она уларни ФЗОга юбормаслик учун қочиш кетишига рози бўлган. Урушдан кейинги йилларда эса қиз олиб қочишнинг асосий сабаби — қалин, мол масаласи бўлиб қолди. Қизнинг ота-онаси қалин учун айтган молини тўлиқ олмагунча қизни бермаган. Ўша даврдаги иқтисодий қийинчилик сабаб куёв қалиннинг бир қисmini тўлагач, қизни олиб қочган. Айрим жойларда қиз томондан алоҳида ўтов қилиниб, шу ўтовда куёв билан қизнинг учрашиб туришига рухсат беришган. Бу эскиликнинг қолдиғи бўлишига

қонун ҳужжатларида белгилаб қўйилган. Жумладан, Жиноят кодексининг 136-моддасида аёлни эрга тегишга мажбурлаш ёки аёлнинг эркига хилоф равишда у билан никоҳда бўлиш мақсадида ўғирлаш учун жавобгарлик белгиланган.

Бунда базавий ҳисоблаш миқдорининг йигирма беш бараваригача миқдорда жарима ёки уч юз олтимиш соатгача мажбурий жамоат ишлари ёки уч йилгача ахлоқ тузатиш ишлари ёхуд бир йилдан уч йилгача озодликдан маҳрум қилиш чоралари қўрилади.

Умуман олганда, бугун қиз олиб қочиш иллатидан (одат дегимиз келмади) қутулиш фурсати етган. Бунинг учун тарғибот тадбирларини кучайтириш, ёшларга қиз олиб қочиш қонунга зид эканини тушунтириш керак. Бунда эса маҳалла фаоллари ҳам жонбозлик кўрсатиши, йигит-қизларга бу ҳолатнинг ҳам диний, ҳам ҳуқуқий асосларини атрофлича аңлатиши зарур.

Омирбай ЕСБЕРГЕНОВ
«Mahalla»

**Ўзбекистонда илк экспорт
ҳалқаси тузилди.**

Бу кунлар

ЎЗ-ЎЗИДАН

келган эмас!**ЎЗБЕКИСТОН ХАЛҚИНИНГ ИККИНЧИ ЖАҲОН
УРУШИДА ҒАЛАБАНИ ТАЪМИНЛАШГА
ҚЎШГАН УЛКАН ҲИССАСИ, ЖАСОРАТИНИ
БОР КЎЛАМИ БИЛАН КЎРСАТИБ БЕРАДИГАН
ЯХЛИТ МАЖМУА — ҒАЛАБА БОҒИГА САЁХАТ**

Ҳали тонг пардасин очмасдан тугул осмон кўз ёш тўка бошлади. Унга даструмол туттишга тутинган булутлар чехрасида ҳам мунг бор. Гуёки бутун борлиқ қалбида бир дард, бир алам бордек...

Икки ёнини ям-яшил майсалару худди сизга таъзим қилаётгандек бош эгиб турган дарахтлар оралаб кетган узун йўлакдамиз. Ён-атрофимиздаги жамики тириклик кимгадир, нимагадир хотиротлар ҳурмати сақламоқда, гуё. Қаршимизда мухташам «Ғалаба боғи» мажмуаси.

Кўзда қалққан ёш қалбимизга уруш йиллари кайфиятини олиб кирди. Қадам ташлайсизу қайга кетаётганингизни англамайсиз. Ўнгу сўлда фронтга аскар ташиган поездлар. Шу кунга қадар 1 миллион 500 мингга яқин ватандошларимизни олиб кетгани тахмин қилинаётган бу поездда аслида яна 451 мингга яқин юртошимиз жон олиб, жон бериш учун ёт юртларга йўл олган. Ҳаёт чироқлари шу уруш, дея ўчган ёки хиралашган, ҳатто урушда иштирок этгани ҳам номаълум бўлган 451 мингга яқин аскарларимиз шу боғ яратилиши асносида қайта тирилди, уларнинг ёзилиб ўқилмай қолган қаҳрамонлик қиссалари тикланди. Ўша машъум кунлар ҳақида сўзловчи бу қиссаларни ҳаёлда гавдалантиришга уринасану дарҳол ортга қайтасан. Бугунги дамлар сурурию фарахбахшлигига яна бир бор шуқр қиласан.

Ўзбекистон оналарига қўйилган ҳайкал

Тобора ичкарилаб борамиз. Тарих саҳифалари бирма-бир кинотасмадек кўз ўнгингизда гавдаланади. Боғ марказига етай деганингизда «Матонат мадҳияси»нинг она нигоҳидаги мунги қалбингизни сел қилади. Сиз уни қулоқларингиз билан эмас, юрагингиз билан тинглайсиз. Умрининг сўнгги сониясига қадар бу мадҳияни куйлаган, бир эмас беш жигарбандини илҳақ кутган Зулфия ая Зокированинг монументал тасвири ёнига шундай ҳаяжон ва дардкашлик билан етиб келасиз. Унинг қиёфасидаги ҳорғинлик, илҳақлик, мотамсаролик каби ожиз туйғулар метиндек ирода ва жасорат қўланкасида

кўринмаслик касб этгандек тасаввур уйғотади сизда. Онанинг қалби чеккан изтироб кўнглингизни ларзага солади. Бироқ унинг шу боғда келину набиралари билан бирга тургани оз бўса-да, изтироб чўғига сув сепади. Боиси аёлнинг бу иродаси ўзбек волидаларининг тенгсиз фазилатларига кўзгу тутади. Сабр-тоқат, чидаму бардош тимсоли эканини биргина намуна билан исботлайди.

Ўзбекистондан — ғалабагача

Иссиқ нону ширин жонидан кечиб фронтга йўл олган мард боболаримизнинг улкан ҳиссаси ўлароқ, ватанимиз жанггоҳга айланмади, тупроғимиз беғуноҳ инсонлар қони билан бўялмади. Бунинг қадри у ёқда турсин, бир мисқол қимматини тушунишимиз бугунги дориламон замонимизда мутлақо имконсиз. Лекин биз Иккинчи жаҳон уруши тарихини билиш, келгуси авлодга етказиш орқали дунё аҳлига тинчликни қайтарган мард оталаримизнинг буюк хотирасига ҳурмат бажо келтира оламиз. Қолаверса, бу шарафли бурчимиз, масъулиятимиздир. Бугунга қадар ажодларимизнинг ана шундай жасоратини бор кўлами билан кўрсатиб бера оладиган яхлит мажмуа йўқ эди.

Навбатдаги манзилимиз — «Шон-шараф» музейи шонли тарихни ўзида ифода этган, тарихий факт ва воқеаларни замонавий технологиялар, интерфаол усуллар ёрдамида акс эттирган ана шундай яхлит мажмуадир.

Музейда 20 мингга яқин тарихий аҳамиятга эга буюмлар мавжуд. Экспонатларнинг аксарияти юртимизнинг турли ҳудудда яшовчи аҳоли томонидан тақдим этилган.

Катта ҳаяжон билан ичкарилаймиз. Бизни 1941-1945 йиллар давомидаги Иккинчи жаҳон уруши даврида Ўзбекис-

тон ҳудудидаги жараён акс этган 22 метрли панно қарши олди. Маълум бўлишича, бу асар Ўзбекистон халқ рассоми Алишер Аликулов қаламига мансуб экан.

Юракни олдинда бизни кутаётган 6 бўлимдаги экспонатларни кўриш, шонли тарих билан яқиндан танишиш иштиёқи чулғаб олган. Сайёҳатимизни давом эттирамиз.

Дастлаб она Ватанимизнинг уруш бошланиши давридаги ҳаёти акс этган экспонатлару турли қайдномалар билан танишар экансиз, жанг майдонларида кўрсатилган жасорат қалбингизни бир тирнаб ўтади. Асосий фронт ва чегара постларида олиб борилган жанглари, разведка фаолиятидаги мардонавор хатти-ҳаракатлар ҳақида гувоҳлик берувчи ҳужжатлар, уларнинг суратлари сизни тўлқинлантирмай қўймайди.

«Ўзбекистон — фронт учун ишончли таянч», деб номланган навбатдаги бўлимда юртодошларимизнинг фронт ортида кўрсатган жасорати акс эттирилган. Учинчи бўлимда эса уруш кезларида Ўзбекистонда илм-фан, тиббиёт, маданият соҳалари қай даражада бўлган, деган саволга асосли жавобларни оласиз.

1945 йил. Совет иттифоқи армияси Берлинни ишғол қилди. Ўша жараёни ўзида акс эттирган инсталляциялар, ҳақиқийдек салобат тўкиб турган мум ҳайкаллар, жангга шайланган танклару вайрона иншоотлар...

Буларнинг барига «Уруш ва ғалаба ҳақида хотиралар, халқнинг қувонч ва шодлиги» бўлимида гувоҳ бўласиз.

Омонат лаҳзаларда жон олиб, жон бераётган эр йигитларга ўша паллада қоғоз, қалам мададга келган бўлса, не ажаб? Улардаги соғинч мактубларга изҳор бўлиб тўқилган. Шунинг учунми, «Уруш даври мактублари» бўлимидаги экспонатларни ўзгача ҳаяжон билан томоша қиласиз. Урушга

ДАРВОҚЕ...

Уруш ўчоғига айланган ўлкалардан юртимизга 1 миллион 500 минг киши, жумладан, 250 мингдан зиёд болалар эвакуация қилинган ва халқимиз уларга ўз уйидан жой бериб, сўнгги бурда нонини ҳам баҳам кўрган. Уруш йиллари Ўзбекистондаги 300 га яқин корхоналарда ҳарбий маҳсулотлар ишлаб чиқарилган.

берилган йўлланмалар, жамоавий хатлардан нусхалар, фронтдан келган соғинчли хатлару «қора» хатлар ҳам шу ерда жам.

Кейинги саёҳат манзилидаги экспонатларни нафақат кўз билан кўрасиз, балки қулоқ билан тинглаб тарихий муҳитни қалбан туясиз. Боиси бешинчи бўлимда уруш йилларида адабиёт, театр, матбуот, кино ва тасвирий санъат намуналари ҳақидаги маълумотларни овозли тарзда ҳам эшитишингиз мумкин. Катта экранлардаги тарихий фильмлар намоиши олдида бир дам тин олмай ўтиб кетолмайсиз.

«Мардлар жасорати мангу яшайди» — сўнгги, олтинчи бўлимда суронли кунлар ҳақида тўлиқ маълумотларни ўзида жамлаган — 33 жилдли «Хотира» китоби сизни қарши олади.

«Кўз ёши»да инсоният тақдир

«Мангу жасорат» монументи эса чин маънода уруш даврида ўзбек ўғлонлари кўрсатган жасорат ва матонатга бағишланган. Бу ерда генерал Собир Раҳимовнинг ҳайкали қад ростлаган.

Боғ таркибидаги «Кўз ёши» мажмуаси қутлуғ масканнинг энг нодир бўлакларидан бири. Кўз шаклидаги бу бадиий мажмуада урушнинг мудҳишлиги, у қурбонларни миллати ва динига қарамасдан танлагани, барчага бирдек озор етказгани, умумий қилиб айтганда инсониятнинг яхлит бирлик эканини ифодалаган.

Боғдан чиққанимизда кун шомдан оққанди. Саёҳатдан олган таассуротларимизни қучоқлаб ортга қайтдик.

Рисолат МАХСИМОВА.

**Илмий даражали кадрларни тайёрлаш
жараёнлари электронлаштирилади.**

«Зиёрат туризми», «Халол туризм» атамалари бугун нафақат соҳа доирасида, балки халқимиз орасида ҳам кенг қўлланила бошланди. Барча дин, миллат ва давлат вакилларининг ўзи эътиқод қилиб келаётган дин ва шу динга оид барпо этилган обидаларга ташриф буюриб, зиёрат амалларини бажариши «Зиёрат туризми» ҳисобланади.

бизга нима беради?

Ҳозирда мамлакатимизда нафақат масжиду мадрасалар, балки христиан черковлари, яҳудий синагогалари ҳам мавжуд бўлиб, ҳар йили кўплаб хорижий сайёҳлар зиёрат мақсадида ташриф буюради. Бироқ сайёҳларнинг асосий қисми (80-90 фоизи)ни мусулмонлар ташкил этади. Ислом динига эътиқод қилувчи сайёҳларнинг ана шундай жойларни зиёрат қилишини эса «Халол туризм» дейиш мумкин.

Хўш, бугун юртимизда зиёрат туризми қанчалик ривожланмоқда? Ундан халққа ва давлатга қандай фойда келади? Ана шундай саволлар билан **Туризмни ривожлантириш давлат қўмитаси Зиёрат туризми бўлими етакчи мутахассиси Исломиддин СИРОЖИДДИНОВ**га мурожаат қилдик.

— 2019 йил 21-23 февраль кунлари Бухоро шаҳрида «I Халқаро зиёрат туризми форуми» ўтказилди, — дейди Исломиддин Сирожиiddинов. — Мазкур тадбирда 130 дан ортиқ давлатларнинг туризм ҳамда дин соҳаси олимлари ва мутахассислари иштирок этишди. Тадбир якунида Ўзбекистонни зиёрат туризми марказларидан бири сифатида эътироф этиш тўғрисида «Бухоро декларацияси» қабул қилинди. Бу ҳужжатнинг имзоланиши республикада сайёҳлик инфратузилмасининг ривожланишига, умуман, туристик оқимнинг янада кўпайишига хизмат қилди. Қолаверса, Ўзбекистоннинг сайёҳлик салоҳиятини намоиш этиш, айниқса, уни Ислом дунёсидаги зиёрат туризми марказларидан бирига айлантиришга ўз ҳиссасини қўшди.

Жорий йилда ҳам кўплаб ишлар амалга оширилиши режа қилинган эди. Ана шулардан бири март ойида «Зиёрат туризми форуми»ни ўтказиш эди. Бунга анча тайёргарлик ҳам қўрилганди. Бироқ пандемия билан боғлиқ ҳолат барчага аён.

«Ислом олами маданияти пойтахти»
Ҳа, кўпчиликни пандемия са-

бабли амалга ошмай қолган ишлар ўйлантиради. Хўш, «Илм-маърифат ва рақамли иқтисодиётни ривожлантириш» йилида мазкур соҳа ривожига эпидемик ҳолат тўсиқ бўлиб, ҳеч нарса қилинмадими?

— Йўқ, албатта. 2020 йилда Ислом ҳамкорлик ташкилотининг «Фан, таълим ва маданият» (ISESCO) тузилмаси томонидан Бухоро «Ислом олами маданияти пойтахти» деб эълон қилинди ва шу муносабат билан онлайн илмий конференция ҳамда учрашувлар ўтказилди, — дейди И.Сирожиiddинов. — Ушбу йўналишни тезкор қайта тиклаш мақсадида жорий йилнинг июль-август ойларида Индонезия ва Покистон мамлакатларининг 400 дан ортиқ туроператорлари иштирокида ўтказилган онлайн вебинарлар ҳам самарали бўлди.

Шунингдек, мамлакатимизнинг Ислом цивилизацияси маркази сифатидаги имижини оммалаштириш бўйича Дубай (БАА), Алания (Туркия), Қозон (Россия), Жакарта (Индонезия) ва Сингапур шаҳарларида ўтказилган кўргазма ва конференцияларда ҳамда «TRT Avaz» (Туркия), «Trans7», «NetTV», «SCTV» (Индонезия), «AlHijrah» (Малайзия), «HalalTrip» (Сингапур) ва бошқа хорижий медиа-платформалар орқали тарғибот ишлари олиб борилди. Натижада «Mastercard-Crescentrating Halal Travel Frontier 2020» ҳисоботида исломий меросни қайта тиклаш орқали мусулмонлар туризми бозорида Ўзбекистон янги трендга асос солган мамлакат сифатида эълон қилинди. Ҳозирда 50 та маданий меросимизни ИСЕСКО (Ислом ҳамкорлик ташкилотининг таълим, фан ва маданият йўналиши) Ислом олами мероси рўйхатига киритиш режалаштирилган.

Бизга нима беради?

Зиёрат туризмини оммалаштириш нафақат маҳаллий сайёҳлар, балки халқаро туристлар оқимини

ҳам жалб қилишга хизмат қилади. Бунинг ортидан валюта алмашинуви, савдо ва хизмат кўрсатиш соҳалари янада ривожланади, янгиликлар, ўзгаришлар ва қулайликлар яратилади. Маҳаллий аҳоли учун ҳам бу катта даромад келтиради. Биргина хунармандчилик намуналари, сувинер хариди, озиқ-овқат, ресторан ва меҳмонхона хизматларидан келадиган фойда бунга мисол бўлиши мумкин.

Шу ўринда бугун «Мусулмон меҳмондўст» ва «Халол» сертификатларининг жорий этилиши зиёрат мақсадида келган сайёҳлар билан бир қаторда, маҳаллий зиёратчиларни ҳам ҳеч иккиланмай исталган йўналишда хизматлардан фойдаланишига имкон беради. Мутасаддиларнинг берган маълумотида кўра, ҳозирда бундай сертификатни меҳмонхона ва ресторанларга бериш бошлаб юборилган. Шунингдек, «Хонобод – Мўйноқ» туризм магистралада сайёҳлар учун қулайликлар ва шароитлар яратиш ҳам режалаштирилган.

Гидлар етишмайди...(ми)?

Халққа ва давлатга бирдек фойда келтирадиган туризмнинг мазкур йўналиши нега кўзга кўринарли даражада ривожланиб кетгани йўқ? Бунинг сабаби ва

муаммонинг ечими нимада?

— Соҳада кадрлар танқислиги мавжуд. Жумладан, зиёрат туризм йўналишида махсус тайёргарликдан ўтган гидларга эҳтиёж катта, — дейди мутасадди. — Бугун айнан зиёрат туризмни тушунадиган, зиёратгоҳ ва обидалар ҳақида етарли маълумот бера оладиган махсус мутахассислар тайёрлашимиз зарур. Афсуски, эмпирик илмий изланишлар, статистик маълумот ва сўровномалар асосида қилинган соҳага доир илмий изланишларни олиб борган ва муаммоларни очиб берадиган талабалар деярли йўқ. Талабалар қилган илмий изланишлар жаҳон андозаларига унчалик мос келмайди. Соҳанинг илмий салоҳиятини ошириш мақсадида, илмий изланишлар учун грантлар ажратиш ва улар орқали берилган ечимларни амалиётга татбиқ қилиш керак. Қолаверса, зиёрат туризм бўйича IT лойиҳалар кам, соҳани рақамлаштириш айна вақтда долзарб ва муҳим масала. Бу каби муаммоларни ҳал қилишда ёшларнинг қизиқишини ошириш ва улар берадиган таклифларни ҳам кўриб чиқиш, муносиб ечимлар таклиф қилишган тақдирда Қўмита томонидан қўллаб-қувватлашимиз зарур.

Хулоса ўрнида

Туризм орқали келадиган даромадни ривожланган мамлакатлар мисолида, зиёрат туризмни эса Ўзбекистон сингари ўз маданий меросига эга давлатлар орқали кўриш мумкин. Боиси зиёрат нафақат мусулмон оламида, балки бошқа дин вакиллари учун ҳам қадрият саналади. Шу боисдан мазкур йўналишни ривожлантириш, кучли билимга эга, тарихий обидалар, муқаддас қадамжолар ҳақида етарлича маълумот бера оладиган мутахассислар тайёрлашга алоҳида эътибор қаратиш лозим.

Ноилахон АҲАДОВА
«Mahalla»

Бепул онлайн ўқув курсда Технология фани ўқитувчиларининг билими оширилади.

Мирза АЗИЗОВ:

«ТЕАТР ҲАЁТИМ

МАЗМУНИГА АЙЛАНГАН»

Бугунги меҳмонимиз кино ва театрда яратган катта-кичик роллари орқали халқ назарига, томошабин меҳрига сазовор бўлган Муқимий номидаги Ўзбекистон давлат мусиқали театри директори, Ўзбекистон халқ артисти Мирза АЗИЗОВдир.

Унутилас лаҳзалар

— Биринчи ролимни ҳечам унутолмайман. Муқимий театрида илк маротаба ҳаяжонланиб, қалтираб Аҳад Фармонов сахналаштираган «Куёвлар конкурси»да Кенжавой ролини ўйнаганман. Қувонарлиси, 2005 йили Мисрда тўқсон тўртта давлат ичида диплом спектаклим билан иштирок этиб, лауреат бўлиб қайтдим. Кейин «Тўда» спектаклини сахналаштирдим. «На малакман, на фаришта» спектаклида Машраббек, «Алпомишнинг қайтиши»да Алпомиш, Баҳодир Йўлдошев сахналаштираган «Искандар» спектаклида Искандар, Фирдавсийнинг «Шоҳнома» асарида бош роллардан бири Эрозий, Муқимий театри сахнасида эса «Хотинимнинг уч шайдоси»да ҳозирги кунгача Бойсоатни ўйнадим.

Асосий эътибор нимага қаратилади?

— Ижодий жамоага куч-қувват, илҳом манбаи ишдаги муҳит ҳисобланади. Шу боис театр жамоаси билан олдимизга улкан мақсадлар қўйиб, шунга интиляпмиз. Доимо репертуаримизни бойитиб бораёلمиз. Айни дамда драма, комедия, тарихий ҳамда классик йўналишда 17 та янги спектаклимиз бор. Охириги сахналаштираган асаримиз — Собир Абдулланнинг «Мавлоно Муқимий» ҳамда Шукрулло Маҳкамовнинг «Асл хазина—2». Асарларни сахналаштираётганда, аввало, уларнинг бугунги кун талабидан келиб чиқиб танлаймиз.

Театр фаолиятида янги номлар, ёш истеъдодларга ҳам алоҳида эътибор беряпмиз. Шу маънода сафимиз доимо ёшлар билан тўлиб боради. Аммо танлов жараёни муҳим талаблар билан амалга

ошади. Мусиқали театр бўлганимиз учун шу йўналишни тамомлаган ёшларни ишга қабул қиламиз. Театр қошида бадиий кенгаш ташкил этилган бўлиб, номзодлар шу кенгаш синовидан ўтади.

«Карантинда ҳам ижоддан тўхтамадик»

— Карантин даврида ҳам изланишдан тўхтаб қолмадик. Актёрларимиз ўз ижодий ишларини ва репетиция жараёнини онлайн тарзда давом эттирди. Мана, яна қизғин ижодий иш жараёнига киришдик. Юқорида айтганимдек,

Мавзуга оид маълумот:

268 нафар ходим фаолият юритадиган театр жамоасида устоз ва шогирд анъаналари ҳам яхши йўлга қўйилган. Бунда тажрибали актёрларнинг хизмати катта бўлмоқда. Жумладан, Ўзбекистон Халқ артисти Наима Пўлатова, Мариям Ихтиёрова, Меҳри Бекжонова, Мирза Азизов, Одина Ғозиева, хизмат кўрсатган артистлар Ҳамид Тўхтаев, Гулчехра Носирова, Малика Қаюмова, Турғун Бекназаровлар ёшларга касб сирларини ўргатиб келишмоқда.

янги фаслни янги спектакллар билан бошладик. Томошабинлар ҳам катта соғинч билан даргоҳимизга келишмоқда. Албатта, бунда карантин қоидаларига қатъий риоя қилган ҳолда томошаларни ташкил этияпмиз.

Шу ўринда бир жиҳатни алоҳида айтиб ўтмоқчиман. Биз маҳалалар билан ҳам яхши алоқаларни

йўлга қўйганмиз. Айниқса, маҳалаларга кўчма театрлар уюштириб, кам таъминланган оилаларга бепул чипталар тақдим этияпмиз.

Бугунги тўйлар ҳақида...

— Пандемия барча жабҳада одамларни бироз тартибга солиб қўйди. Жумладан, тўйларнинг дабдабали ўтказилишининг олди олинди. Бўларкан-ку, 30 киши билан ҳовлиларда ўзбекона тўй қилса?! Ўзи бу иллатга, аввало, тўқлик сабаб бўлаётган эди. Кишиларда ана шу имконият бор, маблағ бор экан, тўйларда ҳар хил урф-одатларни бажо келтиришмоқда. Собиқ совет ҳукмрон бўлган кезларда айрим чекка ҳудудлардаги тўйларга борсангиз, 4 та чалпак, оққанд ва битта таом билан меҳмон кутиб олишарди. Ўзига тўқ, бой инсон ҳам кундалик турмушда еб юрганимиз каби дастурхон солиб, маросим қилар эди.

Демак, биз ривожланиш, яхши ҳаётга қараб бораёلمиз экан, асло дабдаба ва исрофгарчиликка йўл қўймаслигимиз керак. Бундай тўқчиликни бузуқликка айлантириш бизнинг халққа ярашмайди. Аллоҳ берган неъмат учун эртага жавоб беришимиз керак, ундан қўрқмаймизми, деган саволни эртага ташлайликчи?!

Ўша тўйга кириб борар экансиз, баланд паннода чиқарилган сурат, «севги эртаги»ни кўз-кўз қилиш, торт кесиш, вальс тушиш, қўшиқчини устида пул сочиш, гул отиш ва ҳ.к. Ўйланиб қоламан, бахт деб билганимиз мана шуларга кўчиб қолмаяптимикин? Негаки, бундай урфлар қанча пул сарфласангиз ҳам, қанча ҳашам бўлгани билан икки ёшнинг турмушига заррача таъсир қилмайди. Балки айнан шу одатларнинг орқасидан чиқ-

қан можаролар туфайли оилалар ажрашиб кетаётгандир?!

Театрдаги муаммолар

— Бугунги ўзбек театр санъати бир жойда тўхтаб турмаяпти. Шу боис ҳам йилдан-йилга томошабинлар ташрифи ошиб бормоқда. Аммо соҳада ечимини кутаётган муаммолар кўп. Мисол учун драматургия, репертуарлардаги кемтиклар, ижодий муҳитнинг носозлиги, драматургия талабларига зид равишда танланаётган асарлар, репертуарнинг ачинарли аҳволдан кўз юмиб бўлмайди. Драматургия — театр пойдевори ҳисобланади. Унга ечим топиш, барча бирдек изланиши, ёшларни кўпроқ жалб қилиш, керак бўлса драматургия мактабларини театрларда ташкил қилиш керак. Режиссёр билимдон, узокни кўра биладиган, театрга фидойи, кўпгина соҳаларни эгаси бўлмас экан, «асар йўқ, драматург йўқ» деб четга чиқаверади. Аввало, драматург ёзмокчи бўлган ғоясини асарга айлантириш учун ўша мавзу атрофидаги соҳаларни ўрганиши, одамлар билан алоқага кирилиши, болалар учун бўлса болалардек фикрлаш, керак бўлса боғча, мактабларга бориб болалар характери ўрганиши лозим. Ёш драматурглар билан ишлаш жараёнида уларни театр муҳитига кўниктириш, институтда олган билимларига қўшимча тарзда «устоз-шогирд» анъаналарини шакллантирган ҳолда, уларга йўл-йўриқ кўрсатиш керак. Мени қийнаётган яна бир масала — биз театрда бугунги кун қаҳрамонларини ярата олмаяпмиз. Бу муаммо ҳам айнан драматургия билан боғлиқ. Шу мавзуда яхши асарлар бўлса, мақсадимизга етиш осон бўларди.

Хайрулло АБДУРАҲМОНОВ
суҳбатлашди.

120 қисмли «Қодирхон» сериали суратга олинмоқда.

Яхши кўшиқ қалбларга ором бағишлайди. Унинг ўз жозибаси ва илоҳий сеҳри бор. Аммо барчага бирдек манзур бўладиган, дилтортар кўшиқлар яратиш ҳамма санъаткорга ҳам на-сиб этавермайди. Бугунги суҳбатдошимиз ана шундай соҳир овоз соҳиби, ёшу қарининг севимли санъаткорига айланган хонанда – Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист Абдурашид ЙЎЛДОШЕВДир.

Жонли ижро ва фонограмма: қай бири муҳим?

— Жонли ижро, албатта, фонограммдан фарқ қилади. У санъаткорга катта масъулият юклайди. Ўзим ҳам жонли ижрони яхши кўраман. 1992 йилда гуруҳимиз тузилган бўлса, ўша пайтдан бошлаб, жонли ижрода ижод қилганмиз. Илк бор катта сахнага чиққанимизда ҳам жонли ижро билан қатнашганмиз. Ўшанда устозимиз, **Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист Исмоилжон Ғуломов** «Халқлар дўстлиги» санъат саройида ташкил этилган гала-концертга таклиф этганлар. Ўша пайт ўзимизнинг фонограммамиз йўқ эди. Шу сабаб жонли куйлаган-

зига яралган кўшиқларни фонограмма орқали айтиб, пул топаётганлар ишини оқлаб бўлмайди. Ана уларни фирибгар, алдоқчи, дейиш мумкин.

Санъаткор қандай хислатга эга бўлиши керак?

— Санъаткор, авваламбор, ўзига юклатилган масъулиятни эсдан чиқариши керак эмас. Улар ўз миллати маданиятини кўрсатиб берадиган инсонлар ҳисобланади. Санъатидан ташқари, муомала маданияти, кийиниши билан барчага намуна бўлиши лозим. Чунки аксарият инсонлар санъаткордан андоза олиб кийинади. Мухлислар ўзи яхши кўрган кў-

«ЯХШИ КЎШИҚ ТИНГЛОВЧИСИНИ ЙЎҚОТМАЙДИ»

миз. Жонли ижро учун созандалар билан бирга, хонанданинг ўзи ҳам кучли овозга эга бўлиши керак. Қолаверса, мунтазам машқ талаб қилинади. Ҳар доим овоз соз туриши керак. Агар кўшиқчи ва созандалар қўйилган талабга жавоб беролса, жонли ижрога етмайди. Лекин фонограмманинг ҳам ўз ўрни бор. Мисол учун, катта гала концертларда фонограммдан фойдаланган яхши.

Бир томондан қаралса, фонограмма ҳам санъаткордан меҳнат ва маблағ талаб қилади. Ҳозирги даврда битта кўшиқни тайёрлаш учун бастакорга, шоирга, аранжировкага, студияга ҳақ беради. Агар кўшиқчи ўз ижод маҳсулини шу таразда тайёрлаб, зарур ҳолларда ундан фойдаланса, менимча айб эмас. Аммо ўзи кўшиқ тайёрламай, бировларнинг меҳнати эва-

зиқчига тақлид қилади. Шу жиҳатни ҳеч қачон эсдан чиқармаслик керак. Кўшиқ инсонни яхшилиқка етаклаши керак. Айниқса, мавзу танлаётганда бунга эътибор бериш лозим. Агар кўшиқ эзгуликка хизмат қилмаса, бундан нима наф? Бундай кўшиқни куйламаган яхши.

Китоб мутолааси ҳар кунлик машғулот

— Нафақат ижодкор, балки ҳамма китоб ўқиб туриши керак, деб ўйлайман. Яхши бадиий асар, шеърый тўплам мутолааси инсонга катта маънавий озуқа беради. Шу маънода мен ҳам китоб ўқишни ҳар кунлик одатга айлантирганман. Касб тақазосига кўра, кўпроқ шеърый тўпламлар ўқийман. Муҳаммад Юсуф, Абдулла Орипов, Эркин Воҳидов шеърлари, мумтоз ғазалларимизни севиб мутолаа қиламан.

Менинг маҳаллам

— Ҳар бир инсон учун Ватан — ўзи яшаб турган маҳалладан бошланади. Мен ҳам Тошкент туманидаги «Қизғалдоқ» маҳалла фуқаролар йиғинида яшайман. Маҳалладаги ҳар бир тадбир, иссиқ-совуқ йиғинида бирга бўламан. Айниқса, кейинги пайтда маҳаллаларга эътибор янада ошди. Бунинг натижасида олис ҳудудлардаги маҳаллалар ҳам обод бўлмоқда. Маҳалла ходимлари фаолиятини

кузата туриб, уларнинг зиммасидаги масъулият қанчалик залворли эканлигини ҳис этяпман. Айниқса, пандемия даврида улар бир зум ҳам дам олишмади. Уйма-уй, хонадонма-хонадон юриб, ўз вазифаларини бажаришмоқда. Фурсатдан фойдаланиб, ана шундай заҳматкаш маҳалла ходимларига раҳмат айтаман.

Санъатимиздаги ютуқ ва камчиликлар

— Ҳар бир соҳада ютуқ ва камчилик бўлади. Жумладан, санъатимизда ҳам кўплаб ютуқларга эришяпмиз. Аммо айрим санъаткорлар томонидан йўл қўйилаётган камчиликлар шу ютуқларга соя солмоқда. Мисол учун, ортиқча пиарларга берилиб кетиш ортидан одамларда санъаткорларга нисбатан салбий фикр шаклланиб қолмоқда. Яна бир муаммо: бугун кўшиқ яратилишида матнга эътибор берилмаяпти. Кўп хонандалар маъносиз сўзлар йиғиндисидан кўшиқ яратяпти. Агар буни кўшиқ дейиш мумкин бўлса. Аслида эса бу санъатимиздаги катта инқирозга сабаб бўлиши мумкин. Чунки бинонинг пойдевори мустаҳкам бўлсагина, у узоқ йиллар хизмат қилади. Кўшиқ ҳам худди шундай бир бино ҳамда бу бинонинг асоси шеърдир.

Яна бир камчилигимиз, айрим

ёш хонандалар шеър учун мусиқа танлашга ўтиб олишган. Устоз хонанда, марҳум Шухрат Қаюмов таъкидлаганидек, бу ёндашув ўзини оқламайди. Чунки яхши шеър ўз мусиқасига, ўз оҳангига эга бўлади. Мусиқа учун зўраки бирор шеърни топиб, унга мослаштирсангиз, бу худди синглизининг туфлисини мажбурлаб опасига кийдириб қўйганга ўхшаб қолади. Нега энди матн мазмунидан узоқлашиб, қофиялаштирилган сўзларни мусиқага мослаштириш керак? Ахир, бу уйнинг пойдеворини қўл учида қилиш дегани эмасми? Ўз вақтида керагича «хит» бўлган бу кўшиқлар вақт ўтиб унутилади, улар фақат бугунгагина дахлдор бўлиб қолаверади. Иккинчи томони, «Одамлар шуни хоҳлашяпти» деган важларни кўп эшитамиз. Шундай фикр эгаларига Ўзбекистон халқ шоири Эркин Воҳидовнинг «Матмусанинг кўшиғи» шеърини ўқиб кўришларини тавсия қилган бўлардим. Шеър қаҳрамони Матмуса кўшиғини ҳеч ким эшитмагач, одамларни уни тинглашга мажбур қилади. Шу каби «мажбур қилувчи» кўшиқларга чек қўйиш вақти келди, менимча. Яхши шеър, яхши кўшиқ ҳеч бир даврда ўз мухлисини, тингловчисини йўқотмайди.

Хайрулло АБДУРАҲМОНОВ
суҳбатлашди.

«Ўзбеккино» 50 дан ортиқ қишки премьералар мавсумини эълон қилади.

ИНСУЛЬТ

ёш танлайдими?

Баъзида куни кеча яхши юрган одамнинг тоби қочиб, оламдан ўтгани ёки ногирон бўлиб қолгани ҳақида эшитамиз. Сабабини суриштирадик, сиқилгани, қаттиқ таъсирлангани натижасида воқеа содир бўлгани ойдинлашади. Табиийки, ҳеч нарса сабабсиз бўлмайди. Мутахассислар бу каби ҳолатлар, асосан, инсульт хасталиги билан оғриганларда кузатилишини таъкидлайди. Ҳўш, у қандай касаллик? Хасталик ёш танлайдими? Унга чалинмасликнинг йўли борми?

Инсульт – бош миёда қон айланишининг ўткир бузилиши натижасида миё тўқимасининг шикастланишидир. Унинг икки асосий геморрагик ва ишемик турлари бор. Геморрагик инсультда бош миё тўқимасига қон қуйилади. Ишемик инсультда эса бош миёни озуқа билан таъминловчи асосий қон томирлари тромбоз(беркилиш)га учрайди. Ёки майда томир тармоқларида спазм ривожланади.

Насл сурувчи салбий ирсият, чекиш ёки алкогольни суиистеъмол қилиш, қандли диабет, миокард инфарктига йўлиққанлар, бош миё қон айланишининг сурункали бузилиши белгилари (хотира пасайиши, уйку бузилиши, бош оғриши, бош айланиши, бошдаги шовқин, кўзнинг хиралашиши, тананинг ярмидаги увишишлар), тез-тез асабийлашиш, аритмия ёки тромблар ҳосил бўлишига мойиллик (қоннинг ортиқ даражада қуюлиши) ҳолатлари инсультнинг хавфини оширади.

Қандай белгилари бор?

Сезгининг юз, қўл ва оёқларда, хусусан, тананинг ярмида увишиш ва камқувватлик пайдо бўлиши касалликнинг белгисидир. Тўсатдан тилдан қолиш ёки сўзларни айтиш, тушуниш, матнни ўқишда қийналиш ҳам инсультдан дарак. Бир ёки икки кўзнинг кескин ёмон кўра бошлаши, бирданига ҳаракат мўлжалининг бузилиши (чайқалиб юриш), кескин бош айланиши ҳамда ўз-ўзидан пайдо бўлган,

англаб бўлмайдиган бош оғриғи, қусиш ҳам ушбу касалликнинг асосий белгилари ҳисобланади.

Турларини фарқлаш мумкинми?

Геморрагик инсультда барча белгилар ишемик инсультдагига қараганда анча яққол намоён бўлади. Бундан ташқари, геморрагик инсультда бемор қусади, юзи қизаради, уйқучан бўлади, энса мушакларида спазм рўй беради, кўз тўр пардасига қон қуйилади, касаллик бирдан бошланиб, авж олади.

Ишемик инсульт, одатда, аста-секин ривожланади. Унда ўткинчи, миё қон айланишининг бузилиши нуқсонлари бир неча ой, йил олдин пайдо бўлади. Улар инсульт белгиларига ўхшайди, бироқ бир неча дақиқа, камдан-кам ҳолларда бир неча соат мобайнида (24 соатгача) давом этиши билан фарқ қилади. Кўпинча бу симптомлар тезда ўтиб кетади ва миё фаолияти тез тикланади. Лекин бундай тикланишларга ишонмаслик керак. Ишемик касаллик йиллар давомида сурункали равишда миё тўқималарини емириб боради.

Инсульт аломатлари намоён бўлганда текшириш учун зудлик билан шифокорга мурожаат қилиш керак. Бордию ростдан ҳам инсульт хуруж қилган бўлса, тезроқ беморни шифохонага ётқа-

зиш лозим. Чунки миё ишемияси ва қон қуйилиши оқибатларини фақат дастлабки соатлардагина тўхтатиб, беморни сақлаб қолиш мумкин.

Перинатал инсульт сабаблари

Жаҳонда йилига ушбу хасталик ҳар 100 000 нафар чақалоқдан 24700 нафарида кузатилади. Шулардан 6,7 нафарида – геморрагик инсульт, 17,8 нафарида эса ишемик инсульт кузатилади.

Ўртача ҳар 4000 нафар туғилган чақалоқдан бир нафари перинатал инсульт билан туғилади. Бу дард ўғил болаларда қизларга нисбатан 1,5 барабар кўпроқ кузатилади. Негроид irqида чақалоқларда ўроқсимон анемия ҳисобига европоидларга нисбатан ушбу дард икки барабар кўпроқ учрайди. Шулардан перинатал инсульт 7-28 фоиз ҳолатда ўлим билан тугалланади.

Олимлар сувчечак касаллигидан сўнг болаларнинг миёсидаги қон томирлар торайиб, юпқалашиши сабабли микроинсультларга ва миёсти пўстлоғи фалажига олиб келиши мумкин, деб ҳисоблашмоқда. Буюк Британия шифокорларининг маълумотларига кўра, сувчечак билан касалланган болаларда инсультга мойиллик уч баробар ошади.

Шуни ёдда тутмоқ лозимки, инсульт туфайли миё хужайра-

ларининг тикланиш даражаси болаларда катталарга нисбатан юқори бўлади. Бу ҳолат уларнинг асаб тизими пластиклик даражаси билан боғлиқ.

Болалар бош миёси ҳали ривожланиш босқичларида бўлиб, юқори тикланиш хусусиятига эга. Болалик даврида инсультни бошидан ўтказган кўпгина беморларда замонавий даволаш ва реабилитация усуллари туфайли ҳаракат ҳамда нутқ бузилишларининг тикланишига эришилмоқда.

Бош миёда қон айланиши бузилиши болаларда қайси ёшда бўлишларига қараб ривожланишнинг турли босқичларида катталарникидан фарқ қилади. Уларда инсультнинг келиб чиқиш сабабларининг ўзига хос аҳамияти бор. Чунки болалардаги хасталик белгилари улар бош миёсидаги қон айланишининг ўзига хос аномик хусусиятлари билан ҳам боғлиқ.

Инсульт хуружида биринчи ёрдам

Энг аввал беморни каравотга қулай ётқириш керак ва нафас олишни қийинлаштирувчи кийим тугмаларини ечиб, ҳаво оқими билан таъминлашни яхшилаш зарур. Оғзидан, ясама тиш(протез)лари бўлса, уларни ечиб олиб қўйиш, агар қустан бўлса, оғиз бўшлиғини тозалаб, қусукни чиқариб ташлаш керак. Бўйинини қайириб, умуртқа артерияларига қон келиши қийинлашмаслиги учун боши ва елкаларига ёстиқ қўйиш лозим. Касаллик хуружининг дастлабки дақиқа ва соатлари энг қимматли саналади, айнан шу вақтда кўрсатилган тиббий ёрдам энг самарали бўлиши мумкин. Бу пайтда иложи борица тезлик билан беморга малакали тиббий ёрдам кўрсатилиши керак. Қанчалик тез тиббий ёрдам олинса, кейинчалик касаллик оқибати шунчалик енгилроқ бўлади. Шуларни ҳисобга олиб беморни тезроқ шифохонага етказиш чорасини кўриш керак.

Мақсуд ОТАНИЕЗОВ,
олий тоифали шифокор,
невролог.

Асал ва седана коронавирусни енгишга ёрдам берадиган самарали маҳсулот экани маълум қилинди.

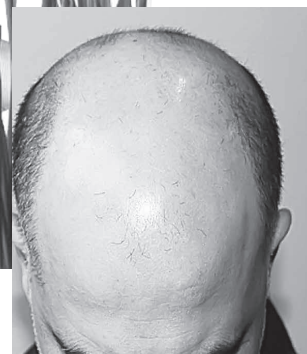
СОЧ ЭКТИРИШДА

нималарга аҳамият қаратиш зарур?

Ҳозирги кунда соч экиш — энг талабгир ва қиммат хизмат турига киради. Талабнинг кучайишига илгари сочнинг тўкилиши, асосан, қирқ ёшдан кейин кузатилган бўлса, бугунги кунга келиб, жараён тенг ярмига, яъни 20 ёшга ёшарди. Шу боис ушбу муаммодан азият чекаётган инсонларнинг аксарияти соч эктиришмоқда.

Ҳожиакбар НУРМАТОВ,
Республика ихтисослаштирилган дерматовенерология ва косметология илмий-амалий текшириш маркази дерматовенеролог-трихологи.

Хўш, бу амалиёт қанчалик самарали? Соч эктириш қанчага тушади? Экилган сочлар тўкиладими? Соч эктириш кимларга мумкинмас? Қуйида юртдошларимизнинг соч кўчириб ўтказиш билан боғлиқ саволларига жавоб беришга ҳаракат қиламиз.

Бу янгилик Ўзбекистонга қачон кириб келган?

— Юртимизда илк бор соч ўтказиш операцияси 2014 йилда амалга оширилган. Бунинг учун шифокорларимиз соч ўтказиш соҳасида энг кучли мутахассислари бор Грузиянинг Тбилиси шаҳридаги «Соч мактаби»да ўқиб келишган. Бу амалиёт юртимизда энди ривожланиб, куртак очаётган вақтда айримлар амалиётга салбий муносабатда бўлган, айримлар эса, ишонмаган. Мижозларнинг сони секин-секин ортиб, натижа кўрингач ушбу муолажага бўлган муносабат ҳам ўзгарди, ишонч ҳам ортди.

Соч экиш жараёнининг неча хил кўриниши бор?

— Соч экишнинг икки хил: жарроҳлик ва FUE усули мавжуд. Жарроҳлик усулида соч тери билан кесиб олиниб, графтлар битта-битта соч илдизларига ажратилиб, алоҳида жойлаштирилади. Соч олинган жой тикилади. Натижада чандиқ излари қолади. Бу сочлар 5-10 йилгача туради. Йиллар ўтиб бу соҳа ҳам ривожланиб соч экишнинг

FUE усули қўлланила бошланди. FUE — бу чоксиз, кесмаган ҳолда трансплантланган (графтларни) олиш ва киритишнинг микрожарроҳлик усули ҳисобланади. Бунда 1-4 тукдан иборат соч гуруҳлари (фолликуллар) беморнинг энса соҳасидан ёки тананинг бошқа қисмларидан олинади. FUE усулининг ўзи уч босқичдан иборат.

Биринчи босқичда махсус микрожарроҳлик асбоби (панч) билан соч фолликулларини қазиб олиш, чиқариш ва ишлов бериш жараёни амалга оширилади. Иккинчи босқичда соч кўчирилаётган соҳа махсус асбобда тешилади. Учинчи босқичда эса яратилган каналларга трансплантланган донорлар киритиш амалга оширилади.

Амалиётни ўтказганларга нималар мумкинмас?

— Бошлангич 7-10 кун давомида жисмоний ва асабий зўриқишдан бемор тийилиши керак. Спорт залларига чиқиш тақиқланади. Соч ўрнашиб, яхши жойлашиб олгунча бизнинг тавсияларимизга амал қилади. Ювиш масаласига келсак, ортиқча кимёвий моддалар қўшилмаган болалар шампунидида ювиб туриш тавсия этилади. Орадан бир ой ўтгандан кейин истаган шампунидан бемалол фойдаланади.

Мижознинг орқа сочлари ҳам сийрак бўлса қандай йўл тутилади?

— Бизга мурожаат қилган миждозларнинг донорлик қисмида ҳам соч сийрак бўлса, соқол ва кўкрак қафаси соҳасидан тук олиб ўтказамиз. Беморнинг энг яқин инсонлари ҳам донор бўлолмайди ва беморнинг ўзи ҳам ҳеч кимга

донор бўла олмайди. Соч бошқа организмда ривожланиб кетмайди. Айни пайтда Италиядан «Biofibre» деб номланган соч экиш апаратыни олиб келганмиз. У аёлларнинг соч билан боғлиқ муаммоларини ечади. Ушбу воситанинг яхши томони шундаки, сунъий сочларни ҳам муваффақиятли экади. Бу сочлар ҳам тўкилиб кетмайди ва унга исталган ишловни берса бўлади.

Эктиришнинг ўртача нархлари қанча?

— Бир дона графт нархи 5 минг сўм. Графтда 1 дондан 4 тагача соч жойлашади. Нарх клиникаларда турлича белгиланган.

Соч тўкилишининг ёшлар орасида ҳам кенг тарқалишига сабаб нима?

— Мижозлар орасида 20 ёшли йигитлар ҳам учрайди. Тепакалик — ёшараётган касалликлар сирасига киради. Сочнинг муддатидан олдин тўкилиб қайтиб чиқмаслиги ирсиятга, генетик мойилликка боғлиқ. Баъзи эркаларда ёш бўлишига қарамай, соч тўкилишини кузатиш мумкин. Сухбат давомида маълум бўладиган, дадаси ёки амакисиди тепакалик кузатилган. Шунингдек, соч фолликулаларининг эркалик гормонларига чидамсизлиги, стресс экологик омиллар ҳам тепакаликка сабаб бўлиши мумкин. Каллик наслдан наслга ўтади.

Қайси касб соҳибларининг сочи тез тўкилади ва бунинг сабаби нимада?

— Кўп асабийлашадиган инсонларнинг сочи тез тўкилади. Нерв системасининг бузилиши ҳам соч толаларига, эркалик гормонларига таъсир қилмасдан қолмайди. Аммо айнан мана шу касб эгаларининг сочи тўкилади деб айтиб бўлмайди.

Қанча муддатга тўкилмаслигига кафолат бор?

— Соч экиш амалиётидан кейин бизни тавсияларимизга амал қилиб, бошлангич муддатидан яхши ўтиб олса соч тўкилиш ҳолати кузатилмайди.

Соч экишга қарши кўрсатмалар борми?

— Айрим ҳолатларда соч экиш мумкин эмас. Масалан, қон ивиш тизимидаги касалликлар, аллергик реакциялар ҳамда қандли диабетнинг хавфли турларида соч экиб бўлмайди. Қолаверса, 15 ёшдан кичик болаларда ҳам бу амалиётни қўллаш тавсия этилмайди. Соч экиш амалиёти жуда ҳам нозик иш ва малакали мутахассис бажаришини талаб этади. Агар соч экишдан кейинги асоратлардан ҳимояланишни истасангиз малакали мутахассисни танланг.

Сочга мўлжалланган имбирли ниқобларнинг фойдаси борми?

— Имбирнинг фойдали неъмат эканлиги барчага аён. Ундан тайёрланган ниқоб агар асл ҳолатда бўлса ишлатса натижаси яхши бўлади. Замонавий тиббиёт билан ишласак-да, миждозларимизга табиий ниқоблар тайёрлаб сочга суришни тавсия этамиз. Юқорида айтганимдек, барчанинг организми бир хил эмас, кимгадир гиёҳ бўлиб ёққан неъмат бошқага акс таъсир қилиши мумкин. Бу борада ҳам, албатта, шифокор билан маслаҳатлашиш зарур.

Сочлар тўкилмаслиги учун салбий омиллардан қочиш керак бўлади: нурланишдан, нерв толалари зарарланишидан, микроэлементлар етишмовчилиги, витаминлар танқислиги каби ҳолатлардан.

ЖССТ раҳбари коронавирус пандемияси фавқулодда вазиятдан ташқарига чиққанини маълум қилди.

Баъзилар «газетани ким ҳам ўқирди?», дейди. Аслида ҳар бир нашрнинг ўз ўқувчиси, қизиқиб, келгуси сонларини интиқиб кутувчиси бўлади. Бизнинг таҳририятимизга ҳам ана шундай газетхонлар ўз фикрлари, таклифлари ва жамиятда содир бўлаётган воқеа-ҳодисаларга муносабатларини ёзиб, мактуб йўллашади. Турли мавзуларни қамраб олган хатлар билан танишар эканмиз, баъзан қувонамиз, баъзан эса ўйга толамиз. Боиси қозғошга туширишга ҳаракат қилинган оғриқли гаплар, масалалар, афсуски, жамиятимизда кузатилмоқда, эътиборсиз қолмоқда. Қуйида ана шундай мактубларнинг бир нечтасини ҳавола этамиз, ўқиб фикр қиласиз, деб ўйлаймиз...

Аҳволимиз шуми?

Наманганлик бир қиз икки йигитни дўппослагани ҳақидаги хабарлар кўплаб муҳокамаларга сабаб бўлди. «Йигитлар, эҳтиёт бўлинглар, қизлар ҳам анойи эмас» сингари фикрлар ҳам айтилди.

Ўйлаб қолдим, йигит киши ёнидан ўтганида юзини яширадиган, ёш боланинг ҳам йўлини кесмайдиган, ибод ва ҳаёни ор-номус деб биладиган ўзбек қизларининг аҳволи шуми? Аммо масаланинг бошқа томонига қарасак, йигитлар ҳам бу шов-шувли воқеанинг асосий сабабчилари. Ахир, улар қизни ҳақоратлаб, устидан кулган.

Шу ўринда синглиси тугул, ҳатто қўшни қизга ўзгаларнинг ёмон муносабатда бўлганини кўрса, ҳимоя қилишга уринадиган, майда гаплардан тийилиб, ҳамиша вазминлик билан қарор қиладиган, бегона аёл ва қизларга ўз онаси, опа-синглисидек муносабатда бўладиган ўзбек йигитларининг аҳволи шуми, дегинг келади.

Бу воқеанинг биз билган қаҳрамонларидан ташқари, саҳна ортида «меҳнат» қилиб, бўлган ҳодисани қимматбаҳо телефонида видеога олганлар-чи?.. Наҳотки меҳр, эътибор, ахлоқ ва яхшилик анқонинг уруғи бўлган замонда яшаётган бўлсак. Олинган видеони зудлик билан интернетга жойлаш, кўпроқ одамларга юбориш, ижтимоий тармоқлардаги машҳур каналларга тақдим этиш орқали «Шу видеони мен олганман-да, зўр томоша бўлганди-да», дея керилиб юриш «мода»га айланди. Дўст йиғлаб, ғаним куладиган, йиллар давомида шакланган қадриятларни, афсуски, қадрсиз қиладиган аҳволимиз шу...

Саҳналару минбарларда фалсафий фикрлар айтиб, гуррос-гуррос қарсақлар эшитадиган маърифатпарварлар чекка қишлоқларга бориб, мактабларни, маҳаллаларни оталиққа олганида ёшлар онгида маданиятсизликка, илмсизликка қарши ғояларни шакллантирганида эди, қадриятларга бўлган ҳурмат ортарди.

Ойнайи жаҳонда беҳаё кийимларни эгнига илган қизлар ва уларга оч бўридек қараган йигитлар ўртасидаги муносабат тасвирланган, бемаъни фильмлар, клиплар ўрнига «Отбек ва Кумуш»дек ибод, ҳаё, орномусни тарғиб қилувчи фильмлар эфирга узатилганида эди, ўзбек йигит-қизлари ижтимоий тармоқларда бундай шарманда бўлишмасди.

Аслида ўзимизни ўзимиз шарманда қиляпмиз. Уришаётган ҳам, уларни тасвирга олаётган ҳам, видеони кўраётган ҳам, шунчаки эътибор бермаётган ҳам – ўзимиз!

Ёрқинжон ҲАЙИТБОВЕ,
Тулистон давлат университети талабаси.

ЕТТИ ХАЗИНА ҚИШЛОҒИ ёхуд мактубдаги сатрлар

Улғаяётган бола кимдан ўрнат олсин?!

Давлатимиз раҳбари жорий йил 24 январь куни Олий Мажлисга йўллаган Мурожаатномасида бундан буён маҳаллаларнинг фаолияти «Обод маҳалла – хавфсиз маҳалла» тамойили асосида баҳоланиши, бу ҳаракат маҳалла раиси ва профилактика инспектори ҳамкорлигида амалиётга татбиқ этилиши ҳақида сўз юритган эдилар.

Амалга оширилаётган ана шундай ўзгаришлар, ислохотлардан биз, маҳалла аҳлининг умидимиз катта. Очиғи, оммавий ахборот воситаларида кўрсатилаётган «Обод маҳалла», «Обод қишлоқ»ларни кўриб қувонамиз. Боиси, бизнинг маҳалламизда ҳам анча-мунча ўзгаришлар амалга оширилди.

Шу ўринда маҳаллаларнинг янгича бошқарув тизимида ободлиги ва хавфсизлиги билан бир қаторда, одамларнинг тафаккурини ҳам ўзгартиришни долзарб масала деб биламан. Қурилаётган муҳташам бинолар, иморатлар учун қанчадан-қанча маблағ сарфланмоқда. Нима учун биз қулай шароит ва имкониятларга эга уйларда истиқомат қиламиз эвазига жиноятчилик, оилавий ажримлар, ишсизлик сингари ёмон иллатларни кўпайтириб, ношукрлик қиляпмиз?

Ахир, муқаддас китобимиз Қуръони каримда ҳам шукр қилиш ҳақида айтилган, кўплаб ҳадислар-

да ҳам бу мавзуда гапирилган. Шу сабабли, энг аввало, ёшлар тафаккурини ўзгартириш, уларни шукроналикка ўргатиш керак. Афсуски, бугун оммалашган замонавий маданият ёшлар онгига салбий таъсир кўрсатмоқда. Биз, катталарнинг эса фарзандларимизни тарбиялаш учун афсуски, вақтимиз ҳам, фурсатимиз ҳам, ҳатто қунтимиз ҳам йўқ. Баъзан «Китоб ўқи болам» деб китоблар совға қиламиз, лекин ўзимизнинг китоб ўқишга иштиёқимиз йўқ. Бундай шароитда улғаяётган бола кимдан ўрнат олсин?!

Баъзи ота-оналар «ўқитувчи тарбия беради» деб ўйлайди. Аслида 45 дақиқалик дарсда 25-30 нафар ўқувчига мавзунини ўргатишнинг ўзи бўлмайди. Қандай қилиб ўқитувчи болаларнинг тарбияси билан шуғулланишга улгурсин? Ана шундай масъулиятдан қочиб, охирида «Қаерда хато қилдим? Нега бундай бўлди?», дея афсусланамиз.

Биз, ёши катталар ва кексалар ёшларга ўрнат бўлишимиз керак. Бунинг учун, аввало, ўзимизни тарбиялашимиз керак. Фақат шу йўл билан фарзандларимизни ҳам тарбиялай оламиз. Ана шунда ёшларнинг ўқиши учун «Spark» автомобили бериш ҳам шарт бўлмайди.

Раҳима САФАРОВА,
нафақадаги ўқитувчи.

АРТЕЛ қишлоғи

Гўзал замин Сурхондарё азал-азалдан Алпомишлар, дунё тан олган Термизийлар ва кўплаб мутафаккирлар воҳаси сифатида таниқлидир. Йилдан-йилга вилоятимиз чиройига-чирой қўшилиб, аввалгидан-да кўркамлашиб бормоқда.

Биргина Жарқўрғон туманига ташриф буюрганлар унинг кечаси ва бугунини солиштирганда катта фарқни кўради.

«Истиқлол» маҳалласи бир нечта қишлоқларни ўз ичига олади ва улар орасида мен ҳикоя қилмоқчи бўлган АРТЕЛ қишлоғи ҳам бор. Қаерга борсам «Жарқўрғоннинг қайси қишлоғидансан?» деб сўрашади. «Тандир қишлоғиданман» деган жавобни олгач, «Қишлоқ аҳли тандир ясайдими?» деган саволни беришади. Бизнинг қишлоқ тандир яшаш билан эмас, балки тандир кабоб билан машҳур.

Қишлоғимизнинг номи илгари «Туякаш» бўлган. Сабаби, қадимда қишлоқ аҳолиси туя боқиш билан шуғулланган. Кейинчалик қишлоқда катта цех очилди. Сўнг бу ерни етти хазина деб аташ бош-

лашди. Боиси цехда етти хил йўналишда: пахта, гилам тўқиш, шולי, электропайвандлаш, ёғоч эшик ва сандиқлар яшаш, атлас-шойи тўқиш, ун тегирмони сингари ишлаб чиқаришлар мавжуд эди.

Шундай қилиб, етти хазина қишлоғининг номини «Артел»га ўзгартиришди. Артелда кейинчалик гилам тўқиш цехи ривожланди, доврўғи анчагина танилди ва баъзи сабабларга кўра, бошқа цехлар иши бирмунча сусайди. Пахта тозалаш цехи фаолияти кучайтирилди ва янги ғишт заводи ҳам барпо этилди.

Ўзи кичкина бўлишига қарамай, қишлоқда барча соҳадаги фаолиятлар йўлга қўйилган. Неча юз йиллик «Занг» канали, қишлоқ хуснига хусн қўшади. Тотув қишлоқ аҳли ҳашар йўли билан қазилган бу каналдан ҳозиргача фойдаланилади.

Мунаввар БОЛТАЕВА,
Сурхондарё вилояти
Жарқўрғон тумани.

Саҳифани
Ноилахон АҲАДОВА тайёрлади.

Навоийга янги
автобуслар келтирилди.

ЯХШИ ОДАМ

Қуддус Асқар деган синфдош жўрам бор. «Тобуткашим» деб «ардоқлаймиз» бир-бировимизни. Мен — Тошкентда, у — Ургутда, аммо кунига икки-уч мартаб телефонлаш-масак, кўнглимиз жойига тушмайди. Мен қишлоққа борар бўлсам, у Самарқанд бўсағасида, унинг йўли Тошкентга тушса, мен «Ипподром» остонасида кутиб тураман.

— Сизни битта яхши одам билан таништираман, — деди шу «тобуткашим» бир сафар учрашганимизда. — Кўп йил вилоятдаги энг катта каттаконлардан биттаси бўлган. Ҳозир ҳам кичкинамас. Лекин шу қадар камтарки, бу борада ҳеч қайси амалдор унинг яқинига келолмайди.

— Камтарлиқни шу кишидан ўрганганман, денг.

Ўзининг озроққина «гуппи»-лигини яхши билган жўрам мен нимага шама қилаётганимни фаҳмлаб, қаттиқ кулиб юборди. Аммо бўш келиш йўқ:

— Шу ерда сал адашдингиз, жўра, у киши биздан ўрганган! — кулги баланд пардаларда давом этди.

«Яхши» одам билан туш чоғи шаҳардаги одам сийракроқ чойхонада кўришдик.

Қуддус жўрам тантанали тарзда таништирди:

— Маҳмуд Ҳамидович Бобоёров, асли Пастдарғомдан, фан кандидати, обкомкомсомолда, обкомпартияда, райкомда зўр-зўр ишларда ишлаган. Ўн йил Облоно мудири, музейларни бошлиғи, хуллас, чигитдайлигидан бери отда — мансабдор.

Ростини айтсам, жўрамнинг «Ҳамидович» дегани менга унча ёқинқирамади. «Ака», «ука» деган ўзбекча сўзларимиз турганда «вич-вич» дейишларини кўпам хушламайман — ўта расмийлигидан ташқари, одамни ўзидан итарадиган алланималар бордай туюлади «вич-вич»да. Аммо менга ўхшаганларнинг хоҳиш-истагидан қатъи назар, «вич-вич» лисонимизга жуда чуқур жойлашиб кетганига анча бўлди. Янги танишимизниям ҳамма «Ҳамидович» дер экан.

Ҳамидович эллик ёшлар атрофидаги, ўрта бўйли, қарашлари ўткир, юзидаги нимкулги кўнгли

очик ва меҳрибонлигини айтиб тургандай, истараси иссиқ киши эди. Тўлагина-ю, ҳаракатлари спортчиларникидек чаққон, ўз кадри-қимматини биладиган, гаплариям, ҳазил-хузуллариам кўнгилни ийдирадиган — ёқимли, ўзини тутиши эса унинг журъатли, иродаси мустаҳкам, кучли руҳият эгаси эканига ишора қилиб турарди гўё.

Ҳар бандада бир айб, деганларидай, каминадаям майдагина камчилик бор: илк кўрган одам билан дарров «ош-қатик» бўлиб кетолмайман. Лекин, не ажабки, Маҳмуд Ҳамидович билан ана-мана дегунча, худдики, кўп йиллик қадрдонлар сингари яқин бўлиб қолганимни сезмай қолдим. Албатта, давра деганимиз яхши гурунг, чақ-чаку ҳазил-хузул билан чиройли. Шундай инсонлар борки, улар давраларда ўзларини дарёдаги балиқдек эркин сезсалар ҳам керакдир-нокеракдир ҳадеб гапга аралашавермайдилар, бошқаларни қойил қилиш, ўзларини кўрсатиб қўйиш илинжида чираниб-тиришмайдилар, пати юлинган маталларни қалаштира-вериб энсангни қотирмайдилар; аммо жой-жойида айтган латифаю ақли гап-сўзлари билан

Ундаги ҳаммабоп сўзлар айтиш маданияти, сўзларидаги залвор, фикрлар баёнида ифоданинг соддаю самимийлиги жуда ҳавасимни келтирди.

тезда оҳанрабодай маҳлиё қилдилар — давра кўрган, дейишади бундайларни.

Маҳмуд Ҳамидовичнинг кўпни кўрган, ўзиниям, бошқаларниям иззат қиладиган маънавиятли киши экани тезда билинди. Ундаги ҳаммабоп сўзлар айтиш маданияти, сўзларидаги залвор, фикрлар баёнида ифоданинг соддаю самимийлиги жуда ҳавасимни келтирди. Бундай маърифатли кишиларнинг мулоқотидан тўймайсан, вақт қандай ўтганини сезмайсан, маза қиласан, гаплашган сайин гаплашгинг, ўтирган сайин ўтиргинг келаверади. Яна бир фойдали

жиҳати, билмаганларингни билиб оласан. Мисол учун, ўзим самарқандлик бўлсам ҳам ўша куни бу қадим шаҳар, унинг тарихи ва эртасига алоқадор анча-мунча янгиликлардан хабардор бўлиб олдим янги танишимиз туфайли. Маҳмуд Ҳамидовичнинг Пастдарғом ҳақидаги ҳикоялари эса мен учун унданам катта янгилик бўлди ва у кишига бўлган қизиқишларимни янаям ошириб юборди.

Касби кори ўқитувчи-хукуқшунос одамнинг тарихни, адабиётни юксак қадрлаши, китобсеварлиги, умуман, вазифадор одамнинг китобни яхши кўришининг ўзи ҳурматга лойиқ, ибратли. Маҳмуд Ҳамидовичнинг вилоят шоирлари, ёзувчилари, журналистлари, олимлари — барча зиёлилари билан яқин дўст, ака-ука мақомида экани эса ҳурматимни ўн карра ошириб юборди. «Ҳа, энди районою облонода ишлаганидан кейин шуниям билмасинми — билади-да», дейдиганлар топилиши мумкин, албатта. Шу боис эслатишим зарур: бу учрашув кеча ёки ўтган куни эмас, ижодкор-зиёли аҳлининг аҳволи, қадр қиммати анча тушиб кетган кунларда бўлган эди. Каттадир, кичикдир, амалдор зоти борки, бу қавмдан қочарди — ҳозир бир илтимос қилади, бошимни қотиради, тиланади деб. Маҳмуд Ҳамидович эса қаерда хизмат қилмасин, у вилоятдаги энг йирик соҳа — халқ таълими бошқармаси бошлиғи бўладими, музейлар директори ёки маҳаллалар раиси бўладими — доимо илм ва ижод аҳли билан бирга бўлди, чин зиёкорларга хос йўлдан борди. Қаламкашлардан ёрдамини аямади, уларнинг янги китобларини мактаб кутубхоналарига етказиш, ёзувчи-шоирлар билан мунтазам тарзда учрашувлар, адабий кечалар ўтказиш каби юмушларга бош-қош бўлди.

Вилоятдаги мактаб ва боғчаларга биттама-битта кириб чиқди: олий ўқув даргоҳларига кунда-кунора борди. Қаерга бормасин, минг-минглаб болалар таълим-тарбия олаётган мактаблар, институт талабалари ёки профессор ўқитувчилари бўладими, ҳамиша, ҳамма ерда, ҳаммани китобсеварликка даъват қилди. Яна бир рост гап шуки, ўша йиллари одамларни китоб ўқишга, қаламкашлар билан дўстлашишга, илм даргоҳларини

янги китоблар билан тамишлашга чин юракдан куйиб-пишадиган амалдор ҳамма жойлардаги сингари Самарқандда ҳам бармоқ билан санарли эди. Агар шундий фидойилар вилоятда тўртта бўлса, шуларнинг биттаси Маҳмуд Ҳамидович бўлган эди, дейишади ҳозиргача самарқандликлар.

Қуддус жўрам таъкидлаганидек, «чигитдайлигидан» вилоятдаги катта-катта ташкилотларга раҳбарлик қилган Маҳмуд Ҳамидович ҳозир Тошкентда — республика касаба уюшмалари федерациясида ўртачароқ вазифада хизматни давом эттиряпти.

Кўпчилиikka аёнки, отдан тушган, ёйинки вазифаси пасайган амалдорнинг орқасидан илиқ фикрлар эшитиш ҳамма замонлардаям сувдай сероб бўлган эмас. «Вазифага ўтирдингми, биринчи навбатда, халқ ишончини оқла, соҳани гуллаб-яшнатиш учун жонингни жабборга бер, кечаю кундуз тиним билмай ишла, шунда олдингданам, орқангданам ёмон гап эшитмайсан, — деган эди самарқанднинг эл суйган оқсоқоли, Ўзбекистон Қаҳрамони Ҳасан Нормуродов, — вазифа бу — талтайиб ўтирадиган кресло эмас, синов, ҳақиқий синов».

Афсуски, нафсни тийиш, эл-улус ғамини ейиш, юрт ободлиги учун қайғуриш, қариндош-уруғчиликка тўсиқ бўлиш ҳамма амалдорниям қўлидан келавермайди. Иродасининг мўртлиги, кўзининг очлиги «давринг келди, сур бегим» тарзида босар-тусарни билмай қолишлари кўпчилиikka панд беради ва, охир-оқибат, халқ назаридан тушиб, бевақт жарга қулашига сабаб бўлади. Шукрлар бўлсинки, кам эса-да, йиллар оша осмондаги юлдузлар каби ярқираб, ардоқланиб, улуғланиб келаётган сиймолар юртимизда, шу жумладан, Самарқандда ҳам оз эмас. Кичик мақолада уларнинг номларини биттама-битта санаш ўринли эмасдир. Аммо бугун умрининг олтмишинчи довони билан юзма-юз турган Маҳмуд Ҳамидович Бобоёровни ана шундай иззатли инсонлардан биридир, десак арзийди.

Эл-юрт эъзози, яхши одамлик мартабаси ҳамиша Сиз билан бирга бўлсин, Маҳмуд Ҳамидович!

Абдусайд КҶЧИМОВ.
09.11.2020 йил.

ЭЪЛОН

Тян Наталия Витальевна Тошкент шаҳри Миробод туманидаги 31-умумтаълим мактабидан 1991 йил 21 июнда берилган А №501221 рақамли аттестат йўқолганлиги сабабли **БЕКОР ҚИЛИНАДИ.**

РАСУЛУЛЛОҲ

МАҚТАГАН ИККИ СОҲА
ёхуд жаннатни олисдан
изламанг!

Бахтли, саодатли
яшаш, чинакам
маъмур ҳаёт
кечириш – ҳар бир
инсон орзуси. Дунёда
бахту саодатни,
маъмурчилик ва
фаровонликни
ўлчайдиган мезонлар
кўп, омиллар бисёр.
Лекин шундай
неъматлар борки,
уларсиз ҳаётимиз
рангсиз, турмушимиз
ҳузур-ҳаловатсиз
бўлиб қолади.

Хўш, бу неъматлар
қайсилари?

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи
ва саллам: «Икки неъмат борки,
кўпчилик инсонлар унинг қадри-
га етмадилар. Улар – сиҳат-са-
ломатлик ва хотиржамликдир»,
– дедилар» (Имом Бухорий ри-
воятлари).

Бошқа бир ҳадиси шарифда:
«Кимки ўз уйида тинчликда,
тани соғлом, бир кунга етадиган
таоми бор ҳолда тонг отгирса,
унга бутун дунё неъматлари
тўлиғича берилгандек бўлиб-
ди», – дейилган (Имом Бухорий
ривоятлари).

Нега ҳадиси шарифда ҳар куни,
ҳар доим муҳтож бўладиганимиз
уч неъмат: соғлиқ, тинчлик ва кут-
баракага урғу берилди?

Чунки бу неъматлар бўлма-
са, турмуш издан чиқади, яшаш
қийинлашади. Узоққа бормаилик,
бугунги дунёнинг манзарасидан
хулоса чиқариб олайлик. Биргина
кўзга кўринмас ўлат барчанинг
ҳаловатини ўғирлади, ҳамманинг
тинчинини бузди. Шундай эмасми?

I

Бир куни пайғамбарларнинг
отаси, бобомиз Иброҳим алайҳис-
салом сўрадилар:

– Ё Парвардигори олам! Дард
кимдан?

Аллоҳ таоло:

– Мендан, – деди.

Иброҳим алайҳиссалом яна
сўрадилар:

– Даво кимдан?

Аллоҳ таоло яна:

– Мендан, – деди.

Шунда Иброҳим алайҳиссалом:

– Унда табибга не ҳожат? –

дедилар.

Аллоҳ таоло:

– Табиб – қўлига даво юбо-
рилган кишидир, – деб марҳамат
қилди.

Жаноби Пайғамбаримизнинг
айтган муборак сўзларидан
оладиган хулосамиз – қайси бир
дард-касалликни Аллоҳ таоло
юборган бўлса, демак, унинг
шифосини ҳам юборган. Шифо-
си эса – табиб, шифокорларнинг
қўлларида.

Яқин-яқингача айрим нодон-
лар юртимиз шифокорларига
қўл кўтаришганини ойнаи жаҳон
орқали кўриб, ранжидик. Ваҳолан-
ки, бугун коронавирусга чалинган
юртдошларимизнинг соғайишида
шифокорларимизнинг хизмати
бекиёс эканига барчамиз гувоҳ
бўлиб турибмиз.

Шарқу ғарб олимлари тан ол-
ган, XXI асрнинг нанотехнология
замонасида ҳам асарларини бутун
дунё халқлари бошга кўтараётган,
жаҳоннинг олий тиббиёт муас-
сасаларида китоблари ханузгача
ўқитиб келинаётган, ёруғ олам-
даги бутун бир улкан ва жиддий
соҳа шу инсоннинг исмлари би-
лан номланган Абу Али ибн Сино
айтадилар:

Тузатиб бўлмайдиган дард йўқ,
Иродасизлик бор.

Шифобахш бўлмаган ўсимлик
йўқ,

Илмсизлик бор.

Худои таоло барча махлуқоту
мавжудотларини жуфт-жуфт қи-
либ яратган. Илло, Ўзигина яккаю
ягона, ёлғиз холос! Ҳамма нарса
жуфт-жуфт: қуёш-ой, ёз-қиш, эр-
как-аёл, оқ-қора, ер-осмон, жан-

нат-дўзах, ўлим-ҳаёт, савоб-гуноҳ,
кеча-кундуз ва ҳоказо.

Демак, дарднинг ҳам жуфти,
зидди бор экан. Бу нима? Бу –
даво! Ҳар бир касалликнинг ҳам
жуфти, зидди бор экан. Бу нима?
Бу – шифо!

Модомики, Аллоҳ таоло ҳар бир
дардга – даво, ҳар бир касалликка
– шифо юборибдими, энди сизу
биз бандаларининг иши – шу даво
ва шифоларни излаб топиш!

Пайғамбаримиз саллаллоҳу
алайҳи ва саллам умматни соғлом
жамият барпо этишга буюрганлар.
Шу билан бирга, турли хасталик-
лардан сақланишни сўраб, Аллоҳ
таолога илтижо қилганлар. Мў-
мин-мусулмон киши замонавий
тиббиётнинг имкониятларидан
фойдаланиб, Шофий (шифо берув-
чи) – Аллоҳ таолодан турли касал-
ликлардан паноҳ сўраши зарур.

II

Тонг саҳар тинчлик-хотир-
жамликда уйғонишнинг ўзи бир
неъмат эмасми?! Бобо-буви, ота-
она, ака-ука, фарзандлар – оила
даврасида нонушта қилишнинг
файзини нима билан таққослаш
мумкин?! Ишга, ўқишга отланаёт-
ганда, оила улуғларининг дуосини
олиб кўчага чиқишнинг баракоти-
ни ҳаммамиз яхши биламиз.

Тинчлик-омонликда яшаш – бу
жон, мол, уй-жой, ор-номус хавф-
сизлигига эга бўлиш демакдир.
Минг-минг шукрларки, юртимизда
булар барчасининг хавфсизлиги

кафолатланган.

Аслида, «Ислом» сўзи араб
тилидан ўзбек тилига таржима
қилинганда «итоат ва бўйсуниш»,
«ихлос ва турли офатлардан
саломат бўлиш» ҳамда «сулҳ
ва омонлик», «тинчлик» деган
маъноларни билдиради. Бу динни
Пайғамбарнинг ўзлари танлаган
эмаслар, балки уни Аллоҳ таоло-
нинг Ўзи (!) ихтиёр этган! Ислом –
бу Аллоҳ ягона деб эътиқод қилиб,
унга бўйсунмоқлик ва бутун қалб
билан унга ихлос қилмоқлик де-
макдир.

«Мусулмон» деган сўзнинг
асли, негизи, ўзаги «ислом» сўзи.
Демак, ҳар бир инсон миллати,
ёши, жинси, дини, ирқи, ижти-
моий ҳолати, тураржойидан қатъи
назар, модомики «мен – алҳамду-
лиллоҳ, мусулмонман!» деб, ўзини
мусулмон ҳисобласа, тинчлик
учун хизмат қилиши шарт ва за-
рур экан! Аксинча, қиладиган иши
айтаётган сўзига тўғри келмас
экан! Худони Ўзи ҳаммамизни
асрасин!

«Кўшнинг тинч – сен тинч!»,
«Юртинг тинч – сен тинч!» дейди
доно халқимиз. Юртимиз, қўш-
нимиз, оиламиз тинчлиги-хотир-
жамлиги учун нечта одам хизмат
қилмоқда? Уларнинг икки-уч на-
фарини кўра олсак, неча миллион
нафарини ҳаёлимизга ҳам келтира
олмаймиз! Ҳатто тасаввур қилиш-
га ҳам ожизмиз!

Хулоса ўрнида айтиш лозимки,
юртимиз тинчлиги, муқаддас Ва-
танимиз равнақи, доно халқимиз
саломатлиги ва фаровонлиги учун
ҳар бир инсоннинг қилаётган хиз-
матларига миннатдор бўлишимиз
– ҳам бурчимиз, ҳам фарзимиз,
ҳам қарзимиздир!

Иброҳимжон ИНОМОВ,
Ўзбекистон мусулмонлари
идораси раиси ўринбосари.

Имом Мотуридий халқаро илмий-тадқиқот
маркази тузилмаси тасдиқланди.

«АЛЛОҲ ТАОЛО ОСМОНДА»

дейиш ножоиз...(ми?)

Динимиздаги ҳар бир ҳукм ва ҳар бир сўзнинг суянадиган асоси бор. Бу асос — Қуръони карим, саҳиҳ ҳадислар ва шу иккисидан пайдо бўлган далиллардир. Шу сабабли минг йиллардан бери шариатимиз ўзининг таъсирчанлиги, яшовчанлигини йўқотмай келмоқда ва динимизга ўнглаб бўлмайдиган даражада хурофотлар аралашиб кетишидан сақламоқда.

Аллоҳ таоло Қуръони каримда асоссиз маълумотларга таяниш номаъқуллиги ҳақида шундай дейди: «Уларга (мушрикларга): «Аллоҳ нозил этган нарсага (оятларга) эргашингиз!» — дейилса, улар: «Йўқ, биз ота-боболаримизни не узра топган бўлсак, ўшанга эргашамиз», — дейдилар. Ота-боболари борди-ю, ҳеч нарсага ақллари етмайдиган ва тўғри йўлдан юрмайдиган бўлган эсалар-чи?!» («Бақара» сураси, 170-оят).

Ҳадиси шарифда эса киши эшитган ҳар бир гапини гапираревриши гуноҳкор бўлишига етарли экани айтилган. Айниқса, айтилаётган гап динга алоқадор бўлса, масъулияти янада ошади. Пайғамбаримиз (с.а.в.) шундай дейдилар: «Кишига гуноҳ бўлиши учун эшитган нарсасини гапиришининг ўзи кифоядир», — дедилар» (Имом Муслим ривояти).

Асоссиз диний маълумотларни тўқиб ёки аслини суриштирмай гапириш Аллоҳ ва Унинг Расулига ёлғон тўқиш бўлади. Бу ҳақда Аллоҳ таоло Қуръони каримда шундай деган: «Аллоҳга нисбатан ёлғон тўқиган кимсадан кўра золимроқ ким бор? Ана ўшалар Роббиларига рўбарў қилинурлар ва гувоҳлар айтурлар: «Манавилар Роббиларига нисбатан ёлғон гапирганлардир. Огоҳ бўлингким, Аллоҳнинг лаънати золимларгадир» («Худ» сураси, 18-оят).

Аслини олганда, ёлғон — катта гуноҳ. Энди ўша ёлғон улуғ Зотнинг — Аллоҳ таолонинг шаънига айтилса, янада катта гуноҳ бўлади. Пайғамбаримиз (с.а.в.)га нисбатан ёлғон тўқиш, у киши айтмаган гапни айтди, қилмаган ишни қилди, дейиш ҳам улкан гуноҳ.

Ёлғонни ростдан ажратмоқ керак

Кейинги пайтларда оммалашган нотўғри ҳаракатлардан бири — динга даъват қилиш, одамларни савобли амалларга қизиқтириш ва охиратдан қўрқитиш маъносида турли тўқима ҳадис, ёлғон хабар, расм, аудио ва видеохабарлар

тарқатишдир. Бу нарсa, айниқса, ижтимоий тармоқларда кўпроқ кузатилади. Масалан, кейинги йилларда жуда кенг тарқалган ёлғон хабарларга: Маккалик Шайх Аҳмаднинг мусулмонларни дўзахга кираётганини туш кўриши; Рамазоннинг қачон бошланишини биринчи хабар берган кишининг жаннатга кириши; Рамазон ойи жума куни бошланса, 15-куни да даҳшатли қичқирик келиши; Қуёшдан «эртага жавоб берасизлар», деган овоз келиши; сахрода Пайғамбар гули 400 йилда бир гуллаши ва у вақтда салавот айтиш кераклиги ва ҳоказо ёлғон-тўқима хабарларни мисол келтириш мумкин.

Янаям хатарли жойи — бу ёлғон хабарларнинг охирида хатни 10-20 кишига тарқатиш шартлиги, ким тарқатса, иши юришиб кетиши, ким тарқатмаса, фалокатга учраши билан таҳдид қилинган, одамларнинг эътиқодига нотўғри тушунчалар киритишга ҳаракат қилинган. Ваҳоланки, бизга етадиган яхшилик ва ёмонлик, фойда ва зарар Аллоҳ таолонинг хоҳиш-иродаси билан бўлади, У Зот хоҳламаса, бандага қилчалик зарар етмайди!

Мавжуд уйдирма ҳадисларга назар ташласак, уларнинг бир қисми Исломи динига зид, мантиқсиз, кулгили ифодалар, бир қисми эса исломий тамойилларга мос, фойдали сўзлар эканига гувоҳ бўламиз. Лекин маъноси қандай бўлишидан қатъи назар, бундай уйдирма сўзларга ҳадис, дея амал қилиш, Пайғамбаримиз (с.а.в.)га боғлаш жоиз эмас, гуноҳ ишдир.

Диний мазмунга эга бўлган маълумотларни нашр этиш ва тарқатишда, албатта, мутахассис мусулмон уламоларининг хулосасини олиш жуда ҳам зарур. Чунки ҳозирги кунда интернетда сон-саноксиз сайт ва телеграм каналлар фаолият кўрсатади, номига қаралса, диний мазмунда, жарангдор. Лекин ичидаги маълумотларга қаралса, рости ёлғон, ишончсиз гаплар аралашиб кетган. Уни билимдон мутахассисдан бошқалар ажратиб олиши жуда

қийин. Бу каналларнинг фойдасидан зарари кўпроқ.

«Аллоҳ таоло бор эди...» дейиш

Сўнгги пайтларда бир ақида кўп бора такрорланмоқда: «Аллоҳ таоло осмонда» дейиш, яъни Уни бирор маконда жойлашган деб эътиқод қилиш. Айтиш керакки, бундай эътиқод мутлақо жоиз эмас. Чунки осмонни ҳам, маконни ҳам У зотнинг ўзи яратган. Пайғамбаримиз алайҳиссалом ўзларининг ҳадисларидан бирида шундай деганлар: «Аллоҳ таоло бор эди, ундан бошқа ҳеч нарса бўлмаганди» (Имом Бухорий ривояти).

Бундай ақидани тарқатаётганлар томонидан ўз даъволарига келтирадиган энг асосий далиллардан бири — «Жория ҳадиси» номи билан машҳур бўлган ҳадиси шариф бўлиб, ушбу ҳадиси шарифни илмий омонатдорлик ила ўрганиб чиқсак, уларнинг даъволари пуч экани маълум бўлади. Муовия ибн ал-Ҳакам ас-Суламий (р.а.)дан ривоят қилинади: «У Расулуллоҳ (с.а.в.)дан ўз жорияси (чўриси) ҳақида сўраб: «Эй Аллоҳнинг Расули, уни озод қилайми?», деди. Расулуллоҳ алайҳиссалом: «Уни (хузуримга) олиб кел», дедилар. Жория олиб келинди. У зот унга қарата: «Аллоҳ қаерда?» дедилар. У: Осмонда деди. У зот: «Мен кимман?» дедилар. У: «Сиз Аллоҳнинг расулисиз», деди. У зот: «Уни озод қил, у мўминадир», дедилар».

Ушбу ҳадис матни ровийлар томонидан турли фарқлар билан ривоят қилинган. Буни биринчилардан бўлиб Имом Баззор ва Имом Байҳақий каби буюк муҳаддислар айтиб, ундан огоҳлантирганлар. Чунки матнида турли ўзгаришлар билан ривоят қилинган бундай ҳадис «музтариб» ҳадис дейилиб, уни бирор масалада ҳужжат қилиб келтириб бўлмайди. Чунки бошқа ривоятлар ўша чўрининг кимлиги, ҳожасининг исми ва бошқа жиҳатларида катта фарқлар билан нақл қилинган.

Жасурбек РАУПОВ,
Тошкент шаҳар бош-имом
хатиби ўринбосари, «Носирхон»
жоме масжиди имом-хатиби.

«Маконларни пайдо қилган, замонларни жорий қилган...»

Шунингдек, айнан салафийлар далил қиладиган лафз ҳам тўртта саҳиҳ манбада тўрт хил зикр қилинган. Имом Аҳмаднинг ривоятида юқоридаги Пайғамбаримиз алайҳиссаломнинг «Аллоҳ қаерда?», деган саволлари ўрнида ўша чўрига қарата: «Аллоҳдан ўзга илоҳ йўқ эканига гувоҳлик берасанми?», деганлари зикр қилинган. Имом Насойининг ривоятида эса Расулуллоҳ (с.а.в.) унга: «Роббинг ким?», деганлари, у: «Аллоҳ» деб жавоб бергани ривоят қилинган.

Аҳли сунна уламолари ушбу ривоятлардан энг мўътабари айнан «Аллоҳдан ўзга илоҳ йўқ эканига гувоҳлик берасанми?», деган ривоятдир. Чунки кишининг мўмин эканини аниқлаш Аллоҳнинг қаердалигини сўраш билан эмас, балки У Зотнинг яккаю яғоналигига имон келтирганини сўраш билан аниқланиши маълум ва машҳур.

Агар «Аллоҳ осмонда» деган сўз имонга далил бўлса, бугунги кунда Худо осмонда деб эътиқод қиладиган ғайридинларни ҳам мусулмонлар дейилиши лозим бўлиб қолади.

Қолаверса, «Аллоҳ қаерда?» деган саволнинг маъноси «Аллоҳ таолонинг улуғворлиги, олийлиги ва қадрининг буюклиги тўғрисида эътиқоднинг қандай?», деб тушуниш ҳам мумкин. Чунки араб тилида (ҳатто ўзимизнинг она тилимизда ҳам) баъзан «қаерда?» деган савол мавқе, мартаба, қадр-қиммат тўғрисидаги савол учун ҳам ишлатилади.

* * *

Хулоса қилиб айтганда, биз — Аҳли сунна вал-жамоа Аллоҳ таоло ҳақида шундай эътиқод қиламиз: Аллоҳ таоло бирор тарафда ҳам, бирор маконда ҳам эмас. Агар кўнглимизга «Аллоҳ қаерда» деган савол келадиган бўлса, имон ва ихлос билан: «Бирор макон бўлмаган пайтда ҳам У зот бўлган. Кейин маконларни пайдо қилган, замонларни жорий қилган. У зот замонлару маконлар йўқ пайтда қандай бўлса, ҳозир ҳам ўшандайдир», — деймиз.

АФСОНАВИЙ РАЗВЕДКАЧИ

«Афсонавий разведкачи билан ёнма-ён» китобини ўқиб...

«Агент 007» — Жеймс Бонд ҳақидаги фильмларни кўриб, ўша қаҳрамонга ўхшашни орзу қилмаган ёшлар топилмаса керак, кўнглининг бир бурчагида «қанийди мен ҳам...» деган ўй ўтган бўлиши табиий. «Баҳорнинг ўн етти лаҳзаси»-даги Штирлиц-чи, қайси томошабиннинг кўнглидан жой олмаган дейсиз. «Қилич ва қалқон», «Майор Вихрь», «ТАСС баёнот беради», «Жосуслар кўприги», «Разведкачининг жасорати», «Резидентнинг тақдири» сингари фильмларни кўриб, қаҳрамон бўлиш, разведкачи-жосус бўлишни орзу қилмаган йигит бормикан ўзи.

Йиллар ўтиб Ким Филби, Рихард Зорге, Рудольф Абель сингари афсонавий разведкачиларнинг кўрсатган жасоратларининг янги қирралари очилиши давом этмоқда. Мамлакатимизда ҳам сўнгги йилларда муддати вақтига етган архив материалларини очиш ишларига эътибор берилди. Бошланди. Хусусан, Иккинчи жаҳон урушининг 75 йиллиги муносабати билан оммавий ахборот воситаларида ўзбек разведкачилари тўғрисида бир қатор мақолалар чоп этилди. Ўзбекининг биринчи афсонавий разведкачиси Баҳром Иброҳимов ҳақида янги факт-рақамлар эълон қилинди. Бундан ташқари, турли вақтларда хориж мамлакатларида оғир ша-роитларда ишлаб, мамлакатимизга соғ-саломат қайтган разведкачиларимиз Шариф Ширинов, Айнулла Мансуров, Боис Эргашев, Борис Митрофанов, Георгий Кустларнинг кўрсатган қаҳрамонликларидан халқимиз бугун бохабар.

Шу йилнинг бошида «Афсонавий разведкачи билан ёнма-ён» асари нашр этилди. Зорге 1941 йилнинг 15 июнида Токиодан туриб, немислар урушни 22 июнда бошламоқчилар, деб хабар юборган бўлса, Филби эса уруш якунланаётган 1945 йилда немислар ғарб мамлакатлари билан сепаратик сулҳ тузишга уринаётгани, кучларнинг шарқий фронтдаги урушни давом эттириш учун куч тўплаётгани хабарини йўлайди. Бу маълумот эса немислар Германиясининг ғализ ниятини фош этиб, унга қарши давлатлар томонидан зарур тадбирлар олишга ундайди.

Ушбу китобда дунёда афсонавий разведкачи деб тан олинган Ким Филбининг ҳаёти, Испания, Буюк Британия, АҚШ, Ливан, Туркия давлатларида кўрсатган мислсиз жасоратлари батафсил ҳикоя қилинади. Асосий мавзу эса кўринмас фронт аскарининг турмуш ўртоғи билан 1971 йилда Ўзбекистонга амалга оширган саёҳати тўғрисидадир.

Ким Филби ўзи ким?

Авваламбор, Ким Филби ўзи ким? Шу ҳақда қисқа маълумот бериб ўтишни лозим топдик. Унинг ҳақиқий исм-шарифи — Гарольд Адриан

Рассел Филби. 1912 йил 1 январда Ҳиндистоннинг Амбала шаҳрида таваллуд топади. Отаси атоқли инглиз адиби Редьярд Киплингнинг «Ким» номли романининг қаҳрамони исмига ўғлига шу исмни танлайди.

Ким болалигидан ҳинд ва араб тилларида гапирар, кейинчалик немис, француз, испан, турк ва рус тилларини ўрганади. 1929 йилдан бошлаб Англия аристократларининг фарзандлари ўқийдиган Кембриж шаҳридаги Тринити коллежида таҳсил олади...

Афсонавий разведкачи Ким Филби бир вақтнинг ўзида икки рақобатчи давлат — Буюк Британия (1939 йилдан эътиборан) ва Совет иттифоқи (1934 йилдан) учун хизмат қилади. Буюк жосуснинг хизматлари муносиб тақдирланади, дунё тарихида ҳануз тақдир бўлмаган икки мукофот — Британия империяси ордени ва Иттифоқнинг Қизил байроқ ордени билан тақдирланади.

Ким Филби Британиянинг ўта муваффақиятли разведкачиларидан бири бўлгани тан олинади, у махфий разведка хизматида масъулиятли лавозимни эгаллаган бўлиб, унинг асосий вазифаларидан бири — хорижий жосусларни таъқибга олиш эди.

Ажойиб парадокс — Иттифоқдан Англияга жосуслик учун юборилган мутахассисларни ўргана туриб, унинг ўзи советларнинг махсус хизматлари томонидан оғдириб олинади. Ким коммунизм ғояларини қизгин қўллаб-қувватлагани учун совет разведкаси билан ҳамкорликка моънелик билдирмайди.

Филбининг Иккинчи жаҳон уруши йилларида Иттифоққа кўрсатган ёрдамларининг ҳисоби йўқ. Унинг бевосита кўмағида Грузия — Туркия чегарасида кўпоровчилик гуруҳи фош этилди. Унинг маълумоти билан Албанияда Америка ҳарбий кучлари киритилишининг олди олинди. Англияда инқирозга юз тутаётган «Кембриж бешлиги»ни сақлаб қолишда совет разведкачиларига кўмаклашди. Булар нишона мисоллар.

Англия махсус хизматлари томонидан кўп маротаба совет разведкачилари билан ҳамкорлик қилаётгани тўғрисидаги шубҳаларга борилади, Ким Филбига нисбатан исботланган айбларни қўя олмайдилар.

Филби ҳаётининг бир неча йилини Испания ва Ливанда журналист бўлиб ишлаб, Британия разведкасига маълумотлар тўплаб жўнатиб турган. Истанбул шаҳридаги резидентурада хизмат қилади, инглиз разведкасининг Вашингтондаги Марказий разведка бошқармаси ва Федерал разведка бюросининг вакили бўлиб фаолият кўрсатади.

1963 йилда Лондондан Ливанга келган махсус комиссия Кимнинг совет иттифоқи билан алоқаларининг борлигини аниқлаштиришга мувофак бўлади. Жуда рад этиб бўлмайдиган факт — Сталин томонидан совға қилинган барельеф далилий ашё сифатида кўрсатилади. У ноёб дарахт, қимматбаҳо металл ҳамда тошлардан ишланган

сида 200 га яқин китоб, минглаб мақолалар ёзилган. Шэрон Стоун ва Рупер Эвертт бош ролларни ўйнаган Ҳолливуднинг жангари фильми сурагга олинган.

Уни ким иттифоқ билан ҳамкорликка тортган, уни кимлар сотган, у фош этилгач, Москвага қандай етиб келган, нима учун уни ХХ асрнинг афсонавий разведкачиси, деб атайдилар, каби саволларга ҳанузгача батафсил жавоб йўқ. Яна ҳам ажабланарлиси, унинг отаси — катта Филби ўғлининг дунё сиёсатига аралашиб юришидан, разведкачилик фаолиятдан мутлақо хабари бўлмаган! «Отам яна озгина яшаганда эди, мен тўғримда ҳамма нарсадан воқиф бўларди», деб ёзади афсус-надомат билан.

«Афсонавий разведкачи билан ёнма-ён» асари ўзбек китобхоналарининг Ким Филби тўғрисидаги тасаввурларини бойитишга хизмат қилади. Разведкачи нима сабабдан саёҳат учун Ўзбекистонни танлади?

Минтақамизнинг кенг сарҳадларида катта майдонни эгаллаган бошқа мамлакатлар ҳам бор эди-ку! Бу саволга жавобни топиш учун унинг оиласига, ўсиб-улғайган юртидан ахтариш керакка ўхшади.

Ким Филби туғилган Амбала шаҳри Тож Маҳал ансамбли савлат тўкиб турган Аграга жуда яқин. Бобурийлар давлати бу ерларда 300 йилдан зиёд ҳукмронлик қилишди. Болаликда кўрган-кечирганини ва тарих китобларида ўқиган Ўзбекистонни ўз кўзи билан кўриш орзуси бўлгандир балки...

Унинг отаси Сент-Жон Филби мустамлакачи инглиз маъмурияти ходимларидан бўлиб, етук шарқшунос даражасига етган, кейинчалик эса ислом динини қабул қилган.

Иккинчи аёли араб бўлган. Саудия Арабистонига кўчиб бориб, узоқ йиллар қирол Ибн Сауднинг маслаҳатчиси бўлиб хизмат қилган. Эҳтимол, отасининг васияти билан ислом тарихи, ҳадис илми тараққий топган, Имом Бухорий ва бошқа алломаларни етиштириб берган Ўзбекистон тупроқларининг зиёратига отландимикан!

Қолаверса, XIX асрлардаёқ Англия ва Россиянинг ишқлари Туркистон ўлкасига тушади. Минтақанинг бош давлати нима жиҳатлари билан бу мамлакатларни ўзига ром этганига шахсан гувоҳ бўлиш учун Ўзбекистонни танлаган бўлиши ҳам мумкин!

«Илтимос, мени мақтаманглр!»

1971 йил. Уч ҳафталик саёҳат режаси тасдиқланади, айниқса, хавфсизлик чораларини юқори даражада таъминлаш таъкидланади.

1968 йилда Ким Филбининг «Менинг махфий урушим» («Моя

бўлиб, унда Арарат тоғи акс эттирилган эди. Дастлабки суриштирувда Филби бу асарни Истанбулда сотиб олганини айтади. Англиялик изкуварлар бу маҳобатли тоғ фақат иттифокда эканига тўла амин эдилару, аммо кеч қоладилар.

Шундан сўнг Филби бирдан ғойиб бўлади. Уни қидирув ишлари узоқ давом этади, кейинроқ маълум бўлишича, унга Москвадан сиёсий бошпана берилади. Ҳаётининг сўнгигача — 1988 йилгача бу шаҳарда умргузаронлик қилади.

Разведкачи нега саёҳат учун Ўзбекистонни танлади?

Айрим инсонларнинг тақдири тарихнинг чархпалагида шундай қизиқарли, шундай сирлики, бу ҳақда бирорта саргузашт романда ҳам ўқиш мумкин эмас. Айнан шу маънода Ким Филбининг ҳаёти ва тақдири алоҳида ажралиб туради. Бу афсонавий разведкачи тўғри-

ЎЗБЕКИСТОНГА НЕГА КЕЛГАН?

тайная война») китоби Нью-Йоркда чоп этилган, асарда Буюк Британия, АҚШ ва Канада махсус хизматлари шармандали ҳолга туширилган эди. Бунинг устига, у совет матбуотида ўз китоби тўғрисида маълумотлар улашишни давом эттираётган даврлар эди.

Нукус, Хива, Фарғона, Қўқон, Марғилон, Андижон, Наманган, Бухоро, Навоий, Зарафшон, Самарқанд шаҳарлари галма-галдан кезилади. Китоб муаллифининг таъкидлашича, бу қисқа сафар давомида афсонавий разведкачининг хулқ-атворини ўрганишга, дунё жосуслик тажрибасидан хабардор бўлишга мувафақ бўлади. Унинг ҳар бир ҳаракати, юриш-туришидан, гап-сўзидан маъно чиқариш мумкин. Унинг дунёқараши ниҳоятда кенг, янгиликка ошлуфта, вақт зиклигига қарамай, ўзини қизиқтирган саволларга тўла жавоб олмагунча суҳбатдошларига сираям тинчлик бермайдиган хилидан экан.

Марғилондаги «Атлас» фабрикасини кезиш чоғида матони тайёрлаш таърифини илгидан игнасиғача тўла тушуниб етмагунча у ердан чиқиб кетмайди.

Бухорода мисгарнинг устахонасида яралаётган симфония — «тақ-туқ», «тақ-туқ» мусикасига маҳлиё бўлади. Шариф шаҳарнинг тарихий обидаларининг яратилиши билан астойдил қизикади. Зардўз қизларнинг матолар, тўнлар, палаклар ва бошқа буюмларнинг тўқилиш жараёнини завқ билан томоша қилади.

Разведкачи Хивада Жалолiddин Мангуберди ва Чингизхон ўртасида содир бўлган воқеаларни жуда яхши билиши билан гид-таржимонларни шошириб қўяди. Хоразмлик шоир, файласуф, адолат курашчиси Пахлавон Маҳмуд тўғрисидаги ҳикояни мароқ билан эшитиб, бу тарихий мақбарадан узоқ вақтгача чиқолмай қолади.

Самарқанд обидаларини синчиклаб кўздан кечирар экан, Филбилар оиласи завқларини яширолмай, ўзаро алланималар тўғрисида узоқ-узоқ гаплашишган эди. Сиеб бозоридаги нонлар растаси уни мафтун этди-қолди! Бу каби хилма-хил нон маҳсулотларини аввал ҳеч қаерда кўрмаган эру хотинларнинг оғзи ёпилмай қолди. Улар нон яратилиши, новвойларнинг тарихи ва таърифи билан астойдил қизиқишди.

Ким Филби камтар, камсуқум, ортиқча мулозаматлардан қочадиган, кам гап, сермулоҳазали инсон эди! Тошкентда Нукусга ҳаракатланиш олдидан уни самолётга биринчи бўлиб чиқишга лутф кўрсатишади. Бундай хушомадни рад этиб, аэропортда эл қатори хизмат кўрсатишга чақиради. Эътироздан тўғри хулоса чиқарилиб, Нукусга ва умуман бошқа шаҳарларда уни бундай тантанали кутиб олиш маросимлари бекор қилинади.

Узундан-узун мадҳиябозликдан ҳам осонликча воз кечилди. Тошкентдаги илк зиёфатда даврабоши-

нинг баландпарвоз гапини кесиб, «бўлди, етар энди, мени мақтаманглар» қабилида йўл тутиб, «Ўртоқлар, келинлар, яхшиси, меҳнаткаш ва меҳмондўст ўзбек халқи учун қадаҳ кўтарайлик», дейди!

Кам ухлаб, кам танаввул қилиб, кам сўзлайди

Дунё кўрган, дунё сиёсатини ўзгартиришга маълум маънода ҳисса қўшган бетакрор разведкачи оддийликка интилган, оддий инсонлар билан суҳбатдан олам-олам завқ олган.

Самарқанддаги ана шундай зиёфатдан қочиб чиқишга мажбур бўлгани воқеаси китобда баён қилинади. Далада кўпкари ўйнаб, от чоптириб юрган йигитларнинг мусобақасини мириқиб томоша қилади. Ўйин қоидалари, ғолибни тақдирлаш тўғрисидаги маълумотларни эшитиб, янада завқланади. Сал нарида эса чопон билан юзлашади. Ўзбекчилиқ, у ҳам дарров дастурхон ёзиб, хуржунидан нон, туршак чиқаради, бисотидаги битта пиёладан термосдан қуйилган илиқ чойни галма-гал ичиб, мароқли суҳбат қуришади.

Бошқа бир зиёфат пай-

тида лаганда ош қолиб кетади, урфимизга амал қилиш учун ош ошатиш маросими ўтказилади. Уни кузатиб юрган ҳамроҳларидан ишоратли тасдиқ олгач, мохир разведкачи мезбоннинг қўлидаги ошни оғзига солиб юборади.

«Тошкент — Москва» поездида уйига қайтишда вагон-ресторанда атлас кўйлакли талаба ўзбек қизлари билан дилдан суҳбат қуради.

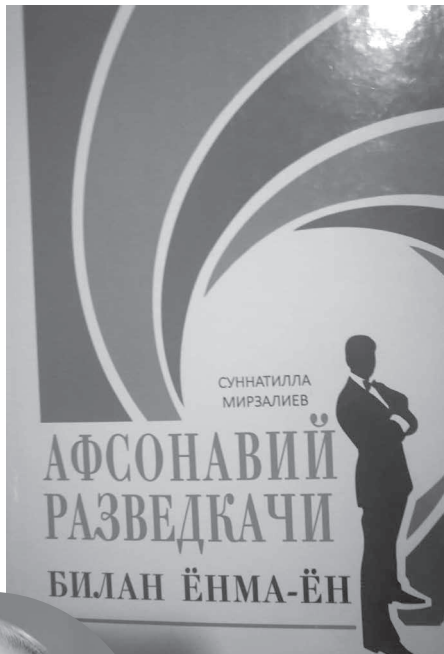
Ўзбекистон сафари силлиққина, бекаму кўст ўтди, деб бўлмайди. Афсуски, Филбининг кайфиятини бузадиган воқеалар ҳам рўй беради. Қўқонда меҳмон шарофати учун балиқ ови ташкил этилади. Леонид Гайдайнинг «Жаҳоҳир қўл» фильмидан (1969 йилда чиққан) андоза олган маъмурлар қаҳрамонимиз балиқ овлайдиган қўлга бир кун аввал бир самосвал балиқ тўкиб кетадилар. Синчков разведкачи қўл атрофидаги машинанинг излари ва сувдаги мўл-қўл балиқларни кўриб, ҳафсаласи пир бўлади, бу ясама «кўргазма»дан жиддий ҳафа бўлади.

Олтиариқда яна бир «томоша» содир бўлади. Далада меҳмон ҳузурида каклик отилади ва маҳаллий раҳбар тантанали оҳангда «каклик гўшtidан палов», еймиз, дейди. Дастурхонга эса товук гўштли ош келтирилади... Бундай кўзбўямачиликларни кўравериб, кўзи пишиб кетган разведкачи бу сохтакорликни ҳам бирпасда фош этади.

Китоб муаллифининг алоҳида қайд этилишича, разведкачи кам ухлаб, кам танаввул қилиб, кам сўзлайдиганлар хилидан экан. Саҳар

соат 6 да туриш қадимдан келади-ган одати эмиш. Нонуштадан кейин матбуот билан танишилар, хат-ҳужжатлар билан ишлар экан.

Пойабзалини кийишга ҳозирлаш ҳам бир жараён экан. Саҳарлаб уни яраклатиб артиш, мойлашдан ҳеч эринмаскан. Туфлисининг ипини боғлаш яна алоҳида бир «маросим». Ипнинг икки томони бир-бирига теппа-тенг келмагунча қайта-қайта боғланаверар экан, у жонивор. Бу жараён баъзан 10-15 дақиқага чўзи-

либ, бу орада ҳаёлида Филби кундалиқ ишларининг режасини тузиб олишга улгурар экан.

Бўйнига қизил галстук тақиб азалий одати эмиш. Бу машҳур инсоннинг кўзлари хайратли равишда яшил тусда экан. Оппок кўйлакнинг устидан яшил рангли вильвет костюм кийиб юришни ёқтирар экан, бу уни янада салобатли, кўркем қилиб кўрсатар эди, эслайди китоб муаллифи.

Китоб нега кеч ёзилди?

Энди тегирмон навбати «Афсонавий разведкачи билан ёнма-ён» китоби муаллифини таништиришга етиб келди. Ўзбекистон Республикаси Давлат хавфсизлиги хизмати фахрийси, истеъфодаги полковник Суннатилла Мирзалиев Самарқанд давлат университетининг чет тиллар факультетини 1962 йилда тамомлаган. Тиब्биёт институтида домлаликдан кейин хавфсизлик идораларига хизматга чақиртирилган.

Энди бу омадни кўринг: ўзбекнинг 30 ёшли бўз йигити кимсан Ким Филбига йўлдошлиқ қилса! Нақд уч ҳафта! Разведканинг эшигидан энди кириб келган ёш ходимнинг бахти эди бу! Ўша замонда она тилидан ташқари рус ва инглиз тилларида мукаммал гаплашган, республикамиз бўйлаб саёҳатларда турли тоифа халқ вакилларига афсонавий разведкачи билан мулоқотларда тилмочлик қилган!

Суҳбатларимизнинг бирида

китоб муаллифи Ким Филбига уч ҳафта ҳамроҳлик қилиш ёш разведкачимиз учун ҳаёт мактабини ўтаганини айтиб берган эди. Бу мактабда олган сабоқлари кейинчалик С.Мирзалиевнинг Эрон, Афғонистон, Туркия ва жанубий шарқий Осиё мамлакатларидаги фаолиятларида анчагина қўл келади.

Бугун китобхонларни қизиқтирган саволни мен ҳам у кишига берган эдим: китоб нега кеч ёзилди? Асарнинг рус тилидаги қўлёзмаси анча йиллар ёзиб тугатилган эди. Аммо Филби ҳақидаги кўплаб материаллар махфий гриф остида сақланаётган эди. Дунё таниган ва дунё эътироф этган афсонавий разведкачи тўғрисида ёзиш фақатгина республикамиз ихтиёрига боғлиқ эмас эди!..

Суннатилла аканинг айтилишича, Филби билан, асосан, инглиз тилида гаплашишган. Баъзан суҳбатлар турк тилида, баъзан араб тилида давом эттирилган. Разведкачи рус тилини ҳам яхши билар эди, аммо у тилда гаплашишни истамасди.

Тарихдан маълумки, Амир Темурни ёқтирмаган Ибн Арабшоҳ ўзи билмаган ва ўзи истамаган тарзда ҳали ҳеч ким битмаган, қўл урмаган ва журъат эта олмаган мавзунини ёритиб, келгуси авлод учун қимматли гувоҳликлар қолдирган.

Амир Темурнинг махсус хизмати тўғрисида Соҳибқироннинг замондоши Ибн Арабшоҳ энг холис маълумотларни беради. У барча томонга айғоқчиларини жўнатиб, қолган мулкларига эса жосусларини қўйган эди. Улар дунёдаги турли ҳоллар ва етти иқлимнинг ҳар бир қарич ерида содир бўлган омонлигу хавф-хатар, адолату ҳақсизлик, арзонлигу қимматчилик, кейинчалик юз берадиган бошқа ишлар тўғрисида ҳукм чиқарар эдилар.

Демак, ўзбекларнинг разведка тарихи Амир Темур давридан бошланиб, бугунги кунда ҳам махсус хизматлар фаолияти муваффақиятли давом этмоқда. Сўнгги йилларда давлатимизда ҳукм сураётган эмин-эркинлик шабадаси туфайли халқимиз ўзининг шонли қаҳрамонлари — разведкачиларимиз тўғрисидаги маълумотларга эга бўлмоқда.

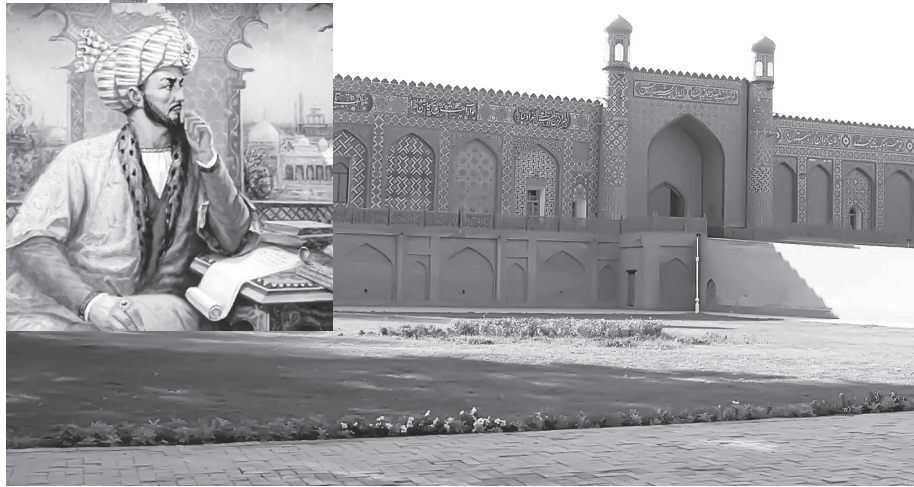
«Афсонавий разведкачи билан ёнма-ён» китоби шу йил Ғафур Ғулом номидаги нашриёт-матбаа уйида босилиб чиқди. Суннатилла устоз шу йилнинг бошида 80 ёшни муносиб нишонлади. Китоб эса ўзлари учун муносиб совға бўлди.

Суннатилла Мирзалиев ҳали ҳам ёш авлодни ватанпарварлик руҳида тарбиялаш ишида фаол. У киши ДХХнинг Фахрийлар кенгаши аъзоси. Келажакда у кишининг бевосита хизмат фаолиятлари тўғрисида суҳбатлашиш ниятимиз бор. Унгача эса устозга мустаҳкам соғлиқ-саломатлик тилаб турайлик!

Аброр ҒУЛОМОВ,
халқаро шарҳловчи.

«ОЛТИН БЕШИК»НИНГ Заҳириддин Муҳаммад Бобурга қандай боғлиқ жиҳати бор?

Маълумки, XVIII аср бошларида ташкил топган Қўқон хонлиги ўзбек тарихчилигида алоҳида ўрин эгаллайди. Хонлик ташкил топиши ва унинг ривожланишида қизиқ тарихий маълумотларга дуч келамиз. Яъни Қўқон хонлиги ташкил топиши Заҳириддин Муҳаммад Бобур шахси билан боғланади.

Қочиш пайтида Бобурнинг хотинларидан бири ўғил туғади. Мирзо Бобур атрофидаги вазиятнинг қалтислиги туфайли янги туғилган болани қимматбаҳо зийнат буюмлари қўйилган бешикка ётқизиб, содиқ хизматкорларидан бирига қолдиради. Бу вақтда қирқ, қирғиз, қипчоқ ва минг уруғларининг вакиллари томонидан бола топиб олинади ва унга «Олтин бешик» дея ном қўядилар. Кейинчалик у ва унинг ворислари Фарғона водийси ҳокимиятини бошқаради.

Қўқон тарихнавислик мактабида минг уруғининг келиб чиқиши билан боғлиқ «Олтин бешик» қиссаси илк бор Мирзо Қаландар Мушриф Исфарагининг «Шоҳномаи нусратпаём» асарида берилган бўлиб, Умархоннинг саййидлик насаби ҳам «исбот» қилинган. Асар муқаддимасида муаллифнинг ўзи баён этишлича, Умархон даставвал Фазлий Намангоний томонидан

ёзилган «Умарнома» асарини маъқулламайди ва Мушриф Исфарагийга уни қайта ишлаб, назмдан насрга ўтиришни буюради.

Мушриф Исфарагий айтганидек, Фазлийнинг «Умарнома» асарида минг қабиласининг аждоди ҳисобланмиш «Олтин бешик» ривояти келтирилмаган. Шу сабабли ҳам «Умарнома» асари хонга маъқул келмаган. Ана шу «Шоҳномаи нусратпаём» асарида бошлаб Қўқон тарихнавислигида «Олтин бешик» қиссаси келтириб ўтилади. Аммо қисса билан боғлиқ жой ва уруғ номларида бироз фарқлар бор. Хусусан, «Тарихи Шоҳруҳи» (Ибрат ул-ҳавоқин) асарида Мирзо Бобурнинг Фарғонадан чиқиб кетишда чақалоғини қолдириб кетиш ўрни: «Хўқанд сойининг икки қирғоғи бўйлаб то охиригача Чинкат, Пиллахон, Сарой, Тарғова ва Тўролғир каби беш-олтита деҳа бор эди, холос. Бу жамоа уч гуруҳ эди», дея белгилайди.

Мирза Олим Мушрифнинг асарида эса чақалоқни дастлаб учратган қабилалар: «жамоаи минг ва жонкентлик ва жамоаи қирғиз ва қипчоқ тилло ва ажносларни иттифоқ бирла тақсим олдилар ва гумон қилдиларким, бул гўдак подшоҳзода турур», дея баён этилади.

Муҳаммад Фозилбек Отабек ўғли ҳам ўз асарида «Олтин бешик»ка тўхталиб «...ушбу ерларда Чакат, Сарой, Тарғова ва Тўрт айғир номли туркий жамоалар истиқомат қилган бўлиб, шулардан бир киши бешикни топиб олиб кетади», дея маълумот беради. Яна «Олтин бешик» қиссаси мазмун жиҳатдан ҳам бир неча версияларга эга. Аваз Муҳаммад Аттор Хўқандийга кўра, «Олтин бешик» Балх ҳукмдори Муқимхон Тарғова мавзеида Нисобегим исмли аёлга уйланиб, ундан ушбу чақалоқни дунёга келтирилганлиги таъкидланса, яна бир версияда Заҳириддин Муҳаммад Бобурнинг гўдақни қолдириб кетиш ҳолати Кал Фаттоҳи ва Моҳичеҳра исмли шахслар номи билан ҳам боғлаб кетилади.

«Олтин бешик»нинг иккинчи талқини ҳам бор

Сўнгги йилларда Қўқон тарихнавислиги намояндалари асарларини тадқиқ этишда яна бир «Олтин бешик» билан боғлиқ янги талқинга дуч келинди. Худоёрхон ўғилларидан бири (Муҳаммадаминбек) қаламига мансуб деб тахмин қилинаётган «Анжум ат-таворих» асарида «Олтин бешик»нинг Ҳумоюн Мирзога боғланувчи тарихи баён этилади. Бу маълумотлар тўғри бўлса, «Олтин бешик» бевосита Мирзо Бобурнинг эмас, Ҳумоюн Мирзо орқали унинг авлодидан бўлиб чиқади.

Тарихий манбаларни бевосита солиштириш билан «Анжум ат-таворих» асарида келтирилган Муҳаммад Муқимнинг отаси бўлмиш Муҳаммад Ҳакимнинг айнан Ҳумоюн Мирзога ўғил эканлиги тасдиқланади. Гулбаданбегим «Ҳумоюннома» асарида «Моҳ Чучакбегим тўрт қиз ва икки ўғил кўрдилар: Бахтнисобегим, Сакинабонубегим, Оминабонубегим, Муҳаммад Ҳаким мирзо ва Фаррухфол мирзолар» дея, унинг онасини ҳам аниқлаштириб кетади.

Бевосита Муҳаммад Ҳаким ва подшоҳ Ҳумоюннинг вориси Акбаршоҳ муносабатларига тўхталсак, мамлакатда Акбаршоҳ томонидан турли дин вакилларига нисбатан қўрилатган тенглик, уларнинг юқори лавозимларга кўтарилишдан норози кучлар ўша вақтда Кобул ҳокими Муҳаммад Ҳаким номига хутба ўқийдилар ва уни тахтга кўтаришга ҳаракат қилдилар. Бундан фойдаланган Муҳаммад Ҳаким Панжоб водийсига бостириб киради ва Лохур шаҳрини забт этади. Акбаршоҳнинг катта куч билан келаётганини эшитган Муҳаммад Ҳаким тоғларга қочиб кетади. Аммо акаси Акбар ижозати билан Муҳаммад Ҳаким Кобулни идора қилишда давом этиб, 1585 йил июлда вафот этади.

«Анжум ат-таворих» асарида ҳам Муҳаммад Ҳаким вафоти санаси айнан бир хил: «993 йили шаъбон ойида (1585 йил) Муҳаммад Ҳаким ... ўттиз икки ёшда фоний оламдан мангулик боғига кўчиб кетди. Ундан гўзал юлдуздек учта ўғил: Муҳаммад Муқим, Муҳаммад Раҳим ва Муҳаммад Мўмин ва иккита покиза ҳислатли қиз ёдгор қолди» [Анжум ат-таворих, 76]. Лекин, асардан маълум бўлишича, Муҳаммад Ҳакимнинг катта ўғли Муҳаммад Муқим Абаршоҳ вафотидан сўнг Жаҳонгир подшоҳ билан чиқиша олмай юқорида таъкидланганидек Туркистон сари ўтиб кетади ва «Олтин бешик» номи билан аталган шажаравий қиссага асос солинади.

Исмоилжон ИКРОМОВ,
Андижон давлат
университети магистранти.

Қўқон хонлари Бобур авлодларими?

XVII аср охири – XVIII бошларида Фарғона водийсида Мингларнинг бошқа ўзбек уруғларига нисбатан мавқеи кучайиб, улар томонидан янги давлатга асос солинади. 1709 йилда Минг уруғи етакчиси Шоҳруҳбий томонидан барпо этилган давлат кейинчалик Қўқон хонлиги номи билан тарихга киради. Ушбу сулола вакиллари томонидан ўз ҳокимиятларини «қонуний»лаштириш, сулола тарихийлиги ва анъанавийлигини кўрсатиш мақсадида «Олтин бешик» номи билан аталувчи шажаравий тизим яратилади.

Унинг қисқача мазмунида Заҳириддин Муҳаммад Бобур 1512 йилда Самарқанддан Фарғона орқали Ҳиндистонга ўтиб кетади.

«RETRO-SANIFA»

Олой бозори

1928 йилгача Олой бозорида норасмий чакана савдо билан шуғулланилган. Айрим қадимшуносларнинг фикрича, унинг номи «Олой маликаси» Қурбонжон додхога боғланади. Яна бир талқинга кўра, бир вақтлар бу ерда алоэ ўсимлиги билан савдо қилишган. Шу сабаб бўлса керак, Олой бозори деган фикр билдирилади.

Бу ерда 1950 йиллар савдо-сотиқ қулайлигини кўзлаб, дўкончалар қурилиши учун ер майдонлари ажратила бошланган. Орадан ўн йилларча ўтгач, бозор майдонида икки қаватли гўшт бозори бунёд этилган.

Ҳозирда Олой бозорида 2000 га яқин дўкон мавжуд бўлиб, у ерда мева ва сабзавотлар, тузламалар, зираворлар, сут ва сут маҳсулотлари, ва албатта, хушбўй гуллар серобдир.

**Республикада 2021 йил ҳосили
учун кузги шудгорлаш мавсуми бошланди.**

ҚОРАБОҒ

воқеалари нима билан тугади?

Озарбайжон армияси Тоғли Қорабоғда Шуша шаҳрини қўлга кириштириш кетидан Арманистон, Озарбайжон ва Россия раҳбарлари ўзаро баёнот қабул қилди. Унга кўра, Озарбайжон ва Арманистон ҳарбий ҳаракатларни тўхтатади. Арманистон Бош вазири Николь Пашинян, шунингдек, 15 ноябргача Келбажар туманини, 20 ноябргача Агdam тумани ҳамда Қозоқ туманининг Ереван назоратидаги ҳудудларини, 1 декабргача эса Лочин туманини Озарбайжонга қайтариш мажбуриятини ўз зиммасига олди.

Арманистонни Тоғли Қорабоғ билан уловчи беш километрли Лочин коридори Ереван назоратида қоладиган бўлди. Боз устига, Озарбайжон фаол ҳарбий ҳаракатлар чоғида эгаллаб олган позицияларни, шу жумладан, тан олинмаган Тоғли Қорабоғ республикаси пойтахти Степанаркет(Хонкенди)дан 10 чақирим узоқликдаги Шуша шаҳри устидан назоратни сақлаб қолди. Айни ҳудуд, агар уруш давом этган тақдирда, Қорабоғ пойтахтини бемалол нишонга олиш, зарур бўлса, уни ишғол қилишга имкон берарди.

Кўп йиллик можарога нукта қўйилдими?

Владимир Путин, Илҳом Алиев ва Николь Пашинян ҳарбий асирлар ва жасадларни айирбошлашга ҳам келишиб олди. Сулҳни назорат қилиш учун Россия Лочин коридори бўйлаб 2000 нафарга яқин аскарни тинчликпарвар сифатида жойлаштиради. Алиев Туркия ҳам Тоғли Қорабоғга қўшин киритишини билдирди. Россиялик тинчликпарвар кучлар миссиясининг муддати беш йил бўлиши, шундан кейин, зарур бўлса, узайтирилиши айтилмоқда. 9 бандли битимга кўра, Тоғли Қорабоғ ва унинг атрофидаги ҳудудларни тарқ этишга мажбур бўлган озарбайжонлик қочқинлар БМТ назорати остида ўз уйларига қайтиш имконига эга бўлади. Ниҳоят бу 1988-1992 йиллардаги биринчи Қорабоғ урушида ўз уйида беватанга айланган 1 миллиондан зиёд қочоқнинг киндик қони тўкилган юртларига қайтариш имконини беради.

Бундан ташқари, Тоғли Қорабоғда ўт очишни тўхтатиш устидан назорат ўрнатиш бўйича марказ ташкил этиладиган бўлди. Озарбайжон президенти ўз мурожаатида минтақада россиялик ҳарбийлар билан бирга, туркиялик тинчликпарвар кучлар ҳам жойлаштирилишини маълум қилди. Аммо тинчлик битимида бу ҳақда ҳеч нарса дейилмаган.

«Ҳарбий босқич якунига етмоқда, биз сиёсий барқарорлаштириш йўлига ўтгандимиз. Бу биз учун максимал манфаатли вариант. Бу Арманистоннинг деярли ҳарбий таслим бўлиши», — деди Алиев, келишув имзоланишидан бир неча соат ўтиб миллатга қилган мурожаатида. Унинг фикрича, ҳужжат билан кўп йиллик можарога нукта қўйилади.

Пашинян эса Арманистон халқига мурожаатида бу қарорни ўзи ва халқи учун оғриқли, деб атади. Лекин унинг аниқлик киритишича, арманлар бир вақтнинг ўзида ҳам террорчилар, ҳам Озарбайжон ва НАТОнинг энг йирик армияси Туркия билан жанг қилгани учун келишувни имзолашга мажбур бўлганини таъкидлади. Ваҳоланки, Пашиняннинг мамлакатда рус тилли мактабларни ёпиш, «Газпром» энергетик компанияси шўъба корхонасига жиноий иш қўзғаш, Россия билан қалин муносабатларга эга сиёсатчиларни таъқиб қилиш сиёсати расмий Ереван учун қандай хунук оқибатларга олиб келганини кўриб турибмиз.

Фавқулудда оғриқли қарорнинг асорати

Таслим бўлишга тенг келишувга имзо қўйганига қарамай, Пашинян ғалабага ишончини йўқотмади. «Бу ғалаба эмас, аммо мағлубият ҳам эмас... Бу бизнинг миллий бирлигимиз, қайта тикланиш давримизнинг бошланиши бўлиши керак. Мен барча қурбонларимиз олдида бош эгаман. Улар ўз ҳаётлари билан Арцах(Тоғли Қорабоғнинг арманча

номи)ни қутқаришди. Биз охиригача курашдик. Биз ғалаба қозонамиз», — деб ёзди Пашинян урушнинг якунланиши борасида эришилган келишувларни изоҳлар экан.

Афсуски, кўча намоишлари (рангли инқилоб) орқали ҳокимият тепасига келган Николь Пашинян энди айни йўл билан ҳокимиятдан ағдариладиган кўринади. Ярашувга эришилгани ҳақидаги хабардан кейин Ереванда оммавий норозилик чиқишлари бошланиб кетди. Намойишчилар Арманистон ҳукумати биносига ёриб киришди — эшикларни бузиб, бинони ишғол қилишди, йиғилиш залини вайрон қилишди. Арманистон парламенти спикери Арарат Мирзоян кўчада калтакланди. Муҳолифат Пашиняннинг истеъфосини талаб қилди. Қизиғи шундаки, айни оломон 2018 йилда Пашинянни ҳокимият тепасига олиб келган. Норозилар орасида шундай ахборот тарқалмоқдаки, Пашинян мамлакатдан қочиб кетган. Аммо расмий манбалардан тасдиқланган хабарлар йўқ.

Тан олинмаган Тоғли Қорабоғ республикаси хавфсизлик кенгаши котиби Самвель Бабаян ярашув шартини миллий ҳалокат деб атади. Ўз навбатида, исёнчи республика президенти Араик Арутюнян юзага келган даҳшатли вазият, оғир талафотлар ва Арцахни тўлиқ йўқотиб қўймаслик мақсадида урушни тугатишга розилик берганини тан олди. Пашинян ҳам, Тоғли Қорабоғ республикаси депутатлари ҳам жангларни тўхтатиш таклифини маъқуллашган.

Бу орада «Гуллаб-яшнаётган Арманистон» муҳолифатчи партияси Ереваннинг Қорабоғ бўйича келишувлардаги иштирокини бекор қилиш учун навбатдан ташқари парламент мажлисини чақириш нияти ҳақида маълум қилди. «Биз бу қарорни бекор қилиш мақсадида навбатдан ташқари мажлис чақириш учун имзо тўплагандимиз», — деди депутат

Абдували САЙБНАЗАРОВ,
сиёсий шарҳловчи.

Иветта Тоноян. Айни вақтда Арманистон парламентининг яна бир аъзоси Наира Зограбян Ереваннинг Қорабоғ бўйича келишувдаги иштирокини бекор қилиш имконияти борлигига шубҳа қилишини айтди.

Қорабоғдан арман қўшинлари олиб чиқилади

Россия тинчликпарвар кучлари жойлаштирилиши билан Тоғли Қорабоғдан арман қўшинлари олиб чиқилади. Тўққизинчи бандда «минтақадаги барча иқтисодий ва транспорт алоқалари» йўлга қўйилиши кераклиги айтилади. Арманистон Озарбайжон ва Нахичеван анклавини ўртасида транспорт алоқаларини таъминлаш мажбуриятини олади. Бундан ташқари, Озарбайжоннинг ғарбий туманлари ва унинг эксклав Нахичеван автоном республикаси ўртасидаги транспорт қатнови устидан назоратни Россия чегара хизмати органлари амалга оширади.

Шу куннинг ўзидаёқ Россия тинчликпарвар кучлари Қорабоғ томон йўлга чиқди, жўнаш «Ил-76» самолётлари ёрдамида Ульяновск аэродромидан амалга оширилди. Самолётлар бортида шахсий таркиб, моддий воситалар ва автомобиль техникалари мавжуд. Шунингдек, бошқа самолётлар билан зирхли транспортёрлар ҳам юборилган. Россия тинчликпарвар кучларининг автоколонналари Арманистоннинг Горис шаҳрига кириб борди.

Эришилган сўнгги келишувнинг аҳамияти бекиёс. Энг аввало, бу Озарбайжон ва Арманистон халқлари манфаатига, алоқалар, айниқса, савдо-иқтисодий алоқалар тикланишига хизмат қилади. Ниҳоят, чегаралар очилса, арман халқининг бағрига қуёш тегади. Чунки зиддият туфайли Арманистон бугун тўлалигича қамалда қолган, транспорт йўллари ва энергетик қувурлари уни четлаб ўтган, денгизга чиқиш имконияти йўқ, чегараларининг катта қисми ёпиқ, чегараларнинг тўрттасидан икkitасига қулф осиклигича қолмоқда.

Шу билан Қорабоғ можароси ўзининг мантикий якунига етганга ўхшаб туюлса-да, аммо бу тинчлик шартномаси ҳам олдингиларидай мўрт бўлиши мумкин. Бундан ташқари, бизни энди минтақада янги геополитик баҳс: Туркия — Россия муносабатлари кутиб турибди...

Ўзбек каштачилиги, заргарлик санъати ва матолари Приморскни забт этди.

КУРАШ – ҲАЛОЛ

усул билан мақсадга эришиш дегани

Кураш азалдан олижаноблик, мардлик ва ҳалоллик тимсоли, халқимизнинг неча минг йиллик тарихга эга миллий-маданий меросининг бир қисми ва бебаҳо бойлигидир.

Қашқадарё вилоятида ҳам тўю байрамлар кураш ва кўпкари-сиз ўтмайди. Нишонлик Азамат Абраев ана шундай давраларда кураш тушиб, улоқ чопиб улғайди. Эл-улус орасида полвон номи билан танилди. Аммо у вақтларда оддий қишлоқ йигитининг профессионал спорт билан шуғулланиши, халқаро ареналарда юрт шаънини ҳимоя қилиши учун имконият, шарт-шароит йўқ эди. Шу боис юртимизда ёшларга яратилаётган имкониятларни кўрган Азамат ака ўғли Давлатнинг курашчи бўлишини орзу қиларди.

Фарзандидаги эгчиллик, полвонларга хос ирода ва шижоат уни бу мақсад сари янада илҳомлантирди. Ўғлини болалигидан кураш тўғрагига берди. Бирин-кетин яхши натижаларга эришаётганини кўриб, кўпроқ ўз устида ишлашга ундади. Спортга бўлган меҳри Давлат Абраевни 15 ёшида Ғузор туманидаги 76-спорт мактабига етаклаб келди. У ерда таниқли мураббий Мақсад Саломов раҳбарлигида курашнинг сир-синоатларини ўрганди. Вилоят ва мамлакат миқёсида ўтказилган мусобақаларда иштирок этиб, ютуқларга эришди.

8 марта Ўзбекистон чемпиони, 4 марта Осиё чемпиони, 3 марта жаҳон чемпиони бўлган Давлат Абраев ота орзусини рўёбга чиқарди. У билан суҳбатимиз бугунги кураш спорт турининг ютуқ ва муаммолари ҳақида бўлди.

Кураш, бу – ҳалол жанг санъати

— Соҳибқирон Амир Темур даврида кураш аскарларнинг ҳарбий ва жисмоний тайёргарлигини оширишнинг асосий усулларидан бири бўлган, — дейди спортчи. — Буюк аждодларимиз Абу Али ибн Синонинг «Тиб қонунлари», Маҳмуд Кошғарийнинг «Девону лугатит турк», Алишер Навоийнинг «Хамса», Заҳириддин Муҳаммад Бобурнинг «Бобурнома» асарларида ҳам кураш ҳақида қимматли маълумотлар келтирилган. Муқаддас заминимизда туғилиб ўсган, номлари афсонаю дostonларга айланиб кетган ўнлаб алпқомат

баҳодирлар кураш орқали юртимизнинг донғини бутун оламга танитган.

Тарбиявий аҳамияти қандай?

— Ўзбек курашининг соғлом авлодни тарбиялаш, мамлакат муҳофаа кудратини мустаҳкамлаш, ҳарбий санъатни такомиллаштиришда ҳам аҳамияти беқиёс. Таъбир жоиз бўлса, ўзбек кураши бирдам миллатни ва иноқ халқни шакллантирувчи тарихий қадриятлардан бири. Кураш, бу – нафақат икки спортчи ўртасидаги жисмоний беллашув маҳорати, балки ёшларни миллий ва умуминсоний қадриятлар руҳида тарбиялаш воситаси ҳамдир.

Унинг мазмунига мардлик, ҳалоллик, тўғрилиқ, тозаллик, ғолиблик ва мағлубликни тан олиш, рақиблар, мураббийлар, томошабинлар, ҳакамларни ҳурмат қилиш каби спорт этикаси ва инсонпарварлик ғоялари сингдирилган. Кураш кишининг туғилиб ўсган, камол топган жойи, заминига бўлган меҳр-муҳаббати, муносабатини ифода этувчи, ижтимоий ва маънавий-ахлоқий фазилятларни мусобақаларга тайёргарлик жараёнида шакллантиради.

«Отамнинг сўзлари катта масъулият юклайди»

— Шундай замонлар ҳам бўлдики, халқимизнинг илдизига болта урмоқчи бўлишди. Эслайман, авваллари курашга нисбатан панжа ортидан қаралар, фақат тўйлар ва сайлар доирасидагина беллашувлар ўтказиларди. Халқаро мусобақалар у ёқда турсин, ҳатто республика биринчиликлари ҳам ўтказилмасди. Бугун эса вазият тамомила ўзгарган. 15 ёшимда биринчи марта мусобақада иштирок этаётганимда дадам: «Ватан шу қадам босиб чиқиб кетаётган жойингдан бошланади. Сен шу Ватаннинг бир суяничи бўлгин», деган эди. Отамнинг бу сўзлари

доим менга елкамда катта масъулият турганини англатиб туради.

Курашнинг янги ҳаёти

— Курашнинг Осиё ўйинларига расман киритилганидан бир қувонган бўлсак, Президентимизнинг 2020 йил 4 ноябрдаги «Кураш миллий спорт турини ривожлантириш ва унинг халқаро нуфузини янада ошириш чоратадбирлари тўғрисида»ги қарори қабул қилинганини эшитиб, икки ҳисса севиндик. Мазкур ҳужжатда ўзбек спорти бренди номи билан курашнинг жаҳон аренасидаги ролини ошириш, ёшларни миллий спортимизга қизиқишини қўллаб-қувватлаш ва рағбатлантириш орқали ватанпарварлик туйғусини янада мустаҳкамлаш, у билан шуғулланиши учун зарур шароитлар яратиш назарда тутилган.

Дарҳақиқат, курашни жаҳон миқёсида ривожлантириш ва оммалаштириш борасида қўллаб-қувватлаш амалга оширилган ҳолда ушбу спорт турининг асл Ватани – мамлакатимизда ёшларни кураш билан шуғулланишга имконият яратиш, уларни ҳар томонлама қўллаб-қувватлаш борасида жиддий камчиликларга йўл қўйилди. Бизнинг вилоятимизда ҳам ўзларида шароит бўлмаган чекка ҳудудлардаги ёшлар Қарши шаҳрига келиб, курашнинг фидойи жонкуярлари Исоҳ Аҳмедов, Баҳром Авазов қўл остида бу спорт турининг сир-синоатларини ўрганишга мажбур бўлишди. Бу ёшлар орасида мен ҳам бор эдим.

Қарорда вилоят марказларида кураш миллий спорт тури марказлари, ҳар бир туман ва шаҳарда замонавий спорт клублари ва секцияларини ташкил этиш, кураш бўйича республика, халқаро мусобақа ва турнир-

ДАРВОҚЕ...

1992-1998 йилларда Жанубий Корея, Канада, Япония, Ҳиндистон, Америка, Россия каби мамлакатларда бўлиб ўтган йирик спорт анжуманларида ўзбек кураши кенг намойиш қилинди. Натижада 1998 йил 6 сентябрь кун Осиё, Европа ва Американинг 28 давлат вакиллари иштирокида ўтказилган таъсис конгрессида Кураш халқаро ассоциациясига (IKA) асос солинди.

ларни доимий ташкил этиш ва ўтказиш, ушбу спорт тури билан шуғулланувчи ёшларнинг олий ва ўрта махсус, касб-хунар таълими муассасаларига қабул квоталарининг оширилиши келгусида ёшлар ҳаётида том маънода муҳим ўрин эгаллашига хизмат қилади. Шунингдек, жаҳон стандартларига жавоб берадиган «ятак» спорт кийимлари ва «кураш гилам»ларини ишлаб чиқаришни ташкил этиш, курашни «Умид ниҳоллари», «Баркамол авлод» ва «Универсиада» спорт ўйинлари дастурига киритилиши биз, ёшларни ўз устимизда янада кўпроқ ишлашга ундайди.

Мақсадим – Олимпиада чемпиони бўлиш

— Илк маротаба менинг ғалабам учун ўзга давлатда байроғимиз баланд кўтарилиб, мадҳиямиз янграгани ҳеч қачон эсимдан чиқмайди. Ўша вақтдаги туйғуларимни сўз билан ифода этиш жуда қийин. Эндиликда янада катта мусобақаларда, жумладан, Олимпиада ўйинларида иштирок этиб, олтин медалларни қўлга киритишни мақсад қилганман. Бунда ушбу қарор айна муддао бўлади, деб ўйлайман.

Бироқ қарор қабул қилиниши бир қадам бўлса, унинг ижросини таъминлаш иккинчи қадам бўлар экан. Таассуфки, ҳозир ҳам курашнинг ривожланишига тўсқинлик қилаётган камчиликлар бор. Хусусан, вилоятимизнинг чекка ҳудудларида қанчадан-қанча истеъдод эгалари эътибордан четда қолмоқда. Уларга йўл кўрсатадиган мураббий керак. Бизда эса мураббийлар етишмайди. Ўйлайманки, қарор ижроси доирасида олис ҳудудларимизда замонавий спорт клублари ва секциялари ташкил этилиб, кураш бўйича малакали мураббийлар жалб этилади. Бу ёшларимиз ҳаётида катта бурилиш ясашига ишонаман.

Шоҳиста БОЗОРОВА
ёзиб олди.

Сирдарёда раҳбарларнинг жисмоний тайёргарлик даражаси бўйича мусобақалар ўтказилади.

«ЧАРМ ТЎП – 2020»: КИМ ҒОЛИБ?

Спортни оммалаштириш учун нималар керак: етарли шарт-шароит, тажрибали мураббийлар ёки катта миқдордаги маблағ? Буларнинг барчаси бор, дейлик. Бироқ бу спорт турига қизиқувчи ёшлар бўлмаса бари бекор. Боиси қайноқ қалб, катта иштиёқ ва спортга меҳргина унинг оммабоплигини таъминлайди. Футболнинг миллионлаб таснифини олиши сабаби ҳам шундадир балки.

Маҳалла ёшлари ўртасида ўтказилаётган «Чарм тўп» футбол мусобақаси айни шу меҳрнинг юксалиши, аланга олишига бир туртки бўлаётган бўлса не ажаб?!

Мусобақа Низоми нега ўзгарди?

— Жисмоний тарбия ва спорт, Маҳалла ва оилани қўллаб-қувватлаш вазирликлари, Ўзбекистон футбол ассоциацияси ҳамкорлигида 2 йилдан буён спортнинг футбол тури бўйича «Чарм тўп» мусобақалари ўтказиб келинмоқда, — дейди Жисмоний тарбия ва спорт вазирлигининг Жисмоний тарбия ва оммавий спортни ривожлантириш бошқармаси бошлиғи Умид Ражабов. — Ўтган йил Низомга асосан, мусобақалар 18-30 ёшлилар ўртасида ташкил этилганди. Бу йил таклифлар, мутасаддиларнинг ўрганишлари натижалари ҳисобга олиниб, қатнашувчилар ёш доираси 15-16 ёш қилиб ўзгартирилди. Маҳаллалараро, туман, шаҳар ва вилоят босқичларида ғолибликни қўлга киритган жамоалар 16 нафар иштирокчиси билан финал босқичига етиб келди. Якуний ўйинларга 252 нафар ҳаваскор футболчи ташриф буюрди. Финал баҳсларига туман ёки вилоятдан терма қилиб эмас, айнан битта маҳалла жамоаси етиб келишини мусобақа Низоми-

га киритганмиз. Бу орқали маҳаллалардаги истеъдодли, спортга меҳри баланд бўлган ёш авлод вакиллари аниқлаш ва қўллаб-қувватлашни мақсад қилганмиз.

Ўйинларни Футбол ассоциацияси вакиллари бевосита кузатиб борди. Энг яхши ҳаваскор футболчи ёшлар юртимизда фаолият юритаётган профессионал футбол клубларига тавсия қилинади. Шу орқали маҳалла майдонларида бошланган ҳаваскорлик катта майдонларда, кейинчалик юртимиз шарафини муносиб ҳимоя қилишга замин яратади.

Ҳам спорт, ҳам маданий ҳордиқ

— Мусобақаларда республика миқдоридаги барча маҳалла жамоалари қатнашди, — дейди Маҳалла ва оилани қўллаб-қувватлаш вазирлиги ёшлар маънавиятини юксалтириш, уларда ватанпарварлик руҳини мустаҳкамлаш бошқарма бошлиғи Турғун Қирғизбоев. — Иштирокчилар жисмоний синовдан ўтиш баробарида, пойтахтимизнинг диққатга сазовор жойларида ҳам бўлишди. Уларнинг қалбида халқимизнинг маданий меросига ҳурмат, мамлакатимиз мустақиллигини асраб-авайлаш, тараққиётга ўз ҳиссасини қўшиш каби фазилатларни шакллантириш, она Ватанга муҳаббат, ватанпарварлик руҳида тарбиялаш мақсадида «Ғалаба боғи», «Шон-шараф музейи» ҳамда «Tashkent city» маданий кўнгилочар боғига

ташрифлари уюштирилди. Айниқса, Адиблар хиёбонига қилинган саёҳат уларда катта таассурот қолдирди. Ташриф давомида ёшларимизга ватанимиз мустақиллиги йўлида ҳисса қўшган ота-боболаримиз, уларнинг кўрсатган жасоратлари ва садоқатлари тўғрисида маълумотлар берилди. Мақсад — ким ғолиб ёки мағлуб эканини аниқлаш эмас, миллионлар ўйини ихлосмандларини бир ерга жамлаш, уларни спортга бўлган муҳаббатини юксалтиришдир.

Республика босқичига кимлар етиб келди?

Баҳслар тўрт босқичда ўтказилди. Маҳалладан бошланган турнир туман, сўнг вилоят марказларида давом эттирилди. Худудий босқичларда ғолиб бўлган 14 та жамоа якуний республика финал босқичига йўлланмани қўлга киритди. Жумладан, Қорақалпоғистоннинг «Темир жол», Андижоннинг «Ҳамзаобод», Бухоронинг «Гулшан», Жиззахнинг «Олимлар», Қашқадарёнинг «Афғонбўғ», Навоийнинг «Истиклол», Наманганнинг «Фурқат», Самарқанднинг «Минглар», Сирдарёнинг «Оқ йўл», Сурхондарёнинг «Бўстон», Фарғонанинг «Ёзёвон», Хоразмнинг «Гулгунча», Тошкент вилоятининг «Ҳамзаобод», Тошкент шаҳрининг «Парвона» жамоалари республика босқичида қатнашди. Финалга жамоалар тўрт гуруҳга бўлинган ҳолда сараланди. Мусобақалар пойтахтимиздаги «Бунёдкор» футбол академияси машғулот майдонлари ҳамда «Миллий» стадионда ўтказилди.

Гуруҳларда ғолиб чиққан жамоалар ярим финалда куч синашди. Унда андижонликлар қашқадарёлик, жиззахликлар эса фарғоналик тенгдошларини мағлуб этишди.

«Афғонбўғ» ва «Ёзёвон» жамоалари ўртасида кечган 3-ўрин учун баҳснинг асосий вақтида ғолиб номи аниқланмади. «Омадли лоторея» — пенальтилар сериясида эса зарбаларни аниқ йўллаган фарғоналик ёшларнинг қўли баланд келди.

Финал: Андижон ва Жиззах дербиси

Профессионал футбол ўйинларига мезбонлик қилган «Миллий» стадиони бу гал чарм тўпнинг яқин келажаги эгаларини қарши олди. Ақибир Шукуриллаев бошчилигидаги ҳакамлар бошқарган финал учрашувида Андижон вилоятининг Жалакудук туманидаги «Ҳамзаобод» ҳамда Жиззах вилоятининг Ғаллаорол туманидаги «Олимлар» жамоаси тўп сурди.

Ҳар икки маҳалла ёшлари финалга мос ўйин кўрсатди. Икки дарвоза олдида ҳам хавфли вазиятлар, шиддатли ҳужумлар кўп бўлди. Мураббийлар танлаган ҳимоя усуллари ўзини тўла оқлади. Дарвозабонлар ҳам бу босқичга етиб келиш ўз-ўзидан бўлмаганини амалда исботлади. Биринчи тайм ҳисоб ўзгаришсиз қолди — 0:0.

Иккинчи таймда ўйин янада шиддатли тус олди. Рақиб дарвозаси олдида ишлаб олинган жарима зарбаси андижонлик ёшларни олдинга олиб чиқди. Ўйин тугашига санокли дақиқалар қолганда эса аввалига пенальтини аниқ амалга оширган Аҳрорбек Ҳошимжонов рақиб дарвозасидан жой олган ажойиб голга «муаллифлик» қилди. Ҳисоб — 2:0. Андижон «Чарм тўп — 2020» ғолиби!

— Ҳар бир жамоа финалга пухта тайёргарлик кўрган экан, — дейди ҳамзаободлик тўпурар Аҳрорбек Ҳошимжонов. — Ўйинларнинг барчаси мурасасиз ўтди. Қўллаб-дўстлар орттирдик. Айниқса, пойтахт бўйлаб қилган саёҳатимиздан катта таассурот олдим. Келажақда ўз устимизда кўпроқ ишлаб профессионал футболда ҳам чиройли ўйинлар кўрсатиш, Ватанимиз шарафини муносиб ҳимоя қилиш учун бор имкониятларимизни ишга соламиз.

«Чарм тўп» Аҳрорбек каби минглаб ёшлар қалбида шундай мақсадларга туртки бўлгани аниқ.

Мусобақа якунида ғолиб ва совриндорлар, иштирокчи мураббий ва футболчилар ташкилотчиларнинг қимматбаҳо совғалари билан тақдирланди.

Садоқат МАХСУМОВА
«Mahalla»

Андижонда чим устида хоккей мусобақаси ўтказилди.

МЕХНАТ ҲУҚУҚИ

«Мавсумий ёки кунлик ишга қабул қилмаяпти...»

— Турмуш ўртоғимнинг ойлик маоши кам. Бўш кунлари қурилиш ташкилотларига иш сўраб борса, мавсумий ёки кунлик ишга қабул қилмади. Шу жараёнларни соддалаштириш имкони йўқми?

Назокат СОБИРОВА.
Тошкент шаҳри.

Музаффар НАЗАРОВ,
Давлат солиқ кўмитаси
бошқарма бошлиғи ўринбосари:

— «Яширин иқтисодий кескин қисқартириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги Президент фармони билан қурилиш корхоналарига ишчиларни ижтимоий ҳимоя қилиш кафолатларини сақлаб қолган ҳолда, меҳнат шартномасини тузмасдан, нақд пулда тўлаш ҳуқуқи (меҳнатга ҳақ тўлаш фонди миқдорининг 10 фоизига) билан муддатли равишда ишга ёллашга рухсат берилди.

Эндиликда қурилиш ташкилотлари ёлланма ишчиларнинг рўйхатини олиб, уларга даромад ва ижтимоий солиқларни ҳисоблашлари ва ҳисоботларда кўрсатишлари имкони берилди. Бу эса, ўз ўрнида, корхона учун ёлланма ишчиларни қонуний ортиқча оворагарчиликларсиз ишлатиш учун қулай имконият ҳамда ишчи учун пенсия стажи ва пенсия ҳисоблаш учун манба сифатида қаралади.

ПЕНСИЯ

Беморга қараб туриш вақти иш стажига қўшиладими?

— Онам I гуруҳ ногирони. Ҳозирги кунда тўлиқ парваришга муҳтожлиги учун синглимнинг қарамоғида. Синглимнинг меҳнат стажини ҳисоблашда онамни парвариш қилаётган даври инобатга олинадими?

Марғуба СОЛИҲОВА.
Навоий вилояти.

Фаррух ЖЎРАЕВ,
Адлия вазирлиги масъул ходими:

«Фуқароларнинг давлат пенсия таъминоти тўғрисида»ги қонунга асосан, I гуруҳ ногиронига ёки 16 ёшгача бўлган ногирон болага, шунингдек, ўзгаларнинг парваришига муҳтож бўлган (даволаш муассасасининг ҳулосасига кўра) 80 ёшга тўлган қарияларга қараб турилган вақт иш стажига қўшиладиган меҳнат фаолияти тури ҳисобланади.

Бунда мазкур меҳнат фаолияти умумий иш стажи камида 7 йил бўлган тақдирда иш стажига қўшиб ҳисобланади. Қараб туришнинг ҳақиқий ҳолатларини текшириш далолатномаси фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органи ходимларидан ва шахслардан, шунингдек, уларнинг қўшиларида сўраб чиқиш асосида Пенсия жамғармаси бўлими томонидан тузилади.

ҲУҚУҚ

Карантин қондасини бузганларга ИИБ жарима солиши тўғрими?

— Карантин қондаларини бузганлик учун давлат санитария назорат органларидан ташқари, ички ишлар органлари ҳам маъмурий жарима қўллашга ҳақлими?

Азизбек УСМОНОВ.
Қашқадарё вилояти.

Ортиқ ҲАМИДОВ,
Қашқадарё вилояти
Қарши шаҳар 4-сон ИИБ
тергов бўлинмаси бошлиғи:

— Ҳа, ички ишлар органи ҳам бунга ҳақли. Жорий йилнинг 26 октябр куни Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодексга киритилган ўзгартиришларга кўра, кодекснинг 54-моддасида назарда тутилган эпидемияларга қарши курашиш қондаларини бузиш билан боғлиқ маъмурий ишлар ички ишлар органлари томонидан ҳам кўриб чиқиши мумкин.

Бунда ички ишлар органлари ушбу тоифадаги ишларни кўриб чиқишга ҳамда маъмурий жазони қўллашга фақат тегишли ҳудудларда ёки объектларда карантин жорий этилган тақдирда, ҳақлидир. Шунингдек, эндиликда карантин шароитида транспорт воситаларининг ҳаракатланишига қўйилган чекловлар тартиби бузилса, транспорт воситалари ички ишлар органлари томонидан маъмурий иш кўрилганига қадар ушлаб турилиши мумкин.

ТАЪЛИМ

Ўқитувчилар тиббий кўрик учун пул тўлайдими?

— Мактабга яқинда ишга кирдим. Раҳбарият тиббий кўриқдан ўтишим ва унинг харажатларини ўзим қоплашим кераклигини айтаяпти. Шу тўғрими?

Феруза РАҲМАТУЛЛАЕВА.
Тошкент шаҳри.

Ихтиёр МАҲМАТҚУЛОВ,
Халқ таълими вазирлиги
бош мутахассиси:

— Меҳнат кодексига мувофиқ, иш берувчи меҳнат шартномаси тузиш чоғида дастлабки тарзда ва кейинчалик вақти-вақти билан умумтаълим мактаблари, мактабгача тарбия ва бошқа муассасаларнинг бевосита болаларга таълим ёки тарбия бериш билан машғул бўлган педагог ва бошқа ходимларини тиббий кўриқдан ўтказишни ташкил қилиши шарт.

Ходимлар тиббий кўриқлардан ўтишдан бўйин товлашга ҳақли эмас. Тиббий кўриқдан ўтиш муносабати билан ходимдан пул ундирилмайди, шунингдек, тиббий кўриқларни ўтказиш вақтида ходимнинг иш жойи (лавозими) ва ўртача ойлик иш ҳақи сақланади.

ТРАНСПОРТ

«Чипта алмашгани учун поезддан тушириб юборишди...»

— Бухорога бориш учун «Афросиёб» тезюрар поездига чипта олгандим. Аммо адашиб, Бухорога кетадиган йўналишга чиқиб олибман. Сирдарёга етганда мени тушириб қолдиришди ва пойтахтга қайтариб юборишди. Шу тўғрими?

Отабек САЛИМОВ.
Бухоро вилояти.

Муроджон СОДИҚОВ,
Транспорт прокуратураси
бўлим бошлиғи, адлия кичик
маслаҳатчиси:

— Бошқа нотўғри йўналиш поездига адашиб чиққан йўловчи поездни энг яқин станцияда тарк этиши керак. Бу ҳолатда йўловчи поездга адашиб чиққан станциясига бепул қайтариб юборилади. Чиптада кўрсатилган муддатдан олдин поездга чиққан йўловчи йўлдаги станцияда ўз чипталарини қайта расмийлаштириш шарт билан шу поездда манзилига етиб олиши мумкин.

Чиптасида кўрсатилганидан қимматроқ вагонга (масалан, чипта плацкартга олинган вагон купе бўлса) кириб қолган йўловчидан жарима ундирилмайди. Йўловчи бу ҳолда унинг чиптасига мос келувчи вагонга ўтиши шарт ёки бўш жойлар бўлса, ушбу вагонда қўшимча тўлов эвазига қолиши мумкин.